ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG.

Herausgegeben
von der Ethnographischen Kommission der Şevčenko-Gesellschaft
der Wissenschaften in Lemberg.

Bd. XXVI.

АФ

ВИДАЄ ЕТНОҐРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. XXVI.

НАРОДНІ ОПОВІДАНЯ ПРО ОПРИШКІВ.

ЗІБРАВ

Володимир Гнатюк.

У ЛЬВОВІ, 1910.

Накладом Наукового Товариства ім Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Передмова.

I.

Перший у нас дослідник історії карпатських опришків, др. Юліян Целевич, закінчуючи другу свою статю на сю тему п. н. „Ще де що про Олексу Довбущука та єго наступників“ (Діло, 1888), звернув також увагу на народні оповіданя про О. Довбуша та инших опришків, заохочуючи записувати їх, ось якими словами:

„Стілько історичних вістий найшли ми і подали їх тут як доповнене до поданих нами давнїйше. Переказів про Довбущука найшлось би в десятеро більше. Вибуяли вони густим рястом довкола постати удачного Гуцула ватажка і сплели ся в широкий лист, але з часом, на жаль, зівянуть і вони, ті цвіти, що їх зродила туга і жаль, плекала спільна недоля і вигріла своїм сонїшним світлом любов до тих, що стали местниками кривд власних і своїх суплемінників. Нехай же хто з любителїв нашої бувальщини визбирає їх, заки зівянуть і поникнуть, а буде мати працю милу і вдячну, і чейже збір богатий, бо мало чи не в кождім другім селї нашої Гуцульщини найде певно якусь річ, чи то лїсок або полянку, чи то хрест або керницю, що до них привязує ся якийсь переказ про Довбуша. Ми би дуже бажали побачити збірничок людових переказів про Довбущука, і найлїпше було би взяти ся до того комусь із коломийських гір, бо в тих сторонах переховало ся їх певно найбільше, хоч найде ся їх не трохи у Станїславівщинї, у Стрийщинї і навіть ще далї на захід. Та при оцїнцї тих традицій треба бути обережним, бо богато їх зросло на памяти про инших ватажків, а що постать Довбущука з часом виросла в сумрацї пізнїйших оповідань до величезних розмірів, через що тим більше мусїла втратити на виразности кон-

тур, то й забсорбувала вона богато инших, як історичних, так і видуманих осіб і пригод. Є межи ними й такі, що самий їх зміст подобає на леґенду"[1]).

Сей заклик дра Ю. Целевича до нашої публики, так само як попередні та пізнійші, не зворушили її дуже, коли до сього року появили ся ледви ось які записи (крім оголошених самим Ю. Целевичом у його статях) — які можна трактувати серіозно:

В 1895 р. надрукував др. І. Франко в „Житю і Слові" пісню про П. Туманюка (т. III) і чотири оповіданя про О. Довбуша (т. IV), з того одно записане мною в Стрийськім і три, записані д. О. Роздольським у Брідськім повіті.

В 1898 р. надрукував знов др. І. Франко в „Етноґр. Збірнику", т. V: 1) Пісню про М. Штолу (в двох варіянтах). 2) Оповіданя про М. Штолу. 3) Оповідане про Юрішка і Грдлічку. 4) Пісню про Юріштана. 5) Згадку про давнійших опришків. 6) Згадку про опришків і пушкарів.

Десять літ пізнійше, 1908 р., вийшла „Гуцульщина" В. Шухевича, ч. V, а в ній надруковані (ст. 170—194) оповіданя про отсих опришків: 1) Ол. Довбуш (8 варіянтів). 2) Юра Оженьик. 3) Оршак. 4) Дмитро Марусьик. 5) Бойчук. 6) Кричук. 7) Мир. Штола. 8) Конець опришкам.

Отсе й усе, що я можу зазначити в сім місци.

Тимчасом 1907 р. передав мені д. П. Волосєнка, тодішній редактор „Громадського Голосу", письмо молодого гуцульського парубка Петра Шекерика Доникового з Голов, Косівського повіта, в якім він заявляв охоту списувати оповіданя про опришків, яких знає сам доволї багато, коли знайдеть ся хтось, що їх надрукує. Очевидна річ, що я зараз удав ся до нього, подав вказівки для записуваня та попросив присилати кілька оповідань на показ. Дiставши їх, я побачив, що оповіданя визначають ся дуже гарним стилем, чистим гуцульським говором і вірною передачею, з мінімальним шкільним впливом, що відбиваєть ся майже виключно лише на правописи. Довідавшись знов про приблизне число тих оповідань, я спостеріг, що якби до них доложено ще трохи оповідань з инших сіл і від инших осіб, на що можна би числити, їх вібрало би ся стілько, що заповнили би окрему книжку. Наслїдком того уложив я невеличку відозву в справі записуваня оповідань про опришків, надрукував її в „Хроніці", а крім того зробив із неї окрему відбитку і порозсилав її на більше, як сто адрес, у гірські околиці Галичини та Буковини, переважно учителям та деяким священникам із прось-

[1]) Руська Історична Бібліотека, т. XIX, ст. 196.

бою записувати, що можна, та надсилати до друку в проєктованій книжці. Побіч оповідань задумував я чи то в передмові до книжки, чи в окремім додатку, помістити деякі документальні, але не архівні, матеріяли і звістки та записки про опришків, про які я призбирав відомости, прим. що в метрикальних книгах парохії Битьків (Надвір. пов.) є нотатки про напади опришків, що в коломийського адвоката дра Т. Дембіцького є акти процесу Ю. Драгарюка і т. д. Я віднїс ся до дотичних осіб із просьбою (між иншим до пароха в Битькові о. Короля, до дра Т. Дембіцького і до инших) скопіювати або зарядити скопіоване на мій кошт тих документів, але навіть відповіди не подіставав на листи, не вважаючи, що до деяких повкладав марки на відповідь. Наслідком того постановив я обмежити книжку на самі оповідання.

Правда, на розісланий квестіонар дістав я ледви 2—3% відповідий із записками, та завдяки особистим зносинам із деякими особами, призбирало ся стільки матеріялу, що з огляду на число можна назвати його дуже богатим. Шкода лише, що се число не розкладаєть ся пропорціонально по селах Гуцульщини, а головне його gros припадає на два села: на Голови, Косів. пов. — записи д. П. Шекерика Доникового, числом 104, та на Зеленицю, Надвірн. пов. — записи д. А. Онищука, числом 69 — на всїх 258 чисел у книжці. На всї инші села припадає отже ледви 85 чисел, зібраних ріжними записувачами. Богацтво записів дд. П. Шекерика Доникового і А. Онищука вказує одначе, кілько можна зібрати ще оповідань про опришків (тай инших) по наших гірських та підгірських селах, коли би знайшли ся люди, що хотіли би займити ся так щиро записуванем, як вони оба; на жаль у наших сільських інтеліґентів не видно нї трошки любови та зрозуміня до своєї устної словесности, а ще менше охоти до збираня сих цїнних памяток народньої творчости, хоч збирати їх не належить до неприємностий...

Подрібно представляють ся зібрані матеріяли в цифрах ось як:

Передруків зроблено всїх 14

(Передруковано виключно пісні, з того 1 з „Правди“, 1 з „Зорі“ і 12 зі збірки Я. Головацького, що належить тепер до доволї рідких книг; не числю при тім варіянтів).

Петро Шекерик Доників . . .	дав записів	104
Антін Онищук, учитель . . .	„ „	69
Мих. Приймак, учитель . . .	„ „	16
Ол. Кисїлевська	„ „	11
Анна Павлусевич, учителька . .	„ „	10
Олекса Іванчук, учитель . , .	„ „	6
Дмитро Бойчук, учитель . . .	„ „	6

Мелїтон Бучинський (тоді студент) .		дав записів	5
(Сими записями користував ся вже по части й Ю. Целевич).			
Мих. Романюк, студент . . .		дав записів	4
Богдан Заклинський, учитель. кандидат .		„ „	3
Зенон Кузеля, бібліотечний урядник Волод. Ривюк, студент Мирослав Капій, гімназист	}	по 2 . .	6
Лука Гарматій, учитель М. Пилат, учитель Гнат Хоткевич, письменник Я	}	по 1	4
		Разом . .	258

Усїм записувачам складаю на сїм місци подяку, що своєю працею допомогли до виходу книжки в такім показнім виглядї.

В инших околицях називають опришків іще иншими іменами. На Буковинї, звідки на жаль ледви одно оповіданє поміщене в отсїй збірцї, задержав ся термін „борців“. Подаю про нього лист і оповіданє д. М. Пилата, надісланий на адресу Наук. Тов. ім. Шевченка:

Хвальне Товариство!

На Вашу відозву в справі записуваня народнїх традицій про опришків стараю ся я щось зібрати, та до тепер дуже мало менї вдало ся. Село Лужани на долах, тому тут менше затримало ся про ті події, нїж у горах. Про опришків, щоби були родом з Лужан, нїхто не оповідає, бодай я не чув нїчого. Але про сусїдні села, як Бурдеї, Ревну, Спаски і и. можна довідати ся більше. Пізнїйше розпитаю ся й в инших селах, а тепер лише скажу, що чув у Лужанах. В нас слово „опришок“ менше уживає ся. За то слово „гайдамака“ подибуємо частїйше. Окрім сих двох назв є ще й третя. Є то слово „борець“. Борцї по части виступають як дїйсні опришки, але подибуємо їх і в оповіданях неначе казочних героїв, або немов нїмецьких рицарів (Raubritter). Вони не жили в громадах, не мали ватаг, а пробували самітно. Люди видумали про них неймовірні річи, що то вони були велити, що вони належали одному борецькому родови і и. Про одного такого борця, що мав бути в коростоватськім лїсї, вповіла менї сїльська бабка от що:

„О, синку, де сегодня вже та сила, що була давно. Сегодня вже не туди. Давно були такі борцї, що нападали людий середудня та убивали їх як муху. Як тепер оплачуємо рогатки, так давно треба було борцям платити, щоби на дорозї пустили. Старі люди оповідали менї, що як чумакували до Косова, чи лихо їх знає куди, то їх нераз переходили. Аби там було Бог зна кілько людий з возами, всїх спре. І треба платити, бо як не заплатиш, то й крока дальше не поїдеш.

Раз жив у нас чоловік і жінка, що були дуже щасливі. Дід мій вповідали, що їх дід до них навіть на храм ходили. Одно одному не перечило що синє за нігтем. Раз досвіта вибрали ся вони в місто. — „Ти, стара, завтра раненько, але дуже рано, бись не забула коні, хату й ворота свяченою водою покропити. Чуєш?“

„А де той васильчик, що був у коморі за кроквою?“

„Я злагодив нового; бо менї страшно тепер говорити за то, з ним не годить ся урудувати більше, аби, не дай Боже, знов не перейшов мене той „анцихрист“.

„Добре, добре“.

Полягали спати. Досвіта встали, жінка обійшла хату, покропила, зробила всьо, а навіть льоху натерла лиликом, щоби добре гостили. Сїли тай їдуть. Ще не розвидняло ся, а вони вже були далеко в лїсї. Але чують, щось кричить: „Гов, гов“. Вони стали. Дивлять ся, а то той борець, що тогід чоловіка переходив. Чоловік поблїд, а капелюх кап з голови на землю. Волос зджуджурив ся в гору. Дивить ся жінка на чоловіка тай каже: „Не бій ся, бри, вже я собі з ним раду дам“. Чоловік умирає, не чує, а жінка собі й вухом не веде. — „Ой бій ся Бога, жінко, заплатїм му та най пропадає до Божої Матери, на що тобі смерти? — „Мовчи, крикнула жінка, вставай з фіри“. — Чоловік встав. Жінка скинула сорочку, підперезала ся нею верх пояса тай до борця, а той аж зарув, як величезний лев і хап за передну вісь, хоче віз перевернути. А жінка живо їмила за задну вісь і підоймили цїлий кошик. Сїпають ним сюди, туди, не йде, не переборе одно одного. Лишили віз. Борець прискочив до жінки, а вона єго попід обидві силї, як не здійме, як ним не лусне до землї, як не тевкне, аж земля затрясла ся. А він лиш застогнав. — „Чоловіче, ходи вже сюди, бо вже го нема!“ Чоловік прийшов, перехрестив ся, посїдали обої й поїхали. В містї добре гостили та ще їх люди обдарили за то, що того страшняка убили.

Прийшли вечером назад тай полягали потомлені спати. Рано встав чоловік скорше тай десь збирає ся. „А ти куди, чоловіче?“ — питає ся жінка. — „Йду собі в світ“, — відповів чоловік. — „Я з тобою жити не буду, бо ти би могла й мене колись так в свої руки сцїпити, як тамтогось сцїпила“. — „Ой не бій ся, чоловіче, а ти се від тепер знаєш, що я з борецького роду?“ — Чоловік як учув за борецький рід, то аж стряс ся. А жінка єго обіймила, поцїлювала тай сказала: „Від коли світ світом, не була жінка старша від чоловіка. Вже то так Господь постановив. Я хоч така дужа, але моєї сили на твоїх костях пробувати не буду“. — І вони жили щасливо далї.

Лужани, 11 жовтня, 1907. Микола Пилат, учитель.

З оповідань, вібраних в отсїй книжцї, виходить повна, всестороння і незвичайно ярка характеристика опришків. Правда, нинїшному читачеви зробить ся нераз маркотно при читаню таких подїй, як підковуванє босої жінки, виливанє горячої смоли на черево одної, а убиванє вагітної або в часї родів другої жінки, рїванє пана по каваличкови і допити, чи болить його се дуже й ин. Такий читач готов усї ті, справдї звірські поступки, почислити на карб кастової (хлопської) або національної (в сїм випадку руської) лютости та дикости. Такий погляд був би одначе зовсїм несправедливий, бо людий з иншої епохи можна обєктивно оцїнювати лише на підставі основного знаня тої епохи. І тут знаменитy прислугу для зрозуміня опришківських оповідань може віддати книжка, написана незвичайно популярно, п. н. „Prawem i Lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku przez Wład. Łozińskiego“ (Львів, 1904, два томи). Вправдї описані в нїй часи значно вчаснїйші, як у наших оповіданях, які представляють XVIII та початок XIX столїтя. Характеристика тих часів одначе мало що змі· няєть ся аж до упадку Польщі, тому може послужити нам зеркалом, в якім відбивають ся і часи, про які в нас мова. Се можемо зробити не лише з огляду на те, що одна історична епоха може тягнути ся протягом довшого періоду часу, але й що перениманє звичаїв низшою клясою (мужиками-опришками) від висшої (маґнатів і шляхти) йде лише поволи та довгий час. А що опришки вправляли ся в своїм ремеслї нераз під рукою маґнатів, світочів тодїшньої Польщі (т. зв. короленят), на се можна знайти багато документів. Тому що д. Лозіньского, певне, нїхто не буде підозрівати в сторонничім очернюваню польської суспільности, що задавала тон тодїшньому житю, я наведу кілька фактів з зацитованої книжки.

Маґнати Потоцкий і Пшерембский з одного, а Корецкий з другого боку, ведуть із собою формальну війну, в якій розходить ся про те, хто кому видре більше маєтку. Корецкі боронять ся завзято: „Niedługo jednak wytrzymują szturmy Potockiego i Przerembskiego, którzy zgromadziwszy niebawem — jak to utrzymuje sługa Koreckich Piotr Chamiec w swojej protestacyi — około 700 opryszków pokuckich (collectis ex oris Pokuciae latronibus vulgari idiomate dictis opryszki) z działami, strzelbami, łukami i rozwiniętemi sztandarami, wypadają z Lackiego przez lasy na terytoryum Uścia, do wsi Łuki i Międzygórza, odpędzają chłopów od robót polnych, zabierają woły i pługi, konie i bydło“ (Łoziński, Prawem i Lewem, II, ст. 101).

Таку саму війну ведуть із собою два инші маґнати: Яблоновский і Балабан за Перегинсько. Балабан відносить перший побіду. „Ale Jabłonowski nie dał za wygranę. Ledwie Bałaban odjechał, podczaszy wyruszył na Perehińsko w 400 ludzi, „zwaryczów i opryszków“, jak mu zarzuca później strona przeciwna, „z armatą różną, działkami

i hakownicami" i ponownie oblęgł zameczek, tym razem już ze skutkiem. Dziury w chałupach chłopskich wysiekawszy, przez nie do zamku strzelano, cztery godziny go dobywano; pod zamek podstąpiwszy, parkany wysiekłszy, armatami dziur kilka wybiwszy, zamek opanowawszy, czeladź wszystką tam będącą wysieczono i pozabijano, rzeczy wszystkie w skarbcu, skrzynię z szatami i innemi rzeczami zabrano". Балабан у жалобі оцїнює вартість зрабованих річий на 60.000 зол. — суму на ті часи величезну, а в кождім разї більшу, як колинебудь опришки могли зрабувати, хоч тут вчислимо навіть напад на Золоту Баню, з кóго буцїм то винесли опришки суму о 2 сотики більшу, як є гроший в цїлій Австрії. А як собі при тім побідники поступали, видно з того, що „na większą wzgardę i kontempt praw szlacheckich ludzie Jabłonowskiego ciała zamordowanych tyrannice ze wszystkiego obnażywszy i z szat poobdzierawszy psom i bestyom na pastwisko za zamek precz powyrzucali i onych ciał wydać nie chcieli; co psi nie dojedli, kędyś, ut asserunt, pozakopywali, a potem szlachetnego Nowosielskiego, podstarościego zamku tegoż, okrutnie zraniwszy, simili modo z odzieży wszystkiej odarłszy, wziąwszy koszulę z trupa jednego, w koszulę tę skrwawioną ubrali i z zameczka bijąc kijami, z inszymi niedobitkami wypędzili" (також, ст. 121).

Оттак робили ті самі Потоцкі і Яблоновскі, які опісля оголошували унїверзали проти опришків, коли вони їм не на руку ставали!

Від маґнатів учили ся мужики-опришки не лише нападів та рабунків, але й лютости та дикости, які переходили всякі міри. От кілька прикладів на се.

„Żyd Salamon z Dunajgroda wnosi w r. 1623 do ksiąg grodzkich żałobę przeciw Kalinowskiej i jej synowi Marcinowi, że trzech żydów arendarzy swoich, Nisana, Samcha i Marka pod oskarżeniem, jakoby mieli dzieci chrześciańskie zarzezać, do zamku husiatyńskiego wzięli i sądzić kazali. Powinowaci uwięzionych żydów prosili, aby oskarżonych stawiano przed sąd formalny w grodzie kamienieckim, ale Kalinowska i syn jej Marcin uczynić tego nie chcieli, a złożywszy sąd swój własny i nie czekając przyjazdu starszego syna i brata Adama, jak o to żydzi błagali, nie dając przyjść do słowa obrońcy obwinionych, bez wszelkich prawnych form sądowych, oskarżonych strasznemi torturami męczyli, siarką i prochem palili, ognistemi szynami piekli, i w końcu mimo że nieszczęśliwe ofiary do żadnej winy się nie przyznały, tegoż dnia jeszcze przed wieczorem na stosie spalili" (Łoziński, Prawem i Lewem, II, ст. 64).

Один із найбільших маґнатів початку XVII ст., Станїслав Стадницкий, прозваний був „dyabłem łańcuckim" за свої вчинки, які заповня-

ють ціле його житє. Він ріжнив ся лише тим від опришка, що був міліонером і як рабував, то не пускав ся на дрібничку, а на грубшу рибу, якої вартість нераз доходила також до мілїонів; що жив по великопаньськи, мав замки, тримав власне військо і т. д. Всї його поступки були одначе чисто опришківські. Довгий час воював він із другим магнатом Опалїньским, а як, побачимо з отсих слів: „Najechał Tyczyn w czasie jarmarku, pograbił i porozpędzał kupców i mieszczan; żołnierze jego rzucili się na tamtejszy kościół, wyrzucili sakrament z srebrnego cyboryum i srebro między sobą połamali, a kiedy mieszczanin i rajca tyczyński Jan Dembowy odwieść ich chciał od świętokradztwa, zamordowali go na miejscu w kościele. W ślad za tym gwałtem najechał Stadnicki po raz trzeci Łąkę, rezydencyę Opalińskiej, połupił, poburzył wszystko, gołe tylko ściany zostawił, następnie to samo zrobił w Łukawcu, Zabierzowie, Trzebowisku, Zaczerniu i Palikówce; w Wysokiej i Chmielniku dwory i chaty popalił — i dopóty nie zaniechał najazdów, aż wszystkie dobra samej Opalińskiej gruntownie poniszczył, tak że w „nich nietylko człowieka albo bydlęcia, ale i psa by był nie znalazł". Spustoszywszy dobra żony zabrał się Stadnicki do majętności męża, i skończył na tem, że całe starostwo (leżajskie) Opalińskiemu odebrał i w swoje posiadanie zagarnął, sam Leżajsk zajął, wszystkie folwarki, wsie i gumna opanował, stawy pospuszczał, bydła pozabierał, dzierżawców i rządców powypędzał, sam czynsze, arendy i inne dochody za dwa lata na siebie pobrał, pól ani na zimę ani na jarz obsiać nie dał — zgoła całe starostwo w pustynię obrócił. Przez ten cały czas (1608—1609) Stadnicki 36 dzierżawców Opalińskiego ograbił i wypędził, 10 kościołów sprofanował, 150 ludzi zabił, 9.000 sztuk bydła zabrał" (також, ст. 404—405).

Отак виглядав опришок на ширшу скалю, а як він поступав із своїми жертвами, побачимо з отсього цитата: „Opalińska prezentuje w grodzie trzech chłopów swoich: Jana Niemca, Tomasza Koniczka i Feliksa Lenicza z Terliczki i Stobiernej, którym Stadnicki kazał poobcinać ręce, dwom z nich obie, jednemu lewą, a nadto oskarża Stadnickiego, że z innego jej poddanego, Marcina Patro z Łukawca, kazał najpierw drzeć pasy, potem oderżnąć mu piłą ręce, a w końcu z podeszwami nóg umieszczonemi na ostrej bronie zakopać żywcem w ziemię aż po szyję" (також, ст. 401).

Се розбишацьке ремесло переходило з батька на сина і син Стан. Стадніцкого, не бажаючи дати батькови застидати ся, „wypadał ze swego zameczka w Rudawce jak prosty opryszek na czele bandy, którą miał zawsze przy sobie, rabował i rozbijał. Tak n. p. napada z kupą Wołochów i Węgrów na dzierżawcę wsi królewskiej Boryni

Marka Wysoczańskiego, znieważa jego żonę Annę Szeptycką, plądruje dom cały, zabiera szkatułę z 240 dukatami i 84 wołów czabańskich; najeżdża wkrótce potem szlachcica Mateusza Mroczka w Skorodnem, samego gospodarza, 80-letniego starca, który w chwili napadu klęcząc odprawiał wieczorne modlitwy, rani strzałem z półhaka, Annie, matce jego, staruszce stuletniej, która już od lat dwudziestu nie wstawała z łóżka, zdziera z szyi woreczek, w którym przechowywała na koszta swego pogrzebu 70 dukatów, wyłupuje skrzynię i zabiera z niej 1500 złr., suknie, srebro i klejnoty, potem dowiedziawszy się, że Mroczek ukrył był pewne kosztowności w miejscowej cerkwi, rozbija ją i wszystko zabiera“ (також, ст. 487).

Таких цитатів про розбійничі напади та про знущаня над людьми найвизначнійших польських родин, усяких Сєменьских, Стадніцких, Красіцких, Фредрів, Калиновских, Понятовских, Фірлеїв і т. д. можна назбирати з самої книжки В. Лозіньского на кілька аркушів. І все те робили не якісь людські вироди, не шумовини суспільні, не „dzicz, tłuszcza i hajdamactwo“, але сама сметанка тодішньої польської суспільности, підпори держави і ладу (а властиво: nierządu), найзаможнійші і найсвітлїйші роди, якими Польща могла похвалити ся. Чим же супроти того можуть уважати ся дрібні напади опришків, людий темних, бідних, яких гнала в опришки панська злоба і знущаня, надужитя і крайна самоволя? Се лише блїді наслїдуваня панських вибриків, які в місцевих причин набрали розголосу і переховали ся в народній памяти, а при инших обставинах були би загинули незамічені, як гинуть усякі инші спогади тут же на наших очах.

Від часу, коли писав свої статї Ю. Целевич, досліди над карпатськими опришками посунули ся значно наперед. Подаю тут найважнійшу лїтературу для тих, кого інтересує більше ся справа: Dr. F. Piekosiński, Akta sądu kryminalnego kresu muszyńskiego z lat 1647—1765, Краків, 1889; Dr. O. Balzer, Regestr złoczyńców grodu sanockiego 1554—1638, Львів, 1891; Ant. Prochaska, Samorząd województwa ruskiego w walce z opryszkami (Rozprawy Akademii Umiej., Wydział hist. filoz. s. II, t. XXIV, ст. 269—336); пор. також: Б. Барвінський, Боротьба самоуправи руського воєводства з опришками, Руслан, 1908, ч. 163—169; крім того окремі моноґрафійки: Др. Й. Ролле, Кармелюкъ (Кіев. Старина, 1886, кн. 3, переклад із польського); В. Гнатюк, Словацький опришок Яношік в народній поезиї (Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, т. 31—32); у праці В. Лозіньского „Prawem i Lewem“, т. I, ст. 219—238, присвячений також окремий розділ опришкам; в „Дїлї“ з 1907 р. ч. 75 були надруковані коротенькі, але інтересні „Споминн о. Ів. Ступницького про опришків“.

II.

Гуцульський діялект не досліджений доси основно, чим врештою не виріжняєть ся від инших, бо загалом наша діялектольоґія чекає ще на учених дослідників. На перешкоді таким дослідам стоїть брак добрих і вірних фолькльорних записів, якими фільольоґ міг би користувати ся без усяких сумнівів. Але поволи матеріял призбируєть ся і певно видасть незабаром гарне жниво. Причинки до нього приносить і наша збірка. Звертаю одначе при тім увагу, що лише записи з Косівського, Надвірнянського і Печеніжинського повіта репрезентують гуцульський діялект, инші стоять уже поза його межами. Найкрасше відданий і найчистійше захований гуцульський діялект у записях д. П. Шекерика-Доникового; в Надвірнянщині гуцульський діялект підлягає вже сильно иншим впливам, тому не можна його вважати за взірцевий; понадто всякі инші записи, крім Шекерикових, роблені інтеліґентами, не в фільольоґічних цілях, тому й у них не все видержаний діялект у повній силї. Правда, д. П. Шекерик-Доників також не фільольоґ, але він як уроджений Гуцул, який жиє постійно в родиннім селї, віддає його так гарно, що більше не можна від нього жадати, а шкільні впливи — врештою мінїмальні — дуже легко відріжнити.

Я хочу подати тут коротко важнійші прикмети гуцульського діялєкту — розумієть ся не на всїй його теріторії, а лише на згадуваній, бо звідки інде не маємо добрих записів — при чім завважу, що вони опирають ся головно на оріґінальній фонольоґії та лєксицї, за те морфольоґія та синтакса виказують дуже мало відмін від инших українських діялєктів та говорів. Про лєксичне богацтво гуцульського діялекту найлїпше можна переконати ся з працї Вол. Шухевича „Гуцульщина" та з мого невеличкого словарця, зладженого виключно для зрозуміня текстів сеї книжки, про фонольоґічні відміни буде власне тут мова.

З в у к **а**. Дуже замітною проявою в гуцульськім діялєктї є постійний нахил переміняти самозвук **а** на **е**, прим. предід, пребабка, делше, поделеки, ґрейцері, ретунку, крешенеки, учере, зажертував. Особливо розширений сей нахил при йотованім **а**, яке виступає тодї замість звичайного лїтературного **я** в формі **є**, при чім воно як мягкий самозвук мягчить попередні тверді співзвуки; виговір гуцульського **є** близший до виговору самозвука **и**, ніж **е**, через те иншою правописию лїпше передавати його знаком **йи** або **ьи**, ніж знаком **йе** або **ье**. Ось приклади такої переміни: єк, єкий, нїєкого, єла, єзик, єсла, поєс, боєли си, стоєли, повєзати, похторєв, вирєдили, позапрєгают, грєне, пєний, пєтницу, памєтати, шєнували, шєжні, чєс, звичєю, жєдні, приобицєв, розхлєпав, тєжко, талєрив, колєди, Лєтчина.

Деколи те **а** (я) переходить в **ї**, прим. поїс, заїц, покаїнє, їкис, а навіть в **и**: икий, звінчили си, відий, тимчисом.

Звук **е**. Побіч нахилу заміни самозвука **е** в **и**, спільного ріжним українським діялектам, подибуємо тут часом переміну самозвука **е** в **і** (тверде або мягке), прим. бріхні, міч (побіч: меч), чій (зам. чей), шпікулянт, неприятіль. Деколи переходить **е** навіть в **о**, прим. в Чьорнивцях.

Звук **и**. Самозвук **и** переходить дуже часто на **і**, а особливо стає ся проява майже загальною по шипячих співзвуках, прим. крісани, вілапувати, розлучіли, чісті, утечі, учівив, брачіку, ручіти, пристолочіти, значіло, припочівают, почістували, паничік, парубочів, пидвишіли, Угоршіна, Волошіна.

Деколи переміняєть ся самозвук **и** на **е**, але не дуже часто, прим. абес, кобес, хоть бесте, умесно, за коменом.

В виразї „рискаль" переходить часом **и** на **у**: рускалив.

Дуже розповсюднена проява в гуцульськім діялектї приставляти на початку виразів самозвук **и**, щоби тим способом улекшити собі виговір, прим. ише (зам. ще), у самим иртї, излїз, изнов, извезти, изтєх, извів, изказали, изкрізь (і: искріс), изродили, искінчьила, искладали, искований, иждати, имстив си і т. д.

Звук **і**. Самозвук **і**, без огляду на своє первістне походженє (ѣ, е, о), має нахил переміняти ся на **и**, а особливо любить се робити, коли походить від первістного **о**, прим. двир, бик (зам. бік), вид (зам. від), свий, мий, спид, дриб, грим, стив, мист, ниж, на тим, ворих, возив (зам. возів), спосиб, в нашим гирским пивеличьким місточьку, óпир, трийло, гришми, бийно, пидслухати, зимивля, дибрала си, Люпайлив, зарибки, тобивка, дорижечка, пидим, жинцї, дира, сирник. Дієслово імити має все на початку **и**: имити.

Звук **о**. В слові кождий переміняєть ся **о** на **а** і звучить: каждий. Так само подибуємо раз переміну **о** на **є** в слові: чєму. Частїйше приходять переміни **о** в **и**, прим. дрива, криви і кривцу, слизи, дїдичьку; ще частїйше переміни **о** в **у**, прим. кордун і курдун, уна, гудувала, бурдюг, муцувати, дїдучьку, кумпанії, припочювати, видубути, усїв си.

В формі: óзме — виступає **о** без придиху.

Звук **у** уживаєть ся так, як в инших діялектах; зазначити належить лише рідку переміну його в **о**, прим. осердили си, та в **и**, прим. полибичьок.

Співзвуки **л**, **р**. Співзвук **л** переміняєть ся часом в **н**, прим. земнї, задимнена, а деколи в **р**, прим. бирше, найбирший (найбільший).

Співзвук **р** вимовляють ся звичайно твердо, але доволї часто подибують ся також мягкі форми, прим. вивчерь, гирька, вихарькає, церькви, веперь.

Співзвуки **д** і **т**. Звук **д** дуже часто ослаблюєть ся на **т**, прим. витко, швитко, звит (зам. звід), т хатї, засїток. За те **т** переміняєть ся часом у **д**: данції, данцувати, данцовише. Дуже часто подибуємо переміну **д** в **ґ**: ґівчинише, ґїтоньки, ґідок поґєкував, ґїтвах, жиґївскі, сиґів, виґіла, у ґїлу, Юринґє. [За те переміну **ґ** в **д** подибуємо лише в слові ледївь, але й його виговорюють нераз правильно: леґінь].

Незвичайно розширена в гуцульськім діялектї переміна співзвука **т** у **к**, прим. щіске (щастє), кі (acc. = тї, тебе) і ки, жики, кілько (тілько), смеркь, кілом, кікати, на кім камени, в товскій, цоркоків, пид капчяном, Ускіріки (Устєріки), спалахкокіло, свєкістю, искєв, відкив, роскив, укне, обкигати, закигнули, скимував, навкемило си, кєшкий, остакний.

Раз подибуємо переміну **т** у **ц**: ціхо — мабуть під польським впливом.

Співзвуки **г**, **к**, **х**. Звук **г** переміпюєть ся в **з** у слові: то̂зди (тогди), а в **д** у слові: нїдде (нїгде). Дуже часто перемінюєть ся **г** у **х**, прим. ворих, мих (міг), верх (верг), жех, витех, дехоть, ватах.

Звук **к** переміняєть ся в **х** у слові: шлях (шляк, Schlag).

Доволї часто за те переміняєть ся **к** у **т**, прим. тєчера (тєчіра) і пид тєчиров, тєпне (кине́, кину́ги), тєрницу, тєшеню, тілько (кілько) і з тілкома, тїлїх червоних, в тїтлах, потїй (покій), на Бутївци (Буковець — гора), тїв (кіл), тїнь (кінь), теп (кип).

Звук **х** переміняєть ся в **ф**, прим. футко, фустка; так само в **ф** переміняєть ся **хв**, прим. сфатив, фіст, фалив си. У словах: верс, поверс — переміняєть ся **х** в **с**. Доволї часто подибуємо також мягчене співзвука **х**, прим. верхь (і: верьхь), верхє, поверхє, Волохє, обухє, трохє, хєтрий.

Співзвуки **з**, **ц**, **с**. Звук **з** виступає часом як **дз**, прим. одзеро, дзвиздє. Часом переміняєть ся в **с**, прим. скрись.

Звук **ц** переміняєть ся деколи в **с**, прим. Павлушсї, на полуссї; і навпаки, **с** переміняєть ся в **ц**, прим. паньцкі, пенції. Деколи переміняєть ся в **ч**, прим. чісар, юпачі.

Звук **с** переміняєть ся в **з** у слові: через (зам. черес), часом у **ш**, прим. шєжнї, пошторонок.

Співзвук **щ** переживає тяжкі часи, його майже зовсїм випирає співзвук **ш** і коли б ся переміна відбувала ся далї, то **щ** готово колись зовсїм загинути в гуцульськім діялектї. Маємо дуже численні приміри такої переміни: Волошіна, Угоршіна, ґівченише, шо, боршь, шош, шє, ви-

прошев си, хлопчішя, Дмитрише, призвише, Федише, шіре, за Полші, топорише, троші, кліші, з пушінами, звишют, запашіви, опудовише, данцовише, гулишя, горішя, леговишя і т. д.

Співзвуки **ж, дж, ч, ш**. Всї отсї співзвуки мягчать ся постійно в гуцульськім діялєктї і як се в текстах де не зазначене, то се треба почислити на карб правописи, а не виговору.

Маємо отже:

Ж: Жєбє, жядні, зложєют, жєл, ржєвіє, перелагожєти, жьилую.

Часом **ж** переміняєть ся в **ш**: душши, ни блиш си.

дж: бранджя, джьос.

ч: нїчьо (і: ничьо), добичь, поктичь, обскочют, зачьнут, чьо, ничьні гасла, ручьний, мочєют, величький, чємне, чюти, плачючі, плечя, нічьов, місточьку, хочєш, чьоловічє, чюжий, чьопи, ничь, сорочьки.

Часом **ч** переміняєть ся в **ц**, прим. ци, посїцїт, у Ріцції, на царинойци.

ш: ґівчинише, боршь, кошєри, ше, пушю, мішєти, коршьми, шьчєзник, товаришя, Довбушя, Боршю, тєшя, пішя, гиршя.

Гуцульський діялєкт визначаєть ся загалом тим, що любить мягчити ті співзвуки, які в инших діялєктах у тих самих виразах виступають тверді, і стверджувати ті, що в инших діялєктах та лїтературній мові появляють ся мягкі.

Крім наведених уже прикладів мягченя додам іще отсї: впаськудив, ангіль, бубовь, на вадогінь, на задь хати, оперýдь, понадь него, поперýдь хати, насампередь.

Прикладів стверднюваня поодиноких співзвуків можна навести дуже багато. І так: сїдец, медвід, палец, місєц (але і: місїць), годованец, стрілец, заїц, жєл, заміс, криз (і кріз), наміст, колис, єкийс і икис, дес, хтос, оцес, лїз (зам. лїзь), навіт, на старист, дїтми, гуцулским, білше (побіч: бирше), людми, делше, озми, данцуют, в писмі, палцив, вилний, силний, Довгопілції, Полші, тілко, дубелтивки, добровилно, подуфалний, у бувалцях, суда, слусаря, титинцу, хлопцив; особливо замітне ствердненє закінченя в 4 відмінку однини іменників жіночого роду, хоч 1 відмінок має все мягке окінченє (я), прим. косовицу, путилицу, Кременицу, лавицу, Єблоницу, каменицу, ручницу, єлицу, шибеницу і т. д., а також: усу (заім.), а за те: касю — від іменика, що в першім відмінку має тверде окінченє: каса.

Доволї часто трафляєть ся також елїзія поодиноких звуків, особливо в випадках, коли попередний співзвук асімілював ся до дальшого сусїдного, прим. тив дїдиції (дїдиццї, дїдичцї), зо дві соцї (соццї, сотцї), по подусї (подуссї, подушсї, подушцї), дві свіції (свіццї, свічцї), у со-

роци (сороцци, сорочци, сорочції), брачіку (браччіку, братчіку, братчику) і т. д. Також: сєтий, ниирєтеля.

Вставки бувають доволї рідкі, але трафляють ся, особливо зі співзвуком н, коли він наступає по м: памнєть, спамнєтали, мнєти, вмнєк.

Переходячи до зазначеня деяких фактів із царини морфольоґії, зверну вперед увагу, що Гуцули люблять дуже уживати збірних іменників і радо творять їх, прим. стариня́ (старі, = родичі і старшина), стебі́ля (стебла), така хлопя́ (хлопи), драбине́ (драбини), дубе́ (дуби), товаре́ (товар) і т. д. Деякі з тих іменників деклїнують ся навіть у своїй новій формації: дубе́, дубя, дубю і т. д.

Деколи являють ся іменики в иншім виглядї, як приєятий літературною мовою, або иншими діялєктами, прим. бу́бонь (бубен), го́лов (голова, acc. sing. го́лов, а навіть: го́лу — очевидно зам. голув, голўў, при чім кінцеве в або ў випало), до́лонь (долоня) і инші.

Замітний gen. sing. masc. прикметників із окінченєм -его зам. -ого, який виступає особливо по шипячих співзвуках, прим. моцнїшего, нашего, мудрішего, славнїшего, сильнїйшего, дужшего, божего.

Nom. plur. прикметників, деяких заіменників та числівників має часто тверде окінченє и зам. і, прим. Дїдунцеви сини, покритчини, Довбушеви хрести (і тодї в sing. neutr. виступає часом окінченє о зам. е, прим. дїдово слово), ти, тоти, одни.

В nom. plur. іменників являють ся такі форми, як: Зеленци, Косивце, Угорце, Буковинце, мандаторе і ин., яких не здибаємо в літературній мові.

Дуже цїкаве творенє gen. plur. з окінченєм на -ий, головно від іменників жіночого роду, закінчених на а (я) — що деколи по значіню бувають і мужеського роду — а мабуть по анальоґії й инших іменників муж. роду (о = деклїнація), а деколи й серед. роду, прим. зимий, грубий, стрюбий (стрільб), козий, бриндзий, вартий, рибий, касий, коморий, бужениций, ватагий, старостий, левізорий, містий (міст). З другого боку подибуємо ґенетіви без усяких окінчень: з плечь, из хорим, без гач, Волох (тут як acc.).

В dat. plur. виступають окінченя ем, им (зам. ам, ям), прим. дверем, шандарим. В abl. plur. бачимо знов такі форми, як: віко́ма, но́чіми, з єгне́ти, в во́ли, под викни. В loc. plur. маємо зам. окінчень -ах, -ях — -ех і -їх, прим. на грудех, на колїнех, в Чернївцех, у вечеріх, у чьоботїх, по селїх, у наймитїх.

З поміж заіменників можна зазначити форми: си (зам. ся, в Надвірнянщинї сї, не гуцульське), нї, не (зам. мене), прим. на нї напала, і форму: усий (зам. увесь).

З дієсловних форм найзамітнійше уживанє в 3 ос. sing. і plur. praes. форм без окінченя **т**, прим. говори, розходи си, вихопи, страти, мотичі си, udари, сиди, муси, залети, провади, спали, гори, уздри, спи, спари, а навіть: дас, вдас си (або таких незвичайних, як: їхає, буджьйє, покашле); сходе си, повиходе, спрахте, стоє, коте си, візначі собі, говорі собі. Коли-ж появляють ся форми з окінченєм **т**, то воно все тверде, отже: звет ци, имет ци, кует ци, кінчет ци, зачіпает ци, питає ци — при чім **с** у звор. заіменику переміняєть ся в **ц**.

Для віддана imperf. iterat. мають Гуцули окремі форми, які мали б шанси перейти навіть до літературної мови, де їх доси не уживаєть ся, прим. зимовував, хожували, ношувала, мелювали (мололи), пасав вивці, колисував. Для віддана perf. уживають знов нераз скорочених форм (побіч звичайних), прим. штрик (зам. штрикнув), заток (зам. заткнув), розимок (зам. розімкнув) і ин.

Варто зазначити також уживанє імеників без приіменників у прислівниковім значіню, прим. зимі (в зимі), літї (в літї), заду (з заду) і т. д.

На кінци подам іще кілька цікавійших фраз, яких число очевидно можна в кождій хвили значно збільшити. І так Гуцули говорять: до у великодну суботу (ст. 36), зніс аж до в село на бартці (198), пригнали до в Тюдивский облаз (214), ишла аж до на Ґаджіну (304), прийшли на верх верс Палїнюка (208), в пара мінут (214), на самі полудне упав на ринок (176), хотїв убиги сина собі (158), хапнув Олексу пид плечий (109), шо они з нас хоте (81), очі ни висихали з перед слиз (70), узев собі сам ни проше (67).

Львів, 6. V. 1910.

Володимир Гнатюк.

I. Давні часи й опришки.

1. Гуцул давно й тепер.

Зийшли ми до Косова на єрмарок тай зайшли на ґазду, до одного дуже старого Жида. Ночювали ми в того Жида тай там слово по слову, зийшли ми говирков на Гуцулив давних, а теперішних. А Жид каже: „Ей, шо то вжі, сарако, варте теперішний Гуцул. То май давно було люде, Гуцули, а тепер? Ого! Давно прийшло Гуцул у місто убране хоть на войну. Почерез плечя кріс, за ременем трое пістолєт, з чьотири ножі, бартка в руках, а повні порошниці пороху. Прийде у склеп, набере, шо хоче, тай пропало. Ще за бороду потермасає, наплює у бороду и ничь ни кажи́, бо смерть. А єк прийде єрмарок, то ми вже тікало, бо тогди дуже варко смерти! А тепер Гуцул ходи и без бука. А єк прийде у склеп, то назвут єго свиня, гримнут у плечя, тай марш за двері! Ни так тепер, єк було давно“. — Жид похітав головов тай замовк.

Зап. у Головах, Косів. пов., 1907, Петро Шекерик-Доників.

2. Як люде мали ся за опришківських часів.

Давно, як ще у горах опришки ходили, — тепер якось їх не видати, бо і кат ма за чим ходити! — давно було за чим. Люди ліпше мали ся; де давно оден ґазда, тепер на тім самім ґрунті по три та по чотири сини. Давно тримали бутеями дробєт, тай коровок дійних гаразд мали, — то і було з чого гроші складати.

А в мого діда, розказуют неня, була під каглов ціла бербениця сороківчиків закопаних, білих та тежких, як леду. Але не віказував ся з ними ні перед ким, а сам ходив такий обдертий, та нужний, що не можу вам казати; лиш до дому божого убирав ся. А маржину коло хати не держев, щоби то ворогів в очи не кололо, — та поклав зимарку у верху, та там і зимував, — а на літо в полонину.

Продавали скором, ліжники премудрі, писані робили та продавали, та сукна, та дробет що року продали, та мідку від бжілок та всекого. То от звідки сороківчики брали ся, — а пани кажут, що лиш з опришків Гуцули жили. Як би всі були опришками, кого би було тогди рабувати? Складали та корпали, та від опришків стерегли, боечи ся, щоби їх не занюхали.

Від опришків Бог охоронив, та однако хісна з них не мали; як надійшла тота крутация, та щоби синам лишили ся кучерики не кивані, пішли сороківчики. Саракий був мій дід, працював на них гірко не одно літечко, — під голим небом з маржинков перелітував, у полонині з старим набарив ся, на ермарках натяпав ся, з Жидами та Вірменами натокмив ся, доки ґрейцар уторгував, аж хавки боліли, — коло вовни і скороми наробив ся, — та най би хоть був з того користь мав, аби був своїм дітем лишив, — а то пани грішми удавили ся.

Але і їм треба жити. Вони ні оруть, ні сіють, ні ліжників, ні сукон не роблять, ні дров у місто не носять, ні маржини не тримають, ні з дарабами не їздять, так як ми; ні у Молдаву на зарібок не ходять, ялівцю, живиці, суднича, кори не продають, лиш чекають на тоту крутацию, як Поленица на жнива, а ми на роковий в Кутах і Віжниці ярмарок, а старий на Зелені света, бо і єму треба жити.

Зап. М. Бучинський в Чорних Ославах, Надвірн. пов.

3. Хто то були опришки?

Давно ни так було, єк тепер. Давно ґаздував у днину, а в ночі пидстрих собі волосє з долини, а верхне пидезав, забив пид крисаню тай уже стрижек. Вимастив си сажев, кріс на плечя, бартку у руки, ножі тай пістолета за ремінь, тай готовий опришок. Пишов з хати, грабував, рано вернув си, перебрав си, волосє розправив, тай уже ґазда. Бо жядні опришки ни грабували без зводу. Лише вни мали у кождим селі знакомих, побратимив, котрі знали ци то в Жида, ци в пана всї входи тай виходи. Бо инак би єк могли би опришки шо вдієти? А так чьоловіка скривдив пан, Жид або таки и свий богач, то чьоловік ни миx

иншего права доступити, бо ни було єк, бо право було у руках панив. То лише одиноков пидпоров були опришки.

Чьоловік скривжений найде ватагу опришків, зачьне їх просити, аби опришки си пимстили на тим або тим кривдителю. Опришки си на це згоде, тай навіть тот чьоловік їм покаже на того кривдителя, та и поможе его обграбувати.

Опришки николи ни грабували своїх людий, лиш чюжих, панив та Жидив. А своїх грабували хиба лиш тих, опришки, котрі опришків зачьипали, або на ні доносили, або робили зводи. Люде и до сегодне згадуют про опришків добрими словами. И мают їх за оборонців перед усеґов кривдов. Примірох кажут: Ий коби тепер були опришки, ми би гет пригрозили Польшю, та вступили си за нашими кривдами!

Про опришків давно ни можна було ничьо говорити, анї співати. Бо скоро би хто був важив си похвалити опришків за їх добрі учєнки, або склав співанку, то зараз Юріштан, єк си дизнав, впакував у катуш на кілька років, а набив, тілько схотїв. Тимунь и до сегодне старі люде ни хоте розказувати, бо боє си, аби їм ни було єкої біди. Через то усї добрі учєнки опришків пропадают серед народа через тот давний страх.

Опришки си робили ни через то, аби грабувати, а лиш через то, аби ни дати си упасти у пиволю. Бо давно заберали у пиволю всїх молодеків. Прийде ровта, обскочі хату, име, веже молодека и гайда до войска нїби на 24 роки, але то вже до свої смерти. Приженут до войска, зачьнут бити, а вин гайда у гори тай здизинтерує. Ховає си дизиптир лїсами, найде до себе побратимив тай иде в опришки, бо инакшего ретунку ни було. Єк би був котрий опришок важив си сидїти в хатї, то би го имила ровта. А так, єк утече, то шо му зробе, хіба в гудзицу надуют!

Опришки єк ходили на грабунки, то собі казали: Ми мусимо грабувати тих, котрі нас ловили до некрутації, бо ми через ні ни є вилні. Опришки то були люде з Голов; в опришки ходили: Грицьо Козмин (Ковнєк), Цїличюк (Козпєк), Плескун Козмивский (Козпєк), Макогин, Михайло Клям (Бойчук), Дмитро Василюків (Понипалєк), Грицьо Баган, Мішко Федюків, Процьо Туманюк (Сапріянчук), Фока Туманюк (Сапріянчук) та богато других. Про опришків згадуют Гуцули в великим пошєнованем.

Голови, 13 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

4. Які були опришки?

Опришки були двоєкі: одни опришки були домашні, шо у днину робив, був ґазда, а у вечер волосє увєв пид крисаню, вимастив си сажив тай гайда у вопришки. Котрий ґазда ходив у вопришки, то мав з долини на голові волосє острижене, лиш на самим кімню ни стрих волосє. Та єк иде в опришки, то волосє ни стрижене збере в гушму, тай завєже з верхє на кімню, по верх того покладе крисаню, тай готовий вийсковий дезинтир-опришок, остриженяй.

Єк си верне тот ґазда є опришків, з грабунків т хаті, то волосє на кімню розвєже, розпустит, умиєт ци тай готовий ґазда. А ше до того уберет ци по простеньку, шо ніхто и ни на здогадь, шо вин опришок.

То це були опришки хатєні. Ці опришки хатєні грабували и своїх багато. Були такі випадки, шо нираз пишов оден до одного, та обрабував, а тот пишов до цего та цего обрабував, тай оден за одного ни знав, ані ни чюв. То ототи опришки грабували и своїх, а впихали вину на правдивих опришків. То це були отакі опришки: в днину ґазда, а в ночі опришок.

Но правда, шо були и правдиві опришки. Бувало имут Гуцула, виджинут до войска, тай туда вже єму кує зазуля. Але богато жовні́р дезинтирувало з войска. Єк утече жо́внір з войска, вийде в гори, тай си найде з другим, третим дезинтиром, тай идут в опришки. Дезинтирі мусіли тікати, бо за ними гонили пушкарі и їх ловили, виддавали до войска и там строго карали. Але дезинтирі ни ждали на пушкарив та ровту, лиш си зберали по шисть, вісім, десіть та дванаціть и ишли в опришки. Ровта приходила за дезинтирями, але їх ни находила вже дома.

За тото однако мали біду стариня дезинтирив и то велику біду мали. Пушкарі, бувало, имут дєдю та маму дезинтиря, бют та карают та гонє по катушях, та вєжут калушями и всєку біду виробєют, єка си лиш їм забагне. Так карают пушкарі стариню дезинтирив, шо стариня мусит ци вирікати своїх власних дітий. Але однако про тото, бувало, гудували своїх дітий, тай помагали крадьки, єк могли, своїм дітем. Ніби в вочі ровтарям брали бідов та лихом на свої пишні діти, але в серци любили їх щиро и помогали їм.

Правда, шо такі дезинтирі дуже рідко си навертали нд своїм хатам, бо си боєли зради на кождим місци. Бувало розказуют, шо опришки говорили так: Ніколи ни говори з товаришем у лісї, бо бук и смерека таки мают вуха, очі и рот тай можут тє зрадити. Єк шо говориш, то говори на поли, бо поле тебе ни зради.

То значіло, шо у лісї було бийно говорити тимунь, бо поза смеререков або буком може стоєти другий злий чьоловік и все видіти тай

чюти и потим зрадити цілу тайну, тай готова біда. А на поли чьоловік види делеко на окола тай ни може ворих пидслухати нічьо, шо си говори.

Але опришки таки ни були биті в голов кулаком. Уни ни мали з чього жити и тимунь мусіли ити на грабунки, бо заробити годї було єк, бо ровта би зараз ловила. Але опришки ни були дурнї, вни ходили на грабунки до тих, шо їм ни давали на світї жити. Через то опришки мали страшну ненависть до панив за тото, шо тоти їх переслїдували и збавели волї.

Опришки ходили на грабунки біда знає куда: ходили на Угоршіну, Волошіну та на Доли.

Бувало опришки пидут на Угоршіну на грабунки, а тудá були великі пани, дїдичі, ґрафи, барони й всєка бранджя. Опришки ходили малими ватагами. Але єк де треба ити на великі грабунки, то опришки си зберали до купи и нападали великими таборами на свою добичь. Їх си зберало по двацїть, трицїть, сорок и по бирше, єк де треба. Бувало єк нападут на єкий двир, або фистунок, то одни обскочют двир на окола, аби хто ни вибіх и ни дав знати, шо напали опришки на двир або фистунок. Решта убігала у браму и одни були на вартах у брамі, а другі бігли у покої и робили своє. Єк котрий панок, або слуга показав си на дворі, ци в покою, то опришки лиш на него крикнут: „Лицем до земнї, повішеннику“. Опришки на то мусіли кричети так, бо боєли си, аби їх хто ни зпаськудив з пістолети. Опришки обграбуют, заберут гроші, маєтки, усе, шо лиш для них придатне. Єк уже си з усім укутают, то тогди крикнут на слуги, а слуги позапрегают конї у вози, опришки упакуют усе у вози, тай сами далї у поле!

Утечют опришки, а пани си доків спамєтают, то опришки уже делеко. Єк ни стане дороги, шо мож тїкати возами, то опришки повиберают усе з возив тай гайда, піше утікают далї. А єк би на нї напала ровта, то ставали и боронили си. Бо уни знали, шо для них усе одно: ци згинути вид кульки ворога, ци єк єго имут, зависнути на шибеници. Але опришки воліли гинути вид кулї ворога, нїж си єму пиддати и гинути на шибеници. Через то дуже було бийно ставати з опришками до вогню, бо опришки мусіли си боронити страшно завзєто. Єк котрого опришка ворог так скалїчів, шо єму нима уже житя, то єго опришки ни лишели ворогам, лише мусіли єго добивати. О то навіть сам ранений просив.

Опришки уже, бувало, грабуют за горов, а єк там си на нї зроби велика поклич и зачнут їх там дуже ловити, то пидут тогди на грабунки у Волошіну и грабуют Волошінами. А єк и Волошінами зачьнут їх ловити, то уни пидут тогди суда до нас, на лецкий бик. Тай гра-

бують на долах панив та Жидив. А єк си тут зроби за опришками поголоска, то вни знов утїкают за-гору[1]), де за ними поголоски уже утихли.

Опришки ходили на грабунки за кордун, та біда знає куда. Зимї ни ходили на грабунки никуда, бо їх би були за слідами усїх виловили. Уни сидїли зимі у зимивниках. Бувало брали їх люде на зимивлю, але то було для опришків дуже бийно. Бо нираз трафело си так, шо тот ґазда, в котрого був опришок на зимивли, або его видавав у руки, або таки сам убивав, скоро скимував, шо у вопришка є гроші. Правда, шо ни всї були такі люде. Було бирше таких людий, шо опришкам доносили їсти тай їх ховали. Опришки за це давали тим людем гроші та усекі достатки.

Опришки клали собі хати у лїсах, дес коло потока так, аби мали блиско воду и дрива. Уни клали хати-зимивники у безлюдних місцях так, аби за їх зимовики ніхто ни знав, анї ни чюв. Опришки у тоти зимивники наношували собі зза лїта муку, бриндзи, сир, масло, буженицї з сливок так, аби мали шо собі їсти через цїлу зиму. Бо вни ни могли ити купувати в місто нїчо. Бо скоро би си лиш єкий опришок показав, так нараз би го имили. Тимунь опришки мусїли си старати ззагодї собі на зиму.

Мали опришки и знакомих людий, до котрих зношували усекі річі, а тоти люде за тото опришків гудували зимі. Носили їм їсти, горівок, та усеких достатків. Опришки уже, бувало, знали добре таких людий и до них ходили. Бувало, Господи, наносе до Палїїв (Палїй Шекерик) буженицї, полотна та усекі убори. Розказують, шо Олексиха Палїївска (Маріка Шекерик, моя пребабка) всї дївки виддала, шо на нї и раз руков ни тенвула, усе опришки наношували, шо лиш було треба.

Опришки си нираз у зимі наймали у ґаздив за слуги и так перезимовували цїлу зиму.

Бувало опришки си сходе у зимі на баї. Єк си вже мают розходити (на веснї), то си сходе до купи. Бувало опришки си сходили зза ваташка Василюкового (Дмитро Пониполек) на полонинї „Стовпнї“ и там баювали на Василюковим верху и по три дни пило то та стрілело. От просто си веселили опришки. Єк, бувало, так побають, кілько си їм схоче, тай тогди си розходи кождий у свою. А на веснї, на светого Юрія, мали си знов сходити до купи на означеним місци. Василюків Дмитро зимовував отам у Глисниковатим, пид Лудовов.

---

[1]) На Угорщину.

Отаке було жите опришків. Так розказував мині про опришків мий дєдя Дмитро Шекерик-Доників, 78-літний. Нираз дєдя говорив то з великим запалом та охотов.

Голови, 6/XII, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

5. Опришки з військових утїкачів.

Давно ни кликали до бранки, єк тепер, але приїдут, заберут леґінів у Станїславів, та тримают так довго, доки не віросте коса така, єк у дївки. Коси цесї заплїтают. Але леґінї не хотьи служити, та тїкают. Втинают коси і ідут на кордон. Вони ховают си по лїсах, а в ночьи, або і в днину ідут та нападают на хати, берут, шо попаде.

Зап. 1908 р. від Василя Олексюка в Брустурах Анна Павлусевич.

6. Опришки на службі.

Опришки то були ґаздівські сини; а то давно ловили до воська і они тїкали у гори. То давно гірко було служити у воську, бо дуже довго треба було бути. А знов тїкали з перед паньщини; та ми уже можем порозуміти, чого они тїкали — чей з гараздів нї! Тай так ходили они по 12, 15, і по 20 у воросї і рабували панків тай Жидову тоту прокляту.

Опришки на зиму зходили у села та розходили сї по ґаздах служечи; і так служі цалу зиму — але каждий у инчім селї, аби їх хто не спізнав — аж до весни.

А они як мають сї росходити у осени, то собі уже візначі: того і того сьвета маємо сї зійти на той і на той чес, на тій і на тій прилуцї, ци де. То є навіть співанка, шо они собі співали:

„Коби сї нам бучок розвив, дві берізки білї,
Пішли би смо в гайдамахи сьвєтої недїлї“.

Через цалу зиму придивлєли сї они, перечували, у кого є грошї, тай як сї посходї, то питають сї: А шо? вівідав, є грошї?

Тай так ідуть по ті грошї.

У Яремчуків, онде проти Максимецького звора, служив раз такі такий опришок. На веснї як загріло, каже той леґінь, шо уже би іти єму гет. Але ґазди кажуть: Лиши сї, хло, добудь хоть року, як не хочеш уже дальше бути!

— Е, не хочу! каже.

— То на тобі більше гроший, може тобі мало.

— Не хочу я твоїх гроший, каже, я ше тобі дам троха.

А ґазда уже уздрів, шо то опришок тай гадає: Чикай, піду я за тобов у надзирци!

Леґінь тот пішов, а ґазда бой є за ним подалеки.

Але прийшов той леґінь у лісу на то місце, де они сї змовили зійти — прийшов поблизьки і ґазда. Приходить їх 12 тай порадили сї шось, поговорили тай закопують гроші у зворі, у землю. Як уже они розійшли сї, той ґазда зайшов у то місце, де они закопали гроші і забрав, шо міг і поніс д' хатї.

На другу зиму служив той опришок знов у того ґазди і якось пізнав свої гроші тай думає: Чекай, неборе, чекай.

На веснї сказав він товариству, яка річ, хто забрав гроші і зібрали сї усї на тих ґаздів іти розбоєм.

Прийшли у вечір у хату і рабують. Але були у того ґазди два леґінї. Як надійшли ті леґінї, як додивє сї, шо сї діє у хатї — крузь вікно — згримають з пушок, а ти одні попадали, а другі поутїкали, шо і чутки за них не було; тай тогди облишили тоти опришки 3 пушки; це, шо я панови дав, то також відти.

Зап. 1907 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надв. пов. від Юри Остапюка Ів. Ан. Онищук.

7. Перекликуваня опришків.

Розказувала мині покойна моя неня Параска, єкого си була страху раз малов дївченов дибрала.

Було то так — розказувала мама — в нас у Люпайлив, то си бувало держели бідно. Ни так, єк тепер. Та й ми хожували коло людий на зарибки. Але дедева мама, Маріка Микєтейчюк, була стара жинка и єк умерала, то мала поверх вісїмдесєть штири роки. И баба була бувáла жинка, тай на кожде пацела. Тай розказувала, єк то, бувало, опришки си перекликали.

Розказувала, шо опришки є розбиті лїсами, а скоро їм треба, то уни лиш зафуркают, тай уже си збігнут, де їм треба. Або скоро є єка ровта за опришками, то одни опришки тїкают, тай лиш фуркнут, а другі уже знают, чьо ці фуркают. То, бувало, розказувала баба, а я собі наберала в гóлов. Але єкос раз у вечір иду я з роботи вид людий, ґівчєнишем, тай си припизнила. Господи! — а то єк зафуркає: фу-фу, фур-

фу-фу! А я в ноги, шо маю путері, шо ноги затекнут, так утїкаю. Я гадала, шо то си опришки скликают, тай хоте мене убити. Набігаю я ид хатї тай розказую, шо мене хотїли убити опришки, шо си скликали у семненивский буковинї. А дедик та ненька тай бабка си з мене добре висміяли тай з отим я була.

А бабка каже: Уже, синку, тепер опришків нима, але замість опришків уже си тепер сови так перекликуют у ночі. То, синку, сова фуфуркала. То фуркане е и до типер у моді миж парубками, а здает ци парубкам па парубоцкі пичьні гасла. Колис було фуркане лиш знане миж опришками, а тепер миж молодежев.

Голови, 28/II, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

8. Хто винайшов ручні млинки?

Давно ни було нїдде ручних млинків. А и водених було дуже рідко. Бо то шо, Гуцули були буйні люде, де ему си хотїло робити! Але перші то опришки вимудували робити ручні млинки тай у тим молоти муку. Ни так дуже уже давно найшов Кадночюк у потоцї (Красноїли) у себе коло хати у лїсї старий розпрілий ручьний млинок, шо опришки у ним мололи собі зерно на муку. Витак ек уже опришки винайшли тоти млинки ручні, то тогди си дуже футко уни зкрів си розширили. Так, так, опришки то усеке вимодовували. Уни сидїли зимі у зимовиках, тай мали коли всеке виштудеровувати.

В Головах, 8 лютого, 1908, від Дмитра Зеленського Марікана зап. Петро Шекерик-Доників.

9. Хто винайшов сїрники?

Давно ни було сирників отак богато, ек тепер. Давно сирник то так шепували, ий де, лїпше ек тепер гроші, або хліб. Я вже був величьким, ек ңми звзнав, шо сирників було дуже мало. Тай були сирники екіс чорні. Але мань давно то сирників ни було. Аж витак мань позгодї дивміли то собі опришки сирники. Давно то нїдде ни було сирників, аби був хто тисїчі давав. Але витак екос то дивміли опришки перші робити сирники: з пороху и сїрки. Вни натрут отого пороху банясу, та сїрки, тай настрижут собі стебіля, тай у то мочеют у тот порох и сїрку то стебіле и так робили сирники. Давно Довбуш то мав из собов діямент

у тобивці. Тай бувало скоро єму треба, вихопи з тобивки, та засвіти, хоть мак изберай. Але коли то було дуже дороге и годї було то дистати. А сирники, єк дивміли опришки, то дуже їм було корисне. Бо ци де увийдут у касу, ци де до пана, ци до богачя у комору, то сирник вихопи, шворк, тай уже витко, шо чемне, а шо пусте. А витак знаєш помаленьки опришки зачели давати тих сирників своїм знакомим та приятелям. А може де єкого опришка имили ровтарі та найшли пани сирники. И вид того чєсу євили си сирники тай стали їх собі робити пани у фабриках. Давно того ни було витко, нї чюти. Отак опришки перші найшли способ робити сирники и єк би ни були опришки, то би и до сегодне нихто ни знав за сирники. Опришки то були великі модарі. Уни, знаєш, мали коли виробєти усєлєкі штуки.

Голови, 8/2, 1908, від Дмитра Зеленського Марікана зап. Петро Шекерик Доников.

10. Писаний Камінь.

Отот Писаний Камінь, шо є на Єсенові у верьху, то усе виписали опришки бартками. Опришки там повиходе до того каменя, посїдают, припочівают, тай межи опришками були люде дуже учені тай писали на тим камени бартками, шо си в світї діє. Писали, шо виділи, шо чюли, тай писали, шо вни хороші хлопцї, вид усїх душші, самі юнаки и никого си ни боє, аби їх усї узнули у гудвицу. Але сами си ни питписували, бо уни ни дурні були. Так, так, то опришки бартками на памнєтку списали тот писаний камінь. И вид того звет ци тот камінь писаним.

В Головах, 11/2, 1908, від Олекси Зеленського Юринджінóго зап. Петро Шекерик-Доников.

11. Як опришки пробували, чи хто на них не бреше.

Розказував мині єкос раз Дмитро Бейло (Федончик) з Синиц (Єсенова) про одного чьоловіка, шо мав з опришками за до чінія[1]). Говорив так: Розказував мині оден чьоловік, шо єк був ше малим хлопцем, то виредили єго за єковє орудов у село. Я — каже тот чьоловік — иду хлопцем у село тай уздрів двапацїть опришків, шо сидїли пид лїсом на колоді и кроїли та їли буженицу. Я сказав: „Добрий день“, а вни вид-

[1]) Діло.

повіли „Добре здорове“. Опришки добре знали мого дедю тай розпитували си у мене, де дедя и куда я иду. Я їм видповів тай пишов собі далї. Але оден опришок перебрав си, верх вид себе оріже, хапнув у руку бук, от цїлий вивчерь, тай побіх лїсом так, шо я ни видїв, коли и засїв мене на дорозї. Я того опришка привитав и навіть спершу ни пизнав був єго, аж витак удивив си, шо то опришок. Вин мене зачев питати, ци я ни видїв де, або ни чюв за опришків шо. Але я знав добре, бо мині дедя розказував, шо ни можна никому ничьо казати за опришків. То я сказав тому опришкови, шо я ни видїв, анї ни чюв ничьо, анї ни знаю опришків. Тай я пишов собі далї, а тот опришок лишив си там, на тим місци.

Я сходив у село, поврудував, тай уже вернув си д горі, т хатї, аж опришки там пют, де я їх лишив. Закликали опришки мене ид собі, тай зачьили у мене розпитувати: „Шо чюв, куда був? Шо видїв? Хто питав си за нас? С ким єс говорив?“ — Але я сказав, шо ничьо сми ни видїв, анї ни чюв. Опришки мене почістували, дали и мині тої буженицї тай я собі пишов т' хатї.

Вийшов я т хатї тай розказую дедеви за опришків, а дедя каже: Маєш шесте, шо єс розумний. А єк бес був дурний и розказував їм, шо єс чюв та видїв, то убили би те. Бо вни си питают, ци ти на нї ни набріхуєш шо. А єк виде, шо ни брехливий, то пускают, але єк би брехливий, то простив єго боршь. Єк бес був сказав шо тому, шо тебе засїв на дорозї перебраний опришок, то мав бути тобі авз[1]). Але шо єс хитрий, то жиєш. — Мий дедя таки був опришок, то тимунь знав їх усї реґули.

Голови, 26/9, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

12. Месть опришків.

Був отам коло Корака на Жебю єкийс Павленько. Але тот Павленьків в одно шош брехав на опришків. Ишов раз вин з храму з Дїдушкової Річьки у вечері пьний. Але з ним ишов єкийс другий чьоловік. Павленько єк минув Бельмеґи, таке зачьив галякати, та матеркувати, шо страх. А тот чьоловік каже: Будь тихо, бо тут є опришки та ни можна галякати.

А Павленько ни розкричьив си: Шо мині опришки? На..ру матери їх! — А опришок стоєв за плотом коло свої комори тай лиш бур,

---

[1]) = aus, конець.

а Павленько покотив си нижевий наземню. Того другого чьоловіка опришок ни стрілєв, бо ни було за шо.

Отак опришки уміли робити. Скоро хто за ні говорив зле, так уни зараз єго спасли з сего світа. „Отак тобі треба, ни бреши“ — казали опришки, єк убили єкого брехуна.

Голови, 26 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

13. Як опришки учили брехунів.

Имили опришки одну онуфреївску дівку тай трохє ї нацвікали за то, шо дівка брехала на ні. Дівка прийшла дї плачючі до Юриндів тай розказала, шо ї опришки муштрували. А Міхайло Юриндівский (Зеленский) сказав, шо: „Я мушу на ні зробити звит, є..у їм матїр у душу!“ Тай зачєв говорити бріхнї на опришки. Але опришки скрись мали, єк то кажут, вуха тай то си їм донесло, шо Юринджін Міхайло си фали зробити зраду на опришки. Але ішов вин раз з полонини з молоком кіньми. А опришки дї дес имили коло Цюбив Юринджіного Михайла тай зачєли обрехтовувати. Такий відий був опришок Цюб та дав раз позавуш и чьотири обухє мижи плечя Міхайлови Юринджіному, тай порозбивали опришки бербеницї, молоко гет попроливали. Тай з тим Міхайла опришки виредили. Але вит тозди Міхайло уже бирше нічього ни брехав на опришків.

Опришки бувало усєко випробовуют, ци хто на ні ни бреше. Бувало сидє опришки у лїсї, а один опришок вибігне на дорогу, аби єго видїв тот, шо иде дорогов тай си знов сховає у лїс. А витак мань перебіжи делше того самого чьоловіка, шо си єму показував у перед тай си питає, ци ни видів тот чьоловік де опришків. Та котрий розумний, то каже, шо нї, а котрий дурний, то каже, шо видїв. А витак знов опришок переберет ци на пушкаря тай знов того самого чьоловіка си питає, ци ни видїв де опришків або пушкарив. Тай знов лиши того чьоловіка тай утече тот опришок тай си перебере таки на чьоловіка, тай изнов біжи си питати, ци ни видїв опришків або пушкарив, або таки хлопив. Та котрий розумний, та в одно видповідає, шо нич ни видїв, анї ни чюв, то добре гостит, але котрий люби брехати, та бреше, шо видїв пушкарив, або опришків, або такий хлопив, то гирька єго година жде. Бо тот опришок єк уздри, шо то є єкис брехун и готовий усе, шо видїв и чюв розбрехати, побігне у лїс и переберет ци знов на опришка, та єк єго шє раз перебігне та збере у руки до ґальопу, то гирька того

брехуна тозди година. Так го тозди опришок помуштрує та нацвікає, шо тоти вид дітий заказуют, аби нічьо ни брехали.

В Головах, 11/2, 1908, від Дмитра Зеленського-Марікана зап. Петро Шекерик-Доників.

14. Як опришки мстили ся на тих, що їх ловили.

Єк зачили опришків вілапувати, то мій деде таки ходив помагати, сам зловив одного тай привів. Укували єго, привезли, чуют, а то й ватажко вже закований. Ввійшли у фурдиґу подивити си на него, а тот глип на деде тай каже: А Йване! То ти тут? Та бо й ти з нами нераз ходив, а тебе нема кому зловити?! — Міркуйте собі! й имє дедеве потрапив вгадати, та таке на него зновив, що єк би не тото, що деде з села нїгде на роботу не віходили, то би були ще в біду попали.

Зап. в Річції, Косів. пов. від Івана Петюка Кищука Олена Кисілевська.

15. Бідочя з Конятина (на Буковині), що переховувала опришків.

Бідочя гудувала зимі опришки. Уна ношувала кіньми їдп у Мокрий коло Альбина. Там опришки зимовували и мали комори. Єк иде си у Лустун, то на Мокрий треба пити трохи у долину, и там є велика скала-камінь, а в тим камени є кагла. Тота кагла и тепер задимнена, почорнїла. Там у сподах дес є комора, а єк клали там ватру опришки, то дим ишов тов каглов. Там є потик и на тим потоцї опришки мали свій млин. У тим млинї уни мелювали собі зерно и за тот млин нихто ни знав, лиш опришки.

Раз прийшла ровта до Бідочі шукати опришків. Уна сховала опришки пид піч. З кошєри попид пидвалину був викопаний потайник пид пічьов. И у тот потайник сховала Бідочя опришків, а ту диру приплескала овечьим гноем, аби ровта ни пизнала вхід у потайник.

Зачьила ровта шукати опришків, а Бідочя дала кварту чьирвонних ваташкови ровти, аби вин лишив шукати. Ваташко шош ніби шукав, тай сказав, що нима опришків, тай си забрали гет пушкарі від Бідочі. А опришки лишили си пид пічьов спокійні.

Цікава то була жинка Бідочя. Ни одну тай ни дві зимі зимувала уна опришків. Тай ни оден тай ни два опришки у неї перебули у прикрим разї.

В Головах, 27 серпня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

16. Смерть опришків в Яворові.

Розказують, шо прийшло раз дванацїть опришків на Єворово на толоки. Посїдали тоти дванацїть опришків на толоцї, тай прийшов ид ним оден чьоловік. Опришки си зговорили, тай принесли бербеницу горівки, а тот чьоловік приніс харчю на тих дванацїть опришків. Зачели опришки баювати, пити та гуляти. А тот чьоловік лиш бокував и си ни впивав. Єк си опришки повпивали тай полягали спати, такий на толоцї. Єк повсипали добре опришки, а тот чьоловік, шо приніс їм їсти, узев сокеру, тай повиттинав усїм дванацїтьом опришкам голови. В кождого опришка було по бурдюгови червоних, покладених пид голов.

Тот чьоловік єк постинав опришків, то усї дванацїть бордюгів забрав собі тай поховав. Витак пишов до мандатора и замилдував, шо стев на толоках єворивских дванацїть опришків. За то тот чьоловік дістав ше надгороду, шо вибив опришків.

Отак нираз горівка приводила опришків до біди.

Голови, 28/II, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

17. Опришківські пісні.

I. Коломийки.

Ой не буду кози пасти, але самі стрижки,
Сиячу собі закохаю, та піду в опришки.

Ой коби сї нам бучок розвив, дві берізки білї,
Пішли бисмо в гайдамахи сьвьитої недїлї.

Але й ходім, товаришу, я в гори, я в гори,
Та будемо розбивати жидівські комори.
Та будемо, товаришу, горами гуляти,
Та будемо солоденький медок попивати.

Ой леґіне, леґінику, леґіне, леґіне,
Покинь лїси, тай опришки, а ходи до мене.
Та як менї покидати гори, полонину,
Як попаду панам в руки, та марно загину.

Ци чули ви люди добрі за ту новиночку,
Порубали гайдамахи на миві сорочку.
Ой Ляшки-гайдамашки краïну зрубали,
Тече річка кьирвавая темними лугами.
Тече річка кьирвавая із самоï Віднї,
Та хтож тее покьирвавив — леґіники біднї.

Загуділи, задуднїли жовняри селами,
Пішли наші леґіники лїсами, горами.
Ой ватаже, ватащуку, лихий чоловічку,
На щось привів жовняриків бай на нашу річку?
Будуть собі жовнярики по селу ходити,
Будуть наші леґіники у пущіх бідити.

Зап. в Чернику, Надвірн. пов. 1907 р. Антін Онищук.

II.

Заковала ми зазулька та на перелетї:
Присягала дївчиночка та на пистолетї.
Присягала, присягала, гадочку гадала:
„Щоби того пистолетко куля розметала,
Та що я так молоденька на нїм присягала!"

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 165, ч. 14.

Паралелї: Wacław z Oleska, Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego, ст. 81, ч. 3.

III.

„На щож тобі, пане брате, торбину двигати?
Лїпше тобі, пане брате, людей розбивати!
Чи знаєш ти, пане брате, що будем дїяти?
Виріжемо песїх врагів, будем панувати!" —
Украв би я, пане брате, корову й телицю,
Вони б на мя збудували нову шибеницю". —

„Чи видиш ти, пане брате, за лісом могила?
Чи ти умреш, чи повиснеш — раз мати родила!..“

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 165, ч. 15.

IV.

На високій полонинці ізродили рижки:
Та ци підем, пане брате, на весні в опришки?
А вробімо топірчики та з самої стали
Та не кличмо ми нікого, підім ко ми самі.
А вробімо топірчики та з самої міди,
Як наскочим у віконці, не зазнаєм біди.
Ой ізтєв я, побратимку, жидівську дитину,
Та чей же я, побратимку, за ню не загину.
А мут ровту ізбивати, за нами гонити,
А ми будем з файнов любков мід-горівку пити.
Будут ровту ізбивати, а мут нас шукати,
А ми будем з файнов любков пити та гуляти.
А шо у ті Чорногорі за вороні коні?
Ходім, брате, в гайдамахи, чуєм за червоні.
Ой і чуєм за червоні в пана молодого,
Та як би їх та узєти з двора головного?
Ой знаю я, пане брате, якби їх узєти,
Молодого того пана до стіни прибити.
Ой прибити руки, ноги, ще межи плечима,
Шоби він си на нас дивив чорними очима...

Правда, 1879, ст. 177—178.

Паралелї: Я. Головацький, Народ. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 164—165, ч. 12—13. — Wacław z Oleska, Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego, ст. 81, ч. 1—2. — В. Шухевич, Гуцульщина, ч. III, ст. 224, ч. 36, стр. 1—20.

V. Мати й син опришок.

А.

Мати сина леліяла,
Потїхи ся надіяла,
Потїхи ся надіяла,
Потїхи ся діждала.

„Хоть мене, мати, лелїй,
Хоть мене не лелїй,
Потїхи ся з мене не надій!
Бо як умру, жити буду,

А як не виру, в розбій піду". —
Не йди, синку, розбивати,
Чужу кровцю розливати:
Чужа кровця не водиця,
Розливати не годит ся!..."

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 164, ч. 11.

(З Гуцулів).

Б.

Мене мати годовала,
Потїхи ся сподївала.
„Не йди, синку, в чорний лїс,
Бо там тебе вовк ізїст". —
„Мене, мати, вовки знают,
Скоро вийцу, то втїкают". —
„Не йди, синку, в чисте поле,
Бо там тебе колька сколе!" —
„Мене, мати, колька знає,
Як я іду, утїкає". —
„Не йди, синку, в бистру воду,
Бо там тебе вода втопит". —
„Мене мати, вода знає,
Як я іду, то є' розступає". —
„Не йди, синку, у пожари!
Бо там тебе пожар спалит". —
„Мене, мати, пожар знає,
Як я іду, загасає".

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 174, ч. 24.

(Зі сяніцького округа).

В.

Мати сина годувала,
Потїхи ся сподївала.
„Не втїшай ся, мати, мною,
Не буду ти послугою;
Бо я піду розбивати,
Людську кровцю проливати". —
„Людська кровця не водиця,
Проливати не годит ся.
Іди, сину, в тихий Дунай,
Нехай тебе Дунай втопит!" —
„Мене, мати, Дунай знає,
Як я іду, висихає!" —
„Іди, сину, меджи гори,
Нехай тебе зїдят звіри!" —
„Мене мати, звіри знают,
Як я іду, утїкают". —
„Іди, сину, в темні лїси,
Нехай тебе розбій забє!" —
„Мене, мати, розбій знає,
Як я іду, щебетає". —
„Ідь же, сину, до лїсойка,
Сядеш собі за бучейка,
Прилетит там зазулейка
Зазулейка ріднейкая!" —
Пішов же він до лїсойка,
Та сїв собі за бучейка:
Зазулейка прилїтає,
Зза бучейка зазирає:

„Ходь, синойку, до домойку,
Ней ти змию головойку
Ручейками білейкими,
Слевойками дрібнейкими!“ —
„Возь си, мати, піску в жменю,
Посій ти го на каменю:
Як же тот пісок зійде,
Втогди твій син домів прійде.
Втогди го ся сподївайте,
В гостинейку визирайте!“ —

Я. Головацький, Народ. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 173—174, ч. 23.

II. Опришки в народній поезії.[1]

18. Яношік.

I.

Ой там долом, під йавором,
Гей воре дьівчьа сивим волом.
Воре, воре, вигейкує,
Його мати покликуйе:
Ходи, дьівчьа, преч до дому,
Гей дам йа тьа, не знаш кому;
Дам йа тебе за Йаньічка,
Гей за велького розбойньічка.
В ночи піде, в ночи прийде,
Гей все кервавий палаш несе;
Не настачит хустиночки праць,
Гей той кервавий палаш втираць.
Вона дитьа колисала,
Сьпіваночку му сьпівала:
Льульай, льульай, малий хлопець,
Не будь такий, йак твій отець.

А муж сьідьів на йаблочку,
Наслухає сьпіваночки:
Сьпівай, жоно, йак сьпівала,
Йакіс дитьа колисала.
Ой йа, мужу, не сьпівала,
Найамницьі поганьбльала,
Що корови не дойеньі,
Що покої не метеньі.
Бігай, жоно, прендко до дом,
Ньай врубайу тобі голов.
Зажди, мужу, хоць годину,
Ньай цьілую свой дітину.
Йедно личко цьілувала,
А на друге цьіху дала:
Наш ти, сину, на памятку,
Коли забиў отець матку.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. 1906 р. М. Капій.

---

[1]) В сім розділї зібрані пісні про таких опришків, про яких нема окремих оповідань. Коли про якого опришка є оповіданє й пісня, я подаю їх разом побіч себе, щоб не розбивати враження цілости.

II.

Ой у лїсї під явором
Оре вдова одним волом;
Одним волом, а два плужки,
Посїяла лан петрушки.
Одну вдова дочку мала
Тай тїй долю вибирала.
Стала вдова тай думає,
За кого ї дати має,
Чи за пана, чи Івана?
Тай дала за отамана.
Вдови дочка ся віддала,
Тай до року хлопця мала,
В лїсї густім колисала.
— „Гайдю, люлю, малий хлопець,
Щобись не був як твій отець,
Що по лїсї все лиш ходить,
В правій руцї топір носить“.
— „Сьпівай, жінко, як сьпіваєш,
Коли добрий голос маєш!“
— „Ой я, милий, не сьпіваю,
Я наймичку тай картаю“.
— „Сїдай, мила, на лавочку
Най ти зітну головочку!“
— „Чекай, милий, годиночку,
Най забавлю дитиночку!
Чекай, милий, хоч годину,
Нехай пішлю по родину!“
Тай як прийшла єї мати
На порозї вмлїла:
„Синку, моя Катерино,
Деж ти ся подїла?“
Та як прийшла і сестрочка
На порозї впала:
„Сестро, моя Катерино,
На віки-сь пропала.
— „Та слухайте, люди добрі,
Що буду казати,
То як маш дати дочку,
За кого маш дати?
Та не дай ї за богача,
Щоби панувала,
Але дай ї за бідного,
Щоби бідувала!“

Зап. у Лужанах (Буковина), 1907 р. М. Пилат.

Опришок Яношік у Словаків те саме, що в нас Довбуш. Яношік розбивав не лише на Угорщинї, але і в Галичинї, тому пісня про нього відома і в нас, а навіть, як бачимо, зайшла на Буковину. Докладнїйше про нього говорить ся у моїй статї: Словацький опришок Яношік в народній поезиї (Записки, т. XXXV—XXXVI і окремо). Там зібрана також дотична лїтература і передруковані варіянти піснї про Яношіка зі збірки Я. Головацького. Крім того пор. статю: Matunák Mihály, Jánosík és társai (Ethnographia, 1908, вип. 5, ст. 299—309).

19. Янчі.

Ей на горі, на горі,
На кошицкій долинї,
Пасе Янчі два воли;
Пришли д' ньому гайтове:
„Ой ти, Янчі, дай волки,
Бо ти главку здоймеме!“
„Я вам волки тай не дам,
Радше ся з вами поровнам“.

Коли вни ся рівнали,
Так му главку стинали:
Де з той главки кров текла,
Червена ружа уцвіла!

Дівички ї рвали,
Хлопцім перка давали:
Боже, Боже, што же то,
Червена рука з чего то?

(Зап. Русск. Геогр. Общ. Спб. 1867, т. I, 674).

Паралелї: Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. Ш, ст. 68, ч. 8.

20. Опришок Роман.

I.

Ходит Роман по долинї,
Ходит, ходит, посвистує,
I так гварит:
„Долини мой зеленейкі!
Орав-бим вас ружанами,
Сіяв-бим червонами“.
Е вчуло то біло Янчя:
„Е, пане мій уродливий!“ —

Ходит Роман по долинї,
Ходит, ходит, поспівує,
I так гварит:
„Долини мой зеленейкі!
Орав бим вас ружанами,
Сіяв бим вас червонами“. —
„Ідїте, го улапіте,
Перед мене приведїте!
Ей Романе, Романе!
Та де твої ружане?“
„Ей, ружане в полонинцї,
А червені у липойцї“. —

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 171, ч. 21.

II.

В Чорногорі Роман лежит,
Студеної води бажит,
Тай ватерку прикладає,
Рани свої загріває.
Ой приходит батько д нему,
За рани ся не питає:
„Ци ти лежиш, Романочку?“ —
„Ой лежу я, батьку, лежу,
Студеної води бажу,
Тай ватерку прикладаю,
Рани свої загріваю“. —
„Ой Романе, Романочку,
Скажи менї всю правдочку!
Де твій сивий товар лежит?“ —
„А що ж менї вже є товара,
Коли в моїм боцї рана,
I глубока, тай стріляна,
I широка, ба й рубана!
Скажу, батьку, правдї обі:
Сивий товар мій не тобі“. —

В Чорногорі Роман лежит,
Студеної води бажит,
Тай ватерку прикладає,
Рани свої загріває.
Ой приходит мамка д нему.

За рани ся не питає:
„Ци ти лежиш, Романочку?“ —
„Ой лежу я, мамко, лежу,
Студеної води бажу,
Тай ватерку прикладаю,
Рани свої загріваю“. —
„Ой Романе, Романочку,
Скажи мені всю правдочку!
Де твій сивий товар лежит?“ —
„А що ж мені вже с товара,
Коли в моїм боці рана?
І глубока, тай стріляна,
І широка, ба й рубана.
Скажу, мамко, правді обі:
Сивий товар мій не тобі“. —

В Чорногорі Роман лежит,
Студеної води бажит,
Тай ватерку прикладає,
Рани свої загріває.

Ой приходит любка д нему:
„Ой Романе, Романочку,
Що ж тя болит, мій любоньку?“
„Болит мене головонька,
Від головки усе тіло,
Води ми ся захотіло“. —
Пішла любка тай принесла
Ой водиці с студениці:
„На, ся напий, Романочку,
На, ся напий, мій любоньку!“ —
І ватерку прикладає,
Рани єму загріває.
„А котраж тя, Романочку,
Та раночка гірше болит?
Ци глубока, та стріляна,
Ци широка, тай рубана?“ —
„Любко ж моя солоденька!
Болят-ко мя рани обі...
А весь сивий товар тобі!“

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, ст. 158—160, ч. 4.

III.

Попід синий туман
Розболів ся білий Роман,
Збираючи новий товар,
Та на тата закликає:
„Не ходив я розбивати,
Сивий товар ізбирати:
Піди, тату, до кирниці,
Принеси мінї водиці!“ —
„Ой не маю, синку, коли,
Лишив я косарі в поли“.

Попід синий туман
Розболів ся білий Роман,
Збираючи сивий товар,
Та на маму закликає:
„Не ходив я розбивати,
Сивий товар ізбирати:
Іди, мамо, до кирниці,
Принеси мінї водиці!“ —
„Ой не маю, синку, коли,
Лишила я женцї в поли“.

Попід синий туман
Розболів ся білий Роман,
Збираючи сивий товар,
Та на брата закликає:
„Не ходив я розбивати,
Сивий товар ізбирати:
Іди, брате, до кирниці,
Принеси мінї водиці!“ —
„Ой не маю, брате, коли,
Лишив я вівцї в поли“.

Попід синий туман
Розболів ся білий Роман,
Збираючи сивий товар,
Та на милу закликає:
„Не ходив я розбивати,
Сивий товар ізбирати:
Іди, мила, до кирниці,
Принеси мінї водиці!“ —
А миленька поспішила,
Меду, винця наточила.

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. III, ст. 64—65, ч. 4.

Паралелї: Żeg. Pauli, Pieśni ludu ruskiego, ст. 34.

IV.

В Чорногорі, в полонинї лежить Роман порубаний;
Сидить сокіл на тополи, сьпіва' пісню не по воли,
Бо му крилцї обгоріли, ноженьки го заболїли.
„Ой соколе сивокрилий, не будь на нї ізрадливий,
Та полини до таточка, най ми вінесе водиці,
З кидрової ба й кирниці“.
Та татко дї ба й виходить, тай водички не виносить.
— „Гей Романе-Романочку де твій сивий товар лежить?“
— „Гей таточку-невірничку, тись цї нї не питаєш,
Котра мене ранка болить?...“
Сидить сокіл на тополи, сьпіва' пісню не по воли.
„Гей соколе сивокрилий, не будь на нї ізрадливий,
Та полини до мамочки, най нї вінесе водиції
З кидрової ба й кирниції“.
Та мамка дї ба й виходить, тай водички му виносить.
— „Гей Романе-Романочку, котра-ж тебе ранка болить?
Ци глубоко порубаний, ци ще глубше постріляний?“
— „В Чорногорі, в полонинї лежить товар порубаний,
То всьо, мамко, буде тобі...“

Зап. 1908 р. в Чернику (присїл. Зеленої), Надвірн. пов., від Юри Осташука Мат., Ант. Онищук.

V.

Ой на горі товар лежить, на долинї товар лежить.
Прийшов д' нему єго отець: „Ой синочку-Романочку,
А чій тото товар лежить?“
— „Ви сї мене не питаєте, котра мене ранка болить,
Чи широка рубаная, чи глїбока стріляная“.

Далї приходить до нього мати, братчик, сестричка, але він відправляє всїх, як батька. Аж нарештї:

Прийшла д' нему єго мила: Ой любчику-Романочку,
Котра тебе ранка болить: ци широна рубаная,
Ци глїбока стріляная?"
„Ой миленька дорогая, якаж бо ти добренькая...
Там в долинї товар лежить, то все мила буде твоє".

Зап. 1908 р. в Чернику (присїл. Зеленої), Надвірн. пов. від Олени Сенеджук Олекс., Ант. Онищук.

21. Насїєнько.

(Із Мараморoської столицї).

Чи чули ви, добрі люде, як звони звонили,
Та деж мого товариша в Белесенї ймили?
Нї вни єго нї рубали, анї єго вбили,
Прийшли пани з Вишейова, у Вишеїв взели.
Сїли пани коло стола та стали писати:
„Чи давно ви, ледїники, пішли розбивати?..."
„Ой уже ж рік, наші панки, й чотири недїлї".
Алеж бо сте напрятали сороківцї білі?
„Ой є тото, наші панки, много товариства,
Як у лїсї в Медоборі букового листа".
Ой вивели Насїєнька, хотїли губити,
Ой уклякла Насїйчиха, стала говорити;
Ой уклякла Насїйчиха, стала присягати:
„Не піде мій Насїєнько нїкди розбивати". —
Закувала зазуленька ой під черленицев:
Поховали Насїєнька та під шибеницев.
„Стереглам тя, Насїєньку, від огня, від води,
Не моглам тя устеречи від сеї пригоди!..."

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 161, ч. 6.

22. Опришок Петруньо.

I.

За вороти Питрунина коника сїдлає,
Коло него Настуничка з близька припадає.

„Ой куди ти, Петрунику, коника сідлаєш?“
А в Волосів, там є гроші, серденько Настуни“.
Шож ми відтів подаруєш, соколе Петруни?“
Сім шнурочок пацьорочок, серденько Настуни“.
Колиж ті сї надїяти, соколе Петруни?“
„За дві — за три неґіленьки, серденько Настуни“.
Ой приїхав Петрунина в кьирваві сорочцї,
Вдарила сї Настунечка по бідні головцї.
„Ой хто тебе так порубав, соколе Петруни?“
„Волоскії гайдамахи, серденько Настуни“.
Та чим тебе порубали, соколе Петруни?“
„Ясним мечем, як місяцем, серденько Настуни“.
„А хтож тебе там завивав, соколе Петруни?“
„Волоськії дївчаточка, серденько Настуни“.
„Ой чим тебе завивали, соколе Петруни?“
Шовковими фусточками, серденько Настуни“.
„А чим тебе напували, соколе Петруни?“
„Ой медочком і виночком, серденько Настуни“.
„А чим тебе годували, соколе Петруни?“
„Пшеничними колачами, серденько Настуни“.
„Колиж будеш умирати, соколе Петруни?“
„Ой з суботи на неділю, серденько Настуни“.
„Коли тобі задзвонити, соколе Петруни?“
„На Николи в штири дзвони, серденько Настуни“.
„Та деж тебе поховати, соколе Петруни?“
„Ой у містї на риночку, серденько Настуни“.
„Ой тра було, Петрунику, сто волів скохати,
Аби дали пани тебе на ринку ховати“.

Зап. 1908 р. в Чернику (присїл. Зеленої), Надвірн. пов. від Федора Оленюка, Ант. Онищук.

II.

А Петрунько за вороти коника сїдлає,
А Настунька чорнобрива з близька припадає.
„Кудиж ти сї вибераєш, соколе Петруни?“
„На Волохі, там є гроші, серденько Настуни“.
„А чим тебе там годують, соколе Петруни?“
„Солодкими булочками, серденько Настуни“.
„А чим тебе напувають, соколе Петруне?“
„Пчілки меду наносили, серденько Настуни“.

Ой приходить Петрунечок в кірваві сорочці,
Вдарила сї Настунечка по бідні головці.
„А хто тебе так порубав, соколе Петруни?“
„Ой волоські гайдамахи — серденько Настуни“.
„Колиж будеш умирати, соколе Петруни?“
„Із суботи на неділю, серденько Настуни“.
„Колиж тобі задзвонити, соколе Петруни?“
„На Николи в штири дзвони, серденько Настуни“.
„А деж тебе поховати, соколе Петруни?“
„Ой у місті, па риночку, серденько Настуни“.
„Ой хіба би, Петрунику, сто червоних дати,
Аби в місті на риночку тебе поховати“.

Зап. 1908 р. в Зеленици (присїл. Зеленої), Надвірн. пов. від Оленки Онуфрак Фед.

23. Петро Боднарюк.

Ударили дробні дощі, ударили тучі:
Ймили Петра Боднарюка в Харинюка спючи.
Кувала ми зазуленька на плаї, на плаї:
Ймили Петра Боднарюка в оплотї в отаві.
Кувала ми зазуленька, кувала ми жовта:
Ймила Петра Боднарюка криворівска ровта.
Ой імила, ой імила, тугонько звєзала,
Таки єго через Жєбє в Криворівню дала.

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 176, ч. 28.

24. Мішко.

„Не стели се по дорозї, зелений орішку,
Дают, дают віданячко,ісховай ся Мішку!“
А я відбіг та на річку, тай став, тай гадаю,
Ровта хату оббігає, я д нїй промовляю:
„З хатки ми ся не збиткуйте, я ся не ховаю!“
Вони збігли та на річку, тугенько звязали.

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 176, ч. 29.

25. Пісня про вдову і її 9 синів опришків.

I.

Була вдова Василяна,
А вна девять синків мала,
А десята дочка була.
Ой она сї ба й віддала,
Ой за пана, за Адама.

Синки зросли, в розбій пішли;
В розбій пішли воювати,
Люцьку кровцю проливати.

Мамка доньку як віддала,
Добре єї ба й півчала:
По воду йти — не свистати,
А в пятницьку не сьпівати,
А в суботу до схід сонця —
До схід сонця сї вмивати,
А в неділю не снїдати.

По воду йшла засвистала,
До схід сонця у суботу —
Ніколи ся не вмивала,
А в пятницю засьпівала,
В неділеньку посьнїдала.

Прийшли браті розбійники,
Та хатку ї ба й розбили;
А пана їй утопили,
А дитину на паль вбили,
А сестричку молоденьку
З собов взьили за миленьку.

Ідуть милю, ідуть другу,
Сїли спочивати.
Сїли собі спочивати,
Та ба й нічку почувати.

Та всї братя польигали,
Наймолодший із нев сидить.
„Чогось, мила, заплакана?
Чогось, любко, загадана?"

„Пана сте ми утопили,
Дитя моє на паль вбили,
А мене сте молодую
Взяли в собов за милую".

„Вповіж же ми ба й, любочко,
А з котрого ти родочку?

„Була вдова Василяна,
А вна девять синків мала,
А десята дочка була.
Синки зросли, в розбій пішли,
Мамка мене та віддала,
Та за пана, за Адама".

„Та вставайте, мої братя,
Бо над нами небо дрожить.
Ой зьитї смо утопили,
А сестрінчьи на паль вбили,
А сестричку молоденьку,
Взьили з собов за миленьку".

„Та не бій ся нас, сестричко,
Та ми тобі купим крам;
Та ти будеш панувати,
Ба й у краму продавати".

„А ми, братя, розходім ся,
Сьвящеників шукаючи,
Своїх гріхів збуваючи".

Зап. 1908 р. в Чернику, Надвірн. пов. від Осташука Юри Мат. Ант. Онищук.

II.

Була вдова Василяна,
А вна девять синків мала,
А десята донькі була,
За крамарьи ся віддала.

Пішли они в темний лїсок,
Збудували новий крамок.
Синки ж зросли, в розбій пішли,
Ба й розбоєм воювати,
Люцьку кровцю проливати.
Хлопцї туди та раз зайшли,
Та той новий крамок найшли.
Ой ґазду їй порубали,
Ґітоньки їй вистріляли;
Єї, вдову молоденьку,
Взяли з собов за миленьку.

Їдуть гору, їдуть другу,
Ба й на трету виїжджають.
Сїли в поли, спочивають.
Вісїм льигло та ба й спати,
А деветий вартувати;
Яв сї єї випитати,
Котрого вна ба й є роду.
„Була вдова Василяна,
А вна девять синків мала,
А десята донька була,
За крамаром ся віддала.
Пішлиж ми си в темний лїсок,
Збудували новий крамок;
А ви туди нинї зайшли,
Та нас єсте там і знайшли“.

„Встаньте, братї, земля дрожить,
Межи нами сестра лежить;
Зятя смо си порубали,
Сестрінчьита пострільали,
А сестричку молодую
Взьили з собов за милую.

Встаньте, братї! утїкаймо,
Божой кари не чекаймо;
Даймо єї по дукатї,
Най іде си сестра д' хатї“.

Зап. 1908 р. в Зеленици, від Петра Поповича Он. Ант. Онищук.

III.

Була вдова Василяна,
Девять синків згодувала,
А десяту дочку.
Синки зросли, в розбій пішли,
А дочка ся ба й віддала
Та за пана, за Адама.
Та не могли нїгде бути,
Пішли собі у лїсок,
Збудували ба й крамок.
Прийшли братя розбійники,
Тай Адама утопили,
А Адамчьи на паль вбили,
Адамчиху молоденьку
Взяли з собов за миленьку.
Ідуть гору, ідуть другу,
Сїли спочивати
І обідець обідати.
„Іди мила обідати“.
1. „Не піду д' вам обідати:
Адама сте утопили,
Адамчьи ми на паль вбили,
А мене сте молоденьку
Взяли з собов за миленьку“.
Ідуть гору, йдуть другую,
Сїли собі спочивати,
Полуденок полуднати.

„Іди, мила, полуднати“.
„Не піду я полуднати:
(як 1).
Ідуть гору, йдуть другую,
Сїли собі спочивати,
І вечерку вечеряти.
„Іди, мила, вечерята“.
„Не піду д' вам вечеряти:
(як 1).
Вісїм братів льигло спати,
А девєтий вартувати.
„Ходи, мила, з нами спати“.
„Не піду я з вами спати:
(як 1).
„Скажи менї, моя мила,
Звідкись родом походила?“
„Була вдова Василяна,
Девять синків згодувала,
А десьиту мене...“
„Ой вставайте, мої братя,
Земльи дрожить ба й під нами,
Сестра лежить межи нами.
Зле смо, братя, ізробили,
Зьитька смо си ба й убили,
А сестрьинчьи на паль вбили,
А сестричку молоденьку
Вьилисмо си за миленьку.
Ой вставаймо, мої братї,
Даймо сестрі по дукатї,
І най іде собі д' хатї“.

Зап. 1908 р. в Зеленици Ант. Онищук.

IV.

Було село Василево,
Була вдова Василиха,
Малаж она девять синів,
А десяту панну Анну.
Усїх девять в розбій пішло,
Єї дала за крамаря;
Не міг з нею в селї бути,
Мусїв з нею у ліс піти:
Збудував ї сьвітличеньку
А с срібними дверечками,
Золотими оконцями.
Ой надійшли єї братя,
Єї братя ріднесенькі,
Крамаречка постріляли,
Крамарчатко на паль вбили,
Над нею ся збиткували;
Аж девятий наймолодший
Взяв ся єї тай питати:
„Якого ти та родочку,
У лїсї стай будувала,
А с срібними дверечками,
З золотими оконцями?“ —
Она єму повідає,
Сама з жалю омлїває:
„Було село Василево,
Була вдова Василиха,
Малаж она девять синів,
Десятую мене, Анну;
Усїх девять в розбій пішло,
Мене дала за крамаря...“
„Стійте, братя, не грішіте,
Та сестрицї не губіте!
Тосмо гріху наробили,
Щосмо зятя постріляли,
Сестрінчатко на паль вбили“. —
А они ся задумали,
На сестру ся поглядали...
„Ой ходиж ти, сестро, з нами:
Підем в лїсок зелененький,
Там на гостинець битенький“. —
Пішли в лїсок зелененький,
Там на гостинець битенький;

Над'їхав пан молоденький,
Они ся з ним іспіткали,
Так до нього промовляли:
„Ци будеш ти в землї гнити,
Ци волиш ти сестру взяти?“ —
„Ой волю я сестру взяти,
Ніж я маю в земли гнити“. —
„Будеш, сестро, панувати,
А ми ідем в монастирі
Та гріхів ся ізбувати“. —
Она ся їм відкланяє,
Сама з жалю омлїває:
„Мати ж моя, Василихо,
Лишилась мня на все лихо!
Я ся в лїсї будувала,
Та й всього ся позбувала,
Єднум дитину вродила,
На муку'м ся надивила!“

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 166—167, ч. 17.

Паралєлї: Марко Вовчок, Народнї оповідання (Львів, 1903), т. II, ст. 186—243: Девять братів і десята сестриця Галя. — В. Шухевич, Гуцульщина, ч. Ш, ст. 198—199.

26. Опришки у Марії.

I.

По горі, горі шалвія сходила,
Марія ходила, шалвію ломила,
А за нею ходит тай сам красний панич;
Ой ходит, ходит, все ся ї питає:
„Маріо, Маріо! чи є твій пан дома?“ —
„Мене ся питаєш, а сам лїпше знаєш;
Мого пана конї у твоїй студолї,
Мого пана зброя та на твоїм столї,
Мого пана суквї у твоїй коморі!“ —
Маріо, Маріо! то неправда твоя,
Я купував конї на ярмарку в Львові;
А я пив могорич в зеленій дуброві,
А я лїчив гроші на гнилій колодї“. —
Взяв він Марієньку за білу рученьку,
Присилив до сосни, до сосни плечима,
До сосни плечима, а в пущу очима,
Запалив сосноньку с самого вершечка;
Сосонька горит і смола ся топит,
На Марію капле, Марієнька кричит:
„Хто в полї ночує, хто не спит, хто чує,
Хто в Бога вірує, най мня йде ратує!“

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 163, ч. 9.

II.

Наїхали козаки до Марусї в гості:
„Марусенько панї! чи є твій пан дома?
Колиж нема пана, вийди до нас сама!“ —
Марусенька не пізнала, в черевичках вийшла:
„Не єсте ви козаки, єсте гайдамаки!“ —
„Марусенько панї! по чім ти пізнала?
По чім ти пізнала, правдочку сказала?“ —
„По чім я пізнала, правдоньку сказала,
Що я свого пана коника пізнала“. —
„Марусенько панї! неправдоньку кажеш:
Ми того коника в твого пана купили,
В зеленій дуброві гроші полїчили,
В студеній кирницї могорич запили,
Під гнилу колоду пана підкотили...“

Я. Головацкий, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 163—164, ч. 10.

Паралелї: Ż. Pauli, Pieśni ludu ruskiego w Galicyi, т. II, ст. 5, ч. 2.

III.

По горі, горі зацьвіла шельвія,
Попід ту гору ходила Марія:
Марія ходила, шельвію ломила,
Ревними сльозами за мужьом плакала.
На очка чорньова, на личко як ружа:
„Он той Лях їде, що вбив мого мужа!“
Заходит ї гадка, гадає втїкати;
„Не втїкай, Марійо, скажу тя лапати,
Бо я тебе хочу за жену си взяти!“
Ой Марія стала, за Бога згадала:
„Відверни мнї, Боже! я тому не рада!“
Заходит ю голос з високого неба:
„Най іде Марія, жени ти не треба!“
Узяли Марію за русаві коси,
Припяли Марію у садї до сосни,
Викресали огню у суху порохню,
Запалили сосну з верха і зі споду:

„Гори, сосно, гори, а ти, смоло, капай,
На Марійно тіло, на Марійну главу!
Ней Марія терпит великії муки,
Коли не хотїла за жену ми бути!“ —
„А хто сидит дома, а хто робит в полю,
Най ся йде дивити на мою неволю!“
А пан каже, що то смола, а то чиста вода,
На Марійно тїло есть то охолода.

(Зі Сяніцького повіта).

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. Ш, ст. 66, ч. 6.

27. Дївчина убиває 12 братів.

Ходит Марча й поспівує...
Найшов его чуджоземець:
„Ей Марча мое, Марча!
Ей поспівай, поспівай,
Стихонька по волоськи,
А барз красно по дївоцьки!“ —
А учув его отець
Сивененький як голубець:
„Синки мої молодейкі,
Витязейки барз славнейкі! —
Ходит Марча й поспівує,
А стихойка по волоськи,
А барз красно по дїовцьки:
Ідїте ви до нього,
Не вбіцяйте ви му
Анї воли, нї корови,
Анї конї воронії;
Лем пустїт до нього
Кулї огнянії“. —
Як ся Марча повбертало,
Всїх дванацять братейків по-
[стинало,
Третьонацятому вітцю,
Сивейкому як голубцю,
Ручки утяло,
І в пазушки а ісклало;
І взяв его Данько,
Славний розбійничок...

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. І, ст. 168—169, ч. 19.

28. Напад на грецьких купців.

Е сивая зазулейка якикае,
Аж ся зеленейка дубровойка розлїгае,
Малих синків пробуджае:
„Встаньте горі, синки мої,
Синки молодейкі,
Витязейки барз славнейкі!

Ідьте, ідьте на десятоmракой роспутїйко,
Там, там будут іти Ґереґи[1]) богаті,
Сетники дорогії;
Там, там на них повдаряйте,
Велькі статки вабирайте!" —

Чорний ворон покракує,
Аж ся за нігтейка поривае,
Найстарший си братець ай подрімує,
Найменчому наказує:
„Братцю, мій, братцю!
Ей ляжу я спати,
Як надійдут Ґереґи бо́гаті,
Ґереґи бо́гаті, сетники дорогі,
Обись на них сам не вдаряв,
Обись мене зганяв;
Бо то ворон несчасливий,
Віщівничок барз правдивий". —
Оно того не слухало,
Само на них повдаряло.
Як ся сетники пообертали,
Долів єму главку зняли,
На палашик а іспяли.
І спит братцьо годинку, дві,
На третій ся пробуджає,
Ей свого братейка кровцю находжає.
Як по ират, так позират тоти доли, передоли,
Як висмотрів, так висмотрів Ґереґів богатих:
„Ждайте, ждайте, не втїкайте,
Зе мнов слави доставайте!" —
По три краки заскакує,
А він ід ним прибігає,
По трьох нараз істинає,
Велькі статки відбирає,
На десятораkой роспутїйко повертає,
Ей братцьову головойку та ховає,
Червоними обсипає:
„Оби люде червонії брали,
Пана Бога вихваляли".

---

[1]) Греки.

До свой матки приходжає,
Свої матці повідає:
„Ей, мамко ма, мамко!
Угиб мій братцьо, славний розбійничок“. —
Так ся мамка жалувала,
За рік косу не чесала;
Так ся сестра жалувала,
За рік косу не чесала;
Так ся жона збанувала,
За рік с корчми не вступала;
В славной село приходжає,
В славной село Либохорю,
А до жида Фаріона:
„Жиде, Жиде Фаріоне!
Дай горівки незміренне,
Бери гроший незлїченне!“

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 169—171, ч. 20.

III. Опришки з переддовбушівських часів.

29. Опришок Пинта.

В місті Бурштині за горов (Угорщина) був давно збудований замок, великий фистунок. Тай тогди був на Угоршіні славний опришок Пинта. Кажут, що єго си ничьо ни ловило, ні куля, ні сокира, ні вогонь, такий то був ді тот Пинта опришок. Єкес було нишесте. Кажут, що вин ді прийшов пид тот фистунок в Бурштині пид Чечьовом тай жедав вид панив гроший. Пани си замкли у фистунку, тай гроший Пинті ни хотіли дати. Але Пинта єк си осердив, то богато панив о гроші ни просив. Там була ді верх того фистунку дуже велика гора. А Пинта узєв великого дуба та єк вивіс на ту гору, та вниз пустив, то тот фистунок гет розніс тим дубом. Тай отак пани пожили смерти, котрі сиділи у фистунку. Тот фистунок є и до сегодне. Так стоі розваленнй.

Голови, 15/7, 1908, від деді Дмитра, 78-літного Гуцула, що бачив на власні очи той розвалений замок, зап. Петро Шекерик-Доников.

30. Ватаг Білоголовий і Турки.

Давно то дуже си діело, ше тогди Буковина належела до Туречини, єк напали були раз на наші гуцульскі села Татаре. Татаре и Турки великов силов напали були на наших дідив и позабоювали були наші села. А найбирший гурт Татар и Турків був у Кутах осів си, в нашим гирским нивеличьким місточьку. И тоти Татаре зачели си радити раз з Турками, єк би на оден великдень вирізати усіх Гуцулив и міщан з Кутив. Але їх зрадила Гуцулка служниця, що служила у турецкого мурзи.

То було так. В одного турецкого мурзи служила служниця Гуцулка, тай тота Гуцулка служниця полюбила си з тим турецким мурзов. Але вна, тота служниця Гуцулка, любила си таки из одним славним ваташком опришків, Білоголовим. Тоти опришки мали дес ни делеко вид Кутив міста свою комору. Це так си вело, до у великодну суботу. В великодну суботу види тота служниця Гуцулка, а то всї Турки и Татаре остре свої ножі. Вна зачела просити того турецкого мурзу, свого коханця, аби вин їй сказав, на шо они, Турки и Татаре, так дуже виострюют свої шаблї. Але тот турецкий мурза ни хотїв їй сказати и зрадити свою тайну. Але жинка біда. Єк зачела коло того мурзи ходити та єго просити, то вин таки мусїв їй зрадити турецко-татарску тайну. Хотічі не хотїчі вин їй сказав: Завтра рано — ми дістали вид свого хана розказ – то є на великдень вирізати усїх хрестян, єк уни мут святити паски и на то діло ми острмо свої шаблї, шоби були острі на хрестиянцкі голови. Але ти аби це нікому ни сказала пид загрозою твого житя.

Тота служниця Гуцулка приобицєла, шо вна ни зради тайну нікому у світї за жядні гроші. Але вна так казала лиш тому мурзї, аби єму лиш тим голову задурити, а сама ждала нитерпеливо вечира. Надийшла темна глуха вичь, служниця Гуцулка си зибрала и єк мурза и всї другі поганцї повснпали, вибрала си в дорогу до свого вірного милого коханця ваташка опришків Білоголового. По тихоньки уна си перекрала криз турецко-татарский табор и єк найпрудше побігла до комори свого милого Білоголового. Уна добре знала, де єго комора, то тепер серед великої пітьми натрафила до неї без великого труду. Найшла вна свого милого Білоголового з єго товаришями у коморі. Вна тогди усе розказала, єк си вна довідала вид турецкого мурзи, шо поганцї мают на сам великдень різати хрестян. Тогди їй на тото сказав тот ваташко опришків Білоголовий, аби вна пишла и це потихоньки розказала людем и аби люде усї си зибрали на ворях до купи в одним місци, а вин там прийде з своїми юнаками опришками и вни виріжут Татар та Турків, а не поганці хрестян.

Єк це все розголосила тота служниця хрестянам, то зибрало си їх богато, шоби си оборонити вид смерти.

Дуже раненько, ше було темно на дворі, єк надийшов ид тим людем Білоголовий з своїми юнаками. Злучіли си опришки разом з людьми и пид проводом Білоголового, свого ваташка, напали на Турків и Татар. Турки и Татаре ни були на такий почєстунок прилагожені, то спокійно собі спали и ни прочювали над собов нієкого лиха. Єк напав Білоголовий на поганців, то їх так побив, шо вни ни мали чєсу и видваги ставити опир хрестянам, але зачели утїкати, куда попало.

Татаре и Турки мали з собов турецку куруну, турецкого султана-цісаря и великі скарби. Єк утікали Турки з Татарами, то ухопили були куруну тоту и тоти усї скарби з собов. Але коли Білоголовий потис іше душше и бирше, єк половиця упало засцаних поганцив, и уни уздріли, шо ни зможут оборонити свою куруну и скарби вид хрестян, тогди уни хапнули тоту куруну и тоти скарби, тай исховали їх у свою тайну комору, котру мали там, єк си иде з Кутив до Косова над потичьком, шо си и до тепер зве вид тогди „Татарка“. Тепер там росте ліс камаральний и годї найти ту комору з тими богацтвами и тов турецков курунов. И тогди, єк напали Татар и Турків, то вни вже си бирше суда ни вертали. Тої куруни и тих скарбив шукали тогди и пизніше люде, але ни могли найти, бо поганцї добре уміли забити и залагодити зхід до тої комори.

Опришок Білоголовий здобув собі тогди велику славу, „ватага воєводи“. Білоголовий почюв си тогди у силї, зибрав собі гаразд жвавих леґінїв и пишов у Туречину вуювати Турка (на Буковинї). Білоголовий з своїми ледїнями ни одному Туркови зробив конец. Коли Білоголовий набрав доста гроший и усєких річий у буковинских Турків, вернув назад у свої сторони до Кутив. Але Турки зибрали погоню и пишли в погоню за Білоголовим. Турки подогонили Білоголового з єго ледїнями пид однов кєчиров и там си зачела бийка. Опришки з Білоголовим добре си боронили, але Турків було бирше и Турки перемогли Білоголового. Упало там богато Турків, але таки там лишив си вирлам на поживу и Білоголовий з многими своїми ледїнями. Білоголового розрубали на капусту Турки. Кажут, шо єкос си вити вимок з гирьков бідов ци би оден, ци би два опришки, котрі сказали, єков смерьтьов погиб славний и любий ватаг опришків.

Голови, 20/7, 1908, від Яворского (шо ходит шукати гроший, а Яворский чюв це вид одної дуже старої баби Єлени в Старих Кутах) зап. Петро Шекерик-Доников.

31. Опришок Головач.

Кажут, шо дї Головач убив біду и був такий дї силний, шо ни було єму суда пари. Головач воював за горов (на Угоршінї). Вин сидїв пид полонинов Гутином. Розказують, шо раз наш цїсарь мав войну з другим царем, відий ци ни Турком. Тот поганий цар пише до нашего цїсаря, кілько наш цїсарь має войска до войни. — А наш цїсарь знав уже про Головача тий видписує до поганого царя, шо лиш одного жовніря має посилати на войну.

Цїсарь приобицєв Головачови, шо ме давати єму, шо сам схоче, лиш аби побив ворога. Головач на тотô си згодив тай изказав зробити собі сталений палаш на дванацїть сєжінь довгий, и аби був на оба боки острий. Єк єму изробили тот палаш сталений, тогди вин пишов з тим палашем на войну.

Прийшов вин на войну, а ниприятель зачєв си з него сміяти. Головач єк узєв свий палаш та єк ним махне, то в один бик упаде на дванацїть сїжінь народу, а в другий так бик, тай у ворожим войску єло рідиути людий. На Головача сипали си кулї градом, але Головач ни робив собі нїчо з того, бо єгô ни ловила си куля.

Нарештї уздрів ниприятель, шо то єкас біда, тай утїк, а Головач оден вийграв войну. Цїсарь кликав єго до себе, але Головач ни хотїв ити, бо казав, шо єму лїпше жити в горах, єк у столици. Єму цїсарь присилав пид Гутин (Гутин се полонина на Угорщинї) вина по бочцї тай єлицку на кождий тиждень.

Бувало Головачови єк си стреби гроший, а вин собі сєде на поїзд тай їхає до містий. Прийде у місто тай изкаже собі заплатити тілько а тілько гроший, бо инакше буде грабувати. Тай богатирі мусє єму зложити гроший, кілько вин собі потребує. А єк ни зложєют, то вин грабує. Кажут, шо вин, бувало, єк иде у місто, а вни у містї на него пидлагоде зраду тай єго стрілєют. Нараз по дванацїть пушок грєне у Головача, але то єго си отак ни лови, єк горох стїни.

Довго Головач так воював, аж докїв єго к....ва ни зрадила, так єк Довбуша. Єк єго зрадила к...ва, тай Головача убили Мадяри, а цїсарь єк узнав за то, то наложив на Мадяри штроф. Кажут, шо цїсарь казав здоймити череп з Головачової голови и за рик мусє Мадяри повен тот череп за штроф, за то, шо убили Головача, наметати червоних. Тот череп то такий великий, шо у мірну дялєтку. Кажут, шо Головача тимунь призвали Головач, шо вин мав дї пудну голов велику, про то єго череп у мірну ґелєтку за великий. Я тот череп сам видїв на Угоршінї, єк ходив з бриндзами за гору молодєком.

Так, єк у нас про Довбуша розказуют люде усєке про єго заслуги, так на Угоршинї, туда у полєнах під Гутином, розказуют про славного опришка Головача, шо вийграв Угоршіну вид поганого Турка. Ба навіть мене упевнели деєкі угорскі люде, що то дї ни Довбуш убив біду, лише Головач и шô то в нас усе люде говорє про Довбуша ниправду. Бо то все робив и був таким славним угорский Головач, а нашї люде то чули про Головача, тай то все причипили до Довбуша. Та єк Довбуш, так и Головач погиб марно через к...ву, котрій повірив тай усу правду розказав. А вна потому єго зрадила панам, котрі боєли си строгости славного Головача і були би радї за всєку цїну єго стратити,

шоби ни мати пид боком нимилого собі опікуна всїх бідних и покривжених.

Розказували мині Загирце, шо Головач, бувало, єк увийде у місто, то у него стрілєют так, єк градом кулями, але вин си з того всего смієв. Розказуют, шо вин бтвори рот, а то єму стріле кулев у рот. А Головач покашле, вихарькає кулю з рота собі на долонь, та єк упари котрого панка нев по чолу, так тот си на місті ни тєнне. А Головачиви куля нічого ни шкодила. Або розказуют, шо вин нираз казав великим панам варити себе в сировици. Кажут, шо сировиця бої доокруги него, а вин собі сиди в сировици тай у флоєру грає.

Приберали на Головача усєких способів, тай ни могли его имити, аби чім го убили, аж нарешті зачели пидкупати Головачиву коханку, аби вна його си випитала, вид чого єму буде смерть. К...ва злакомила си грошем и зачела раз єкос випитувати си в Головача, вид чого би єму була смерть. Головач з першу ни хотїв, ни хотїв, а нарешті розказав, шо треба вирвати єму срібний волос з голови, набрати з пароя роя воску, зсукати на тим волосі свічку з того воску, треба мати трої пшениці, з того зробити кулю, и на тий кули аби видправело дванацїт попив дванацїть соночних, дванацїть утрінь и дванацїть службив, то аж тов кулев его можна убити.

К...ва єк си про то все довідала, так раз в спечого Головача украла з голови тот срібний волос. Видала єго панам з поученєм, шо мают робити. Єк си Головач прошумав, так вин вид разу єкос ослаб, але ше си ни мих догадати, шо то єму к...ва вирвала волос з голови срібний и через то вин такий став слабий. Пани зробили все так, єк їм порадила Головачива к...ва. И коли раз прийшов Головач пид Гутином до одного міста, змірила до него одна пушка єкогос Мадяра. Головач зачев си з того смієти так, єк се вин робив, бувало, перед тим. Але коли тот Мадяр в него стрілив тов злагоженов умесно на то кулев, так Головач повалив си ниживий на земню.

Коли дізнав си цісарь про то все, то єму жел си зробило славного воєводи и вин сказав здоймити з Головача єго величезний череп з голови, та єго мусє за кару ті мешканці того міста до сегоднішного часу наповнєти червоними шо року.

В Головах, у червни, 1908 р., зап. від свого деді 80-літного Гуцула Дмитра Петро Шекерик-Доников.

IV. Ватажок Олекса Довбуш.

1. Пісні про О. Довбуша.

I.

1. Ой по під гай зелененький
Ходить Довбуш молоденький,
На ноженьку налягає,
На топір ся підпирає —
На топір ся підпирає
Тай на хлопців закликає:
2. „Ой ви хлопці, ой ви мої,
Ой ви хлопці, ба й молодці
Набивайте по стрільбочці,
Бо я іду до милої,
Ба й до жінки Дзвінкової“.

Прийшов Довбуш під віконце,
А в віконце гріє сонце.
„Ци спиш, мила, ци не чуєш?
За Довбуша ци ти чуєш?“

„Ой я не сплю, не ночую,
Вечерицю готовлю я,
Вечериця пильна буде,
Усім людям дивно буде“.

Ой лиш Довбуш слово сказав,
Штефан Дзвінка стрільбу узяв.

„Пускай, мила, ба й до хати,
Щоби двері не ломати“.

„В мене замки сталевії,
В мене двері тисовії“.

„Не поможуть замки твої,
Як підложу плечі свої“.
Яв ся Довбуш добувати,
Яли замки відпадати;
Лише Довбуш двері вхилив,
Штефан Дзвінка в поду стрілив:
В праве плече, в само серце,
Довбушеви кровця тече.
„Ой Штефане, ти Дзвінчуку,
Ой звів ти мя через суку“.

„Було тілько не гуляти,
Суці правди не казати,
Бо у суки тілько віри,
Як на бистрій воді піни“.

„Ой то ладно, ой то здало
Коби хлопці за то знали.

Ой кричьив бим — не докричу,
Ой свистав бим — не досвисну.

І як свиснув — і досвиснув,
Ой як крикнув — ба й докрикнув.
„Ой ви, хлопці, ой ви мої,
Беріть мене на топорі,
Несіть мене в Чорну гору,
Де любив ем усе бути —
Відки йдучи, спочинути,
Там би мені вже гинути.
А ви, хлопці, не журіть ся,
Сріблом злотом поділіть ся“.

„Ой Довбушу, ти пане наш,
Тепер зрада стоїть на нас.
Пішли бисьмо в Волощину —
Там єсьмо ся прошкодили,

Хотілисьмо царьи вбити,
А царицю з собов взяти“.

„Ой ви, хлопці, не журіть ся,
Йдіть до дому — поженіть ся“.

„Ой Довбушу, ти пане наш,
Тепер зрада стоїть на нас.
Та де будім зимувати,
Весну красну пробувати,
Тепле літо літувати?“

„Ой ви, хлопці, не журіть ся,
Сріблом, злотом поділіть ся;
Не мож буде рабувати,
Руську кровцю проливати;
Руська кровця не водиця,
Проливати не годить ся“.

Зап. в Зеленици, Надвірнянського пов., від Петра Поповича Антін Онищук.

II.

1. Ой по під гай зелененький
. . . . (так, як перша).
2. „Ой ви, хлопці, гей ви мої,
Гей ви хлопці, ба й молодці,
Ходіть, браті, разом в гості.
А вставайте всі раненько,
Збирайте ся всі файненько:
У постоли шкірянії,
У волокі шовковії“.

„Бігом, хлопці, бігом, бігом,
Западають стежки снігом;
Щоби Кути не минути —
До Косова повернути.
Бо підемо ба й до Дзвінки,
До Штефанової жінки“.

„Ей Довбушу, ти пане наш,
Там пригода буде на нас“.

„Ой ви, хлопці, ой ви мої,
Ой ви, хлопці, ба й молодці,
Ви на мене уважайте,
По дві кулї набивайте:
Ходіть, хлопці, враз зі мною,
Ой за гору, за скалою,
Станьте, хлопці, та в куточку,
А я іду в гостиночку;
А я піду я в віконце —
Визирати своє сонце“.

„Ци спиш, сонце, тай ци чуєш?
Ци Довбуша заночуєш?“

„А я не спю, та все чую,
Розбойника не зночую;
Та я не спю, та все чую,
Вечероньку я готую,
А Штефана нема дома,

Тай вечерьи не готова,
Буде й она дуже пильна,
Тай всїм людям буде дивна“.

Гукнув Довбуш з поза хати:
„Пускай, суко, раз до хати!
Пускай, суко, раз до хати,
Щоби двері не ломати“.

„В мени двері тисовії,
В мени замки сталевії“.
„Не поможуть замки твої,
Як підложу плечі свої“.

Яв ся Довбуш добувати,
Яли замки відлїтати.
Скоро Довбуш двері вхилив,
Зараз Штефан в серце стрілив:
В праве плече, в само серце:
Довбушеви кровця тече.

„Ой ти гицлю, ти Дзвінчуку,
Тиж то мя звів через суку...“

„Треба було не гуляти,
Суцї правди не казати,
Бо у суки тілько віри,
Що на бистрій водї піни“.

Ой встав Довбуш, вийшов з хати:
„Треба, хлопцї, утїкати.
Ой ви, хлопцї, ой ви мої,
Беріть мене з хати тої,
Положіть на валочинї,
Бо тож тяжко тепер менї.
Ой ти Йване Сандогорський
Возьми мене по легонький“.

„Ой Довбушу, Довбущуку,
Чомусь не вбив тоту суку?“

„Якже я ї вбити мав,
Як я єї щиро кохав?“

„Ой Довбушу, ти пане наш,
Тож пригода тепер на нас.
Деж ми будїм зимувати,
Тепле літо літувати?
Ішли бисьмо в Московщину,
У далеку Україну,
Но і там ми зле зробили,
І там ми сї прошкодили;
Бо хотїлим царьи вбити,
А царицю з собов взьити.
Ой Довбушу, ти пане наш,
Тож пригода тепер на нас“.

„Ой ви, хлопцї, ба й молодцї,
Возьміть мене на топорцї,
Беріть мене на топори,
Занесїть мя в синї гори.
В синї гори занесїть мі,
На дрібний мак посїчіть мі,
Най ся Ляхи не збиткують,
Моє тіло не чвертують.
В синї гори занесїте,
А самі ся розходїте.
Ой самі ся розходжайте,
Срібло, злото забирайте.
Срібло, злото заберайте,
І топірцї занехайте
Та кров люцьку не зливайте:
Люцька кровця не водиця,
Проливати не годить ся“.

„Ой Довбушу, ти пане наш,
Тож пригода тепер на нас.
Де ми будїм зимувати,
Тепле літо літувати?
Ой в Чернівцях на риночку
В тяжких дибах — зелїзочку;

Там будімо зимувати,
І там будім літувати,
Ба й в неволи бідувати —
Будуть птиці тіло рвати.

Зап. 1908 р. в Зелениці, Надвірнянського пов. від Івана Онуфрака Ів., Антін Онищук.

III.

. . . .
„Хлопці мої, ба й молодці,
Ідіть же ви ід горонці,
Бо я іду ід к...онці".
„Олексику, ба й батьку наш —
Там зрадиці стоїть на нас".
„Хлопці мої молодії
Якіж бо ви безумнії!
Я зрадиці не бою сі,
Я де схочу, добуду сі".
Прийшов Довбуш ід к...онці,
Тай пукає до віконці:
„Пускай, мила, ба й до хати,
Бо буду сі добувати".
„То не моя, Довбуш, волї,
Штепка Дзвінка у коморі,
Ба й рушничку набиває,
В тебе, Довбуш, замірає".
„Пускай, к...о, ба й до хати,
Бо буду сі добувати".
„В мени двері тисовії,
В мени замки сталевії".
Як підложив Довбуш плечі,
В мах пустили єї дверці.
Штепко Дзвінка як умірив,
Як умірив так уцілив:
В само серце, під реберце.
„Гей, к...ище головная,
Якась ти мнї ізрадная".
Гей як фітькнув Довбуш в пальці,
Збіглись хлопці, як баранці.
Гей як хлопці тото вчули,
Штепка Дзвінку в мах добули.
„Олексику, ба й батьку наш,
Чом не слухав, батьку, ти нас?
Було к...у порубати,
Зрадити сї та не дати".
„Хлопці, в к...и тілько віри,
Як на бистрій воді піни".
„Олексику, ба й батьку наш,
Порадь же ба й тепер ти нас:
Та ци к...у порубати,
Та ци к...у постріляти?"
„Найте, хлопці, не стріляйте,
Найте, хлопці, не рубайте.
Вна деветь раз побожила,
Свою душу погубила;
Однако ми в земли гнити,
Єї душа ме бідити".
„Олексику, ба й батьку наш,
Порадь же ба й тепер ти нас
Та ци іти розбивати,
Та ци іти ґаздувати?"
„Не йдіть, хлопці, розбивати,
А йдіть, хлопці, ґаздувати.
Сріблом, злотом поділіть ся,
Чесно, файно розійдіть сї.
Іванку мій бай Рахівський,
Озьми мене по леґіньцький,
Та й вінеси в Чорногору,

Поховай ні серед бору.
Ялиночку прирубайте,
Моє тіло прикривайте,
Най сї панки не сьмішкують,
Моє тільце не шіткують".

Зап. 1907 р. в Чернику, Надвірн. пов., від Юрка Осташука Матія, Ант. Онищук.

IV.

1. Ой попід гай зелененький,
(дальше як перше — аж до слів):
„Ой ви, хлопцї, ба й молодцї,
Набивайте по стрільбочцї,
І держіть ся при купочцї,
Бо я їду до милої,
Ба й до жінки Дзвінкової".
Прийшов Довбуш під віконце,
А в віконце гріє сонце.
„Ци спиш, мила, ци ночуєш?
За Довбуша ци ти чуєш?"
„Ой я не сплю і все чую,
Вечерицю ґотовую,
Вечерицї пильна буде,
А всім людем дивна буде.
Щеж вечера не готова,
А Штефана нема дома".
„Пускай, мила, ба й до хати,
Щоби дверий не ломати".
„В мене двері тисовиї,
А замочки зелізнії".
„Не поможуть замки твої,
Як підложу плечі свої".
Яв ся Довбуш добувати,
Яли замки відлїгати,
Яли двері попускати.
Лишень Довбуш двері вхилив,
Штефан Дзвінка з поду стрілив:
Крузь реберце в само серце.
Довбушеви кровця тече.
„Ой Штефане, ти Дзвінчуку,
Ой тось ні звів через суку.
Ай то файно, ай то вдало,
Коби хлопцї за то знали,
На мак би тї порубали,
Жінку твою постріляли.
Тай кричьив бим — не докричу,
Тай свистав бим — не досвисну!"
Тай як крикнув — тай докрикнув,
Тай як свиснув — тай досвиснув.
„Гай ви, хлопцї — гай ви мої,
Гай ви, хлопцї, ба й молодцї,
А деж ви ся забавили,
Смерти сте ми й не виділи.
Гай ви, хлопцї, ба й молодцї,
Беріть мене на топорцї,
Беріть мене на топори,
Несїть мене в Чорні гори;
Д' Чорногорі на полину,
Бо через вас марно гину.
Ба й ви, хлопцї, ніц не дбайте,
На мак дрібний го рубайте".
„Гай Довбушу, ти пане наш,
Тепер зрада стоїть на нас.
Гай де будім зимувати,
Біле літо літувати?
Гай ви, хлопцї, ба й молодцї,
Гай ви, діти, не журіть ся,
Сріблом, злотом поділіть ся,
Ба й на суку не дивіть ся:

Бо у неї тілько віри,
Як на бистрій воді піни".
„Ой Довбушу, ти пане наш,
Тепер зрада стоїть на нас;
Бо куди ми лиш бували,
Ніґде зради не видали.
Тепер зрада стоїть на нас".
„Гай ви, хлопці, гай ви мої,
Не жалуйте смерти мої.
Вольно буде рабувати,
Руську кровцю не проляти;
Руська кровця не водиця,
Проливати не годить ся".
„Ой Довбушу, ти пане наш,
Стоїть зрада тепер на нас.
Як нам, батьку, вже гуляти?
Як нам замки добувати?
Як вірлята без вірлонька,
Так ми бідні без татонька.
Гай де булім пробувати,
Красний свій вік вікувати?
Ішли бисьмо в Волощину,
Тамосьмо ся провинили;
Хотілисьмо царьи вбити,
Єго слуги потопити,
А царицю з собов взьити.
Ой Довбушу, ти пане наш,
Порадь же ба й тепер ти нас".
„Ай ви, хлопці, не журіть ся,
Йдіть до дому, поженїть ся,
Сріблом, злотом поділіть ся
Тай до дому розійдіть ся.

Зап. в Зеленици, 1908 р., від Сїнютовича Івана, Ант. Онищук.

V.

1. (Так само, як попередна).

2. „Ой ви, хлопці, ой ви мої,
Ой вставайте бардзо горі;
А ба й рано все вставайте,
Білї ніжки обувайте
В постоликі шкірянії,
А волічки шовковії.
Рано, хлопці, все вставаймо,
Бігом, хлопці, все бігаймо,
Бо мороз нас посїдає,
Зимка слїди западає.
Ходім, хлопці, ба в той Космач".
„Олексику, батьку ти наш,
Не ідім ми у той Космач,
Дивний ми ся сон снив на нас:
Шо там зрада жде вже на нас.
Ми бо тілько вже гуляли,
А пригоди не видали;
„На мнї, хлопці, уважайте,
По дві кулї набивайте.
Будьте, хлопці, під горою,
Під високою скалою,
Бо я іду ба й до Дзвінки —
Ба й до Дзвінкової жінки".

. . . .
. . . .

„Ци спиш, сонце, ци ночуєш?
За Довбуша ци ти чуєш?
Ци спиш, сонце, ци не чуєш?
Ци вечеру ґотовуєш?"

„Ой я не сплю, не ночую,
Ой вечеру я ґотую,
Вечера то славна буде,
Усім людем дивно буде".

„Пускай, к...о, ба й до хати,
Бо буду ся добувати!"

„Щеб сім років сил кохати,
Аби двері добувати;
В мене двері тисовії,
В мене замки зелїзнії".

Довбуш двері добуває,
Дзвінка пушку набиває.
Довбуш двері добув, добув,
Дзвінка з пушки продув, продув.
В праве плече під реберце —
Довбушеви в само серце.
„Ой Штефане, ти Дзвінчуку,
Убив есь нї через суку".
„Було тілько не гуляти,
К...і правди не казати,
Бо у к...и тілько віри,
Що на бистрій воді піни".

„Ви сї, хлопцї, розійдіте,
Сріблом, злотом поділїте,
А сю хату запалїте,
Сесе місце загубіте,
Однак суки не киніте".

„Олексику, ти тату наш,
Порадь, тату, нинї ще нас:
Ци нам іти розбивати,
Ци до дому повертати".

„Як підете розбивати,
То будете погибати".

„Ой Олексо, ти тату наш,
Порадь, тату, нинї ще нас:
Ци нам іти в Угорщину?
Ци нам іти в Волощину?"

„Не йдїть, хлопцї, в Угорщину,
В Угорщинї лихі люди,
Там вам, хлопцї, лихо буде.
А йдїть, хлопцї, в Волощину,
Там є, хлопцї, добрі люди,
Ой добре там і вам буде".

Зап. 1908 р., в Зеленици, Надвір. пов., від Штефана Осташука Івана, Авт. Онищук.

VI.

Рукопис Бібліотеки Оссолїнських, 2411, т. II, к. 186—187, зі збірки І. Вагилевича. (Співано в Розгірчу).

По під Бескид зелененький,
Ходит Добош молоденький;
На топір сє підпирає,
На ледіньцї покликає:
Ой ви, хлопцї, та молодцї,
Уставайте та раненько,
Убувайте сє гладенько
У постоли шкірєнії,
У волоки шовковії,
Бо підемо та до Дзвінки,
Та до любки, єго жінки.
Підем ї сє запитати,
Ци всїм нам дасть вечерати. —
— Ци спиш, кумцю, ци ночуєш,
Ци вечерю нам готуєш? —
— Ой нї спю, нї ночую,
Нї вечерю вам готую.
Вечеренька буде пильна,
На весь світок буде дивна. —
— Пусти, к...во, та до хати,
Бо сє буду добувати. —
— Сім літ силки закохати,
Аби мої замки знати.
В мене замки сталєнії,
А дверечка кедровії,
А оконьцї золотії,

А ключчики срібеннії. —
Взєв сє Добош добувати,
Взели замки відлїтати,
Тай двері сє отворяти,
Взели хлопці доступати.
Стефан стрілив тай поцілив,
В саме серце право вцілив.
Як ударив в лїве плече,
А з правого кровце тече.
— А ви, хлопці, ба й молодці,
Беріт мене на топірці,
Несїт мене в Чорногору,
Бо вже зрада надомною.
Вѐрніт ї сє запитати,
Ци буде мнє ще кохати. —
— Як бим тебе не любила,
То бим біло не ходила.
Я-ж бим біло не ходила,
Сріблом, злотом не дзвонила. —
— Поставте мнє та під бука,
Бо нам буде всїм розлука.
Тепер мене поховайте,
А грішми сє розділяйте.
Ой грішми сє розділїте,
А усї сє розійдїте.
Розбивати не будете,
Бо способу не знаєте.
Розійдїт сє по світочку,
Ни маєте проводочку. —
Прийшов отец тай до нього,
До Добоше молодого.
Він сє єго все питає,
Де він гроші іссипає?
— Піди, тату, си від мене,
Не рви, тату, серце з мене.
Волиш ми сє запитати,
Мої рани обачати. —
Прийшла д нему мати єго;
Она з жалю умлїває,
За гроші сє випитає:
— Не робиж ми, мати, того,
Є у тебе гроший много.
Волиш ти сє подивити,
Мої рани тай завити.

VII.

Ой по під гай зелененький,
Ходит Добош молоденький;
На ніженьку налєгає,
Топірцем ся підпирає,
Тай на хлопції покликає:
„Ой ви хлопці, ви молодці,
А сходїт ся разом д купції;
Бо будемо раду мати,
Де підемо розбивати,
Щоби Кути не минути,
До Косова повернути.
Тепер, хлопції, ідїм спати,
Бо маємо рано встати;
Та вставайте всї раненько
Уберайте ся борзенько,
У постоли скіряннії,
У волоки шовковиї!
Рада, хлопції, рада бігом,
Западают стежки снїгом.
Ходїт, хлопції, ба й за мною
Та й у гору і скалою.
Бо зайдемо та до Дзвінки,
До Штефанової жінки". —
„Ой Добошу, ти пане наш,
Там пригода буде на нас!" —
„Но на мене уважайте,
По дві кулї набивайте!
„Станьте, хлопції, під ворота,
А я піду під віконцѐ;
Чи спит мое любе серце?

„Чи спиш, серце, та чи чуєш,
Чи Добоша заночуєш?“ —
„Ой я не спю, та все чую,
Бо вечереньку готую“. —
„Чи спиш, серце, та чи чуєш,
Ой чи сама ти ночуєш?“ —
„Ой я не спю, та все чую,
Розбійника не зночую.
А Штефана нема дома,
Ще вечера не готова:
Буде вона дуже пилна,
На весь світок буде дивна“. —
„Чи кажеш ся добувати?
Чи будеш сама втворяти?“ —
„Не кажу ся добувати,
І не піду отворяти“. —
„Пусти, суко, враз до хати
Щоб дверий не виналяти!“ —
„В мене двері тисовії
В мене замки сталевії“. —
„Не поможут замки твої,
Як підложу плечі свої“. —
„Сім літ силки закохати,
Мої двері вилупати“. —
Взяв ся Добош добувати, —
Взяли замки відлігати.
Єдні двері вже утворив,
А другії лиш ухилив.
„Не в моєї, душко, волї
Є й сам Звінка у коморі,
У коморі ба й на горі“. —
„Ой ви, хлопці, ви молодці!
Беріт же ся за ті дверці!“ —
Берут хлопці і не можут,
Бо ся чогось зради боют.
А як Добош підсадив ся,
Та на гору не дивив ся;
А пан Звінка з пода стрілив,
Добошеви в серце вцілив;
Не так в серце — в праве плече,
А з лївого кровця тече.
„Ой ти, гицлю, ти Звінчуку,
То тись мя зїв через суку!“ —
„Треба було не гуляти,
Суцї правди не казати;
Бо у суки тілько віри,
Як на бистрій водї піни!“ —
„Ой Добошу, Добощуку!
Чом жесь не вбив куму суку?“
„Як же я ю вбити мав,
Коли я ї ще кохав“. —
„Ой Добошу, ти пане наш,
Велика пригода на нас!
Ой куда ми лиш бували,
То ми зради не видали;
Тепер зрада тай над нами,
Молодими леґінями!“ —
„Ой ви хлопцї, ви молодцї,
Возьміт мене на топорцї,
Приближіт ся ближче д менї,
Ой як же тяженько менї.
Ти, Іване Салагірский,
Бери мене по леґіньски,
Занеси мя в сині гори,
До нашої ба й комори.
В Чорногору занесіт мя,
На дрібний мак посїчіт мя,
Най ся Ляхи не збиткуют,
Моє тіло не чверткуют.
Сріблом, злотом поділіт ся,
А сами вже розходіт ся.
Але не йдіт розбивати,
Йдіт до дому ґаздувати;
І топірцї занехайте,
Кровцї вже не проливайте.
Людска кровця не водиця,
Розливати не годит ся!“ —
Впали Ляхи, всїх забрали,
Назад руки повязали,
До коний поприпинали.
„Ой Добошу, ти пане наш,
Велика пригода на нас!

Деж ми будем зимувати,
Тото літо літувати?“ —
„В Станїславі на рыночку,
В тяжких дибах, в зелїзочку:
Там будете ночувати,
Там будете дни днювати,
Будут птиці тїло рвати!...“

Я. Головацький, Нар. пѣсни Галиц. и Угор. Руси, т. I, ст. 152—155, ч. 1.

Паралелї: Wacław z Oleska, Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego, ст. 510—512, ч. 30.

2. Загальні оповіданя про О. Довбуша.

33. З Довбушевої бувальщини.

Так До́буш сьа не ро́диў і быў не ўмыра́ў, бо йак му ўме́рла ма́ти, а він сьа ру́шаў ў че́реві. І вы́пороли го і він сьа годува́ў ко́ло вітцьа́. Йа́к было му три ро́кы, а оте́ць нагна́ў коро́ву ў горо́т, тай мо́вит: Іди́, льу́бойко, та вы́женеш коро́ву. — Він пішо́ў, вона́ не хо́че че́рес плыіт ско́чити. А він ўзьаў і пересади́ў че́рес плыіт. А оте́ць му ви́дыіў, жи він пересади́ў коро́ву — а тыісны́й[1]) быў — тай мо́вит: Іди́ ты собі від ме́не, ты ўже́ си го́ден хлыі́ба зайти́[2]).

Він пішо́ў і найа́ў сьа ў па́на па́сти віўцыі. Дось пас сыім лыіт. Али му нидо́бре там было. І се́мого ро́ку вы́йшоў ў лыіс і вы́мок бу́чка тако́го, гі ў на́с сьа вісь ро́бит дереўйа́ну, шчо мо́же быў маў пеньо́к з де́сьать ца́лей. І скрути́ў го у витку і йуж гада́йи си: Кой йа тако́го бу́ка скрути́ў, та йа ўже мо́жу йти ў сьвіт і розбива́ти мо́жу наре́шты! — Прийшо́ў до па́на, де служи́ў, ўзьаў па́ньыйу, підньаў ву́гоў і повіси́ў за цицькы́ йі дольыіў сто́пом. І ўзьаў па́на і носи́ў тады́, кады́ ходи́ў з віўцьа́ми і по ку́сникови рі́заў і ўсе повіда́ў: Ту мій обі́д быў, ту́ мій полу́денок, ту мо́йи сьныіда́ньа, ту мо́йа вече́рйа — дось, гет зрі́заў і змета́ў. І пішо́ў, облупи́ў сиру́ смере́ку, йак луб вітста́не, йак ду́же глатка́ і положи́ў че́рес по́тык, че́рес такы́й велы́кый, жи йа́кбы хто че́рес тото́ йшоў і ўпаў, та́ бы сьа за́биў. І вы́браў собі парі́пкіў

[1]) Бідний. [2]) Заробити.

такы́х: Котры́й че́рес тоту́ смере́ку пере́йде на дру́гый бік, тот буде́ мій! А котры́й не пере́йде, то́го не хо́чу. — Али котры́й ўпаў, йак йшоў, то ўже не ўстаў. Дось, перейшло́ двана́йцьіть. І тоты́ з ним ўже ходи́ли.

І быў ў Пло́ськім Йаре́мич — ту на дру́гім селы́ ў нас — і шче мо́же ду́шшый быў від До́буша. І До́буш йиго́ сьа бойа́ў. І вы́йшли си на мла́ку, на таке́ по́ле, де росте́ сьі́но кіньцьке. І мо́вит До́буш до то́го Йаре́мича: Ану́ ходьі́м тьагну́ти ту́ткыва[1]) скы́бу, котры́й бо́рше вы́тьагнемо. — Ўзьаў До́буш, тьагни́, тьагни́ — вы́тьаг. І даў плуг Йаре́мичови, са́м си ўзьаў чапі́гы, і заглы́биў плуг; тот тьа́гне бо́рше, йак він тьаг. І ўже дотьіга́ў до кіньцьа́, а тот йак вы́хопиў плуг, тот сьа напопру́тиў звыча́йно, йак ўпаў і кышкы́ з ньо́го вы́скочили. А До́буш собі га́дат: До́бре! Бо сьа бойа́ў, жибы не быў ду́шшый від ньо́го.

І та́к він ходи́ў по сьві́ты і ўсьа́ко роби́ў. Він не быў така́ на́пасьть ду́же. Він, йак ґа́зда маў шти́ри во́лы, а дру́гый не маў, то ўзьаў ў то́го, шчо маў штири і даў то́му, шчо ни маў і йидных: А на шчо тобі штирьо́х, а нон[2]) і йидных не ма́йи! — Али його́ сьа ку́льа не іма́ла. Він прийшо́ў до Буле́хова і сьі́ли си сьньі́дати на мі́сьты, ўсьі ўже, паріпкы і він. Али Жит ци хто стрі́лиў з дру́гого пльо́нтра до ньо́го. А він мо́вит до хло́пцей: Небожа́та! Хто́сь ми ў зу́бы пльу́нуў. Ідьі́т, би́йте Жидьі́ў і розби́йте мі́сто, срі́бло-зло́то забира́йте, а кітло́вину[3]) росьсіва́йте, ньай льу́де збира́йут.

І вы́йшоў си під льіс і хло́пцы з ним і польіга́ли ўсьі і лежа́т. Ди́ўйат сьа, йде невіста. — Ану́, йдьі́т хло́пцы, приведьі́т ному́ неві́сту, шчо вона́ буде́ бе́сьідувати. — Ўни пішли́, привели́ йі: Шчос, неві́сто, чу́ла? — Гм, не чу́лам нич, хыба́ йакісь Льахы́ прийшли́, так Жидьі́ў били! Поросы́пували гро́ші, так Жиды́ пла́чут, жи страх. — Хло́пцы! Йдьі́т, вы́дріт ли́ча з йали́цы! — Тоты́ пішли́, вы́дерли ли́ча і наби́ли йі гвізьдьо́м у гузи́цьу. І відрі́заў цицькы́ й пусти́ў. Здайи́ сьа, жи вона́ й не жи́ла до́ўго.

Али иде дру́га: Йдьі́т шче по ному́! — Прийшла́ дру́га д ним: Шчос, невісто, чу́ла? — Нич, хыба́м чу́ла і ви́дьіла: Йакісь паны́, такі самі гі вы́, прийшли́, би́ли Жи́дьіў, гро́ші поросы́пували, бода́й здоро́вы бы́ли. Ўже такі Жиды́ гардьі бы́ли, жи ни мож бы́ло до мі́ста доступи́ти. А гро́шей поросы́пували і йа́ си найшла скі́лька ґра́йцарей. — Натста́ў си, невісто, подо́лок. — Тота́ натста́вила. — Хло́пцы, да́йте йі гро́шей! — І намета́ли по́ўну за́паску, шчо пе́ред неў бы́ла при́пнена. — Іди́, ма́йиш ш чим ґаздува́ти, ко́й ти не жаль за Жида́ми.

---

[1]) Тут. [2]) Тамтой. [3]) Дрібні гроші, мідяки.

Али він ўсе ходиў по Чорвъі Горі, бо він там віўцы пас — і ўсе фахуваў, кілько там йи верхіў і не міг знати. А там ўсе трафйаў сьа злый, жи ходиў. Він видыіў нераз. Али гадат собі так: Поди[1]), буду йа йакого способу прибирати; він знайи, кілько йи! — Вельіў хлопцьом льігати ўсьім головами ў йидно, а ногы доўкола. І сам льіх си. Али він ни спит. А злый надбіг, подивиў сьа: Гм! А тото шчо таке, жи ту тыілько ньіг, а йидна голова? Дось йим сходиў сьімдесьать сьім[2]) гір ў Чорні Горі і на куждым быў, а такем не видыіў чудо! — І тогды знаў, кілько гір ў Чорны Горі, а поты не знаў.

І потому научиў сьа ходити до Дзельіпкы, до йиго жоны. Даваў грошей і шчо йі потрібно было. Дось Дзельінка зза нього паном зыстаў. І він йі слухаў ўсьо, Дзельінковойі жоны. Были такі три братьа у сусьідьіх Дзельінкы. І йидного вона вельіла Добушови забити, бо зла была на нього. Він д ньому ходиў три разы го бити, а тот не знаў. А йак выйшоў третий раз і тот — він си віўцы пас — с тых братьіў йиден — повідат йиму: Кілько вы раз коло ньа былі і йа вас ни майу чим погостити. Выберіт си йаловеґу йидну, йак хочете, або дьві! — Мовит: Йа не хочу нич вит тьа, бо йа выйшоў тебе забити. — Ба, та за шчож бы вы мене били? — Та бо десь йис ты Дзельінкові жіньцы перевораў йакесь поле. — Йа не перевораў, хыба свойи не хочу дати. — Добре майиш; свойи ни даруй, а йийі не руш. — Тай прийшоў, вона сьа пытат: Ци забиў йис? — Ньіт. — Та чому? — Ну, чому, йа му ни даў житьа, відобрати ни можу, бо му Бог даў. А він повілаў, жи твойи ни рушат, хыба свойи ни дайи. Бо праўдоў чоловік сьвіт перейде, а непраўдоў жити не мож! — І вона с того сьа на нього ўсердила і радит сьа з ґаздоў: Кобы йиго дайак згубити! — Ґазда йі мовит: Ануш ты йиго сьа пытай, він ти повісг. — І ўна з ним — ўни си так жили, гі ґазда ж жоноў — выйшлі сьа раз, йак він прийшоў до нейі, і пытат сьа ўна йиго: Цы забиў бы тебе дахто? — Ей де. Мене сьа, мовит, кульа не імат. — Али ўна сьа йиго пытала с кільканацьіть раз і він ни хотьіў повісти. Аж йак докрутила му твердо і повіў. — Мовит: Йакбы дванацьіть раз алей[3]) усьватиў на кули і набиў фузьійу тоў кулеў, а шче бы ньа не забиў. Хыба майу ў голові такый волос злотый; йак бы тот вырзаў і ўвиў ў фузьійу, тобы ньа забиў. — І подумайте си і инесь, шчо то к...ва може! І инесь по сьвітьі сьа так трафйат, жи много к...ва збуде чоловіка віку. Бо і днесь сьа сьпіват такойі сьпіванкы:

---

[1]) Пожди. [2]) Дійсно — Чорногора має тілько сім гір.
[3]) Олей.

Попусти́ сьа, леґи́нику, к...вы голоўнойі,
Бо сьа найіш, леґи́нику, земли́цьі сыройі.

Али Двельі́нка так зроби́ў, йак він йі вельі́ў. Посьвати́ў двана́цьіть раз ку́льу і ўна раз йиму́ повідат: Дай, ньа́й ти погльа́дайу ў голові! — Знайшла́ тот во́лос му у голові і вы́мкла. А він ни знаў, шчо́ сьа дыйи. І він ў ве́чер до не́йі прийшо́ў, а вона́ сьіни замкла́. Він прийшо́ў, тай ду́ркат[1]): Ўтвори́! А вона́ ни хо́чи. — Він сьа пытат:

Та ци вы́йдеш утварйа́ти,
Ци само́му добува́ти?

А ўна му повідат:

Йа́к йис До́буш, добува́й сьа,
Йа́к йис лайда́к, не пушча́й сьа!

Ўна му наперéт повіла, йинó было сьа здогада́ти, жи тó шчось йи, жи ўсé му ўтварйа́ла, а тогди́ не хо́че. А він шчé йі сьа рас пытат:

Ци спиш, Мари́сь, ци ты чу́йиш?
Вече́рйу ты ци готу́йиш?

А вона́ зась[2]) до ньо́го повідат:

Йа сьпйу, а́ли й чу́йу,
А вече́рйу не гото́ўйу,
Бо йа́ тьа сьа ўже не бо́йу;
Бо вече́ра буде пилна́
І ўсьім льу́дьом буде́ ди́ўна.

А він шче рас пытат сьа — прийшо́ў під воке́нце:

Ци спиш, Мари́сь, мойи се́рце?
Та ци вы́йдеш утварйа́ти,
Ци само́му добува́ти?

А ўна му шче вітповідат:

Йак йис До́буш, добува́й сьа,
Йа́к йис лайда́к, не пушча́й сьа,

---

[1]) Стукає. [2]) Знов.

Бо ў ме́не две́рі дубо́выйі,
А за́мойкы стальо́выйі.
Вікна ў ме́не кричтальові,
А зашчепкы́ мосьиндзо́ві.

Почáў До́буш добувáти,
Стáли зáмкы відльітáти;
Йино́ До́буш две́рі ўхили́ў,
А Дзельінка ў се́рце стріли́ў.

І він мо́вит до хло́пцей:

Ей хло́пцы, ей моло́тцы,
Беріте нья на топорцы́
І несьіт нья ў Чо́рну Гору́,
Де́м сья ро́диў, ньай там умру́.

Али він там быў сья шче мо́же вы́здоровиў, áли жи льу́де такі были, жи застáли[1]) с кільом і не пусти́ли, обы́ го несли́ ў Чо́рну Гору́. І він тогды́ мо́вит до хло́пцей:

Ідьіґ ку́ждый ґаздувáти,
Бо ўже не бу́дете розбивáти!

І пішо́ў ку́ждый ў сво́йу. І шче не дáўно від нас ходи́ли за віўцьáми, то находи́ли шче йидно́го, шчо з До́бушом ходи́ў. Али не тепе́рь, áли може ўже йи пйадесьáт або шісьдесьáть льіт, йак ўмер тот, шчо з ним быў. Він му, тот шчо ходи́ў з До́бушом, повідáў так: Жибе́м вы́йшоў днесь у вáшу Мáґуру[2]), то бем зáраз найшо́ў гро́ші і шмáтья і ўпарáты і вангéлийа с це́рквы на гро́шох; бо там росте́ на них бук і йали́чка, дво́йи ў йидно. До́сь йим сьлыіпы́й на обі во́чи, а на во́маньцы нáйшоў бым, де тото́ йи. А ўже́ ми йи сто двáйцыіть льіт; бо йа ходи́ў з До́бушом, áлим вартувáў. Бо днесь, йáк сья ўро́дит, то му так душá, гі на ви́тцы хыбá; а меньі шче днесь так гі на до́брім гáчнику[3])! — І він бы быў сьудá пішоў, áли жи тото́ далéко было, ў Гуцулáх десь, а він стáрый, сам дьійти́ не міг, і не ви́дыіў; а ко́льийі, так тогды́ шче не было гі днесь — і гро́ші і днесь сут у Мáґурі і пропаду́йут. — А До́буша поховáли тáмой, де Дзельінка го забиў.

---

[1]) Засіли.
[2]) Верх коло Мшанця. Маґур дуже багато в Карпатах.
[3]) Вочкурі.

Чкόда го было шче, най бы быў жиў. Він не побиваў льудей так, гей йиничі розбійникы. Хыба хтό бы быў си з ним так дашчо позаходиў.

Зап. у Мшанци, Старосамб. пов. в марті, 1899, від Гриця Оліщака Терлецького Володимир Гнатюк.

34. Звідки дістав Довбуш силу і як її стратив.

Олекса Довбуш ни був таким собі простим злодієм, єк то є тепер, лише вин був мудрим, єк икий адукат. Вин пасав вивці, поків був малим хлопцем. Бувало у день пасе вивці, а шо любив си занимати пушков, то ходив у ночі на стійку. Вин стоєв на стійці одного вечира и там чикав на заєці, аж то зачило близкати и гримітн, зачила бути буря. Аж то нараз вибігає панич гарно вбраний з берега и зачив заголєти ср...ку; Довбуш ни знав, кому тот панич зголєє ср...ку, аж ударив грім в того панича и єго ни вбив. Тогди Довбуш си догадав, шо то є дідько и порахував собі: Може би я єго вбив?

Єк ураз вибігає панич другий рас глумити си, а Довбуш вхопив свою пушку, замірив в того панича и єго вбив. З того панича лиш си посипав дехоть, єк Довбуш в него стрілив. Тогди прийшов до него другий панич гарно вбраний, а сим паничем був божий ангел, и почав єго питати: Шо ти хочиш, Олексо, за це, що ти вбив чорта? — Довбуш на то сказав, шо: Я не хочу ніц за то, шо я убив чорта. — Тот панич (ангел) тогди пишов вид Довбуша собі гет. За пару чисив вернув тот (ангел) панич знов до Довбуша и зачєв казати, шо: Тобі муси бути за це заплачено від Бога. — Тогди Довбуш на то сказав: Я хочу, щоби над мене не було моцнїшего и шоби мене си куля ни ловила. — Довбуш вид разу почув у собі велику силу, то потому скимував, що понад него нема вже дужшего. Єк вин випробував, шо єго нічо си ни лови, и хто в него перший на пробу стрілєв, то я ни знаю.

Довбуш богато воював, аж на конец полюбив си в жинці Стефана Дзвінки. Довго Довбуш з нев си любив и дуже сильно збогатив Стефана Дзвінку. Коли Дзвінка стала дуже богатов, то ни схотіла, шоби Довбуш ходив бирше до неї и зачила думати, єк би то Довбуша стратити. Коли раз прийшов Довбуш до Дзвінки, она зачєла си питати єго, вид чого би вин мих згинути. Она зачєла питати єго: Олексо, єкий ти славний, дужий, розумний, що тебе нічого си ни лови і ніхто тобі нічого ни годен зробити, бо прото понад тебе нима нідде славнїшего и сильнїйшего, але ци є преці єкий спосиб, шоби ти вид него мих згинути? —

Довбуш на то видповів: Є на то способ, але тот способ лише кілько я знаю, а бирше ніхто крим мене ни знає и тому инчий ни може мене вбити. — Тогди Дзвинка зачела Довбуша просити, шоби вин ї сказав, вид чого вин може умерти. — Та Довбуш довго операв си, але коли Дзвинка зачела на него наперати, тогди вин сказав: „Мені може бути смерть лише вид того: в моєй голові є три золоті волоски и єк би тоти три золоті волоски вирвав хто и узєв тоти три волоски и дванаціть зерен єрої пшениці, и аби над тим дванаціть попив видправило дванаціть службив, и з того аби зсипати кулю, то та куля лише може мене си имити“. То сказав Довбуш и пишов собі гет.

Коли прийшов другий раз до Дзвінки Довбуш и з нев зробив свої любовні зносини, єк вже в них там було, а потому они полягали на постіль, шоби она єго пообіскала. Бо Довбуш носив велике волосє. Коли Дзвинка Довбуша обіскала, то вин ї уснув на колінех. Вна взєла и вирвала єму тоти три золоті волоски з голови так, шо вин сего ни чув. Довбуш пробудив си потому и ни знаючи нічого, пишов собі гет.

Дзвинка узєла тоти єго три золоті волоски и дванацітеро зерен єрої пшениці и наймила над тим дванаціть службив правити, а потому вилили з того кулю и Стефан Дзвинка заладував тоту кулю у пушку и прилагодив си до Довбуша.

Ніколи перед тим Дзвинка ни замикала перед Довбушем двері, аж тепер надіючі си Довбуша Дзвинка замкнула двері. Стефан виліс у пид и ждав на Довбуша. Коли Довбуш прийшов до Дзвинки, найшов двері замкнені и зачєв тоти двері ломити и сварити на Дзвинку, чому вна замикає перед него двері. Тогди Дзвинка Стефан стрілив з поду и убив Довбуша.

У Відни, 1909, зап. від Данила Копильцевого з Марківців, пов. Печеніжин, Петро Шекерик-Доников.

35. Житє і смерть Довбуша.

Олекса Довбуш був родом із Микуличина. Єк ще був молодим хлопцем, так єму Бог дав, що не брав си до звичайної роботи, але з фузійов ходив собі по лісах. Одного разу сидит собі в лісі під смереков, а на проти него така велика плита. Дощ такий, що страх — громи бют. Дивит си він, а то враз щос із під плитки віскакує, ніби кіт чорний, задре фостик в гору, віскочит, а єк блисне — воно си ховає, відтак знов си покаже.

Ба що це таке, варе, має бути, гадає собі Довбуш? Тай змірив си із ручниці; єк воно віскочило, він бовх в него, а воно упало. Довбуш си дивит, а тото чорний чоловік з того учинив си. Злекав си Довбуш, що вбив чоловіка, тай хоче втїкати, аж ту до него віслав Бог перебраного янгола, а той каже: Чоловіче, не бій си! Куди тікаєш? Жди!

Задержив си Довбуш, а янгол єго питає си: Ба що ти хочеш за тото, щос сесе вбив?

Та я нїчого не хочу, каже Довбуш, щож маю за сесе хотїти?

Ба нї, каже янгол, кажи, що хочеш, а Бог тобі дасть.

Но, то я хочу лише, аби не було сильного над мене, тай аби ми си нїчого не ймило, нї шаблї, нї кулї.

Буде тобі так, як ти хочеш — тай хоче янгол іти, а Довбуш єго нагнав тай каже: Ще би я хотїв знати, від чого я згину?

Не хотїв єму янгол цего сказати; на що тобі, каже, тото знати? Єк меш знати, скажеш комус, тай те вбют. — Але Довбуш був цїкавий, єк став просити тай янгол сказав: Не згинеш ти від нїчого, аж єк хтос набє ручницу срібнов кулев, ще й 12 зерен ярої пшеницї до того, а над тим всїм ще треба 12 служб відправити.

Пішов Довбуш, воював довго, нїчо го си не чіпало. Ходив скрізь по горах, аж знайшов собі в Космачи коханку Дзвінчиху. Єк він із нев кохав си, то вона питала єго: Ба що це таке, що тебе си нїчого не чіпає? Тай він єї розказав усе.

Дзвінчиха розповіла чоловікови, а той собі прилагодив на него таку кулю і 12 зерен ярої пшеницї. Єк раз Довбуш прийшов до неї, чоловік єї засїв на него. Єк Довбуш двері відчинив, той вістрілив у него, а Довбуш упав. Не вмер він від разу, просив хлопцїв, аби го занесли в Чорногору. Але не відержив, умер на дорозї, тай го в горах поховали.

Зап. в Річцї, Косів. пов. від Івана Пентюка Кищука, 70-лїтного Гуцула, Олена Кисїлевська.

36. Чудо Баль-Шіма над Довбушем.

Єк Довбуш був молодий, то пас вівцї у пана в Спасї коло Коломиї. Раз пас він в лїсї — то загриміло, а біда вийшла з землї тай сї кривила громови. Довбуш мав пістоле і єк біда ще раз вийшла з під землї, то він стрілив з пістолєта в біду і з неї лиш дехоть вийшов. Відтак приходит до него янгол і питає сї: Що хочеш, що ти сю біду вбив? — Нїчо не хочу, лиш бих 30 лїт воював і би мнї сї куля не брала. — І так му Бог дав, шо він мав велику силу і як прийшов до

пана, а пан хотів го бити, то він не дав сї. Він відійшов від того пана, бо мав злість на него за то, шо его брата забив.

Потім він зібрав собі товариство й пішов найсамперед зарабувати того пана за смерть брата й за збитковане слуг. Пана вбив, а шо пані собов не порожна була — то казав: Гріх би був за неї, єк носит дївчину, але єк буде хлопец, то нема гріха, бо такий був би гицель, єк его тато! — Вни розпороли їй черево, а шо був там хлопец — то й не бояли сї гріха.

Єк вертали звідти — то надибали фіри тулуківского пана. Він сказав фірманам, шоби їх пан злагодив его хлопцям тай єму вечеру. По дорозї до Тулукова повернули ше до Тростїнця на аренду, шоби перекусити. Арендар (Баль-Шім) склав сї тай каже, шо не має шо дати. — „Те будїм розбивати" — кажуть. І єк Довбуш піднєв топір, то йму рука випростувала сї і він не міг нї Жида вдарити, нї рабувати. Тогди зачєв Довбуш просити, шоби він увільнив го, а він му заплатит. І вже той Жид попустив єму і звільнив єму руку, а Довбуш дав му за то гроший. Перекусити повернули до старого Понура, що сидїв там, де тепер Варвара Остафійчук. А шо сей дав їм ситий обід, то вони скинули єму бербеницю гроший, щоби накупив собі худоби. (Кажуть, що ті гроші Понур закопав в березї тай ше нїхто їх не віднайшов).

Відси пішли до Тулукова на вечєру. Але застали тут всьо позамикане й сьвітло погашене. Довбуш замків не боєв сї — всї йму сї повтворєли і він ввійшов до двора. (Тогди жив там прадїд сеї панї, шо тепер у Тулукові). За то, шо нїчо їм не злагодили на вечєру, він пана вбив, гроші забрав тай пішов далї до Дзвінки. Бо куди ходив — то ходив, а все повертав до неї. Тай лише їй однїй він сказав, чим можна его забити: яров пшеницев, на єкій правило сї 12 служб.

Шо далї Добуш робив — вже не тємлю розповідати. Казав давно один чоловік з Буковини, що ходив з Довбушем, шо Довбуш всї свої скарби закопав в Ілинцях на Ризиній горі, з відки видко 3 церкві: 2 ілїнецкі і 1 тростїнецку.

Зап. від Параски Дмитрук в Тростянци, пов. Снятин, Олекса Іванчук.

Паралелї: Про згаданого в сім оповіданю арендаря Баль-Шіма пор. Srul Rabi Bal-Szim. Napisała Helena Grochowska. Стор. 10, 8⁰.

37. Довбуш, його син і скарби.

Довбуш Олекса був так, єк кождий инчий ледінь. Але раз він ішов дорогов, а то так зачило си хмарити, гриміти та блискати, так страшно, шо аж сум поберав. Нараз уздрів Олекса Довбуш, а то вибігає паничік з берега коло дороги тай глумит ци Богу. Грим грими, але не може єго убити. А Довбуш мав при собі ліворвер, вихопив, змірив, повх, тай убив біду. Тогди єму Господь дав таку силу велику, шо єго си нічо ни ловило, и вин дотив мав жити, доки собі сам схочи.

Парубочів Довбуш, доків парубочів, а потому полюбив си з жінков Стефана Дзвінки тай пишов у вопришки. Носив Довбуш гроші Дзвінці та усєкі дарунки, а вна брала тай Довбуша дурила, шо єго любит, а се було ниправда, бо она зрадила си з чоловіком тай Лєхами, шоби стратити Довбуша молодого з сего світа.

Прийшов раз Довбуш до неї, а вна єго помаленьки вимудрувала, вид чого єму може бути смерть, тай то все зробила, шо Довбуш розказав про то, від чого може бути єму смерть. Єк уна уже все злагодила, шо треба було до страченя Довбуша, тогди замкла хату тай ни хотіла Довбуша пустити до хати. Тогди Довбуш си дуже розлостив, штрик до дверий, уломив двері, але в тим часї стрілив Стефан Дзвинка з креса до Довбуша и єго цілив пид праве плечи.

Коли Довбуш уздрів, шо муси гинути, бо почув си дуже слабим, зробило си єму жель, шо вин так марне гини через зрадницу суку, к...ву, тай сказав тогди Довбуш до Стефана Дзвінки:

Ой Штефане, ти звірюку,
Иззїв єс не через суку.

А Дзвінчук тогди видповів Довбушеви:

Було з суков ни буяти,
Було суцї правду ни казати,
Бо у суки тілько віри,
Шо на бистрий водї піни.

Єк увдрів тогди Довбуш, шо вже муси гинути, зачєв просити своїх ледінїв, шоби єго на мак дрібний посїкли и так єго поховали, шоби Ляхи за єго́ гриб ни знали. — „Срібло, злото заберіте, ним си поділїте, сами идїт до дому, та ґаздуйте, пусто чєсу ни марнуйте“.

Опришки виконали розказ свого умераючого ваташка. Єго посїкли на дрибний мак и так єго поховали, шоби вороги єго гриб ни знали. Срібло, злото ни забрали й ним си ни подїлили тай сами ни повтїкали, бо збігла си ровта на вістку, шо вбили Довбуша и побігла погоня у лїс и там виловила Довбушевих легінїв.

Довбуш опруч любаски Дзвінки, мав ище одну дївчину, з котров си любив и котрий був учінив хлопця. Довбуш був лишив тому хлопцеви усу ту силу, шо вин мав. Але єк Довбуш згинув марно, то лишив бартку зелїзну у зелїзним стовпі в Чорногорі затєту и тот єго син мав по вісїмох роках свого житя пити и витєгнути тоту бартку з того стовпа и втогди вин мав воювати з тов бартков цїлий світ и уже би був його нїхто ни стратив, бо єму ни було би було вже смерти.

Але тот Довбушив синок ни мих додержєти до осмого року житя, але пишов пробувати тоту бартку вже в семим роцї житя. Коли вин спробував тоту бартку, то вже був єї добре розхлепав, але однако ше ни мих єї витєгнути, бо ше ни прийшов тогди добрий чєс на то. Та про то хтос донїс Лєхам и скоро вни си дизнали про Довбушевого синка, котрий мав стати силнїшим и славнїшим навіть вид свого дєдї, тогди вни того хлопчика вишукали и єго стратили.

А та бартка й до сегоднїшного дня ржєвіє в Чорногорі, бо нима кому єї вити витєгнути и освободити Гуцулив вид усеї біди, єка їх присїла вид смерти Довбуша.

Довбуш був великий прахтикант и філозоф. Вин там коло нас, на Старокутах, у лїсї камеральним склав два такі величезні, єк хати, каменї до купи, бо шо нїби може вин ни годен був, ци шо? И на одним тим камени написав з верхє: „Хто мене переверне, то Довбушив скарб вици озме".

Тай люде виднайшли то писмо на тим камени, тай гайда, зибрало си до шистьдесєть народа, є тому єких пєть років, и пишли тот камінь перевертати. Боже, Боже, шо вни си ни наробили, та ни намучіли коло того камїня, аж з гирьков біцов ледви тот камінь перевернули. Але пид каменем замість Довбушевого скарбу найшли написані слова: Прости Бих вам, шо сте мнє перевирнули, бо мене заболїв уже бик, так довго на одним боцї лежєти. А на каждий скарб треба тєжко забідити.

Довбуш має великі скарби и комори в земли, але їх ни можна узєти, аж доків на то ни прийде пора.

Оден чоловік, таки з мого села, з Старих Кутив, з Пеньківки, найшов був зелїзні двері до Довбушевої комори на Старих Кутах в Городишю. Тай зачєв си був до них доберати, але єму сказав вити голос, шо ше ни прийшов чєс на забранє Довбушевого скарбу. Але коли тот

чоловік ни хотів лишити дубуванє, то го добре утерло тай вбило и вин си мусів вид того забрати. Витак ходило їх громада шукати тої комори, але ни могли єї найти. Бо ще на ню ни прийшов чес.

У Відни, 1909, від вояка Бойчука, з Старих Кутів, пов. Косів, зап. Петро Шекерик-Доників.

38. Житє Олекси Довбуша.

Розказував мині оце оповіданє Олекса Якібчук з Микитинец коло Пістиня.

Олекса Довбуш був родом з Космача. Але Довбуш пасав вивці в синих горах з маленького хлопця. Вин був собі такий дурноватий, шо усї ним витикали усї кути. Що треба було, то Довбушем всї витикали. От прото був Довбуш за потикавника-спузаря.

Але одного вечера виредили Олексу Довбуша води у ліс. Довбуш узєв собі штуц з стіни тай пишов води.

Господи! на дворі так грими, так блискає, шо аж пуду дає.

Иде Довбуш криз ліс, аж нарав пустив си ид Довбушеви, пек би му, шьчез би дідько. Довбуш стрілив раз-другий раз, тай на то повторив грим, тай Довбуш убив біду.

Вид разу звив си ангіль тай сказав: Шо ти хочеш, чьоловіче, за то, шо ти убив біду?

А Довбуш сказав: Я хочю, аби по над мене ни було душего, рузумнїшего, аби си мене ничьо ни ловило.

Ангіль сказав, шо: Так буде, закопав Довбушеви хрести, тай изленув.

Виніс Олекса Довбуш воду ид стаї тай зачєв мізинним палцем пидоймати стаю. Озми собі у водним кінци за вугов стаю мізинним палцем тай пидойме ид горі.

Єк це виділи вивчері, шо були у стаї, зачело їм давати страху. Так зачели уни коло Довбуша припадати, та ити єму за волев, шо страх.

Але Довбуш лишив вивцї пасти тай пишов собі гет. Найми си Довбуш на слугу у водного слусаря. Був там у того слусаря Довбуш майже рик. За рик нічьо ни хотів брати симбрилї. Але слусар видів, шо Довбуш був біда, лиш ничьо ни смів казати Довбушеви, бо боєв си Довбуша.

Дес Довбуш єк пиде дров, то витєгне цілого сухара тай принесе на ватру. Але раз Довбуш пишов дров тай уздрів, несе Дідунцьо (Дїдушко) стрюби до слусаря того, шо Довбуш у него служив.

Але Довбуш хетрий, идет ци питати, куда Дїдунцьо несе тілько стрюбий. Прийшов Довбуш ид Дїдунцеви, уклонив си тай питає: А куда ви, Дїдунцю, несете тілько стрюбий?

Та несу до цего слусаря лагодити, сказав Дїдунцьо.

А то на шо вам, Дїдунцю, тілько зброї, ни мавше я діла вас си питати? — сказав Довбуш дуже лагидно та хетро.

Та я чюю, шо єкіс опришки пусті та є єкис випиняха Довбуш, шо фалит ци ити у вопришки. — Таке Дїдунцьо виговорює, шо страх на Довбуша, а Довбуш лиш собі слухає.

Коби прийшов, каже Дїдунцьо, до мене тот Довбуш, то я би му дав джьоса.

А варта би го научіти! — каже Довбуш.

Довбуш уклонив си Дїдунцеви тай пишов собі у дрива, ничьо ни кажучі нікому. Дїдунцьо виддав стрюби, а слусар сказав, аби за дві неділї прийшов Дїдунцьо за стрюбами.

У дві неділї приходи Дїдунцьо за стрюбами до слусаря. Слусар подав Дїдунцеви зброю тай Дїдунцьо собі пишов гет.

Але иди Дїдунцьо криз ліс, аж Довбуш знов перебігає Дїдунця. Але Дїдунцьо ни знав, шо то Довбуш и гадав, шо то собі простий слусарский слуга.

Довбуш уклонив си низенько так, аж до землї тай каже до Дїдунця: А шо, злагодив добре зброю вам слусар?

А Дїдунцьо каже: Та добре.

Довбуш каже: А позволите минї пообзерати, єк злагодив зброю слусар?

А Дїдунцьо каже: Чему би ни можна, можна.

Довбуш узєв ніби обзерати креси, пістолєта тай усе гет позамовєв. Тай сказав, шо добре полагодив, тай собі пишов вид разу гет.

Прийшов Дїдунцьо т' хатї тай узєв, набив одну пушку, стрілив, а то лиш вода почюріла. Витак узєв Дїдунцьо, понабивав усї пушки, пістолєта тай зачєв стрілєти. Але то с кождої стрюби лиш вода почюріла. Анї одна стрільба ни спалила. Усї стрюби замовив Олекса Довбуш Дїдунцеви.

Зибрав Дїдунцьо усї стрюби знов тай поніс до слусаря перелагожєти. Довбуш скємував, шо иде Дїдунцьо тай утїк собі гет у ліс.

Прийшов Дїдунцьо до того слусаря тай каже: Ти минї лихо полагодив стрюби! Бо я єк зачєв стрілєти, то с кождої стрюби наміст вистрілу, лиш вода почюріла. Тепер минї перелагодь знов мої стрюби.

Слусар узєв, зачєв обзерати стрюби тай каже: Ци хто по дорозї у вас ни брав цї стрюби обзерати?

Та брав ваш слуга, каже Дїдунцьо.

Ого, єк брав уже мий слуга ці стрюби у руки, то я їх уже ни годен злагодити, сказав слусар Дідунцеви.

Ни мав шо робити Дідунцьо, мусїв пити назад з нилагоженими стрюбами до дому.

Довбуш пишов тай витєх бука з корінєм з землї, тай приноси до слусаря тай верх на задвирє. Слусар єк уздрів, то аж єму пуду дало.

Довбуш си випрошєв тай пишов собі гет. Слусар хотїв єму платити, але Довбуш ни хотїв брати.

Пишов Довбуш, зибрав собі ледінїв тай пишов до Дідунця в Дідушкову Річку.

То цїла Річька звала си Дідунцева. Перший раз у своїм житю то Довбуш пишов на грабунок до Дідунця.

Приходи Довбуш до Дідунця, але Дідунця нима дома. В хатї лиш були два Дідунцеви сини.

Довбуш си запитав: Де є Дідунцьо?

В полонинї, сказали сини.

Ану ведїт нас туда в полонину до Дідунця, крикнув Олекса Довбуш.

Повели Довбуша в полонину ид Дідунцеви. Вийшов Довбуш ид Дідунцеви тай крикнув: Де є червоні?

Пид пидвалинов, видказав Дідунцьо.

Опришки витєгли бербеницу червоних, а Довбуш крикнув на сина Дідунцевого: Лови Дідунця за́ волоси.

Имив син свого дедю за волоси, тай притєх до порога, а Довбуш до порога видтєв Дідунцеви голов.

Забрав Довбуш червоні тай Дідунцеву голов тай пишов з опришками.

Иде Довбуш тай уздрів малого хлопця тай крикнув: Иди, ледїнику, суда.

Хлопец набіх, а Довбуш каже: На оце, ледїнику, тай абес ни розвивав, шо там є, лиш єк затичеш на тїв, тогди розивеш.

Хлопец хапнув тогди тото вид Довбуша тай побіх из тим ид горі там, де казав Довбуш. Вибіх високо хлопец ид горі, вилїз з телє, тай заток на тїв, розвиває, а то люцка голов.

Довбуш кричі з долини: Хлопчє, хлопчє, біжи суди назад ид нам.

Хлопец избіх, а то кождий опришок дав хлопцеви по жмени червоних. Тай Довбуш собі пишов далї, а хлопец урадований лишив си.

Ходив Довбуш богато грабунками, бував на долах та скризь. Але був на долах оден такий дідичь дуже богатий тай мудренький. Тот дідичь, бувало, каже: Ги! шо то за Довбуш! Коби вин такий був дужий,

аби вин оцего дуба издоймив тай припер до вугла, то тогди би си вин преці звав Довбуш. А так — пусте!

То був дуб такий, шо у того пана утели шо найстаршего дуба и ледви шисть пар волив єго притєгли на дідинець.

Але Довбуш тото чюв, шо тот дідичь так си фали тай перебрав си Довбуш за старця тай прийшов до того дідича. Прийшов дї Довбуш, з'орбив си, склав си тай зачєв у дідича просити милостиню.

Дідичь дав Довбушеви бобу видзадя тай витрутив Довбуша з покою.

Довбуш тогди пишов на дідинец, здоймив того дуба и припер єго до вугла дідицкого двора. Але так урізав, шо усий двир задрижєв.

Єк то уздрів дідичь, то си страшно перепудив тай сховав си аж до дванацітого покою.

Довбуш штрик тогди у двир и лиш до кождих дверий притулив свою ногу, а двері повилітали.

Довбуш лише собі штуркне ногов у двері, а двері єк папірє си розлітают. Ни помогли панови замки, анї дванацїтеро дверий замкнених. Довбуш у водний хвили упинив си коло пана. Довбуш стєв пана, чєрвоні забрав тай собі пишов гет.

Ходив Довбуш грабунками, біда знає куда. Тай ни було Довбушеви пари.

Але шо с того, коли к...ва єго збавила. Довбуш мав у Космачі к...ву, Дзвинку, жинку Штефана. Тай любив си с тов Дзвинков Довбуш дуже довго. Але раз кажѐ Штефан Дзвинцї: У Довбуша є у голові три срібні волоски. Єк би тоти волоски урвав та на них би видправили попи служби та акафисти и витак аби їх набив у пушку, то тим аж би убив Довбуша. Ти озми нїби Довбуша обіскати, а Довбуш тобі уснѐ на колїнах; а ти тогди витєгнеш у него тоти волоски.

Єк си змовили, так зробили.

Прийшов Довбуш до Дзвинки, а вна зачєла Довбуша обіскати. Довбуш уснув у Дзвинки на колїнах, а Дзвинка тогди витєгла у Довбуша усї три волоски срібні з голови. Уна подала то борше свому чьоловіку, а вин побіх до попа, дав, аби пип борше правив на тим служби.

Довбуш пишов вид Дзвинки, але вже Довбуш шош стємував. Єкос єму так стало тєшко, шо аж страх.

Дзвинка узєв усї три волоски, набив у пушку и лиш ждав, коли прийде Довбуш. Прийшов Довбуш до Дзвинки тай сказав, аби вна го пустила у хату. Але Дзвинка замкла двері и ни хотїла Довбуша пустити.

Довбуш штрик и зачєв важити двері; тай уже був майже виважив, єк нараз Штефан стрілив з поду у Довбуша. Довбуш видштрик, тай сказав:

Ой ви хлопці,
Ви молодці,
Озміт мене на топорці,
Занесіт мнє в синї горцї!

Так сказав Довбуш тай умер.
Через к...ву загиб Довбуш.

Голови, 6/12, 1907, зап. Петро Шекерик-Довиків.

39. Через що став Довбуш опришком.

Довбуш Олекса ни був таким опришком, єк будь котрі другі опришки. Вин був таким опришком, шо и тепер коби такий був опришок, єк Олекса Довбуш, до отих всєких гаретиків, то би може и настав гаразд, а єк нї, то пропали ми.

Довбуш Олекса ни грабував бідних, вин лиш грабував самих богачів, Жидив, каси, панив та міста. Тоти гроші, шо брав у богачів, роздавав бідним.

Олекса Довбуш, єк котрого опришка приймав до свої ватаги, та єк єго поблагословив свойов правов руков, то и того опришка ни ловила си куля так, єк самого Олекси Довбуша.

Олекса Довбуш мав своє войско. Довбуш мав по двісто опришків. В него були ремісники всєкі. Єго ремісники робили собі сами пістолєта, пушки, креси та усєке оріжє. Довбушеві опришки-ремісники робили ножі та такі сталєні бартки, шо ними мож було тесати отак камінє, єк цими сокирами ми тешемо дерево. В Довбуша були свої ковалї, шевцї, кравцї. Усе, чього лиш було треба, то робили Довбушеві хлопцї-леґінї.

Раз цїсар провадив трицїть років войну з другим и писав до Олекси Довбуша, аби Олекса Довбуш ишов на помичь, бо єго гет переббиває чюжий цар. Але Олекса Довбуш видповів тому цїсареви так: Я ни пиду з своїми леґінями тобі на помичь, аж доків неприятїль ни страти усе твоє войско шо до ноги. Ти ни бий си, царю! Хоть неприятїль гет тебе перебє, то я однако ни пушю край на ворога. А доків ти провадиш войну, то я ни пиду тобі на помичь, бо я ни маю охоти топер си мішети мижи вас.

И Олекса Довбуш ни послухав царя тай ни пишов єму на помичь, але пишов з ледінями собі в Чьорногору.

Отакий Олекса Довбуш був чьоловік. А давно Довбуш дуже бідував.

Витки Довбуш був родом, то я ни знаю. Знаю лиш, шо було Довбушеви имнє Олекса. Довбуш Олекса був козарем. Був Довбуш в полонині за вивчеря, пас кози. Але тот ватах так нинавидїв Олексу Довбушя, шо страх. И тот ватах, єк мих, ни мих, уїдав на козаря-вивчеря, Олексу Довбушя.

Єкос раз пишов Олекса Довбуш з козами в згарь. Але то нараз так дес коло полудня захмарило си тай зачєв гриміти грим тай ити дощ з градом.

Кози сховали си пид єлицу, пид однов високов скалов. Тай Олекса Довбуш таки сховав си пид ту єлицу, пид тов скалов високов.

То гриміло та блискало, а єк трохи перестало, вибігла біда [с] скали, зголила гудзицу тай зачела си глумити Богови, бубукати.

Олекса Довбуш мав на плечю штуц. Та єк уздрів, шо біда Богови глуми си, бубукоти, хапнув свий штуц з плечя, замірив у саму гудзицу бідї, бир тай убив біду.

Нараз проєснило си, прибрало си на дворі, тай стала погода. Аж нараз зєвив си ид Олексї Довбушеви ангіль. Тай сказав: Шо хочь, чьоловічьи, за то, шо єс убив біду?

Олексї Довбушеви допік ватах до живих печінок, тимунь вин сказав: Я хочю, аби я був найдужший, аби понад мене ни було, аби ничьо мене ни ловило си и аби минї ни було ни вид чього смерти. Тай аби я був розумний.

Ангіль сказав на то: Добре, иди, абес ждав мене на тий и тий ріжи, а я там прийду.

Ангіль пропав, а Олекса Довбуш пишов на ту ріжу, де єму сказав ангіль. Довбуш приходи на ту ріжу, аж там уже є ангіль. Того прудкий кінь. Казав, аби Довбуш ждав на него, а то ангіль ждав на Довбушя.

Ангіль держєв два хрестики у руках и закопав оден хрестик Олексї Довбушеви у плечя з заду, а другий хрестик закопав у долонь правої руки. Руку розтєв на четверо. Рука ни боліла нї раз. То добрий дохторь розтинав Довбушеви руку.

И єк закопав Олексї Довбушеви тоти хрестики, то сказав: Отепер будеш найдужший и ни вид чього ти ни буде смерть, лиш вид ярої пшеницї, золотої кулї, а на флейтуше має бути серсть з коня деветака.

Ангіль переблагословив Олексу Довбуша и пропав собі гет, а Довбуш лишив си сам з козами на ріжи.

Тогди Олекса Довбуш пишов у ліс спрубувати свою силу. У лісї був великий сухар[1]). Довбуш єк лапнув тот сухар, то витєг єго с корінем. Єк спрубував Олекса Довбуш свою силу и уздрів, шо на правду став душшим, пишов у вечєр з козами ид стаї.

Прийшов Олекса Довбуш у стаю, розибрав си тай сїв и ничьо ни каже, шо вин став уже таким чьоловіком, шо понад него нима у цілим світї. Ватах крикнув на Довбушя, аби Довбуш ишов принести води. Вода була у чьорта далеко и Довбуш в одно мусїв ити нести тої води. Ватах був душший вид Довбушя и нинавидїв, ни любив Довбушя так, шо страх и єк мих, так догризав Довбушя. Скоро, бувало, Довбуш прийде трудний вид козий, а ватах воду висипле и коновки у руки тай гайда Довбуш за водов.

Так зробив ватах и сего вечєра, але помилив си. Довбуш пишов води, зачєр воду и на...ав си у коновки, а штуба витєх с корінем з земнї и перевернув у спид вершеком, а д' горі корінем.

Увийшов Олекса Довбуш у стаю тай дав пити тої з гивни води ватагови. Ватаг пє ту воду, а то зачєло лїзти там у губи ватагови. Ватаг подивив си у коновку, а то гивно у воді. Ватаг зачєв клести Довбушя, але ни було уже коли. Довбуш єк хапнув ватага за руки, та єк став ватагом бити по стїнах, то на дрибні кавалки пирвав ватага, бючі по стїнах.

Єк убив Олекса Довбуш ватага, то дали єму знати, шо узели єго брата до войска. Довбуш таки тої ночі пишов у вопришки.

У Вилавчю (на Буковинї) був дїдичь такий, єк Гирлїчька на Вскіріках. И тот дїдичь видавав людий у некрути. Єк котрого видав у некрути леґіня, то єму туда уже засвічювало сонце. Єк пишов у некрути котрий леґінь, так николи ни вернув си. Бо пропадав туда уже.

Тот дїдичь з Вилавчя видав у некрути и Довбушевого брата. Єк учюв Олекса Довбуш, шо дїдичь з Вилавчя видав єго брата у некрути, пишов таки тої ночі у вопришки, лиш аби пимстити си на дїдичю за то, шо видав єго брата у некрути.

Єк ишов Довбуш Олекса у Вилавчє, то вострітив на дорозї єкогос похатея Ивана Рахівского, шо ходив коло людий хатами. Тот Иван Рахівский був голий єк бук. Але жвавий був чьоловік. Моцний раз був хлоп.

Довбуш вострітив того Ивана Рахівского тай каже: А ни мав би ти охоти, чьоловіче, ити зо мнов у вопришки?

---

[1]) Сухе дерево.

Гий, гий, чьому ні, пиду — сказав Иван Рахівский.

Иван Рахівский був охочей чьоловік ити в опришки, лиш тилько біда, шо був голий, єк бубонь.

Прийшов Олекса Довбуш з Иваном Рахівским у Білоберезку до одного дуже великого богачя. Увийшов Олекса Довбуш з Иваном Рахівским у хату до того богачя в Білоберезці, тай каже: „Чьоловіче, дай мині лудине на мене и цего мого товаришя, то я тобі заплачю. А єк ни хочь дати добровилно, то я собі сам озму и ничьо тобі ни заплачю.

Тот богачь ни хотів дати Олексї Довбушеви лудине, але Олекса Довбуш узєв собі сам, ни проше.

Убрали си оба, Олекса Довбуш з тим Иваном Рахівским, тай пишли у Вилавче до того дідичя, шо видав у некрути брата Олекси Довбушя Ивана.

Прийшов Олекса Довбуш з тим Иваном Рахівским у Вилавче, ше сонце високо було. Радит ци Олекса Довбуш з Иваном Рахівским, єк би си тут у двир дістати. Бо в тим дворі була зелїзна брама, шо будь єк фе було увийти у двир до дідичя.

Але Довбуш Олекса показав си найстаршему слузї того дідичя тай сказав до него: Ґаздо, упровадь дї мене у браму разом з маржинов, та дам тобі за це, шо сам меш хотїти.

Тот слуга, найстарший у того дідичя, увів єкос Олексу Довбушя у браму разом з маржинов, тай Довбушевого побратима такий упустив разом з Довбушем у браму. Двир у того дідичя був на пльонтрах. А на тих пльонтрах були зелїзні ґанки та ґалєриї. У вечєрі вийшов дідичь дивити си на свою маржину, тай уздрів з тих ґанків Олексу Довбушя з єго побратимом Рахівским. Єк уздрів дідичь Олексу Довбушя, так зачьив утїкати у двир. Але и Олекса Довбуш єк уздрів, шо дідичь утїкає у двир, штрик на сходи тай займив си за дідичем.

У того дідичя були такі двері, шо ни треба було їх замикати. Бо скоро їх си лиш заперло, так уни си сами замикали. Та лише дідичь штрик у двері та їх запер, аби си замкли, але у тот чєс штрик Олекса Довбуш за дідичем и запхав бартку у двері и ни дав дверем си замкнути.

Упхав си Олекса Довбуш за дідичем у двир тай пустив двері, а двері си замкли. Тай Иван Рахівский лишив си на дворі, ни спостиг за Олексов Довбушем уштрикнути у двир, а двері єго замкли на дворі. Олекса Довбуш лишив си сам з дідичем у дворі.

Дідичь штрик у потїй, а Довбуш за ним. Але и тот дідичь був дї такий дужий, шо дуба четвертака здоймав тай ніс. Тот дідичь обернув си у покою тай лапнув си з Довбушем таки у силу, по пид плечя. За-

чьили си муцувати тай таки тут-тут єв дідичь вадужєти Олексу Довбушя. Але Олекса Довбуш крикнув: Ива' Рахівский, а ти де мой?

А Иван Рахівский штрик тогди у викно. Тай мав дї таку бартку, шо нев рубав велїзо, отак єк дерево. Иван Рахівский штрик тогди у викно, розрубав драти[1]) тай уштрик ид Довбушеви на помичь до покою.

Олекса Довбуш в Иваном Рахівским имили дїдичя, вергли на вемню, звєзали руки тай ноги дїдичеви, тай узєв си Олекса Довбуш до свої роботи.

Пишов Олекса Довбуш, нарубав глогу и набив у чьоботи дїдичеви. Набив повнї чьоботи дїдичеви Довбуш глогу. Обув дїдичя Довбуш у чьоботи и сказав дїдичеви спацирувати по покою. Спацирував дїдичь у тих чьоботїх в глогом по покою, аж поків ни стали повні чьоботи криви з них.

Тогди Довбуш зачьив вертїти дїдичеви у колїнех дири сверлом и забивати чьопи у колїна.

Єк уже Олекса Довбуш покарає трохи дїдичя, то́ си все питає у дїдичя: А боли, пане? — Ой боли — каже дїдичь. — А Довбуш каже: Отак боли мене серце за тим моїм братом, шо ти єго видав у некрути.

И так Олекса Довбуш карав того дїдичя, рубав єго по кавалчіках тай усе си в одно питав: Ци боли? И так нарештї Довбуш стратив того дїдичя. За кару дїдичь мусїв сконати Олексї Довбушеви у руках. Так Олекса Довбуш пимстив си на дїдичю за свого брата.

Єк искєв Довбуш дїдичя, то вабрав лиш собі гроші, добро поровдавав слугам, а двир запалив и пишов собі гет. Вид того чєсу був Иван Рахівский першим Довбушевим побратимом и найстаршим над ледїнями пид Довбушем.

Славний був Олекса Довбуш, коби була ни к...ва. Здав би си и тепер такий до тих усєких гаретиків панских, та коли уже нима другого такогó тепер Олекси Довбушя. Але прийде шє колис вин, а тогди буде панам знов куца година. Нима славного Довбушя тай нима добра. Єк прийде Довбуш, то буде и добро.

Голови, 3 жовтня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

40. Довбушеві дїла.

Був в Олекси Довбуша брат тай того брата убив дїдичь. Олекса Довбуш вдоїв тогди вивцї в Чьорногорі. Тай єк си дизнав про тото, так лиш роздїлив кубками молоко на міру людем тай дунув у село.

---

[1]) Крати.

Зибрав собі кількох товаришів тай напав на того дідичя в ночі. Єк имив Довбуш того дідичя, то єго остро покарав. Рубав єму одну руку, другу руку. Рубав єму ноги. Так того дідичя Олекса Довбуш розрубав на кавалки. А єк усе укне кавалок того дідичя Довбуш, то все си в него питає: А шо, боли? — Ой боли — каже дідичь. — А Олекса Довбуш каже: Отак мене серце боли за моїм братом. — И так Олекса Довбуш похторєв, аж доків ни умер єму дідичь у руках.

Єк умер дідичь, тогди Олекса Довбуш утїк у Чьорногори. Нараз зачєло блискати и гриміти тай ударив великий дошь. Олекса Довбуш сховав си пид одну велику їль. Довбуш мав на плечьох кріс.

Але то все, шо блисне, а біда си вихопи з пид плити, єголи гудзицу, поглумит ци Богови тай знов си сховає пид плиту. Грим udари пусто по каменеви, а біді ничьо нима.

Але Довбушеви було того за богато. Вин хапнув свий кріс, змірив, грим! тай убив біду. Тогди зийшов ангіль тай поблагословив Довбуша. И дав єму таку силу, шо нихто тої сили ни мав.

Довбуш Олекса воював богато. Єго клали в котев в боїчьку джінатиту (сировицу) и так єго варили, а Довбуш брав флоєру тай играв собі, бо єго ничьо ни парило. А, бувало, стрілєют у него, але кулї видпадают вид него так, єк горох вид стїни.

Був отам у Ріці (Красноїли) Микула Дїдушко, ватаман (війт), тай вин си пофалив Довбуша имити. Раз у Єсенові мінив Дїдушко Довбушеви за єго голов крисаню чєрвоних.

Зийшов раз Дїдушко до Косова перед Юрієм за хлїбом кіньми до Жида. Лише насипав Дїдушко хлїб у Жида, аж приходи до того Жида Довбуш. Довбуш був знакомий з тим Жидом.

Дїдушко си питає у Жида: Шо це за чьоловік? — А Жид каже: Це Довбуш.

Дїдушко тогди єкоє потихонько утїк з коршьми. Тай лишив и слуги и конї з хлїбом тай сам утїк горі ид хатї.

Але Довбуш Олекса прийшов до Дїдушка на самого св. Юрія. Дїдушка ни було дома, вин був у толоцї з єгнети. Опришки йимили, привели Дїдушка т хатї на „Береги“.

Довбуш сказав Дїдушкови, чього вин єго довго зачєпав тай витак убив. Хати и тїло Дїдушково спалив Довбуш. Штири неділї чюти було запахи на „Берегах“ з бриндзий та восків спалених.

Але прийшов Довбуш у Космач до Дзвинки. Бувало єк прийде Довбуш до Дзвинки, то двері були поотворювані. А тепер єк прийшов, то всї ґанки були позамикані. Довбуш заважив двері, а Штефан Дзвинка стрілив в пістолєти пид праве плечє кулев з єрої пшеницї. Бо Дзвинка вимудрувала, вид чього Довбушеви буде смерть.

Тогди Довбуш скавав до ледінів:

На дрибний мак посіціт мнє,
А сами розходіт ци,
Бо люцка кривця, ни водиця,
Проливати ни годит ця!

Довбуша опришки розрубали на кавали тай гет порозберали. Одно плече з Довбуша винесли у Синиці, у Довбушеву комору, Довбушенку. А решту порозносили Чьорногорами Довбушево тіло и позакопували. З Довбуша начюріло полибичьок криви.

Коби Довбуш був жив, то и нам би добре було. Бо вин грозив гет Польшю тай Жидову.

Голови, 5 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

41. Довбушева пімста.

Розказував мині Никола Зеленский Юринґа з Голов про Довбуша Олексу. Але замість Олекси називав мині Никола Зеленский Довбуша Олексу Довбушем Дмитром. А брата Довбушевого Василем. И так я дословно пишу.

Довбуш був родом з Устєрік, бо й до сегодне є там родина Довбуші. Довбуш Дмитро мав брата Василя, и того брата Василя замучів дідичь з Вилавчя. Дмитро Довбуш в одно плакав за братом. Очі єму николи ни висихали з перед слиз. Вин лиш в одно гадав, єк би си пимстити на дідичю за брата.

Здоїв Дмитро Довбуш вивці на міру в Чьорногорі, а слизи в одно єму скачют з очий. Єк переміріли молоко на міру, а Довбуш каже: Отак, братя мої любі та солодкі, панове ватаги! Оцу мою бриндзу усу абесте розділили мижи люде ривно. Єк богатим, так середним, так бідним людем абесте розділили по ривний пайці. А мої педесєть петеро дробу[1]) абесте таки розділили однако, єк багатим, так середушим и так бідним ґаздам. Бо я вже ни вийду бирше брати свої вивці, най берут добрі люде, а я вже иду у світ. Иду пимстити си на усіх наших нипрєтелях.

Отепер будьте мині здорови, усї ґазди, бо я вже бирше з вами ни буду. Будьте здорови, мої панове! Поклонив си Довбуш тай пишов. А слизи в одно єму скачют з очий.

---

[1]) Овець.

Пишов Довбуш тай иде, иде криз ліси, аж то си захмарило, тай зачєло гриміти та блискати. Але Довбуш иде тай уздрів, шо то с скали вихопив си, пек би му, шьчезник. Тай усе, шо грєне грим, а біда си вихопи тай усе зголи гудзицу Богови, тай глумит ци: Боб, боб, боб, боб! А єк грєне, а біда си сховає усе у печіру, тай витак знов си вихопи.

Але Довбуш прийшов под ту єлицу, тай став у тиль єлиці. Довбуш мав на плечю штуц тай схопив єго з плечь. Заціли тай убив біду. Довбуш увєв з біди дриб криви тай пишов собі далї.

Довбуш зайшов у ліси тай иде лїсами. Але уже на краю лїса уздрів — иде против него чьоловік. Прийшов чьоловік тай каже: Добрий день. — Добре здорове — видказав Довбуш, тай пишов собі далї.

Але тот чьоловік єк єв минати Довбуша, тай каже: Шо ти хочіш, чьоловіче, за то, шо єс убив шчезенника?

А Довбуш каже: Я нічьо бирше ни хочю, лиш аби понад мене ни було дущего и аби си мене ничьо ни имило. Тай аби я жив, доків буду сам хотїти.

Тот чьоловік каже: Добре. Иди и за цим густим лїсом є ріжєна тай на тий ріжєні абесте мене ждали; єкби я ни поквапив, то край лїса мене будете ждати. — То сказав Довбушеви тот чьоловік тай изник. А то був ангіль сєтий.

Прийшов Довбуш на ту ріжу, аж ангіль уже жде. Закопав Довбушеви два хрестики; оден закопав у праву руку, а другий мижи плечі. То кров ни чюріла, бо то добрий дохторь робив. Єк усе ангіль зробив, тай злетїв. Вид того чєсу Довбушеви ни було пари.

Пишов Довбуш далї, таки до Вилавчя.

Тай на дорозї здибує Ивана Рахівского. Таке то обидране, чьорне, голе, смажне, шо страх.

Довбуш прийшов ид нему тай каже: Шо ти за оден, витки ти?

Я, пане ґаздо, Иван з Рахова, Рахівским мене звут — каже тот обидраний чьоловік. Хожу помижи люде, аби душу погудувати.

А може ти, хло', був би минї за побратима? — сказав Довбуш до Ивана Рахівского.

Чєму ні, брате. А ви єк си звете? — сказав Рахівский до Довбуша.

Я си зву Дмитро Довбуш.

Но, то ми собі побратими — сказав Рахівский до Довбуша.

Довбуш поблагословив Рахівского свойов правов руков и Рахівский став самий такий, єк Довбуш. Нічьо єго си ни ловило, ни куля, ни ватра, нічьо, нічьо.

Єк пишов Довбуш з Рахівским, то зибрав собі одинаціт побратимив. Було всїх дванацїть опришків, а тринацїтий сам Довбуш. Мижи тими дванацїтьма опришками був и оден Циган. Але опришки в одно на того Цигана уїдали. А Довбуш в одно бувало каже: Но, но, тихо дїти, най си и біда валанцає. — Бо тот Циган був єкийс великий катавала.

Але Довбуш єк зибрав тих дванацїть опришків, а вни всї дванацїть були голі, єк бубнї. Довбуш єк пшов до Вилавчя, то повертав до богачів и казав: Позичте ми убраня на ледїнів, а я єк си буду вертати, то вам виддам!

И так Довбуш дорогов убрав усїх дванацїтьох опришків: у порошници, креси, бартки, ножі, пістолєта, крешенєки та крешеници, а сам був по просту в одно зибраний: у байбараку, сардаку тай чьорних гачьох.

Єк прийшов Довбуш до Вилавчя, то ни йшов просто ид дворови, лиш пишов ид слугам. Прийшов Довбуш ид старшему слуві тай каже: Шо буду тобі казати, то диви си, бо єк кому скажеш, то абес знав, шо смерть тобі буде... Єзик утєв бих у самим иртї, у хавках. Де спи маржина, тай ви?

Ми спимо з маржинов на дїдинци у брамі — сказав найстарший слуга дїдичя Довбушеви.

Ци дїдичь виходи коли ид вам? — запитав си Довбуш.

Дїдичь ид нам лиш виходи з двора тогди, єк ми женемо маржину на пашу. Скоро зачєне трохи зорєти, тогди вин вийде и подивит ци на нас, єк ми рушєємо. А бирше то си ни показує з двора цїлий день — сказав тот найстарший слуга дїдичя Довбушеви.

То пан був богатир, у него окроме пасли воли, окроме корови, окроме телєта, уся маржина, кождий ґатунок був окроме.

А Довбуш каже: Диви си, абес нас усїх тринацїтьох упакував у браму так, аби нас нїхто ни видїв, та дїстанеш усї маєтки. Бо я нїчьо бирше ни хочу, лиш маю си пимстити на дїдичю, а всї маєтки роздїлю мижи вас.

У вечір слуга узєв тай усе по два воли уталював, а помижи тоти воли усе там два, там оден опришок и так усї тринацїть опришків залїзло у дїдинец з воли.

У дїдинци були нахили, шо ховала си маржина по пид нї, тай опришки поставали попид тоти нахили и там стоєли, аж поків ни зазорєло. Єк зазорєло и маржина зачєла рушєти на пашу, а Довбуш сказав опришкам, аби стоєли цїхо. Аж уздрїли, а на пльонтрах вийшов дїдичь на ґанки, лиш у сороци та портках.

Довбуш тозди штрик ид дідичеви на тоти ґанки. А дідичь єк уздрів, шо то біжи ид нему Довбуш, а дідичь тогди штрик у хороми тай запер двері. Але у тот чєс налеків Довбуш тай запхав бартку у двери и ни дав їх притиснути. Бо то були такі двері, шо їх лиш си розмикало, єк отворело, а єк си запре, то вни си сами замикали.

Дідичь пидлїх двері из хорим тай тисне плечем, аби запер, а Довбуш из надвиря пидлїх двері тай пре, аби отворив. Але и дідичь тис моц, бо тот дідичь мав сили за дванаціть людий.

Ий, Довбуш єк си олютив, та єк потис, то нараз си отворили двері. Довбуш тогди штрик ид дідичеви тай нараз си оба лапнули бороти. А двері си заперли тай замкли.

Опришки вибігли, аж двері си замкли. Опришки бігают коло стїн, тай годї улїсти Довбушеви на помичь. Але тот Иванко Рахівский мав дї крицєну бартку. Тай тов крицєнов бартков порубав усї дратви[1]) у викнах тай штрик у покій, а опришки за ним.

Набігают опришки ид Довбушеви, аж Довбуш си мотичі из тим дідичем. Иванко Рахівский шворкнув раз бартков дідичя у плечя на вшиваню, шворкнув другий раз, шворкнув третий раз. А дідичь однако ни пускає Довбуша. Отак єк бес бив по подисї, такий то дідичь ситий, шо ни чюв, єк Рахівский єго шкрептав бартков. Аж доків Рахівский ни вшкрептав таки вистрем на зшиваню у крижю. Єк загатив тов крицєнов бартков дідичя у крижєвки, а дідичь лиш тогди пустив.

Та єк став єго Довбуш карати, то поти карав дідичя, доків єго ни стєв. Усе шо укне кавалок тїла у дідичя, то все си питає: А шо, боли, пане? — Ий боли — каже дідичь. — Отак абес знав, шо боли мене серце за моїм братом тим, шо ти єго убив — каже Довбуш дідичеви.

Єк уже накарав добре дідичя Довбуш, тогди го поніс назат хати и там стєв дідичя на свинцких коритах.

Витак виносив усї добра на двир Довбуш з того двора и роздав усе то слугам дідичевим. У того дідичя були ни приторенні суми, але усе Довбуш роздав людем, а собі нічьо ни узєв з тих маєтків и тих гроший, шо значі за синий похоть.

Узєв Довбуш и запалив тот двир. Та доків ни згоріли найменчі головеньки з того двора, то Довбуш си ни видступив вити. Єк усе то погоріло шо й до головеньки, тогди Довбуш узєв голов з того дідичя тай пишов собі гет.

---

[1]) Крати.

Тоту голов з того дідичя Довбуш узев тай видніс за ничь до Чьорновец тай завісив її там на шибеницу у Чьорнивцях тай назад си вернув домив ид ледіням.

Голови, 19 жовтня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

42. До чого довела панська злоба.

Були два братя ридні в Космачі, тай тоти братя дуже си любили. Єк пидросли тоти оба братя, то старший брат Иван наймив си у пана, шо мав свої добра в Космачі тай у Печеніжині, а другий брат Олекса пишов пасти вивці у полонину Шюрен-Ковталову, шо тогди належела, ни знаю єким кіпом, до космацкої громади.

Довгі роки пас там Олекса вивці. Але одного літа бив светий Илей[1]) біду у Чьорногорах тай ни мих убити. Тогди сетий Єлей поробив ототи усї у скалах драї та жолоби, шо тепер є в Чьорногорах. Тай тогди зробило си ótoto óдзеро у Шибеним, Ковталовий тай у Скринях. Най Госпидь борони, шо тогди було. Єк грим удари у течеру, де си сховає біда, то цілу течіру знесе и одзеро загати, а біду однако ни може убити.

Пишов одного разу Олекса в згарь з вивцями тай прийшов пид оден дуже великий камінь тай став собі там. Тот камінь був великий тай зверьхе ривний, єк стив, а у тим камени була дира. Олекса собі стої, а то так, Господи, грими, шо страх. Олекса види, а то все вихопит ци біда з каменя, з тої дири, тай си глуми Богови. Олекса мав кресик тай собі погадав: А най ко я его спробую парнути. — Лише си біда вихопила з того каменя тай си обернула, та зачела си глумити Богови, а Олекса хап свий кресик, замірив у біду, бур! — а біда лиш си покотила. Нараз на дворі си виеснило, загріло сонечко, заспівали птахи, так стало весело на дворі, шо аж, Господи, любо постоїти. Вивці пасут, а Олексї так си здрімало, шо аж страх.

Олекса єк убив біду, то біда так изгóріла, шо лиш став дехоть з біди. Єк си здрімало Олексї, так Олекса ліх спати на камени таки там, де убив біду. Єк ліх Олекса спати тай спи, а в снї євив си Олексї ангіль, тай каже: Шо ти хоч за то, шо ти убив чорта, котрого Бог ни мих убити через великі роки?

---

[1]) Іля.

А Олекса сказав дї в просонку: Нїчьо бирше ни хочю, лиш хочю, аби пòнад мене ни було анї душего и аби мене си нїчьо ни ловило и аби я ни мав смерти. Тай аби я де схочю, абих там пролїс.

Ангіль сказав: Най так буде! — тай зник.

Олекса спав далї, аж изнов си євив ангіль. Олексї зробило си на правій руцї хрестик, тай на плечю пид самов шийов мижи лопатами другий хрестик. Тай тогди ангіль сказав Олексї, вид чього єму смерть має бути тай изник собі гет. Олекса єк си прошумав, то став такий дужий, шо страх. Вид того чєсу стала си розходити скоро слава по горах сильного Олекси Космацкого.

Старший брат Иван наймив си у пана за слугу у Космачі. Тай служив Иван у того пана великі роки. За тоти роки так Иван дослужив си та доробив си, шо став таким богачем у грошех, єк пан. Але пани и до сегодне ни хотє вірити в то, шоби Йван миг си дослужити та доробити так богато гроший. Але тоти гроші то ни мав Иван у своїх руках. Ти гроші були у того такий пана. Але нарештї зачєв Иван казати: Чюєш, пане, виддай ти минї гроші мої. — Але пан ни хотїв Иванови виддати Иванові гроші. Ни мав шо робити Иван, лиш мусїв пана подавати до суду за гроші. Але в суді ни хотїли Иванови присудити гроші пани, бо пани всї були злодїї и тєгли, тай ше и до сегодне тєгнут оден за одним. Иван прийде з паном до суду, а пани в суді забрішкуют Ивана тай кажут, шо то не може бути, аби Иван, простий мужик, мав тілько гроший. Але єк так процесував си Иван з паном, то пан задумав Ивана утопити у Прутї водї. Тай раз єк си змовив пан з своїм вірним слугов, так и изробили. Вертали си усї три разом на панский фирі з процесу, Иван тай пан з своїм вірним слугов, фирманом. Уни переходили Прут ріку, тай там на возї оба Ивана йимили, звєзали, забили у міх, завєзали, тай вергли у ріку Прут и там утопили Ивана, старшего брата Олексиного. Тепер пан чюв си безпечьним тай знав, шо нїхто у него ни ме правити Иванову суму, крим одного молодшего Иванового брата Олекси, котрого то пан дуже си зачєв боєти, бо Олексина слава зачела си скризь розходити по горах, єко великого силачя. Пан постановив имити, скоро си єви тай убити Олексу так само, єк єго брата Ивана.

Зробив пан на Олексу ровту, до котрої вибрав 30 людий, єк громив дужих та спосибних. Але був у того пана слуга дїдо, такий вірник, шо понад него ни було. Бувало, аби уже куда пан мав сам ити, то єк зирєдив того дїда, то був уже безпечьний, шо дїд так зорудує, єк би пан сам. Тот дїдо то був у того пана нїби за окомана. Бувало бив людий буками, карав, от просто заступав пана.

Тот дідо вибрав 30 людий ровти тай пишов ловити Олексу гайдамаху, через котрого пан ни мих мати супокою нї в ночі, нї в днину, доків Олексу ни страти. Але пан тогди сидів у Печенїжинї. Бо то так було, шо пан лїтї сидів у Печенїжинї, а на зиму через паливо заберавси у Космач, бо там тогди були великі лїси и було чім добре допалювати, а у Печенїжинї лїсив у пана таких ни було и через то пан на лїто ишов до Печенїжина, а на зиму до Космачя.

Прийшов дідо з тими 30-ма людьми до Прута, тай 15 людий перейшло Прут, а 15 людий си лишило з цего боку за Прутом. Бо то на весні було и ни можна було бристи у Прут, бо си саме тогди зийграли води з зим з полонин, лиш си мусїло сїдати у чьовен тай си перевозити чьовном на другий бик. Дідо тимунь лишив 15 людий з цего боку Прута, а 15 узев из собов, бо знав, шо єк прийде з Олексов до Прута, та єк перевезе єго через Прут, аби уже мав готові люде на вартї, аби Олекса ни утїк.

Прийшов тот дідо з тими 15 людьми до Олекси у Космачь, а Олекса копав пидміт коло хати на капусту. То саме на весні було. Боже помагай, Олексо! — каже дідо з своїми ровтарями. — Красно дєковать! — відповів Олекса. А шо ви скажете, люде? — питаєт ци Олекса у тих ровтарив тай у того діда. — Нічьо такого, шо би ни могло бути — каже дідо, тай далї говори: Ми прийшли до тебе, за тобов, абис ти си ґазом ставив до нашего пана. — Олекса на то видповів: Я пити пиду, але доки ни буду знати чього, то ретенно ни пиду. — На тото зачєв розказувати дідо Олексї усе гет по правдї тай каже: Наш пан має тебе затратити з цего світа. — Олекса на то нічього уже ни казав. Лиш си зибрав тай пишов з ними до того пана у Печинїжин.

Идут уни дорогов, говоре то це, то то, тай прийшли до Прута. Каже тот дідо до Олекси: Сїдай у чьовен, тай ми тебе перевеземо. — Але Олекса на то сказав: Я сам си маю перевозити, минї ни треба перевизників, аби ше мене утопили. — Дідо си збезпечів на тих 15 людий з того боку Прута тай позволив Олексї поплисти самому почерез Прут на другий бик. Олекса єк сїв у човен, то ни плив просто на ту варту, лише виплив гет далеко у долинах. Дідо скричєв на ровтарив, аби стрілєли, але котрий ровтарь стрілив, то лиш вода почюріла, бо Олекса замовив усу у них зброю. Тогди уздрів дідо тай ровта, шо нічьо вже Олексї ни удіют. Олекса став на березї тай каже до ровти: Отак тепер я ни буду ґаздувати, але и пан ни ме панувати! Тай утїк собі у лїси, а дідо з ровтов вернув си до пана голїручь без Олекси.

Єк пишов Олекса вид тої ровти, то ходив цїлий рик так по горах тай изберав собі хлопцив, товаришів. Зибрав Олекса собі за тот рик дванацїть хлопцив таких, шо їм нидде пари ни було. Така хлопя,

єк медведі, а єк иде, то так, єк грим, шо аж земня дрижи. Прото хлопці юнаки. Єк дибрав Олекса усї дванаціть хлопцив товаришив таких, єкі єму си удавали, зибрав Олекса усї 12 ледіні тай пишов з ними з Космачя почерез Грибкову до Жебя, на Їлцу. Давно тут на Їлци була церьков май троха делше, єк отепер, таки зараз отам на лузї. Тай був тогди тут на Їлци старенький пип, шо звав си Верба. Прийшов Олекса до того попа Верби, тай каже: Єґомостю, нас є усїх 13, тай просимо вас, аби ви нас висповіцали тай визаконювали[1]) и абесте минї дали розогрішене, бо я иду на Космачь панъ мурдувати.

Пип Верба зачєв Олексу розговорювати, тай казати: То гріх, Олексо, кров проливати тай чьоловіка убивати. Бо тот пип знав Олексу тай чюв добре про Олексу. Але Олекса ни давав си на перемогу тай исказав попови: Єк си пан ни боєв гріха мого брата убити, тай ни боїт ци и тепер людий мордувати тай їх обдерати, то и я ни бою си гріха такій котюзї жите взєти, тай таким другим, єк ця котюга. Мене боли так серце за моїм братом, шо я не годен уже видержєти! Мене пан збавив ґаздованя, шо в мене уже ни буде ґазди ніколи, бо вин си наважив на моє жите, а я мушу збавити єго панованя. Тай ни лиш єго, але и других таких запорєдних, єк вин.

Видів пип Верба, шо нічього ни удіє з упертим Олексов тай висповідав и визаконював усїх тринацїтьох леґінів. Єк си висповідав Олекса з своїми ледінями, тай пишов тогди отам на Їлци на високий берег, верх ріки Черемоша, тай там зачєли пробувати своє оріжє. Господи! єк стали стрілєти з пістолєт та з кресив, то гет дими укрили Їлцу. Єк там уже си набули та настрілєли, пишли тогди знов почерез Грибкову в Космачь, уже просто до того пана. Олекса си квапив, аби захопив пана шє в Космачі, доки вин си куда ни забере на літо. Минув Олекса з своїми ледінями Грибкову тай прийшов у Поруб верх Космачя. Уздрів Олекса у згари в Порубі панцкі кози тай пишов туда з своїми ледінями.

Приходи Олекса там у згарь тай уздрів з козами того самого діда, шо був перед роком окономом тай Олексу ловив. Олекса прийшов ид тому дїдови тай став говорити. Зачєв си Олекса розпитувати за того пана, а дїдо каже: Наш пан є тепер пид великов вартов. Єк я прийшов ид нему тай єму розказав, шо ти вид нас утїк тай єс изказав: Ни ме пан панувати, а я ни буду ґаздувати — то пан тогди си страшенно перепудив тай сказав, шо тїкає до Космачя через паливо. Але у Космачі вин зробив собі таку кріпость, шоби ти си до него ни дістав.

---

[1]) Запричастили.

Побудував собі хати, а наокола хати поклав браму муровану. На пивтритя сєжня високу, а пивтора сєжня широку и грубий мур. На усїх штирох углах стої по сорок хлопа и по два пси. И так вартуют пана єк ничь, так день вид тебе, аби ти до пана ни дистав си. Уни мают там піки, пістолєта, креси, смолу розтоплену в тїтлах та окропи. Але то вни лиш тимунь мают, бо так пан їм наказує, але уни би радї з радної души, аби ти уже раз прийшов тай изробив тому панови конец. Де вин себе так строго сокоти, а нарид уже цїлий рик карає вартами.

Олекса подєкував дїдови за то, шо дїдо єму усе розказав докладно тай пишов собі далї. Трохє далї у лїсї сказав Олекса набурити великі ватри тай пислав ледїнї у лїс надерти смоли у кітли. Ледїнї скочіли у лїс, надерли смоли тай зачели топити ту смолу у тих кітлах. Витак сказав Олекса з тої смоли зробити вісїм глетів, аби було вѐречі шо тим котюгам на тий вартї. Пислав у лїс та утєв сухар пивтори шєжня за високий. Єк си злагодив Олекса, уже усе поробив, шо єму було треба, тогди рушив просто ид дворови.

Прийшов Олекса пид браму панцкого двора, а то си курє ватри, а на вартах такий нарид умучіний, шо страх. Люде уже послїпли стоїчі так, покаправіли ни спючі. Єк уздріли вартивники Олексу з дванацїтьма ледїнями, так зачели Бога просити, та дєкувати Богови, шо уже иде їх освободитель. Олекса пидийшов пид саму браму на варту, лиш крикнув: Ччч, цїхо! усе так умовкло, єк би заткав роти кождому вартівникови. А котюги то такі були лихі, шо никого би були ни допустили ид тий брамі. Але Олекса єк забіх, то кождий котюзї верх по одному глетовим, так усї вісїм котюг, кожда гадала, шо то хлїб, та єк хляпнула то зубами, то отак смола имила писок котюгам, шо и одна ни брехнула. Лиш бігали котюги та си дивили, та витєгали смолу з зубий лабами.

Тота варта єк уздріла, шо то Олекса, про котрого вже була чютка, такі стали радї, шо ни знали, шо робити з радости, шо вже раз увилнит їх Олекса вид тої муки. То люде так, Господи, покаправіли, шо страх, ни спючі цїлї ночі. Олекса припер ту остривєницу, шо принїс з собов, до тої брами, вилїс на браму, тай штрик у задвирє. Розимок браму, напустив свої ледїнї, тай ид панови до покою. Ий, Господи, єк си ни лапнут оба в хрест, пан з Олексов! Єк стали си муцувати, то таки тут-тут пан єв утерати Олексу. Бо й тот пан то був ище дужий вид Олекси. Тай нарештї верх пан Олексов на земню. Тогди Олекса крикнув на свого першего ледїня Ивана Синдогорского: Ива' Синдогорский, де ти? Ни дай мене. — В тот чєс ускочів Иван Синдогорский у двир та єк лапнув пана, так пан мусїв пустити Олексу. Нарештї набігли решта ледїнї тай пана извєзали, тай тогди аж си взєв Олекса питати в пана, де є єго брат Иван. Рубав Олекса пана по кавалкови.

Окроме рубав руку, окроме ноги, окроме палці, гет усе чісто пана на кавалки порубав. Та все шо укне кавалок панового тіла, то си питає: А шо, боли, пане? — Ий боли. — Отак мене боли серце за моїм братом Иваном — каже Олекса. Тай так пан исконав Олексі в руках. Тогди Олекса отворив другу цимбру, а там излєгала паня того пана. Але ше паня ни злегла, а коло неї була баба кушерка. Олекса крикнув: Шо то за чьортиця? — Кушерка видповіла, шо то є паня убитого пана. — Олекса тогди крикнув: Шо вна тут роби? — Излєгає, світлий юначе, — видповіла баба. — Шо, вна хочи породити другого такого злодія, єк єї чоловік, аби так карав та топив людий? — крикнув Олекса остро. — Але баба тота уже була дуже прахтикована тай каже: Ні, ясний пане, не народи злодія, народи дівчину. — Чім це заручиш? — крикнув Олекса грімко. — Своїм горлом ручу, шо то си уроди дівчина, а не хлопец. Але Олекса на то ни уважєв. Хапнув свою бартку та єк нев шворкнув, то нараз на двоє перетєв паню тай из неї вибрав дівчину так, єк казала кушерка, а не так, єк собі думав Олекса. Дав Олекса тогди тий бабі червоних тай зачєв далї бушувати. Забрав усе срібло, злото, людем повиплачував гет кождому тай собі пишли.

Вернув си Олекса назад у ту згарь з ледінями тай найшов того діда в Порубі знов з худобов. Прийшов Олекса ид дідови тай каже: Уже сми стратив твого пана, а за це, шо єс мені тогди сприєв, єк єс мене ловив тай шо єс минї усе правду тепер розказав, то я и тебе за це надгорожу.

Тай узєв и насипав дідови тилько золота, кілько дідо сам собі схотів. Тай пишов собі гет далї на грабунки. Вид того то чєсу зачєли Олексу звати Добошем. Добош, то значіт, адї шош вуювати. Ану, єк би ти шош у мене шукав у хатї, або гримів, то я би сказав: А шо ти, хло', добошуєш минї у хатї? А шо то Олекса перший раз зробив там кров и вид того чєсу зачєв добошувати, через то вид тогди уже Олексу клвкали и назвивали тай до сегодне називают Олекса Добош.

То все пусте, шо Олекса в книжці писав си Добош. Вин си таки лиш називав Олекса, а люде через то єго призвали Добошем, шо вин добушував, грабував, адї, панів пужів.

В Жабю-Ільци, 18 марта, 1908, від Ігната Чорнокниша Гнатиша, зап. Петро Шекерик-Доників.

43. Сповнене віщунство.

Олекса як був ще малолітний, віз дрова з ліса своїми бичками ід свеї хаті. Здибав его на дорозї пан дідич, поглєнув на бички, сподобав собі їх дуже і каже: Гони бички, привези собі фіру дров — бо тебе жьилую, абис їх плечима носив — сани лиши собі коло хати, а бички приведи нині до мого двора.

Привіз Олекса дров, а бички завів ід дворови. Пригнав ід дворови — а пан бички за рогівник тай завів у стайню.

Отже, пані, ви узєли сивашки — каже єму Олекса — шукайтеж плату...

Але пан подивив сї на Довбуша Олексу — та примірив єму пушку до грудий.

Чекай пане! — подумав собі Олекса, — не пересєдут тебе мої бички-сивашки! — і вернув до дому; не було шо робити.

Але через чьис підкохов він собі силу та зібрав сї у тот талан, шо его закортів.

Ідучи дорогов до ліса подибав сї Олекса з дідом, але таким, шо не то білий, але жовтий-жовтий гей віск: старьик предовічний.

Помай бі! молодче.

Бо' да' здорове, дідуню.

Ідеш либой у талан? Ану ко дай руку, най ти скажу, ци добре меш гостити.

Дивит сї на руку... а далї каже: Добре тї скажу! От видиш, каже, скажу ти тепер, хто я є, я іду уже з того талану, шо ти справив сї; най ти Бі' помагає, бо виджу, шо лиш на великі пани і Жиди маєш пал! Але прошу тї, абис руську віру шьинував, абис ніколи не позбиткував, бо ти руської віри, тай ти знаєш, як руська віра нинї бідує. Тепер даю ти такого зела у долоню — тай роскив єму праву долоню і заклав у ту росколину зело — даю ти, каже, зело, аби тї сї кулї не брала тай де приложиш руку, то усєка каса буде сї тобі допирала. Ти будеш жити 35 років, але відтак так трафит сї, шо позбиткуєш руську віру і від руської віри такі погинеш; це собі запаметай.

Відтак роздєкували сї тай розійшли сї: Олекса пішов у свій талан, а тот? тот куди сї справив.

Олекса зібрав товариство, віддєчив сї тому панови за сивашки, заграбив не одно рейство у Жидів, шо здовжили бідні люди, але пригоди такої, якогось віпатку такого варункового ни мав у цалім сьвіті. Гуляв він усюди, а кулї сї его не брала так, як дідок казав, якурат!

Але у одного пана були 3 брати — покритчини сини — і они у того пана служили вірни, а він їх у літї посилав із худобов у полонину. Як прийшли які опришки на полонину, чи до їх пана, то они були такі, шо їх у той мах розженуть; моцні дуже були. І так зачували они за Олексу Довбуша тай віфалювали сї, шо і єму так буде, шо они і єго спрахтє.

Они переказують, аби він прийшов з ними побороти сї. Ми, кажуть, чуємо, шо у него 70 леґінів, але він коби прийшов ід нам, ми би єму зладили тут якусь гостину, ми би сї з ним файно повитали...

Не один раз Довбуш тото чув, але за тим не думав, бо старий дідусь сказав — ше як у тот талан уступав — шоби руську віру не збиткувати, тай шо він буде жити до 35 років. Як сї кінчило єму 35 літ, пригадав собі Довбуш про то, як они з дідом говорили про житє.

Правду казав дідусь: Стрілєли ід минї, але кулї і одна мене сї не взєла; якім прийшов до котрих будь дверий тай лиш притулив долоню — зараз сї доперли; хочу ше знати, ци правда буде, шо моє житє буде сї кінчити... Підім, хлопцї, всї 12 туди ід тим ватагам на полонину, будім видїти, каже, і чути, шо они з нас хотє.

Прийшли они на ту полонину, де ті пастушили і застали їх спєчими. Леґіні повідбирали від них пушки, аби не мали чим стрілєти, а Олекса загадав над тим, аби сї сповнило дїдово слово, тай каже: Хлопцї! приховайте но сї на бік і диві сї, шо сї буде зі мнов діяло, уважєйте на мене.

Увійшов Олекса до стаї і зганєє тих ватагів, каже: Ану, братї, вставайте! лаґідьте гостину! А мав бим з вами ше шось і поговорити...

Але старший ватаг схопив сї від разу на ноги, ухопив Олексу за груди, підніс єго і положив на ватру, бо Олекса нїчого не боронив сї...

Олекса крикнув дуже на грани, тай тогди збігли сї хлопцї єго ратувати: порубали тих 3 панськіх слуґів на букати, а Довбуша здоймили з ватри; тих слуґів поскидали відтак у котел, налєли водов і поклали на ватру. І вернули сі они звідтів і говорі собі: Ци не зле ми зробили, шо ми їх погирьили? — А Олекса каже: Від тепер мете робити, шо хочите, колим тепер не погиб. Однакож знаю, братї, шо моє житє уже кінчить сї, бо шо ми, каже, дїдусь казав — то ми казав, то лебой не пес брехав... Ог він так казав: Прийде, каже, при кінци житя, шо ти позбиткуєш руську віру і від руської віри погинеш... Але ви сї не бійте нї троньки, тримайте сї всї купоньки, а я ще, каже, піду до милої, ба й до жінки Дзвінкової, най сї ше з нев повитаю, доки ше проживаю.

Прийшов Олекса до Дзвінчучки, а хата замкнена — не хоче доперти. Она уперед єго вімудрувала, відки єму смерть. Тай Олекса каже:

Пускай, мила, ба й до хати,
Бо буду сї добувати.

Але тій у голові, а якже! каже:

В мене двері тисовії,
А в них замки зелїзнії.

Довбуш з суков розмовляє,
Дзвінка пушку набиває.
Лише Довбуш двері вхилив,
Дзвінка єго в серце вцїлив...

Провалив сї Довбуш на землю тай каже до хлопців — хлопцї сї збігли:

Ей Іванку ба й Рахівський,
Возьми мене по леґіньцький,
Неси мене в Яворину,
Дем сї родив, най там гину.
Най сї Ляшки не збиткують,
Моє тїло не шіткують:
Моя кровця не водиця,
Проливати не годить ся.

Тай потому зачев сї пращети з хлопцїми, каже:

Ой пращаймо сї ба й швиденько,
Бо вже й моя смерть близенько,
Дайте знати на родину,
Шо я тепер марне гину...

Зап. 1907 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Андрія Перожука, Ант. Онищук.

3. Молодий вік О. Довбуша.

44. Молодий вік Олекси.

Як Олекса був на деветім році, то служив у одного ґазди у наймитїх, а ґазда его дуже бив.

Раз пішов собі Олекса ід стаї, наклав ватру тай сїв собі і плаче; так гірко плаче, шо аж не мож слухати...

Але приходить до него сьвєтий Петро тай каже: Чого ти плачеш, хлопчуку?

А, він каже, бо мене ґазда бє.

Каже св. Петро: Стань-ко менї на передки (на передки постолів)...

Св. Петро хухнув на него 3 рази і каже: Іди, сину, та тєгни он-ту ялицю із землї!

Олекса пішов тай витягнув...

Св. Петро хухнув на него знов 3 рази і каже: Іди ко, сину, та ту ялицю піднеси!

Олекса пішов і підніс...

Св. Петро хухнув на него ще 3 рази тай каже: Іди, бери на плечі ту ялицю і неси!

А він поніс...

Каже єму св. Петро: Як прийде твій ґазда д' тобі, то будеш сї з ним бороти...

Як прийшов ід нему ґазда тай каже: Чого ти, дурню, сидиш, дармуєш?

А тот відповів єму: Або шо? Гадаєш, шо я тебе сї бою? Ану ходи сї зі мнов бороти!

Але ґазда дуже сї злютив тай каже: А ти, дурню якис, ти варта сї зо мнов бороти?

А Олекса сьміє сї тай каже: Бери ти мене попід сили, а я тебе возьму мізильником попід плече.

Ґазда злютив сї, як узєли сї тай Олекса утєв ним 3 рази до землї, ай той мусїв сї просити.

На пєтнацїтім році зібрав собі Олекса леґінів і пішов розбивати тих панів, шо хлопам кривду робили. Як був ще леґінем, то узєли его були до воська; тогди всьо восько стрілєло до него — а від него кулї

відскакували, як від плити; стріляли єму відтак у рот, а він віплює кулю гей кістку з черешні тай ані гадки! Потому не хотів слухати ні старших, ні царє і утік в гори.

Зап. 1907 р. в Чернику (присїл. Зеленої), Надвірн. пов., від Юри Осташука Мат., Ант. Онищук.

45. Через що дістав Довбуш силу.

До́вбуш був у полонинї, пас худо́бу. А тогди́ ще Бо́г сьвіти́й ходи́в землє́в. А Бог іде́, а він, щез би, пока́зує все єму́ с...ку. Тай Бог ка́же до До́вбуші: Хло́пче, вбий ми єго, — а До́вбуш ни знав, що то Бо́г сьвіти́й — уби́й ми єго́, я тобі дам, що ти́ схо́чеш. — А він ка́же: Я хо́чу таку́ си́лу, аби́м цїли́й сьвіт збив, а гро́ший жа́дних ни хо́чу. — І вбив єго́ (дїдька). А Бог до не́го приступи́в (до До́вбуші), пома́цав го за го́лову, а там таки́й був волосо́к, — так єму́ Бо́г дав — що він з ним ходи́в сьвітом, уби́в кого́ хотїв і нїхто́ му ни міг нїчо́ зроби́ти.

Зап. у Коломиї від Лесихи Малиновської Михайло Романюк.

46. Як Довбуш дістав силу.

Він був ще мали́м хло́пцем і пас вівцї в полонинї. Тай він тоти́ вівцї загуби́в. То йшов до́щ, бли́скало, а він шука́в ове́ц. А той, щез би, плїса́в на плитї — дражни́в сї з Бо́гом — а гро́ми ни могли́ єго́ побіди́ти. Він стрілив і вбив то́го, щез би. Як він єго́ вби́в, прихо́дит до не́го чоловік і пита́є сї єго́: Що ти хо́ч за се́, що ти́ єго́ вбив? — Він тілько собі зажіда́в, аби́ був си́лний і му́дрий. — Той сказа́в: Ти діста́неш си́лу! І тогди́ віросли му на голові три золоті волоски́ і він від то́го мав таку́ си́лу, що го сї ку́лї ни бра́ла.

Зап. в Іванівцях, Коломийського пов., від Василя Романюка Яковового Михайло Романюк.

47. Довбушева завзятість.

Ше єк був я дитинов, то оповідали в наші хатї вандруючі Гуцули, шо єк Довбуш пас вівцї в полонинї, то зачило раз дуже гриміти і чьорт вибіг зі скали тай кривив сї Богови. Молодий Довбуш мав коло-

себе рушницю і наколи підсокотив, що чорт вписне Бога дражнит і кривит си — і наколи знов загриміло, а чьорт знов вибіг зі скали з віваленим язиком і кривит си Богови тай ховає си, аж тогди, єк грім лусне в скалу — то Довбуш сказав до себе: О коби то ше раз загриміло, а тот нечистий поважив си кривити си мої Божці, то я єго почистую! І так си стало, бо зачило знов гриміти і біда знов кривити си Богови — то Довбуш тогди єк не вцїлит, єк не виварит у самого чьорта, то з чьорта лиш на тім місци деготь зробив си і від тогди повстав деготь на світї.

А Довбуш далї сокотит своїх овец і грає на фуярі. Аж раз дивит си, а до него приходит єкийс в білім вбраню чоловік; се був ангел від Бога і каже він до Довбуша: Олексо, шо ти собі жадаєш від Бога за то, шо ти того нечистого позбув си зі світа? — А Олекса засторопів і мовчит, а ангел знов до Довбуша каже: Не бій си, Олексо. Кажи, шо жадаєш собі, то будеш мати від Бога: хочь мати грóший — то меш мати міхами, а нї, то може королем хочь бути? — А Довбуш каже: Я нічого иньшого не хочю, лиш аби мене ніхто не задужів — то значит — не заборов. — А це власне длятóго зажадав він бути сильним, бо він мав старшого брата, а тот єго з густа побивав і він хотїв стати дущим від свого брата, аби не давати си побивати.

І так си стало. Єго старший брат посилає завернути вівцї — то він не схотїв, а брат імив го за чюпер, а Олекса єк замахнув тогди головов, то брат полетїв далеко, єк галушка і покотив си в яр. Але той знов хотїв Довбуша вкарати, та Олекса почув си вже дужий і так си поправив, шо як підопхав під черес братови свій мізильний палец та єк ним вергнув ше раз до землї, то той вже більше не вставав.

Тогди вже Олекса не схотїв бути вівчарем, задуфáв не єнче тай покинув пасти вівцї в полонинї. Пішов до коваля і казав собі зробити топір з самих ігол; той зробив, а він взяв зроблений топір і вдарив вістрем у саме ковадло, чи би не перетєв ним ковадло. Але се не вдало си, бо топір си заломив і він сказав до коваля: Дай такий гарт, аби на вістрю не знайшло си знаку. Коваль так зробив, а Довбуш знов попробував першої штуки і єк ударив гартованим топором посеред ковадла — то ковáдло роздвоїло си на дві половинї. А на вістрю нї знаку не було, шоби заломило си. Довбуш си тогди задумав тай сказав потому до коваля: Шоби ти вже більше нікому такого топора не міг зробити, то я тобі мушу ним дати заплату! І в миг ока стяв тому ковалеви зробленим топором голову.

Від того чесу Олекса Довбуш покинув своє село, повишукував собі молодих, що найсмілїйших парубчаків, зложив свою банду опришків, межи котрими був сам ватажком.

Зап. у Карлові, Снятинського повіта від посла Івана Сандуляка, в маю 1908 р., Олекса Іванчук.

48. Перший виступ Довбуша.

Він був з Заріче родом. Як він сї оженив, та пан дуже собі єго вподобав, каже:

Ходи до мене служити. Ци за стрільце, ци зáщо.

А він каже:

Не буду служити!

Чому?

Таки не буду!

Дав єму пан арешту трохи, як же віпустив, а йшли гостї, таки Заріцькі, з дороги, з України, та везли є під Москалє зза кордону рушниці собі. Вітєгає оден дубельтівку з вова, каже:

Ци красно би вам, Олексїю, с тим ходити?

Нї.

Вітєгає другий:

Ци красно би вам, Олексїю, с тим?

Нї, не красно.

Аж третий витєгає дубельтівку, чисту, дві цївки:

А ци красно би с цев?

Добре. Ану набий кулев та стрілей минї в рот!

Той стрілив, а Добуш виплюв кулї в кулак:

На диви сї, каже, та бий сї зі мною!

Тай доки дійшов з Лотового[1]) до Станїслава, а вже вів трийціть хлопців с собов. В дві недїлї присилає до свого пана знак білєтом:

Абис минї файно злáгодив коляцию для моїх хлопців.

Приходит він до пана, а пан каже:

Ставаймо собі до чолá.

Стали: пан з рушницев та й він, каже:

Абис знав, пане, що я тепер Добуш![2]) Вольно до мене стрілєти.

Пан стрілив, а він обі кулї на грудех імив, а пан каже:

---

[1]) У Лотовім опришків тратили.

[2]) Вже не Олексій.

Сідай же ти тепер зі мнов до стола!

Добуш лиш Жиди та пани бив, а людем нічо не казав. Як раз в наше село[1]) прийшов, та таку[2]) скриню грошей взев у пана. А віттак ідут усі селом, він тай трийціть хлопців, як войсько яке, та усе гроші обіруч між челєдь сіют; а най би котрий дитину малу торкнув, він зараз:

Най, каже, най не руш.

Є гора Пантїр[3]). Там Добуш опанчу свою закопав таку, що до неї куле сї не брала.

Зап. М. Бучинський в Чорних Ославах, Надвірн. пов.

49. Довбуш і дїдок.

У 18 років задумав Олекса як би зібрати товариство. Пішов він до Жабего і вибрав собі 3 леґіні, тай тоті побеспечили его, шо будуть з ним, коби лиш шукав решту. А Олекса загадав на перший запал лиш 11, а він аби був дванацїтий.

Іде він і думає собі усеко у свеї голові. Але мав він на Веньґрах фамілію, 3 сильні бракі перві, дуже сильні, тай загадав дістати їх у товариство. Іде він, тай думає і здибав старого дїда, але дїд старий такий, шо уже не сїдий, але жовтий аж. Здибали сї они, склонили сї, а ґідо каже: Куди ти ідеш, сину? — Добре, каже, я виджу куди ідеш; ідеш, каже, до такого хлїба, як я его уживав; я, каже, іду з розбою, а ти лиш збираеш товариство. Сїдай, каже, сину, поговоримо; я тобі розкажу, як маеш гостити.

Посїдали они, а старий каже: Ану дай, сину, руку ліву... Узев, подивив сї на руку тай каже: Важке твое жите буде і твій вік...

Але подивив сї на праву руку і каже: Дуже маеш щіске до сеї гадки, шо думаеш і контуеш. Маеш до того, синку, силу — з силов ес сї уродив, але кобис нї послухав, шо буду тобі оповідати, то будеш добре стояти.

Уважай, каже, абис руську віру ніґде не кінув і кров не пролєв, бо ти е руської віри; то, каже, піде кров за кров.

Каже він Олексї ше одно: Ци, каже, побожиш, шо сповниш тоті слова, шом тобі казав?

---

[1]) В Ослави.
[2]) В пів хлопа.
[3]) Над Ославами.

А той каже: Можу я побожити за свої руки і за свою гадку, шо я того не зроблю, а за свої хлопці, за товариші не можу побожити, бо можуть самохіть тото зробити, то я за них не можу відповідати.

І дідок узєв тогди цізорик і вірізав зі своєї долоні таке зело і посєг тим цізориком Довбушеви у руку, задер троха попід шкіру, затрутив тогди туди тото зело і папером замотрував, аби так заросло.

Але як він вібрав то зело зі своєї долоні, то оно було завите у такім папери, шо не зогнивав, показав тото зело і каже: Від сего зела, ади, ні кулї ті сї не озьме, а замок, аби який, то сї отворить, аби лиш притулити долоню.

І сказав тот ґідок: Іди сину, най ті Бог помагає!

Тай Довбуш подекував і пішов.

Зап. 1908 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Петра Поповича Онуф., Ант. Онищук.

50. Як Олекса вступав в опришки.

То були два браті: Олекса тай Іван. Старший Іван був жонатий, а Олекса перебував коло него. Але якись пан-дідич завзєв сї дуже на них і усе їх обдирав; раз узєв у Івана пару бичків.

Але раз каже Олекса: Чекай панку-баранку, проливаєш ти нашу кровцю, будуть і над твойов пси рускати.

Тай заніс єго тот розум десь далеко у гори. Іде він, іде, аж у однім зворі надибав дуже старого діда, а той дід вертав уже з опришків. Тай дідок розтєв єму долоню і під язиком і заложив єму там якес зело і каже: Будеш, синку, воювати трицять років і чотири, кулї ті не буде сї брати, а одна марна річ зробить ти смерть. Нїчого ти не буде, аж пролєєш руську кров.

І так такі було.

Зап. 1908 р. в Зелениці (присїл. Зеленої), Надвірн. пов., від Андрія Калинюка, Ант. Онищук.

51. Довбуш дістає чудесне зело.

Олекса Довбуш був дуже моцний, тай кулї сї єго не брала. У єго тата було 7 дїтий, а лиш одна пара волів — бідняк був, видно.

Раз прийшов до него пан, якис мандатор, ци шо за віра, тай забрав у него і ту пару волів. Але Олекса погадав собі віддечити сї за ту кривду і пішов.

Іде він, доки іде, аж зайшов у глубокий ліс у один звір тай здибав там дуже старого діда, а той дід знав віщувати.

Він як прийшов ід Олексї, каже: Я від разу тебе пізнав, леґіню; ти добрий і добре тобі буде! Прошу тї лиш, абис не пив і не вдавав сї з жінками.

Відтак розтєв єму долоню і запустив там таке зело, аби сї кулї его не брали.

Олекса подєкував файно тому дідикови і пішов. Відтак зібрав товариство і гуляв.

Зап. 1907 р. в Зеленицї (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Юри Остапюка Ів., Ант. Онищук.

52. Три зерна Довбушеві.

Ишоў Доўбуш у опришки тай здибаў ґіда, шо уже вертаў з опришкіў. Але тот пізнаў Олексу, каже: Знаю, лиґінику, куди идеш; ти идеш у тот талан, шо и я буў у нім.

И тогди тот ґідок розтєў єму під язиком и поклаў єму під язик такі три дзерна. Теперь, каже, ни озьме сї тибе нї кулї, нї ніж — нїчо; будеш доўго панувати, а так, каже, мала кі річ спрахтит...

Тай Доўбуш поґєкуваў тому и пішоў.

Зап. в Зеленици, Надвірнянського пов. від Онуфрія Онуфрака с. Вас., А. Онищук.

53. Звідки те зело, що Довбуш мав у долони.

То зело, шо той дідок заправив Довбушеви у долоню, то би дістав...

Як би найшов тої жонви, шо є зелена, дїти — пташки тоти молодї — а она робить собі гнїздо у дуже високім дереві, у май вишнім, аби чоловік не дістав, та аби тоти дїти так забив добре у дуплї, лиш уважєти би, аби не подушив молодї, а там під тим цьвечком прибити кавалок дошки, аби мала стара де сїсти.

І она прилетить д' своїм дїтем, принесе їм їсти і як додивить сї, шо они забудовані, то у мах піде у сьвіт — далеко піде шукати.

Є таке зело у сьвіті — бо тота птаха знає, яке зело до чого подібне — то є таке зело, шо як того зела она принесе там, де діти забудовані, то аж би не знати, як було забудоване гніздо, то оно сї допре само, лиш дотулить до него.

Она і два і три рази іде по то́ зело, нім добире. Іде перший раз, принесе — і не удасть сї; так лишить другий раз і так до тої міри, аж добире таке, шо сї гніздо домкне, а зело тото лишеє сї відтак на дощинцї.

І то зело, як би найшов — уже котрий би мав щіскє — то аби уже троха притерпів та заколов ножем у правій долони та заложив там зело і заліпив папером, доки не заросте, то аби де замкнений був, не знати якими замками — то вони сї єму допруть, лиш тов руков сї докіне. А як би єго хотів з пушки вбити, то до него сї кулї жадна не возьме.

Таке зело дав тот дідок Олексї.

Зап. 1908 р. в Зеленици (присїл. Зеленої), Надвірнянського пов., від Петра Поповича Онуф., Ант. Онищук.

54. Як пан забрав у Довбуша воли.

То були два братї — Іван тай Олекса. Старшина їм вімерла, ніби тато тай мама, а они лишили сї бідними сиротами, бо не мали нічого, лиш воли сивки, лиш одну пару.

Але був дуже здуфалник великий пан, Барон звав сї і узєв у них і тоті сивки. Они сї дуже зажьилували за тими сивками, бо то тілько їх маєтку було, ними сї доробели.

Чикай, каже Олекса, заричуть мої сивки!

А пан сказав на то: Шо ми, каже, зробите? Чія, каже, голова, того буде і право і сила. Ніби, каже, хто дущий, той шось удіє, а такий хлоп шо.

Диви сї, каже пан, абис ше до того не дійшов, бо я ше тебе, ниборе, швидче спрахчу.

А, каже Олекса, божа волї! Шо Бог дасть, то буде. Як, каже, божа сила заорудує, то так менї буде.

Тай так потерпів він тому панови аж до вісімнацєтого року; мусїв терпіти, бо того міць.

Зап. 1908 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Петра Поповича Онуф., Ант. Онищук.

55. Пімста за воли-сивки.

Як роспращели сї они в тим дідом, то Олекса вібрав собі леґінів і наперед прийшов до того пана Барона.

Хлопці лишили сї з перед двора, а Довбуш увійшов у хату; а той пан був Лях, а пані руська, тай тогди була — не дивуйте — „варка“, лижела собі у постели тай лиш дивила сї, шо з того буде.

Каже Довбуш тому панови: А шо, каже, ци би нам погодити сї за ті сивки-бички?

Зачев він доправети сї так, шо пан уже видит, шо єму буде конець, тай черкнули сї попід сили, увели сї до борби, але нї той того не може замочи, нї той того, сперли сї — тай анї руш! Бо то був такий пан, шо мало Довбушеви не сприяяв — дужий раз був!

Через чес крикнув Довбуш на хлопців: Ратуйте нї хлопці, богину, воріг нї хоче зтети!

Тай тогди якис Іван Щиґірчик, невидний був, маленький, як підскочив, як зачепив топором за варцабу тай такі одним розмахом крізь вікно у хату; але він не знав, шо пані руська, тай скев паню топором.

А Довбуш дуже угнївив сї, бо пан докі боров сї, боров — а далї напудив сї, шо той може єго перемочи, бо є ше й потуга на дворі, леґінї, а пан сам, тай крикнув на паню: Подай ми міч, най го зітну, богину! А пані не хотіла, желувала Довбуша.

Але Олекса побояв сї, аби пані бо й є не дала єму міч тай крикнув на хлопців; а той Щиґірчик зітнев паню за пусть-дурно.

Відтак уже і пана убили і посїкли на куснї, а гроші, усєкі дорогі кавалки забрали і пішли.

Зап. 1908 р. в Зеленицї (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Петра Поповича Оп., Ант. Онищук.

56. Як Олекса пімстив ся на панови Баранї.

То були два братї, Олекса тай Іван; Олекса був молодчий, а Іван старший. А у них була лиш одна пара волів. Але зайшов ід нїм пан, звав сї пан Баран, та ізітнев від них і ту пару волів і завів до себе до дому.

Але они ідуть тай усе докучєють тому панови за ті воли.

Піде Олекса, просить — пан єго замкне до казьнї; піде просити Іван, а пан того пустить, а єго запре; тай так усе.

Раз іде Олекса та уже думає собі, як би відплатити сї панови за тоти кривди. Але дивит сї, іде старий дідок сивий, вертає уже з опришків і несе бесаги з грішми.

Як они сї здибали, каже єму дід: Я тебе пізнав, але уважей, шо ти буду казати: Памєтай, абись руской крови не пролєв тай к...і правди не казав; а так научив єго, як воювати, як замовлєти пушки тай розтев єму ножем долоню і заклав там таке зело, аби сї єго кулї не брала.

Тай они роздєкували сї тай пішли.

Але зібрав Олекса тай Іван леґінів, товариство, тай воювали. Але не було їм добре обом, бо Олекса комендирував на свою руку, а Іван на свою, тай то не було добре. Раз каже Олекса: Так не може бути, брате, поділім сї леґінями і розійдемось.

Добре, — каже Іван.

Один став у один конець полонини, а другий у другий конець тай кажуть: Котрий леґінь піде д' Олексї, то буде Олексин, а котрий д' Іванови піде, то буде єго.

Але так зайшло, шо усї леґінї пішли ід Олексї, тай Олекса поділив тогди усїх на дві пайки: одну собі, а другу Іванови і пішли.

Іван пішов раз до пана Барана. Дай, каже, міх червоних на товариство; пішов другий раз: Дай, пане, міх червоних на товариство. Пан дав. Але прийшов третий раз, але дурний усе сам, без леґінів. Дай, каже, пане, міх червінцїв! А пан єго в міх, міх завезав, закрутив і — бух! у синєву...

Але як довідав сї за то Олекса, дуже єму зробило сї жьиль свого брата, тай пішов до того пана віддєчити сї.

Але не ішов сам такі з рабунком, але такі так прийшов ніби якис купец, прийшов ніби хліб купувати; ніби казав, шо 30 фір приїде туй за хлїбом, ци кілько.

Як прийшов потому самодванацєтий, лишив леґінів на дворі, а сам увійшов у ті мури. А у тих мурах такі двері, шо замикають сї сами про себе.

Олекса увійшов у покої і говорить з паном, докі говорить, а далї як сї черкнуть по під сили, як стануть сї моцувати, то лиш раз єден другого хоче покласти на землю; то раз хоче пан притєгнути Олексу до стїни, аби узєти меч, то Олекса єго віджєгає, але замочи якос не може.

Пан усе кличе на паню: Подай ми міч, най пса вітну, а панї, не дивуйте, була на тих чєсах, не хоче, бо она була руської ўложи.

Леґіні стояли через тот чес на дворі, надслухували, шо там сї діє, але не могли нічого чути, бо стіни муровані, а двері зелїзні, тай то біда, шо у середину не мож увійти, бо двері сї заперли.

Але між леґінями був якис Чиґірик, на іме єму було Чиґірик, уже якис, не дивуйте, найпустший, невелїчкий, тай аж той підскочит у гору, та іме сї топірцем за облак і підкигне сї у гору, тай через облак тай в середину.

Але дивить сї він, шо сї діє, тай скочив Олексї на плечі і черкь пана топірцем по голові, а Довбуш утяв ним уже тогди до землї.

Але Чиґірик не богато думав, тай такі черкь топірцем паню, не дивуйте, у килюх, а дитина лиш — викотила сї із неї на долївку.

Як уздрів тото Олекса тай засумував дуже, каже: Ой неславу-с ми зробив велику, товаришу; дужес ми велику неславу зробив, бос 2 душі невинні збавив; зараз буде і тобі смерть...

Але додивить сї Олекса на дитину, шо то хлопец, тай каже: Е, коли хлопец, то дарую ти, Чиґірику, бо він був би колис такий, як єго отец, такий за чесний.

Відтак розбирали пана на кавалїчки. Відотнуть руку, а Олекса каже: А ци болить, пане?

Ой болить, каже.

Так і мене болїло серце за своїм братом і волами.

Тай так рубали єго і питали, аж докі жив.

Потому забрали маєтки і пішли.

Зап. 1907 р. в Зеленици (присїл. Зеленої), Надв. пов., від Стефана Осташука Ів., Ант. Онищук.

57. Довбуш як местник людських кривд.

Давно, єк я ще був малим хлопцем, кажут, була панщина; мусїли люди панам за пусто робити від досьвітку до ночи, а хто си трохи опізнив, не прийшов з ранку, тому давали 10 буків, тай казали лїзти на таку 8 метрів високу гору, аж на вершок тай там кукурікати.

Кукурікав до полудне, злїз, дали 10 буків тай вілази знов, кукурікай до вечера. А на добраніч знов єму 10 буків відрахували. Так тото люди від пана терпіли, аж вібрали си, тай пішли шукати Довбуша, може би він ще єку раду дав. Шукали єго так лїсами й дебрами може з місець, а єк знайшли, то на колїшках лїзли до него, кресанї в руках держали та все просе: Ой пане наш Олексо, вступи си за нами, такого ми та такого лихого пана маєм.

А Довбуш (таку низеньку бесіду мав) так до них каже: Йдіт до дому, не бійте си, я там явю си, зийду.

Незадовго зибрав вин своїх хлопців тай иде до того пана. А в него дім мурований, слупи тай двері залізні, не боїт си він опришків. Стоїт собі пан на горі у вікні, тай мірит до них із ручниці. А Довбуш війшов проти него, простяг оттак руку в гору до пана тай каже: Стрілєй, може мне трафиш. — Пан змірив, стрілєє, а то лиш „пшик“ тай нема вогню.

А лагодили си там у того пана робити стайню, стояли налагоджені тесані дуби, ланци, петлики, всєчина. От узели опришки найбільший дуб, поклали на віз, примоцували ланцами, а гузїр лишили на два метри. Притягли блиско двора, розігнали си, єк бовхнут тим дубом у двері, а вони си розскочили, розвалили, тай увійшли. Прийшли на гору до пана, а Довбуш каже: А що, пане, будеш людий бити, заставлєти кукурікати? — Пан на коліна: Ей, пане Олексо, змилуй си, що хочеш дам тобі, лиш даруй ми житє.

Довбуш попуджів пана тай каже: Давай ґелетку червінців. — Вінесли із пивниці. Вічерпали їх опришки у бордюги, тай забрали си. А Довбуш наказав пана: Диви си, єк будеш людей мучити та збиткувати, то я тебе ще найду, хоть бис і в Туреччину сховав си, а тогди вже инакше поговоримо! — З того часу пан инакший став.

Зап. в Річці, Косів. пов. від Івана Пентюка Кищука, 70-літн. Гуцула, Олена Кисїлевська.

4. О. Довбуш у силї віку.

58. Як Криворівці ходили з Довбушом.

Зійшло си раз 30 ґаздів із Криворівнї на Ігрец, закликали Довбуша тай кажут: Хочемо з тобов йти воювати. — Сиде, говорє, а ворони літают понад ними тай кракают. — Добре, каже Довбуш, ходїт, але буде так над вами воронє кракало, єк гезде. — Так зони си того із лєкали тай хотїли завернути си, але Довбуш каже: То вже не поможе; єкесте з дому ізийшли, то вже пропало!

Ходили вони сьвітами, Жидів та панів грабили, гроший собі повні бордюги надбали, що котрий міг внести і так ізийшли аж до Микитинец коло Пістинє. Там на ніч зайшли в стаю, казали зарізати два барани, спекли, зїли, що си лишило, забрали у бордюги тай хотє ити далї. Але був у ті стаї хлопец із Криворівнї. Він рік вже там служив, тай

тет всїх опришків знав, от єго один пізнав тай каже: Гей, треба нам цего хлопцє спритати; він нас всїх впізнав, єк го живцем випустимо, буде біда. — Кинули си хлопцє шукати, але він не чекав біди, — утїк.

Пішли вони своєв дорогов, а хлопец побіг аж до Жукова до пана, тай там все розповів. А пан хитрий з біса, сидит, нїчого не каже, аж в зимі коло Різдва дали знати до віта до Криворівнї: Заповідж, каже, людем, аби си з села не розходили, мемо з ними якіс рахунки робити.

Приїхали пани до села, скликали всї люди на толоку, а пан каже тихцем до віта: Котрих я буду вічитувати, диви си, зараз обставлєй, сокоти добре, аби котрий не утїк, бо відповіш головов. — Вічитуют відтак одного по однім, всї тоти ґазди, що із Довбушем ходили. Віходє вони на бік, а їх зараз обступают; вічитали всїх 29, вікликуют 30-ґо: Зайчук Петро, а він сидит оттак на боцї, на вериню. Зайчук! — кличут, — а він нїчого. — Йди, кажут люди, ади пан кличе. — А він каже: Ну, ну, йду! Тай си не рушиє. Вікликуют другий раз, а тот єк си зірве, та в лїс, та на втїкача. Пігнали за ним, а він стежками та у Чорногору; дібрав си на знакому стаю тай слїд за ним запав. А тих 29 відтак мучили, рубали руки й ноги, в сировици варили, в огни припікали, аж замучили.

Тай добреж Довбуш казав, що будут над ними ворони кракати...

Зап. в Річцї, Косів. пов. від Івана Пентюка Кищука, 70-лїтн. Гуцула, Олена Кисїлевська.

59. Як Довбуш випробовував леґінїв.

Оповідают, шо як Довбуш мав приймити кого до свої ватаги, то робив з ним пробу. Казав класти йму руку на дубовий пень, сам підоймав топір та вдавав, шо хоче му руку втяти. Хто хапав руку, того нагонив, а хто не бояв сї за свою руку, того приймав до товариства.

Зап. 1909 р. від Василя Павлюка в Тростянци, Снятин. пов., Олекса Іванчук.

60. Як Довбуш винїс на гору дуба.

Кажут, шо раз у поли віз чьоловік сирого дуба пид гору, тай воли стали, ни збізували тєгнути. А тот чьоловік так дї бє воли, шо страх, аби тєгнули того дуба пид гору. Аж на то надийшов Олекса Довбуш з своїми лєдїнями тай сказав до того чьоловіка: Гий, ану жди чьо-

ловіче! Гріх так худобу божу мучіти. Я тобі поможу витєгнути того дуба на гору. — Тай узєв Олекса Довбуш того дуба из саний на плечя, тай виніс на саму течєру из верьха, та єк ним верх,. то пив дуба залетіло у земню. Ото був хлопчіше!

Голови, 28/3, 1908, від дєді Дмитра, зап. Петро Шекерик-Доників.

61. Довбушева сила.

Раз у одного пана корчували ліс. Вірубали такого дуба, шо го 12 пар волів не могло в гору вікигнути. Аж надійшов на тото Довбуш. Єк ухопит, виніс на гору, єк не тевкне ним ід землм, по коліна си в землю зарило. Тогди каже: „Абисте, люди, знали, що я є Довбуш Олекса, — тай пішов гет.

Зап. в Річці, Косів. пов. від Івана Пентюка Кищука, 70-літного Гуцула, Олена Кисілевська.

62. Оповіданє Палія Шекерика про Олексу Довбуша.

Розказував мині дедя, шо наш препрерідід Палій Шекерик Андрійчинків видів на власні очі Олексу Довбушя в селї Головах на плаю Просічьки, отам на поли (де тепер хата Михайла Харінчука).

Розказував Палій Шекерик про Довбушя так:

Я мав тогди може дванацїть, а може тринацїть років, саме хлопчіше. Алè добре знаю. Я вийшов на поле тай став тай стою. Аж нараз я уздрів: иде Довбуш Олекса в своїми ледінями. На Довбушу Олексї був сардак на плечьох. А грідушки, ґудзики и снури у сардака були з самої сухозолоти. То таке файне, блишіт ци до сонця, єк золото. Крисаня з блехами та с павами. А зброя? То все таке файне, шо страх. Довбуш пів у лист, так файно, єк у скрипку.

Я так задивив си на Довбушя, шо аж рот роззїəвив. Довбуш став тай прийшов ид мині, тай каже: А шо, хлопчьи, так си дивиш на мене? Диви си, аби тебе ни кортїло ити в опришки. Бо я Довбуш и никого си ни бою, а ше єк шо у лїсї зашелести, то мині серце торне, ци то ни є єка зрада на мене, або ци то ни є єка ровта на нас. Кождої хвилї я нибезпечьний и мушу си сокотити. Найлїпше, ґаздувати и бути ґаздов, бо тогди чьоловік є безпечний свого житя.

Погладив мене Довбуш Олекса по голові тай пишов далї играючи у лист. А я собі добре затємив єго слова, тай ни ходив ув опришки.

Це правдиве, бо Палїй Шекерик не любив брехати.

Голови, 5 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

63. Довбушева рада.

Довбуш йшов раз на просїчках в Головах тай пів на лист та так, шо не мож було налюбовати си. Баган, дуже старий дїд, теперішного предїд, був хлопцем, та пас вівцї. Довбуш йшов з леґінями, а мав тобівку, черев, ремені, та порошницї мудро вибиті золотими ґузиками. Баган задивив си на него, шо очий ни зводит. Довбуш зазрів хлопчише тай кажет: Не диви си, синку, на мене, бо доки шімкнет[1]) у лїсї, потьитко си грйине, то в мене серце застипе! Пильнуй свою маржинку тай кутай свою земленьку, тай жити меш спокійно.

Від Дмитра Шекирика, 23/XI, 1902, записав Л. Гарматїй.

64. Олекса Довбуш кумом.

В однім сёлї був богатий ґазда і він учув, шо Довбуш єго хочи розбити з своєми товаришами і на той час єму жінка злєгла. А він сказав до жінки так: Єк Довбуш прийде, то єго приймете в гостину, бо я йду з дому гет.

И єкурад ґазда з дому пишов, а Довбуш прийшов, а стара баба зачала казати Довбушеви: Ґазди нима в дома, ґазда дес пішов, та ше й на цес час й жінка му злїгла! — А Довбуш сказав: Се є ніц. Я вам піду в куми, коли хочите, и єк дитину охрестите на моє имнє Олекса. — Домашні на це си згодили и Довбуш пишов в куми, був за кума. Дитину охрестили на имнє Олекса так, єк Довбуш звав си. А Довбуш дав дитинї на спомоганє 1000 банок, пив, баюкав, був за кума, и нікому нічого ни казав и пишов собі гет.

У Відни, 1909, зап. від Данила Копильцевого з Марківців, повіт Печенїжин, Петро Шекерик-Доників.

---

[1]) Зашелестить.

65. Про сад, защеплений Довбушевою рукою.

Д' ґаздам цеї хати пристав був небіщик Олїнь, з Пнївє, а д' Олїневи пристав відтак мій дїд Осташ; тай так то наша фамілїя от туйка розсїла сї.

Небіщик Довбуш, дай му Боже царство, нераз приходив до Олїнє, та погощував сї, та переночовув сї з леґінєми. Де було ходит-ходит, а сюди поверне тай побуде.

Тай він защіпив туй садок коло хати; і нинї є ще грушка і яблінка єго руков щіплені: велика памєтка!

Раз прийшов він сюди, тай каже: Ой ци зволиш, ґаздику, у садку урвати один овоц?

— І з корінєм, Олексику, можна; таж то ти щіпив, то ти ґазда тому.

— Ідїть, каже Олекса до леґінїв, але уважєйте, аби листочка, нї гільки менї з дерева не струтити: бо рука у плечи не твоя!..

Але якось так зайшло, шо оден леґінь урвав був грушку з листом; — то ледви ґазда єго відпросив: Олекса такі хотїв покарати.

Відтак небіщик Олїнь постелив товариству у саду лїжники і всї полеґали спати. Рано, як Олекса уже ішов, то каже: Диви сї, ґаздику, аби хлопець — у Олїнє був малий хлопчище — аби хлопець, каже, не ішов у сад, бо один леґінь згубив нїж! То було досьвіта, та не могли додивити сї ножє.

Відтак ґазда й забув за тото, а хлопець полїз рано у сад, та видить сї, не розпоров собі стегно? Розпоров гет...

Зап. 1907 р., в Зеленици (присїл. Зеленої), Надвірн. пов., від Івана Осташука, Ант. Онищук.

66. Довбуш у Зеленици.

Олекса Доўбуш дужи любиў ці Зеле́нци, то угай сюди заходиў; туй дужи спосїбне місце для него. Тай люди єго любили, бо їх ратуваў усєко. Приказували старі ґа́зди, я ше ґітвахо́м буў, шо Доўбуш кілко раз віди у сю Зе́лену, то дарункіў усєкьих навезе, та гроший та усєкого добра.

Зап. в Зеленици, Надв. пов. від Павла Курчука А. Онищук.

67. Довбушева надгорода.

Довбуш надійшов з гори до Ляховець, бо обрабував десь там дїдичі. Над ріков (Бистрицев) лапав рибу Василь Васи̧люк, господар ле-

ховецький. Довбуш прийшов до него тай каже: Рибу лапаєш? — Рибу! — А ти нас погостиш? — Та чому! Погощу. Я ще й дома маю! — Ну, то підем до тебе на обід! — Той добре їх усіх почістував рибов. Як Довбуш відходив, подєкував му тай каже: — А що тобі належит сї за то? — Той каже: Нічо! — Довбуш казав єму наставити шьипку та насипав єму цілу шьипку гроший червоних. А тогди були ще шьипки такі великі, що й пів ділеткі могло сї влізти. От мав гроші, то й людем давав.

В Ляхівцях, Богородч. пов. 1904, від Николихи Басараб записав Богдан Заклинський.

68. Як Довбуш усипав стежку грішми.

Туй у Зеленій любив Олекса перебувати лиш у двох місцях, він мав там свої любки: туй у горі за Яршицев любив гостити у Тимшів, бо любив сї в Тимчучков, а туй долїў у Зеленици у Яковєків, бо ту любив Оленечку; Оле́нь там був ґазда давно, де тепер Яковєки. Там у Яковєків є і до нині яблінка і грушка, що Олекса щіпив. Раз на Спаса пішли люди до церкви, а Олекса узєв решета з грішми; та як став сїяти гроші дорогов, то сїяв від Яковєків аж онде, де тепер Янкілька. Люди ідуть із церкви, диве сї — а то дорогов гроші розсїяні..

Як кинули сї збирати, як зачнуть сварку — а далї бійку — зробили ціле пекло над тим маєтком, що їх Довбуш почєстував; одно з перед другого хотїло більше набрати.

Зап. 1908 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов. від Андрія Калинюка, Ант. Онищук.

69. Хлопцї! сійте пшеничку!

Раз ішов Олекса з леґінєми тай несли великі гроші. На прелуцї казав Довбуш позносити усї петеки, розстелити на траві, та вісипати там на купу усї гроші; — і вачєли лїчити.

Але дивить сї Олекса, а то якась погоня іде... далеко ще, шо йно троха видно.

Хлопцї! — каже Олекса, — сійте пшеничку!

А то кождий лиш похопить за петек, та сїп! а гроші лиш — розлетїли сї по прелуцї...

А тогди закомендирував Олекса: Хлопцї! під Плоску, на прелуку!

А то лиш кождий круне сї: той сюди, той туди — і одного не видно.

Відтак зійшли сї під Плосков.

Зап. 1907 р. в Зелениці (присїл. Зеленої), Надвірн. пов., від Івана Осташука, Ант. Онищук.

70. Як Довбуш змудрував погоню під Соколовицею[1]).

Раз ішов Довбуш з леґінєми онди під Пасїчнов. Але трафили cáмо на погоню, на леґри. Як сї Довбуш придивив, шо то є леґри тай крикнуў: Хлопцї! Далї на Соколовицю! — Тоти як білицї (вивірки) по скалах тай у мінутї стали на горі. Каже Олекса: Хлопцї, у Стáрий на прилуку! — Лиґінї розскочили сї, а Довбуш узєў сї до череса тай до бурдюга и став розмітувати відтів з гори гроші. Прийшла тота погонє під Соколовицю, тай ті леґри як уздріли гроші на земли, зачели туди збирати... Тоти ватáшки (від леґрів) тото (леґрів) нагайками! нагайками! — Але тоти и ни чуют того, збирают гроші...

Тай так, шо нїм вішли на гору, то за опришками — як то кажут — і слїд застиг.

Зап. в Зеленій, Надвір. пов. від дяка Андрія Борисюка Ант. Онищук.

71. Як Олекса добув касу в Солотвинї.

Раз пішов Довбуш у Солотвину на ярмарок. А там у містї був дуже богатир великий, сильний богатир Жид тай мав велику касу. А ти гроші, то з людий надер тілько; то не оден плакав, шо го злїтицував за довг.

Але Довбуш ходить собі містом, а Жиди кажуть до того касиєра: Ади, онде Довбуш!..

Най ходить собі і слїпий — каже тот богатир — шо він, каже, менї годен зробити? У мене моцнї, зелїзнї двері, замки — шо? Я не бою сї, шо ми касу таку розібє!

Але Олекса тото підслухав. Він видивив сї — якись ґазда везе дуба, сильного дуба! такого, шо дві пари волів ледви тегне...

---

[1]) Соколовиця — гора біля Пасїчної.

Підійшов Олекса ід тому ґазді і зачєв годити того дуба з заднов кічков. А кілько, каже, хочете, ґаздо, за того дуба, так аби я купив?

А шо, каже, ваша ласка, Олексику.

Довбуш посєг у ремінь, набрав, шо міг у жменю самого золота і дав єму тай казав випрєчи воли з переднов кічков...

Відтак узєв дуба за молодчий конець і потручєв просто на ту касу. Перед самов касов розбіг сї тай — грим! старшим кінцем у зелїзні двері, а ти лиш розлетїли сї..,

Тогди Олекса увійшов до середини, взєв лопатку і виметав усї гроші з каси на двір... То як був ґмін людий, цїлий ярмарок, так усьо кинуло сї збирати гроші...

Люди дуже урадовали сї тому і Бога просили за него, бо кождий ніс купу гроший з ярмарку до дому.

То був чоловік той Довбуш!

Зап. 1907 р. в Зеленици (прис. Зеленої), від Юри Остапюка Ів., Ант. Онищук.

72. Як громада зискала через Довбуша толоку.

Під нумером 132 в Ляхівцях, де тепер мешкає Семен Матлюк, ночував там Довбуш. Єго хлопцї полєгали на подвіру, а він мав спати у хатї. Вечер, вже по розказї, закликав одного з них, свого приятеля і сказав:

Памятай, аби нам сонце сходило в Богрочінах!

Там була якась каштелянова-дідичка і вни ї хотїли рабувати. Она мешкала там в містї в тім домі, де тепер маґазин скарбовий на збіже.

Але той чоловік, що они у него ночували, був тогди у сїньох і то зачув. В ночи вівів коне з стайнї, сїв тай дав знати тїй панї. Она віпрєтала усї лїпші гроші, лише лишила котелик, може була там з дїлетка мідяків. Над раном они добували ся до єї каси та стрілєли. Ще й тепер в тих дубових дверех сут дєри від куль Довбушевих.

Але они самі не могли розбити. Тогди Довбуш узєв від якогось Жида віз без драбин тай казав там вісадити порєдного дуба. Як тим дубом розмахав — і розбив двері. Застав там лиш тї дрібнї гроші. Зі злости забрав їх і посїяв по цїлім містї.

За то, що той чоловік з Ляховець уратував тїй пани житє і гроші (бо люди скаржили ся Довбушеви, що їм тяжко робити паньщину тїй дідичцї і він єї тому́ хотїв покарати), — она подарувала ляховецькій громадї велику толоку, що сягає від Ляховець аж по Глебівку, Саджаву та Росївну і має 1307 морґів.

В Ляхівцях, Богородчанського повіта від Петра Остапішака, 1904, записав Богдан Заклинський.

73. Як Довбуш добув скарбницю у Сиготї.

У Сиготї богачі-Жиди збудували собі велику скарбницю. В ту скарбницю позносили всї свої маєтки: злото, срібло, богато гроший — де хто мав який маєток, то туди відніс у сховок.

Тота скарбниця була мурована, а двері були зелїзні. У середині, у тій скарбници замкли одного Жида тай він ходив на вартї і зазирав усе у дерку від замків, ци не іде Довбуш.

Але близь Сигота був якис дєчок, шо також умів замовляти пушки так, як Олекса. Та того дєчка наймили собі Жиди, аби став проти Довбуша.

Іде Довбуш у Сигот тай зайшов уперед до того дєчка до хати, але у хатї застав лиш дрібні дїти.

Де тато, дїтоньки?

Ой пішли, чуженько, до Сигота.

А за чим пішов ваш тато до Сигота? — питає Олекса.

Ой бо там має прийти Довбуш, тай тато хоте єго убити.

А скажіть-ко менї, дїтоньки, з чим тато ідуть, як ідуть з хати?

Ой у ночи з пушечков, а у днину з рогатинов.

А дайте-ко менї, дїтоньки, тоту пушечку, шо тато ідуть з нев у Сигот, най пообзираю; дам вам колачик.

Ой ми, чуженько, не знаємо, де тато ховають пушечку.

Але Олекса крунув сї з леґінєми сюди-туди, перетрєсли цїле обійстє, тай найшли тоту пушку у колопенній горстцї.

Ну, тай прийшли они до Сигота. В містї рух, один сюди, другий туди, нїхто не постойкує. Коби-ж і леґінї не постойкували по містї, то й нїхто би їх не міг так борзо пізнати — а то один леґінь став собі такі просто тої скарбницї тай дивить сї на той мур.

Але додивить сї єго той Жидок, шо ходив на вартї, приложить пушку до дерки у домках тай: боўхххх! Але леґіневи нїчо не зробив.

Олекса ж додивить сї колїсницї з дубами — стояла зелїзна колїсницї з дубами — як возьме дуба за молодший конець, як розмахне сї — та старшим кінцем як ступне раз, другий, третий, а зелїзні двері лиш пустили...

Тогди увійшли усї до скарбницї, Жида убили, а сами до гроший. Жиди хотїли Олексу змудрувати, тай усипали у спід золота, а поверхи срібла у скринях; гадали, шо сї май скорше заберуть, шо з верхи і далї...

Але Олекса добаг сї зараз тай узєв лопатку і повигортав злото на верх. Кождий набрав, шо міг і пішли у гори.

Як війшли на прилуку, додивить сї Олекса, шо декотрий леґінь набрав тих гроший, шо ледве несе і сказзв стати і принести усї торби д' собі. З кождої торби надсипав, а лишив лиш тілько, кілько хлоп годен занести, аби сї не надсїв. Решту, шо лишило сї, тай розсїяв кругом по прилуцї.

На що ти, Олексику — кажуть — розсїваєш злото? А, дїтоньки, то і за 30 років найде пастушок грошик, зрадує сї тому дуже й Бога запросить.

Відтак пообідали і пішли дальше.

Зап. 1907 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надв. пов. від Стефана Осташука Ів., Ант. Онищук.

74. Як Довбуш дістав гроші з каси.

Хтїв раз Довбуш гроший дїстати на умундуроване своїх людий з одної каси з міста, не знаю якого. Але що їх добровільно не післали, написав він до сусїдних панів, аби єму дали коний, повозів і коний під верх і так цїлим оршаком вїхав до міста. На рогатцї не сподївали ся, що то Довбуш, бо пізнавали повози, конї сусїдних панів та пустили. Він приїхав під касу і запитав ся, чому йому не прислали гроший, та взяв собі сам, кілько було йому треба. Вернув на те місце, з котрого виїхали, обдарував паньских фірманів, казав панам подякувати і пішов собі у лїс.

Зап. у серпни, 1909, від Мар. Махевич у Переросли, Надвірн. пов. Вас. Ривюк.

75. Як піп перехитрив Довбуша.

Раз обрабував Довбуш попа в Грабівци. Хтось дав знати, що він прийде ще й до Ляховець до попа. Той був скупий, борзо повиносив усї дорогі річи гет з хати, а поскликав від сусїд дрібних дїтий і не дав їм цїлий день їсти, аби були голоднї. Сам перебрав сї дуже бідно і поставив післанцє на дорозї, аби дав знати, коли Довбуш буде іти, аби попадє варила їсти для тих дїтей. Як післанець дав знати, она зачьила варити кукурудзяний чир. Довбуш прийшов і дивит сї на тото і каже:

То всї твої дїти?

А всї!

А дїти кричут: Їсти, їсти!

Довбуш каже: То лїпше бути денним зарібником, нїж таков попадев, як ся!

Усї тї гроші, що зрабував у Грабівци, дав сему попови бідному.

Записав у Ляхівцях, Богородч. пов. від Петра Остапішака, 1904, Богдан Заклинський.

76. Як Довбуш носив паску святити.

Як Довбуш мешкав у Добошєнцї, загадав і собіж нести сьвєтість на Великдень ід церкві. Чисто зладили усьо, шо мали: паску, яйцї, ковбасу, сир і Довбуш на конє — ало!..

Приїхав ід наші церкві, ксьондз посьвєтили паски тай відтак усьо паски на плечі тай д' хатї.

Але то люди — один поперед другого біжить, бо тото у нас кажуть — хто борше прийде із сьвєкістю д' хатї, то швидче лїто зробить. Довбуш тото видит тай гадає: Ану ко я швидче буду, як они! Тай такі верг одну жменю сороківців, другу, трету, народ крунув сї ід грошем, зачєли збирати — а Довбуш конє затєв тай далї...

Люди загурили сї коло гроший, шукають — Довбуш уже вікома у дома, уже і пообідав з хлопцїми.

Але зібрав сї Олекса тай пішов на вечірню. Коло церкви питає сї: А хто, каже, май більше гроший найшов?

Один каже: Я, бом попилував; а другий каже: Я також шось найшов — усєко говорі. Тай Довбуш добре сї насьміяв, як они приказували, шо там сї діяло при тих грошех, а відтак подавав бідним дарунки — тих сороківців не жєлував — побайкував чесно із людьми тай пішов у Добошєнку.

Потому ше жив штири роки тай умер.

Зап. 1908 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов. від Петра Поповича, Ант. Онищук.

77. Як Довбуш сповідав ся на горі Пасїчанцї.

Чувєм десь зі старих людий, що приказували таке. Раз Олекса Довбуш післав свого леґіня ту в Пасїчну до ксьондза, аби ксьондз ішов єго сповідати; туй на одну гору — називає ся Пасїчанка.

Ксьондз вібрав ся — ані слова — і сїв на коня тай поїхав з божими дарами на ту гору. Виїхав на Пасїчанку і надзирає, де би Довбуш був...

Але Довбуш відзиває ся з лїса, з краю: Ходїть, ходїть, отче духовний! Не бійте ся нїчого! То мали бисте чого бояти ся, як бисьте не вийшли...

Потому висповідав ся Олекса і законював ся.

Каже він відтак до ксьондза: А посєгнїть, єґомость, у черес свойов руков і беріть злота — кілько зачерете...

Зап. 1908 р. в Пасїчнї, Надвірн. пов. від Петра Федоришина, Анг. Онищук.

78. Довбуш і панська нянька.

Прийшов раз Довбуш до одного пана, але панів не було дома, лиш нянька на руках з дитинов вийшла і просила, аби иньшим разом прийшов, бо панів нема дома. Він уймлений її чемністю цофнув ся і не рабував, а відтак відай пани йому сами винадгородили.

Зап. у серпни, 1909, від Марії Махевич у Переросли, Надвірн. пов. Вол. Ривюк.

79. Як Довбуш хотїв бабу підкувати.

Раз, кажуть, здибав Олекса бабу на плаю, ішла на ярмарок до міста.

Купи менї, каже, цьвєшків за 2 ґрейцарі; тай дав бабі сороківця.

Баба дурна спудила сї тай купила у містї за 2 ґрейцарі цьвєшків і носить уже у бисагах, аби не забула. Понад вечір іде она знов плаєм, подибала Олексу і дає єму тоті цьвєшки.

Але Довбуш огнївить сї, каже: Ти дурна бабо, а ти не знала гроші сховати, а Бога просити; ти не могла порозуміти, шо я лиш так жьиртував, а то тобі гроші дав... Сїдай-же, бабо, най тї, каже, тепер підкую тими цьвєшками...

А баба боса... та в плач...

Як стала просити тай Довбуш дарував.

Зап. 1907 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов. від Івана Осташука, Ант. Онищук.

80. Зустріч Довбуша з дідом і бабою.

Отот хрест, шо є на замчішю верхь Косова, то кажут, шо поклав Олекса Довбуш. Вити, бувало, Довбуш давав знак, аби єму несли окуп за місто.

Але раз шош Довбушя були розсердили Косивце тай Довбуш пишов грабунком на Косив. Ишов Довбуш вити з Пістиня, та як став з ледінями варводити с пістолєт, то пуду давало. Усе у місті, шо жило, було у великим страху. Жиди так финтіли та ховали си, шо страх.

Але иде єкийс з міста жебрак, такий пидраний, шо страх. А Довбуш собі таки си перебрав на жебрака, зробив бороду з моху тай пишов у місто.

Єк уздрів тот дідо-жебрак, шо ишов з міста, перебраного Довбушя, так вид разу скимував, шо то Довбуш си перебрав на старця. Але тот дідо, шо ишов из міста, був таки дуже хєтрий.

Єк уздрів Довбушя, а вин здоймив крисаню, тай зачєв хрестити си и говорити: Дай єму, Боже, здорове та пробуток добрий, шо вин си за нас заступає, та нас борони вид усєкої біди, та нам бідним дає гроший.

Довбуш иде тай чює, шо тот дідо таке молит ци, але ни знат, за кого то си вин моли. Прийшов тот дідо проти Довбушя, а Довбуш си питає: А за кого ти си, діду, таке молиш?

Та за кого бих си молив — каже дідо — за нашего спасителя. Богдай на лихье місце ни ступив, адї, иде и тепер у місто навчіти тих Жидив, аби си ни збиткували над бідним народом. Дай, Боже, тому Довбушеви усе того, шо маєш.

Довбуш си завернув тай крикнув на опришків, аби дали дідови гроший. Насипали дідови тілько грошя, шо дідо ледви поніс.

А Довбуш пишов на перевідки знов пид місто. Аж уздрів Довбуш, иде баба з міста та таке клине, шо пуду дає: Шлях би го трафив, нишесте би на него упало, остатний би му раз був, шо вин людем спокою ни дає! — Таке баба уклинає, шо ґвавт.

Прийшов Довбуш ид бабі тай каже: А кого ти, бабко, таке уклинаєш?

Та кого бих клєла? Клину отого Довбушя остатного, шо людий пужіє, та тих опришків, шо єго слухают. Нише[сте]чко би на ні упало.

А Довбуш си завернув тай крикнув на ледіні, аби забили бабі кождий по цвикови у гудзицу.

Имили опришки бабу и забив кождий опришок по цвикови у гудзицу. Аби клєла, але уже хоть ни пусто.

То нишесте був, ни чьоловік, тот Довбуш.

Голови, 11/11, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

81. Довбуш і пасїчник.

Раз вайшов Довбуш в ватагою до пасіки. Пасїчник, старий дїд, сидїв там коло ватри та все чухав сї. Чого ти дїду так чухаєш сї? — Така вже моя старість — каже дїд. -- Ану, хлопцї, — каже Довбуш — давайте сюди шкіру з вола та завийте дїда. — Опришки розібрали дїда до голого, завили в шкіру, а Довбуш казав припечи го на огни. Кричав дїд, кричав, потому перестав. Ану розвийте го, хлопцї. — Розвили зімлїлого дїда — дивлют сї, а на нїм на два цалї вуший. Тепер Довбуш наллєв па дїда води, дїд прийшов до памяти і він тогди не мав вже вуший на собі і не чіхав сї більше.

Зап. 1909, від Василя Павлюка в Тростянци, Снятин. пов. Ол. Іванчук.

82. Довбуш убиває вагітну жінку в Прокураві.

Йшоў з Жьибйа через Прикурьиву і повернуў ў Прикурьиві до Максима Чьикуріка, дїда, а жінка йиго була кижкі; то він ту бабу пирирубаў на двойи і дитину вітьигнуў з неї і ту дитину пирирубаў потому і вітьигнуў серце з дитини і сховаў, та казаў, шо то йиму потрібне до чьиріў. А відти йшли на Коломию нападати, та йшли через спаску толоку, де була дорога, шо сї називала куцка (кутська). І як поминули Микитинцї на спаскі граници і там мешкаў старий чоловік Лигуньик, а він любиў ворожити. А та ватага йшла тай сьміяла сї з него, бо він буў старий, ни здібний. І він кажи: Ви сї з мени сьмієти, а йа би вам поворожиў шось, та стаў ў пригоді, як бисте мине хотїли послухати. — А Доўбуш сказаў ватазї стати і кае: Ну то ворожи, дїду. — А вініс гачі, тай розщипіриў на два друки і мусїли пирийти попід гачі ўсї, і сам Доўбуш йшоў. А як вішли на спаску толоку, то там пастухи пасли худобу, а Доўбуш ўзьиў тай посїгнуў ў шкірінї бисаги і вітьигнуў жменю гроший і кинуў мижи хлопцї, а йиму то сї подобало, шо хлопцї один почерез другого лїз і збирали гроші, то він так с пару разіў кидаў гроший і казаў: Ану, хлопцї, котрий з вас більше назбирайи? — А потому с Спаса пішли па Коломию нападати.

Зап. 12 цьвітня, 1908, в Іспасї Коломийського пов. від Мілька Олійника М. Приймак.

83. Як Довбуш закопав попа живцем.

Він ходи́в лі́сом з своі́ми товаришьи́ми. Там сиді́в, під тим лі́сом, побережни́к у малі́ хати́нї. Як той побережни́к вмер, а жі́нка бігла че́рез

ліс до свої фамілії дати знати, що ї чоловік вмер. А єго (Довбушів) товариш ту жінку перейшов і хтів єї вбити. А вона мусіла перед ним присігнути, що ни скаже нікому, кого в лі́сї виділа. І він єї пустив. А як відти повернула, надибав він (Довбуш) єї сам, на самі ті дорові, і питає сї єї: Відкі ти, бабо, йдеш? — А вна єму каже: Йду від свого брата, бо ми чоловік умер. — А він єї сї питає: Котров дорогов ти йшла? — А вна єму каже, що йшла самов цев дорогов, шо тепер іде. — Він питає сї єї: Кого ти виділа? — А вна зачьила плакати — каже: Пане, я ни скажу, бо я присїгла. — А він каже: Дурна бабо, скажи мені, нічого ни бій сї! — А вна каже: Як я скажу, то він буде сюди йти тай мене заріже! — Довбуш єї сї спитав, ци вна го пізнає. — А вна каже: Пізнаю! — Як він затрубів у трубку, збігли сї всї одинацїть. Він сказав стати в рьид і вни поставали. А вна показала: Отот хотї́в мене різати! — А Довбуш взьив і скив єму голову, — бо бідному ни можна ніц казати — і вітьиг пєтнацїть ринцьких і дав, і казав: Іди до попа, що він у тебе схоче за погріб, а я в вечір у тебе буду, а ти менї́ скажеш!

Пішла вна до ксьондза, а ксьондз казав собі дати пєтнацїть ринцьких. Приходит він до неї в вечір, до хати, і як подивив сї, шо той бідний чоловік лежиг на голі соломі, а вна бідна плаче голодна, ни має раз що вкусити, так зараз сказав товаришьим, аби принесли ї́сти. А вни принесли горівку, хліб і мньисо, і так усї попоїли і єї погудували. І він (Довбуш) єї сї питає: Кілько ксьондз узьив? — А вна каже: Паночку, всї тих пєтнацїть ринцьких, що ми пан дали. — І він сказав: Як єго завтра вінесут на цвинтарь — і віде ксьондз тай буде коло гробу — і як спустї в яму, скажеш ксьондзови, що прийде до него Олекса на обід.

На другий день як спустили єї чоловіка в яму, каже вна до ксьондза: Єгомость, казав Олекса, що прийде завтра до вас на обід. — А ксьондз вітьиг з кішені тих пєтнацїть ринцьких і вертав ї. Але Олекса наказав єї, що як піп буде вертати гроші, аби ни взьила. І вна каже: Ни беру, єгомость! — А ксьондз прийшов до дому, зарізав ялівку і напік, — наварив для него добрий обід. Але товариші вже в тот чьис вікопали єму на цвинтари яму. Вни всї приходїт до него, а гроші вже для них налагоджені і кухарі обід уже дают. Але вни ни хотьит ї́сти обід. Кажут єму, аби пішов показати, де того бідного загріб. А ксьондз ни знав, що й єму вже нопри того бідного яму вікопали. І він пішов з ними всіма на цвинтарь тай показує: Оцей гріб того бідного! — А Довбуш сказав товаришьим: Кладї́т єго в сю яму! — А вни єго поклали стояти сторцом рівно з землев, лиш голова на верхі, і прикидали го глинов по саму шию.

I він стоя́в живи́й у я́мі. Верну́ли сї до не́го, до до́му, тай забра́ли гро́ші і пішли́ собі́, і поверну́ли до то́ї бі́дної вдови́цї, а До́вбуш дав ї утрима́нї до сме́рти. А ксьондз цїлий ти́ждень стоя́в у землі́ й ду́же пла́кав. А за ним скрізь писа́ли, де сї подів, — аж граба́рь его відшука́в. Як его́ відкопа́ли, прине́сли до до́му, а́ле так го гли́на ззїла, що вже щось в ти́ждень пото́му вмер.

В Коломиї, в грудни, 1908, від Лесихи Малиновської записав Михайло Романюк.

84. Олекса Довбуш і вартовий велит.

Вертав си дес Олекса Довбуш з грабунків. Але то вичюли, куда має вертати си Довбуш з своїми ледінями тай засіло на Олексу Довбушя дванацїть вартий.

Але и Олекса Довбуш визнав за тоти варти тай одинацїть вартий обийшов боком так, шо вни ни виділи, анї ни чюли, коли попри нї прийшов Довбуш.

Але на дванацїту варту каже Олекса Довбуш до своїх хлопців: Одинацїть сми вартий обийшли боком, а тепер попри ту дванацїту будемо ити; шо Бох дас, то буде. — Тай пишли на варту.

Приходе ид вартї, а то вартові одни леже, одни сиде, а другі стое. Коло самої ватри сиди тот вартовий, старший над ровтарями, але такий дї великий, шо як вин сидїв коло ватри, то тоти, шо стоели коло него, то були єму лиш по плечьи. Такий дї то був велитень.

Приходи Олекса Довбуш дї з своїми ледінями ид тий вартї, а тот вартовий дї старший каже до Олекси Довбушя: Пане ваташку! И ти ваташко над своїми леґінями, а я над своїми! Ти скажи своїм, аби ничьо ни казали моїм, а я скажу, аби мої ничьо ни казали ледінї твоїм ледіням. А ми собі два ватаги даймо руки.

Та лиш Олекса Довбуш махнув бартков, аби тому гордому сїпацї розтети голов, але в тот чьис верх тот вартовий, тої варти старший, линву и обкрутив її коло Довбушевої бартки (отак єк гицїл лови пса) и притех Олексу Довбушя ид собі. Бо єк линва си обкрутила коло Довбушевої бартки, то Довбуш ни хотїв пустити собі з рук бартки и за бартков прискочів ид тому варташеви. А тот варташя був великий велит и хапнув Олексу Довбушя пид плечий и зачьив утїкати.

Єк уздрів Довбушив брат Иван, шо тот ве́лит пушкар добігає уже до двора и там зараз укатушуют Довбуш Олексу и буде Олексї Довбушеви там авс, штрик тот Иван Довбуш у погоню за Довбушем Олексов.

А Иван Довбуш був ді такий бігун, шо коня в поли, аби єк кінь біх, то перебігав, такий ді був швидкий бігун.

Та єк штрик Иван Довбуш за тим велитом-пушкарем, шо тікав з Олексов Довбушем, то єго подогонив, — уже тут-тут убігав вин у двир; але чім Иван Довбуш го подогонив, тим таки єму стрілив зараз з двох пістолєт мижи плечя и убив єго на місци. Довбуш Олекса тогди си схопив на ноги и став вилний. Але анї доти, анї потому Олекса Довбуш ни падав нікому у руки, лише тогди голий раз.

Голови, 15 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

85. Як Довбуш учив Жида говорити[1]).

Довбуш казав Жидови: Кажи, Жиде, кожух тай склєнка. — А Жид каже: Ґожулєнка.

А Довбуш знов каже Жидови: Кажи: постоли тай колошнї. — А Жид каже: Постолошнї.

В Головах, 20/12, 1907, від Юри Філипчука з Жабя, зап. Петро Шекерик-Доників.

86. Про коломийського Жида моцаря і Довбуша.

У Коломиї був, кажуть, Жид, моцар великий такий, шо му пари не було. О! дужий був. Кажуть, шо нараз їв з цілого ґарцї кулешу...

Але Олекса зачув за него і пішов ід нему. Прийшов до того Жида до хати, тай каже: Поборім сї, Жидку.

Ей ви, каже, убєте мене, Олексички...

Нї, не бій сї — каже Довбуш — не бій сї, не вбю; я присєгну сї з перед тебе, шо не вбю.

Ну тай присєг.

Як сї узели попід сили, як сї змоцували — а Жид сила-силенна — тай Олекса шось пошпортав сї, тай Жид тєв ним у землю...

Ой злютив сї Олекса дуже; але зміркував, тай каже: Кобим сї був не присєг, то бим тї, каже, убив на місци, а так мушу ти дарувати.

Зап. 1907 р. в Зеленици (присіл. Зеленої), Надвірн. пов., від Івана Осташука, Ант. Онищук.

---

[1]) Всї оповіданя про Жидів і О. Довбуша подаю тут разом, крім кількох, наведених висше, що були варіянтами до инших.

87. Відважний Жидок-шматалашок і Довбуш.

Раз ішов якись Жидок, от, не дивуйте, шматалашок якис, тай несе рибу. Іде через міст, тай млямляє сам до себе: Олексички Довбошу, я тобі рибкі-щупкі несу. Чуєш... як би оно мене чуло, то воно би певно мене вбило...

Але Жидище не видить, шо Олекса стоїть за скалов — такі коло моста — тай тото чує.

Та де тота, Жидку, рибка, де?

Ой Олексички-паночки озди рибочки, озди.

Як уздрів, шо то Олекса, то аж зубами здвенькав...

Але Довбуш не казав єму ні слова. Біднакови ніколи ніц не казав.

Зап. 1907 р. в Зеленици (присіл. Зеленої), Надвірн. пов., від Івана Осташука, Ант. Онищук.

88. Данина для Довбуша.

Довбуш ходив изкріз світами, царами. Приходив до великих панив, баронив, ґрафив; але тот жебраків ни кевав, лише давав їм гроший. Довбуш ни требував гришми, вин мав дома гроший, але Довбуш давав гроші бідним тим, шо нічьо ни мали.

Кажут, шо бувало прийде Довбуш з своїми леґінями верх Кутив, та лиш собі задзвони у дзвонок, а Жиди уже знают, чьо вин дзвони. Ано зараз єму би дати тілько, а тілько золота, а ні, то біда. Довбуш жех усе и ишов у місто.

Але Жиди уже знали и зложели гроші одному Жидови, а тот подавав Довбушеви. Так, Довбуш мав право брати, бо вин був оборонцев усїх гир и людий, шо жили у горах. Так єк тепер Кирило Трильовський Юзенчук (Соломійчук).

Голови, 11/11, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

89. Якого збитка зробив Олекса Жидови.

Раз зайшов Довбуш у коршму і зробив Жидови великого збитка. Забавлєв сї, доки забавлєв сї, а далї завів Жида у пивницю: вибив чіп з одної бочки: Пхай, Жиде, палець, та заткаєш; вибив з другої: Заткай, Жиде другим палцем; вибив і з третої, з середної — тай каже:

Заткай, Жиде, язиком... І так його лишили. Жид тримає однов руков одну дєру, а другов другу, а далї відойме язик — хоче когось закликати — а то лиш буль-буль-буль... горівка, а він знов заткає язиком... І так мучив сї, аж надійшла Жидівка.

Зап. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Юри Остапюка, А. Онищук.

90. Як опришки казали Жидам нюхати табаку.

Дїдо мій, Гриць, росказуваў, що як прийшла ватага Доўбушива із Доўбушим до Пичиніжина, а Жиди як ўздріли ватагу, то там буў виликий дім з зилїзноў брамоў, тай сї там поховали і ни хотіли Доўбуші пустити, а Доўбуш ни маў чим то розвалити. А на купі стояли дуби. Він узьиў, казаў хлопцьим (опришкам) на кічки поставити дуба і так сї розбігли з дубом і ў ти двері гопнули і двері сї роскочили. І ўни там зайшли, а Жиди ше й з міста позбігали сї, шо то йи. А він казаў двері замкнути і вібраў найстаршого Жида, казаў му гачі скинути, на цапки стати і сказаў опришкови насипати му табаки ў саму с.... Ану, Жиди, кае, до табаки! Нюхайти, тай платїт старому по червінцеви. — Богатї сї старали, а біднї сї бояли, тай йшли сараки до табаки, тай нюхали з верхи, шо найлїпше. А на послїдку мусїли богатї вінюхати табаку шо до крихти і найлїпше платити.

Зап. від Юри Ґоянюка в Іспасї, Колом. пов. в цвітни, 1908. М. Приймак.

91. Як Довбуш заплатив коршмареви.

У нас, у Зеленї', онде проти Сухого, була давно коршма, тай там такі Жид палив горівку.

Раз зайшов туди Олекса зі своїми леґінєми тай пив, забавлєв сї. Але Жид, от як Жид, пархоман влїзливий, приступає ід Олексї тай каже: Чуйте, нівроки, Олексички, заплатіть менї.

А лиш би мовчєти.

А Олекса як злютить сї, як утєв топірцем по обручєх на однїй бочцї, на другій, на третій, а бочки великі, а горівка — все на землю.

Потому заплатив Олекса Жидови за то, що пили і пішли.

Зап. 1907 р. в Зеленици (присїл. Зеленої), Надвірн. пов., від Івана Осташука, Ант. Онищук.

92. Як Олекса заплатив Жидови.

Туй на Вилех, на тім ґруни повиш Максімка, любив Довбуш усе сідати; то дуже видно відти на всї боки; видно: долів у Пасічну, горі ід Рафайловій і сюди у Зеленицю; то таке уже складне місце.

Але на фентералєх, наузь Сухого, стояла давно коршма, шо Жид палив горівку.

Раз сидить Олекса на тім ґруни, а хлопцї кажуть: Олексику! Ми би ішли у коршму.

Ідїть!

У коршмі забавели сї они, докі забавели, а як уже ішли, а Жид узєв з одного леґіне крисаню, шо не платив... Як хлопцї росказали тото Довбушеви, бо они без Олекси нїц би не зробили, то Олекса пішов із ними і топірцями гет порозбивали обручі на кождї бочцї, а горівка пі — шла!...

Зап. 1907 р. в Зеленици (присїл. Зеленої), Надвірн. пов. від Юри Остапюка Ів., Ант. Онищук.

93. Як Олекса поратував людий.

З Солотвини ішов Олекса через Маневу і повернув там до коршми, тай там обідав. А тот Жид уже так був здовжив нарід, шо мало чій ґрунт уже і вістарчєв на той довг, шо Жид мав у записах, у рействах; то уся худоба ішла до Жида ґаздівська.

Але Довбуш з'їв, а Жидище такі до него: Заплати! — Але Олекса каже на збитки: Знаєш, чоловіче, не маю чим заплатити, а голоден єм був дуже, даруй ми! Каже: Як ми подаруєш, то тим не збіднїєш. — Але Жид не хотїв і слухати тої бесїди.

Так? — каже Олекса. Я Довбуш! Давай, Жидку, усї рейства, шось здовжив людий! Тай такі крунув сї з леґінеми і забрали усї записи тай пішли.

Тай Жид біда лїз аж під Манастирську гору і плакав за тими рействами; а як Довбушови уже гірко було слухати єго просьби, махнув на хлопцї, а ті до Жида... авс!

Тожто людим була утїха, шо їх поратував.

Зап. 1907 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов. від Юри Остапюка, Ів. Ант. Онищук.

94. А дайте му, хлопці, рейства!

У Маневі був Жидок, дуже великий богатир. Довбуш слав до него письма, аби Жид зложив гроші, кілько уже єму там треба було. Але Жидок не квапив сї якось тото зробити.

Але каже раз Олекса до хлопців: Хлопці! Возмемо гроший, кілько зхочем!

Чей Довбушеви не треба було будь кого богато просити, бо він лиш приложить руку до будь якого замку, то каса сї допирає, аби яка.

Ідуть они, ідуть, а там уже піпріли, десь уже на Манастирській горі, і посїдали собі у холоді спочивати.

Але їде той Жидок, шо они до него ішли, їде з ярмарку до дому тай собі співає, галайкає: Олексички Довбошу, не знаєш ти шо везу, везу білички, кунички тай рибки суху.

Так галайкає, не знає, шо Довбуш у холоді сидить тай усьо чує. А Довбуш каже пошепки: Чекай, чекай! Я тебе вісушу!

Прийшли хлопці до того Жида, взели гроший, кілько могли і усї рейства; бо той Жид дуже вдовжив був руський нарід.

Ідут они, а Жид усе і собіж за ними тай усе просить: Олексички-паночки, віддайте мені рействички.

Так ішов, аж докі добре Олексї не допік, а так Олекса круне сї тай каже: А дайте му, хлопці, рейства!...

Тай Жид погостив...

Зап. 1908 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Андрія Калинюка, Ант. Онищук.

95. Про богача Жида Гениха і Довбуша.

У Солотвинї був богач Жид, Гених, шо здовжив був увес нарід. Але Олекса довідав сї за него тай забрав усї рейства. Жидови було дуже жель, шо він забирає єго усї маєткі, тай іде усе за Олексов і просить: Олексички-паночки, віддайте мені, каже, рействичкі.

Верни сї, Жидку, верни...

А тому лиш би сї вернути — ні, іде, тай просить.

Уже дійшли під Манастирську гору, онде повиш Скиту, Жидок усе просить.

Верни сї, Жидку, верни...

А далї оберне сї Олекса тай каже: А дайте му, хлопцї, рейства, най не плаче.

А леґінь один стрілив лиш та Жид перевернув сї... Они скинули на него плитї, цїлу купу, тай пішли далї.

Тот камінь є і до нинї.

Зап. 1907 р. в Зеленици (присїл. Зеленої), Надвірн. пов., від Стефана Осташука Ів., Ант. Онищук.

96. Як Жид у шабаш танцював.

Раз зайшов Олекса з леґінями у Маневу до одного Жида. Але подивить сї, а у него були рейства з довжниками, шо дуже здовжив людий. Узєв Олекса тоти рейства, тай пішли. Але той Жид іде за ними, тай усе просить, аби їму тоти рейства віддати; а тоти кипкують сї з Жида усєко на сьвітї.

То було у суботу, у шабиш, а они заставєли Жида танцювати, тай Жид мусїв, танцював.

Аж упрів, так танцює, тай приспівує:

Перед паном Федором ходить Жид ходором,
А ти шабиш не дивуй, коли видиш клопіт муй.

А відтак кипкували собі усєко з него: ирстили, заставєли очинаш говорити, а далї, як допік добре, каже Олекса: А дайте му, хлопцї, рейства...

Тай один леґінь обернув сї, тай стрілив до Жида з пїдстолета.

Потому зметали на него купу плитї, тай пішли. Я видів тот наміт під Манастирсков; ше стоїть і до нинї.

Зап. 1908 р. в Зеленици (присїл. Зеленої), Надвірн. пов., від Василя Онуфрака Ів., Ант. Онищук.

97. Пімста Довбуша над арендарем за людську кривду.

В тих чисах то наші люди ще не любили горівки пити. Але пани, бувало, наробє того доста, а єк Жид у коршмі продає мало, не хотє люди брати, то вони берут си на спосіб. Прийде, бувало, коршмар до хати, ци застане ґазду дома, ци нї, вімірит пару ґарців горівки, вісипле у свинне корито, тай хоч не хоч, мус платити.

Всюда лишили по людех такий наміт, а люди хоть не пили, мусіли за пусто гроші давати. Як їм тото надоїло, зібрали си тай пішли Довбуша шукати. Шукают не днину, не дві, дебрами й скалами; знайшли : Ой пане наш Олексо, вступи си за нами бідними, не дай Жидови збиткувати. — Розпитав Довбуш, тай: Идїт, каже, до дому, вже я си там єву.

У який тиждень, чи місєць зібрав хлопців, йдут до коршми. А то ти такий, нехристе, ану сюди з ним. — Вітєгли Жида. Скидай шматє. — Розібрали до нага. — Давайте хлопці солонини. — Вімастили Жида солонинов, а Довбуш поклав решето на серед коршми: Лїзь, Жиде, у решето, сьпівай тай данцуй, але диви си, абис ногу із решета не віймив!

Дрібоче Жид в решеті, ще й приспівує, але все в одно: гм, гм, гм. — Та бо не гумкай, крикне Довбуш, але сьпівай! Не гумкай, мой! Тай барду до гори. — Зараз, зараз, єк си пане мій називаєте? — А Довбуш, бачите, збрехав перед Жидом: Федір, каже. — Жид погумкав тай засьпівав:

А я ходжу ходором
Перед паном Федором;
А ти шабас не против си,
Що дурний Жид іскрутив си.

Наданцував він, наспівав, а Довбуш каже до хлопців: Повитайте єго. — На тото слово скочив один із них, та єк махнув Жида бардов, аж голова злетїла. Жидівку лишили живу, але аби попамєтала, казав їй Довбуш цицьки відтєти тай так пустити.

Зап. в Річці, Косів. пов. від Івана Петюка Кищука, 70-літн. Гуцула, Олена Кисїлевська.

98. Що стало ся у Сухім.

Довбуш де гуляв — гуляв сьвітами, а усе у нашу Зелену завертав. Туй у Сухім була давно коршма, єї потому повінь забрала, там зайшов Довбуш із леґінями. Хлопці вікликали Жида з хати на двір тай піднели за вуґол хату до гори, казали Жидови покласти шию на підвалину тай спустили хату назад на своє місце і пішли.

Той Жид палив сам такі горівку, та дуже розпивав людий.

Зап. 1908 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Андрія Калинюка, Ант. Онищук.

99. Як Довбуш вирізав Жидів в Іванівцях.

Сюди́ бéрегом пóпри лáзьню був давнó гости́нец, а óде на бéреві, як тепéр Илькó Комарнїчуків сиди́т, бýло митó тай ви́нниці, шо роби́ли горівку. А Дóвбуш був ще хлопчи́щем і ї́хав гости́нцем в набóром. Приї́здит тут на митó тай ни мáє чим заплати́ти, ану́ гинь, й прóсит сї в Жи́да, шо му заплати́т, як відти сї бýде вертáти. А Жид нї тай нї, й узьи́в з нéго ґýґлю в зáстав. Провелó то сї яки́сь чьис, прихóдит Дóвбуш с хлóпцїми до Йвáновец по ґýґлю; але ни йшов зза дни́ни в селó, але ждав с хлóпцїми в Обочи, аби́ сї змéркло. А відци від Гри́цевих вішов хтось в Обіч за дривáми. Тай лиш зачьи́в рубáти, ди́вит сї, а то кілько людий, шо нїчó ни розумíти. Тай він сї напýдив і сховáв сї під вíворотьь. Але Дóвбушеві хлóпцї найшли́ его під віворотю. Дóвбуш заказáв хлóпців, аби́ му нїчó ни казáли. Дав му ї́сти й пи́ти тай каже: Йди до дому, а в вéчір аби́с бýв кóло винни́ці, то озмéш горівки, кілько схóчеш. — Як вже в селї́ пооблїгáли, прихóдит Дóвбуш до Жи́да, а то був акурáт сáбаш, й буджьи́є Жи́да. Жид сї питáє: Хто там? — То я, Олéкса, прийшóв ем вікупити ґýґлю. — Жид пусти́в до хáти тай вздрів вже, шо бідá, й дає єму́ гроші, ну все, щóби сам хотїв. Але Дóвбуш ни брав нїчó, лиш порубáв Жи́да, аби́ ни дер людем óчи. А Жидівка булá тїжкá. А він кáже: Хлóпцї, котри́й з вас угадáє, ци сýка, ци пес? — Кáже оди́н: Сýка! — Гай рубáй! На єгó комéнду розпорóв Жидівку, а то сýка. Ну, ти в мéне дóбрий хлóпец. І там вірубав тої нóчи всїх Жидів у пéнь.

А горівку брáли люди, хто хотї́в, коновкáми носи́ли.

В Іванівцях, Коломийського пов., 1909 р. від Василя Романюка Яковового зап. Мих. Романюк.

100. Довбуш і богатир Жид Меся в Косові.

Отот хрест на замчішю верх Косова є на ту памнєтку, шо там приходив Довбуш и вити давав знати, аби єму несли окуп.

Вин бувало там прийде на замчішє и вити верже свою бартку на ринок серед самого міста. А в місті був богатир Жид Меся и тот Меся, скоро вже верже Олекса Довбуш бартку, так вин зараз брав оден полумисок чьирвоних, а другий талєрив для Довбушя, а по полумискови

талєрив для опришків, котрі були з Довбушем. До того давав рибий, бужениций, їсти, пити, музику и ин. Довбуш, бувало, погуляє з ледінями тай пиде собі гет.

Тому Меси був винен оден чьоловік з Єсенова сорок талєрив. Тот чьоловік постарав тих сорок талєрив и поніс Меси виддавати. Приноси до Месї тай подає, а Меся каже до того чьоловіка: Чьуєш ти, ґаздики, я тобі лишьию тих сорок талєрив и ше тобі додам сорок талєрив, лиш ти страти Довбуша.

А тот чьоловік каже: Но преці, та бо я єк можу єго стратити, коли вин би мене вбив на шкрепітки?

Жид каже до того чьоловіка: На тобі оцї білї порошки и йди з ними отам до Пістинскої керницї и там цї порошки висиплеш у керницу тай си сховаєш и будеш виділо, шо с тим буде. Довбуш будет ци вертати в долив, бо вин тепер під Коломийов на грабунках и буде коло тої керницї попучівати, єк си ме вертати тай буде пити води и си отроїт тов водов. Тобі, ґаздо, ни буде жадного страху и маєш вісімдесєть талїрив. Згода, ґаздо?

Згода, каже тот чьоловік.

Увєв тот єсинивский чьоловік вісімдесєть талїрив, білї порошки и пишов до тої керницї, шоби отроїти Довбуша. Але єк вийшов тот чьоловік єсенивский на місто, то дав єму Бох иншу гадку и вин собі погадав: А найко я пиду т' хатї ид жинцї, шо вна ме казати.

Виходи в Єсеново тай розказує жинцї: Так и так, дав Жид Меся менї ше до цих сорок талїрив других сорок талїрив, аби я лиш Олексу Довбуша з цего світа здиїв.

А жинка каже: Ий ни дай Боже, аби ти це зробив. Ти озми оце трийло и грошї тай иди до тої керницї, де буде Довбуш пити воду и сєдь собі тай сиди, а єк учьуєш, шо иде Довбуш, ти озми та уклєкни и на одну руку поклади цї грошї, а на другу трийло и поклони си Довбушеви тай розкажи гет усе по правдї, шо тобі казав Жид.

Чьоловік послухав ради жинки, узєв того трийло, грошї тай пишов до Пістиня ид керници. Приходи там, сїв тай сиди; аж учьув, а то у середу в полудне иде Довбуш з ледінями в походу. Вин так уклєк, єк єму сказала жинка, узєв на одну руку золото, а на другу трийло и жде на Олексу Довбуша.

Приходи Олекса Довбуш з ледінями. У Довбуша коневи мижи вухами на голові кріс з шистьма цївками й всї шисть цївок набитї. А за ним кіньми ледінї — Господи, ни надивити си, єк то файно.

Чім прийшов Олекса Довбуш, тим таки боршї крикнув остро: Чього тобі треба, чьоловіче?

А тот єсенивский чьоловік каже: Славний юнацкий ватажку, жду на тебе. Аді, оце трийло дав минї Жид Меся в Косові, аби я єго тут верх й тебе, дєдю, отроїв ним. А оці талїрі дав минї за то, аби я це зробив.

Довбуш тозди каже: Но, а ти верх тото трийло у терницу?

Нї, ни верх сми ше єго, бо ждав сми на вас, Олексо! — сказав тот єсенивский чьоловік.

Довбуш изліз з коня, а за ним позлїзали усї опришки на землю и посїдали на узбочі, а Довбуш сїв коло керницї тай каже: Бери, чьоловіче, тай пий з цеї керницї води!

Тот чьоловік бере тай пє ту воду, а Олекса Довбуш грає у флоєру. Напив си раз тот чьоловік тої води, а Довбуш каже: Пий ше! — Тот чьоловік усе пє тої води, а Довбуш грає у флоєру, а опришки співают. Так пив тот чьоловік скілька турив тої води, шо їм там прийшло кілька чьисив.

Єк уздрів Довбуш, шо тому чьоловікови вода ничьо ни шкоди, то тозди увірив, шо вин ни усипав трийла у воду. Встав Довбуш з землї, а з ним разом опришки повставали.

Приходи Довбуш ид тому чьоловікови тай каже: Ви, ґаздо, ни маєте єкогос платя, або бисах?

Та чьиму би ни було, є в мене платиня, — каже тот чьоловік.

Ану давай єї суда, сказав — Олекса Довбуш.

Тот чьоловік дав Довбушеви тот плат, а Довбуш постелив на землю, розвєзав свий бордюх и дав на тот плат двоє пригирш чьирвоних, а всї решта опришки по пригоршях дали чьирвоних. Так тому чьоловікови насипали чьирвоних, шо вин ледви пидоймив.

Довбуш сїв на коня, а з ним разом сїли опришки. Тозди каже Олекса Довбуш до того чьоловіка: За це, що єс ни споганив трийлом воду, дали сми ти ототи чьирвоні, а ти гроші, шо дав тобі Жид, держи собі таки, бо вже ни меш їх виддавати тому Жидови, бо ни буде кому. Хоть правда — говорив далї Довбуш — шо то трийло ничьо би минї ни пошкодило, бо я ни такий футкий пити воду на перед, ни спробувавши єї, але мих си похопити єкийс з моїх ледїнів, або з прохожих людий.

Довбуш наперед, а за ним опришки пигнали єк вихор до Косова, а тот чьоловік веселий пишов на попереки до Єсенова.

Довбуш уже ни йшов так, єк бувало на замчїше верс міста, аби витти метати бартков на знак, шоби єму несли окуп, лише просто повалив з опришками у місто, повний гнїву и пимсти. Єк лиш увийшов Олекса Довбуш з ледїнями верс міста, то нараз зажох з кресив. Єк зачьили опришки жечі (стрілети), то так варили, єк у горшьку.

Жиди нараз пизнали, шьо Довбуш пак єму нівроку иде сердите и зачьили утїкати та си ховати, куда котрий них.

Меся єк учьув, що Довбуш так же з кресив, уже знав, чього Довбуш сердитий. Бо вид разу скимував, що тот чьоловік єсенивский розказав Довбушеви усе и Довбуш кончи иде на Меси си пимстити. Зачьив Меся шукати мишиної дирки. Забіх у школу жидивску, але єго Жиди вити вигнали гет, скоро учюли, о шо ходи. Меся побіх у стайню тай си сховав у єсла.

Довбуш прийшов до Месї, зшукав, а Месї нима. Вин вити гайда до жидивскої школи, а Жиди си в школї замкли. Але Довбуш в одний хвили зелїзні двері в школї виважив, тай улїтає мижи Жиди. Господи, Жиди лиш повпадали зо страхи. Довбуш зшукав, нима Месї; вин вити побіх у стайню, розгорнув сїно у єслах тай каже: Ий, то ти пане Месю? А иди ко мо' суда.

Узєв Олекса Довбуш Месю за ребро и здоймив єго, єк куклу д' горі и так з ним викручьуючі пишов по місті и кричьив до Жидив: Дивіт ци, Жиди, єк си котрий ме варувати з нами заходити, то кождого таке жде, але май, май.

Обийшов місто скілька разив так, шо усї могли добре видїти Месю, єк си ним любував Довбуш, та єк пестив Месю, шо аж кістки пукали в Меси.

Єк додав Довбуш доброго страху всім Жидам та панам в місті, пишов з Месев до єго хати. Єк прийшов Довбуш до Месиної хати, то лиш раз верх Месев по порогови, а Меся си перервав на двоє, єк жеба.

Довбуш прийшов з ледїнями у хату до Месї, забрав усї Месини маєтки, гроші, лудиня и все, шо в хатї було. Але однако Довбуш то все роздав бідним в містї и по дорозї, а собі лиш лишив трохи гроший.

В Головах, в червни, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

101. Довбуш та Гирлїчка[1]).

Прийшов Довбуш до Панкевича у Річьку, перебраний на бабу, тай зачєв си просити, аби єго приймили Панкевичі прести кужелї. Панке-

---

[1]) Се оповідане анахронїстичне, бо Гердлїчка жив тодї, коли про Довбуша вже лише спомини ходили поміж народом. З тої причини подаю його тут при кінци сього роздїлу так само, як і дальші два оповіданя про Довбуша і царя, як зовсім нереальні.

вичі приймили тоту бабу прести тоти кужелї тай виредили у другу хату на піч.

Довбуш сїв за комен тай преде тоти кужелї. Преде, преде, аж нараз приходи до Панкевича Гирлїчька з Устїрік тай каже збивати ровту, бо хоче ити шукати Довбушя.

Але увийшов Гирлїчька у ту хату, де прела баба-Довбуш за коменом, тай сїв собі за стив припучювати. Сиди Гирлїчька за столом, тай ни види баби за коменом. Але каже Гирлїчька сам до себе: Ий кобих, Господи, имив того Довбушя, отогди бих був шесливий! Коби ми си трафила така душе, аби показала ми Довбушя, ни знати, шо бих дав.

А та баба (Довбуш) штрикла з печі тай каже: А шо ми дасте, шо ше сего вечера будете его видїти?

Гирлїчька си урадував, та ек став говорити, та виговорив з тов бабов аж до вечера. У вечер каже та баба: А корти тебе, синку, видїти того Довбушя? — Ий корти — сказав Гирлїчька. — А баба си розперезала, сорочьку зверла, фустку вергла, а перед Гирлїчьков став ваташко Олекса Довбуш. Гирлїчька ек то вздрів, то зо страхи трохе ни умер.

Довбуш мав при боцї шаблю, в руках бартку, за ременем пістолета та ножі, а на плечю кріс.

А шо, видиш тепер, пане Гирлїчько, Довбушя? — сказав Довбуш гордо до Гирлїчьки.

Аж нараз в ograжду налїзли смолеки-ровтарі тай зачели шукати Довбушя. Але Гирлїчька си боев Довбушя, аби его Довбуш ни убив, то крикнув на смолеків: Ано, заберайте си вици! Тут Довбушя нима! — тай смолеки пишли, а Довбуш далї кепкував си з Гирлїчьки.

А нарештї Довбуш сказав: Абес мене бирше ни шукав, бо я те періш найду. А тепер гони на псю маму.

Та Довбуш пишов ув один бик, а Гирлїчька у другий бик.

Доків прийшов Гирлїчька до Устїрік, то заспороватїв. Та ек задендїв вид тогди, то таки футко умер; так тїкав вид Довбушя, шо и житя си збавив.

Такий був то Довбуш шпікулянт!

Голови, 27/11, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

102. Довбуш і цар.

Десь перечув раз Довбуш, шо через дуброву буде їхати славний цар; а він конче хотів видїти сї з тим царем. Зібрав сї Олекса до чиста, у май кращу одежу, і став собі з леґінеми па тій дорозї, шо мав цар переїздити. Надїхав тот цар з одноралами, з великов парадов, а Олекса виступив проти него з двома леґінеми: тай оба склонили сї собі — нїби цар і Олекса.

А чого ти хочеш? — питає цар — чи гроший, чи, каже, житє моє хочеш?

Нї, каже Олекса, не хочу я анї гроший, анї твого житя, а хотїв єм сї лиш з тобов видїти.

А цар єго переблагословив руков тай каже: Най тобі Бог помагає в здоровлю горами гуляти, а менї най Бог помагає в краю панувати.

Тай розійшли сї миром.

Зап. 1907 р. в Зеленици (присїл. Зеленої), Надвірн. пов., від Івана Осташука, Ант. Онищук.

103. Олекса Довбуш і цїсар Максимілїян.

Давно Олекса Добош був осїв си пид гутином. Олекса Добош мав до себе дванацїть ледінів, котрих так само нїчьо си ни ловило, ек єго. Але цїсарь Максимілїян I чюв за Олексу Добоша тай за єго ледінїв ни-раз тай ни два. Але раз єкос изчепив си наш цїсарь Максимілїян I з другим чїсарем до война. Пише чїсарь до Олекси Добошя, аби вин з своїми хлопцями ишов до помочі чїсареви, бо єго гет перебивают. Але Олекса Добош видписує, шо я ни попушю свою витчьину ворогови, але и шкода пусто, аби я ишов кров люцку проливати!

Єк уже уздрів Олекса Добош, шо Максимілїяна I побив ниприятель, тогди Добош изпоредив свої дванацїть ледінїв, посїдали на конї тай пишли на война.

Єк прийшов Добош з своїми ледінями на войну, та єк став си бити, то гет ниприятеля побив.

Добошевих хлопцїв нїчьо си ни ловило. Єк Добош перебив ниприятеля, то цїсарь Максимілїян дарував Добошеви пив царства свого, але Добош и чюти ни хотїв. Вин казав, шо вин уже є царем, а єго сто-

лиця в Чьорногорі. Цїсарь давав Добошеви великі дарунки, алѐ шо с того, коли к...ва Добошя збавила.

В Жабю-Ільци, 9 цвітня, 1908, від Ігната Чорнокниша-Гнатиша, зап. Петро Шекерик-Доників.

5. Остатні хвилї житя О. Довбуша.

104. Прочутє смерти.

Я чув, що Довбуш ходив поміж люди, але нікому злого не зробив. Він як де лиш узнав за бідного, то зараз помагав єму. Та кажуть, шо опришок — який він був опришок? То пани і Жиди лиш називали єго опришком, але люди нї, бо він пани і Жиди не любив дуже, що они бідний нарід збиткували, мучили дужи.

Менї росказував один чоловік із Зеленої, що Довбуш ішов раз у Зеленици і здибав людий тай питає: Відки ви йдете, люди?

Відповіли люди: З церкви йдемо!

А він питає ся: А щож то нинї за сьвето?

А люди кажуть: Благовіщенє нинї!

А він каже: Ого! Не богато, каже, буду ходити, колим у таке велике сьвето з місця сї рушив.

Нераз він там людий запоміг у Зеленій; він там усе заходив.

Зап. 1908 р. в Пасічнї, Надвірн. пов., від Петра Федоришина, Ант. Онищук.

105. Як Довбуш проляв руську кров.

У одного пана були на полонинї два ватаги до овець. Они були такі, шо як було зійдуть сї з опришками, то обідруть, заберуть гроші, пушки тай проженуть гет; дуже вірні були панам. Тай хвалили сї они, шо і з Довбушем таке зроблять.

Довбуш зачув за то тай єму неслава. Він такий, шо цїлий сьвіт тепе сї перед ним, а такі два, не дивуйте, хандюки фалє сї, шо і єго справе.

Е, каже Довбуш, чекайте! Підїм ко, каже, хлопцї, у ту полонину.

Прийшли они на полонину, дивє сї, а малий хлопчик ходить собі за вівцєми, грає собі на сопівцї, а пушка через плечі набита.

Дай ко мені, хлопчику, каже Довбуш, он тої пушечки пообзирати.

Іди, іди, відворкнув хлопчище, ід стаї, там пообзираєш.

Ов зле, каже Олекса, от таке мале, а яке бутне, а що тоті скажуть?

Але ідуть они д' стаї. Якось так трафило сї, шо тоті ватаги спали. Олекса забрав від них пушки і підстолета, вложив у полать, сів собі перед колибов тай каже: Ану вставайте, хлопці, та дайте ми жентиці пити!

Ті посхапели сї, уздріли, шо то Довбуш, а один піднєв ногу, показав на валів тай каже: Онде жинтиці, пий із валова.

Е, то для собачки, каже Довбуш.

Пий, пий, кажуть ватаги, бо будеш пасоку пити! — і скочили ід нему. Один черькнув Олексу попід сили, а другий намахнув сї топірцем єго зітнети.

Тогди один леґінь, Олексин, стрілив з поза кошери д' тому ватагови в топірцем; потому і другі леґіні надбігли і того другого ватагу убили. Одного відтак завили у ліжник і лишили у колибі, а другого порубали на кавалічки, скинули у котел, налєли водов і підложили ватру тай пішли.

Але по дорозї здибають они знов того пастушка, а Олекса каже: А дай-ко, хлопчику, пушечки пообзирати.

Хлопець дивить сї, шо они вертають збрійні, як ішли ід стаї, дуже сї спудив тай каже: Нате, пообзирайте, як воля.

Іди, іди, каже Олекса, там у колибі готовить сї вечері, баранинка, меш їсти.

Тай пішли.

Але від того разу не вело сї уже ніц Олексї, бо уже пролєв руську кров.

Він сам казав до хлопців: Ого! Уже і мої ногавиці зтепли сї — ніби шо і він дістав страх.

Зап. 1907 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Стефана Осташука Ів., Ант. Онищук.

106. Як Довбуш воював.

Раз прийшов Довбуш до Сигота і там прийшов до одного пана. Він питав пана, аби єму відав мапку таку, шо аби знав границї, аби знав ніби, куди ходити. Пан питав сї, на шо єму треба такої мапи, але Довбуш не хотїв казати по правдї. Каже Олекса панови: Як не дасте

мені, то забираю у вас усю фортуну, увесь маєток. — Але пан не хотів відати тоту мапу. Потому прийшло їх 15 зараз і забрали усьо до чиста.

Відтак ходив Довбуш по селїх усюди, але де прийшов, то усюди повиджела сї єму єго смерть. Ласували на него ночіми тоти слуги жиґівські і паньцькі, як у нас кажуть „Іванки жидівські“.

Та три роки потому ходив ше воюючи по селїх та містах, а по тих 3 роках вернули сї туй у Добошенку та уже у сїм боцї, поблизьки сюди лиш, воювали.

Але раз прийшли они до якогось ґазди до Старунї. У того ґазди ночували чужосторонци, так як у нас нераз, ми їх називаємо Лемками, шо заходе за худобов перед ярмарком, такі купцї ночували у него. Они, тоти купцї, спали собі по лужках, а мали они із собов великі гроші. Але опришки питають того ґазду, шо то за люди у него ночують, тай куди ідуть. — Той ґазда сказав ніби, шо то є купцї, шо они ідуть по селїх худобу скупуючи. — Зараз крунули сї до них хлопцї, зачели їх рабувати і забрали у них трох штири тисїчі, забрали усьо і у того ґазди і пішли. Але тоти купцї зачели дуже плакати за маєтком. А у того ґазди були 3 добрі стрільби. Зачєв він казати до купцїв: Маєте ви яку оборону при собі, може який лїворвир ниотвісти яки иньше оружє, то будемо іти у погоню за ними. Каже: Їх мало є при воросї, ми можемо сї зібрати богато нас і можемо їх половити.

Крунули сї они по сусїдах, дали знати, аби сї сходили, хто лиш годен тай хто лиш має з чим; хто має яку пушку, хто ратище, або шо, то аби ладував і ішов. Зібрало сї їх 44 хлопа у погінку за тими опришками; гонили цалу ніч, та погонили уже аж туй на ясїнцькій граници. Та пєть убили такі у смерть, кулїми пострілели, а двох спіймали такі живих. Потому одного, на мнє було єму Семко, то того у Сиготї прибивали цьвєхами до скіни так, як Христа, а другого, Василє, такі від разу, без муки повісили.

А з тих, шо живі поутїкали, то усї днували у одного ґазди такі у Ясїню, такі були помучені; то спали цїлий день, як убитї.

На другу ніч зібрав собі Олекса ше більше товариство, такі з Ясїнє: ґазди, леґінї, хто хотів, тай прийшли із стаї на полонину на Довгім. Там сї пасло 300 волів і сила овець. Прийшов Олекса ід тим вівчєрам, а они погостили файно Олексу, от як коло овець є усєкій статок, тай так, шо Олекса відтак задрімав і уснув.

Спить Довбуш, тай приснило сї єму, шо він десь топить сї у кирви... Прохапує сї він через чєс, тай думає у дві гадки: раз гадає він, шо то єму приснило сї, шо мусить пролєти руську кров другий раз,

а другу гадку має, шо то може снить сї єму той гріх перший, шо тогди ніби змалювали, паню тоту убили.

Тай так той сон задумав єго дуже; угай куди ішов, то задуманий був, якись сумовитий. Від того чєсу ходив, але залишив був своє ремесло, не воював так нічого; усе наказував відтак свої товариші, аби ішли лиш на дуже великих панів і богатирів Жидів, а біднака ніколи: каже: Хоть Жида, хоть пана, шо у невеликій пенції, то не руш!

Зап. 1908 р. в Зелениці (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Петра Поповича Онуф., Ант. Онищук.

107. Зловіщі сни.

Одного разу сказав Олекса хлопцїм: Не розходіть сї, каже, нікуди, бо я, каже, іду до Штефана Дзвінки. Каже: Казала менї Штефанова жінка, аби я конечно нинї прийшов, бо Штефан поїхав у ярмарок до Коломиї.

Але они кажуть: Ідїть, кажуть, ідіть — лиш абисти сї много не забавили, бо ше будїм іти до Коломиї; будуть, каже, їхати Жиди з ярмарку, будїм, каже, мали шо брати.

А Олекса обізвав сї до них: Я, каже, пинєти не буду! На ту і на ту годину буду, а як нї, то будете, каже, поволи іти за мнов; тай пішов!

Прийшов він там до Штефана, умисне, Штефана нема дома... Забавив сї він, доки міркував, а так каже Штефанисї: На-ко, пообіськай!

Узєла она єму голову, обиськує-обиськує і так приобиськовала, шо він задрімав ї на колїнах; за тим май борше усне!

Каже він у снї: Шо ти, каже, думаєш собі, мене би нїчим не убив, хиба тов пшеницев, шо 12 службів великодних сї на нї правило; аби, каже, узєв 12 дзернів тої пшениці і то аби звив до купи папером, аби залютровав і трілом натроїв і тим у мене стрілив, то менї смерть.

Промовив він ті слова кріз сон і тогди прохопив сї, питає ї: Ци не казав я шо тобі?

Каже она єму: Нї! Не хотїла ісповісти.

І тогди встав Довбуш тай пішов. Приходить він ід хлопцїм, а они усї спє; як ждали на Довбуші, так їм здрімало сї і поснули на місци.

Прийшов Олекса і зганєє їх. Попрохапували сї усї тай ади, Іван Сандогорський, каже: Но, каже, який ми сї снив сон на вас, Олексо, аж ми лєчно казати. Снило менї сї, каже, шо вас Олексо, „отота“ (гадина) так покусала, шо сти, каже, завмирали від неї.

Іване, каже Олекса, волїв єс ми не казати сей сон, ніж казати; уже другий сон ми голов сушит; у сім року мушу я тєжков смертєв погинути.

Так они ци за пару день, ци би як, пішли знов у Космач. Хлопцї лишили сї подалеки, а Олекса пішов самоодин до Дзвінки. Але она уже усьо росповіла свому чоловікови, чим би Олексу спрахтити тай він залагодив сї на подї і стрілив до него у само серце.

Зап. 1908 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Петра Поповича Он., Ант. Онищук.

108. Довбушева смерть.

Олекса заходив до Дзвінкової жінки у Космачи; де ходив-ходив, а все завернув до неї. Раз прийшов він до неї горівчений тай казав себе обіськувати. Она сїла тай обіськує, а далї як повидїла сука, шо він дрімає, зачєла єго підходити, зачєла сї підбріхувати, аби Олекса сповів, чим би єго мож убити. Каже: Господи Боже! Ци є шо таке, каже, аби вам, Олексику, була від того смерть? Менї видить сї, шо нї...

Ей, чому нї, каже Олекса, є, але ніхто того не знає.

А она як стала єго підходити, як стала підходити, а той крузь сон каже: Узєти би з девєти чорних оґерів перваків по волосови, в срібну кулю залєти і над тим аби 12 ксьондзів відправило службу, нї, 12 служб би відправити, тай тов кулєв мож би мене убити.

Але через чєс прохопив сї Олекса, спамєтав сї тай каже: Ци не казав я тобі шо?

Нї!

Ей ци не казав я шо?

Нї!

Ей відав казав?

Нї, Олексику, не казали! Тай признати сї не хотїла, бо она чей знала сука, шо зараз би смерти пожила.

Она сказала тото усьо свому чоловікови, а він росказав панам. Пани давно на Довбуші ласували та так урадували сї, урадували. Тай такі борзо постарали таку кулю і дали Дзвінчукови.

Дзвінка набив пушку тай поліз на під. Як прийшов Олекса ніби як звичайно, а она єго уже не хотіла пустити у хату, каже: Я тебе сї не бою, я збуя не пускаю!

Але Олекса, шо міг би хатчину перевернути, підложив плечі під двері, а тисові двері і залізні замки пукли. Але лиш Олекса відхилив двері, а Дзвінка придув з пушки ід нему у саме серце.

Олекса імив сї руков за груди і покотив сї на долівку і каже:

Ой ви хлопцї, ой ви мої,
Беріть мене на топори,
Тай несїть нї в Чорні гори...

Тай хлопцї узели єго тай занесли у сусїдну коршму, може би дати ше який ратунок. Поставили єго на столї, а Олекса каже до Жидівочки: Іди-ко та диви сї, ци не видно шо.

Жидівочка пішла раз, не видно; пішла другий, не видно; пішла третий раз, увійшла у хату і каже: Ой Олексички, іде того як зїля, як листу... Ніби шо погоня іде.

А Довбуш, хоть видите, кулї перейшла крузь серце, жив, бо мав у долони тото зело від дїдика. Як почув, шо іде погоня, казав подати собі кватирку горівки.

Хлопцї приступили ід нему гей дїти до тата, а Олекса розпращєв сї з кождим тай тогди цїзориком розпоров собі долоню, вібрав то зело і кинув у порцію тай каже: Най панки не кипкуют сї з мене! І випив то зело з горівков тай умер.

Зап. 1907 р. в Зеленицї (присїл. Зеленої), від Івана Осташука, Ант. Онищук.

109. Смерть Олекси Довбуша.

Ходив Олекса Добош світами, царами, тай ніхто єму нічього ни мих изробити. Олекса Добош грабував панив, Жидив, тай доста гроший мав. Але Олекса Добош полюбив собі одну жинку у Космачі. Тота жинка то була проклята к...ва, жинка Штефана Дзвинки, шо збавила Добошя. Добош її любив, гроший їй носив, двори тисові їй понакладав, та усєкими достатками її пташив. Але єк уна уже набрала доста вид Добошя тай стала богата, тогди уна уже хотїла Добошя си позбути. Її просили пани, Жиди, аби уна вимудрувала Добошя, вид чого єму може бути смерть.

Єкос раз Добош прийшов до Дзвинки тай уна пишла з Добошем си обіскати на двир. Добош їй ліх на коліна, а вна обіскає Добошя тай у́се си випитує, вид чого єму може бути смерть. Добош довго си операв, а нарешті розказав про усе Дзвинці. Єк си вивідала Дзвинка, вид чього Добошеви смерть, то розказала усе свому чьоловікови Штефанови. Штефан пишов коло панив тай розказав, вид чього смерть може бути Добошеви. Пани зараз постарали з дванацятака коня гриву, з єрої пшениці кулю, з пароя роя свічьку тай над тим дванаціть попив видправило службий дванаціть. И витак то все подали Штефанови Дзвинці. Штефан Дзвинка набив тим усим свою пушку так, єк Добош розказав був Дзвинці. Дзвинка знав, коли Добош має прийти, тай си сховав у себе в хаті на поду.

Добош був у зимовику пид Чорногоров, тай вити хожував на грабунки тай до Дзвинки. Одного ранку Добош збудив своїх ледінів у Чьорногорі, аби вни пшли з ним до Дзвинки. Вин їх корнєє тай так промовєє:

Рано, хлопці, вставайте,
Тай си умивайте,
Тай до Дзвинки си зберайте.
Та ни так до Дзвинки,
Єк до єго жинки.
И Кути би ни минути,
Тай у Косові би бути,
Тай до Дзвинки повернути.

Єк си зибрав Добош з своїми ледінями тай пишов до Дзвинки, то ніхто би був єго ни спер. Добош мав таку натуру, шо єк на шо си поважи, то муси так зробити, єк захотів.

Прийшло з Добошем до Дзвинки дванаціть ледінів. Але у Дзвинки усе було позамикано. Добош прийшов з своїми ледінями на пидсінє тай сказав, аби Дзвинка єго пускала в хату, бо инакше вин сам собі поотворєє.

А вна каже до Добошя:

В мене двері тесовії,
А замки сталевії!

А Добош штрик ид дверем тай зачєв ломити двері тай каже до Дзвинки:

Ни поможут тобі замки твої,
Як пидложу плечі свої.

Лише Добош виломив двері, а Дзвинка у тот раз лиш из поду стрілив у Добошя. Добош видскочів у бик тай уже уздрів, шо єго си куля имила. Добош тогди сказав палити двир тай си розходити, але єкос опришки ни могли пидпалити, а Добош каже до них:

Ничьо з цего ни робіте,
Лиш си розходіте.

Вити Добош пишов з ледінями до одного шанця. Опришки мали такий звичей, шо викопували собі дес у лїсї глїбокий, широкий шанец. Тай єк котрого опришка постріле, так вин ишов до того шанця, тай скакав почерез тот шанец. Та єк дужий, то перештрикне, а єк уже ослабне и з того ни вибуде, то ни годен перештрикнути тот шанец и паде у тот шанец. Такого звичейно уже опришки добивали. Тай Добош мав такий шанец ни делеко вид Дзвинчиної хати у лїсї. Пишов Добош з ледінями до того шанца, але ни мих єго перештрикнути тай упав у шанец. Тогди Добош сказав тужно до своїх хлопців:

Ой ви хлопці, ви молодці,
Подивіт ци по гороньцї,
Ци гороньки пидвишіли,
Ци ноженьки отєжіли?
Ни гороньки пидвишіли,
А ноженьки отєжіли.

Так сказав Добош до своїх хлопців, єк уздрів, шо уже так ослаб, шо ни годен був перескочіти тоти дві гірцї, котрі лехко перескакував, доків був здоровий. Добош видів, шо уже низадовго буде умерати. Вити Добош пишов уже храмаючі:

Ой на пишку налєгає,
Топирцем си пидперає.
Топирцем си пидперає,
А до хлопців промовяє:
Ой ви хлопці, ви молодці,
Поведіте мене ид Чьорногорцї,
Там у Кидровату...
Там є дві єлици,
То дві мої сестрици;

Там є два єврчики,
То мої брачики...
Єк би си Кидровата отворила,
На увес світ би засвітила.

Так Добош сказав до своїх ледінів про велику свою комору в Кидроватій. Витак Добош ни змих ити, тай си з своїми ледінями випрошєв на віки тай си розлучіли. Опришки пишли собі у Чьорногору, а Добош си лишив самий у лісї. Нарештї надийшла ровта тай найшли Добошя у лісї самого. Але Добош нічьо їм ни казав. Питали си, ци би си ни висповідав. Але Добош сказав, шо уже сповіданий. Єк то договорив, так узєв шінку вид сорочьки у рот, тай її пожвакав тай в тим чєсї сконав. Вин мав у шінцї аршеник. Опришки усе носили у шінцї собі трийло; скоро треба, а опришок шінку у рот тай конец. Добошя витак видвезли тай відий исховали у Коломиї. Отак сука збавила чьоловіка. Добре Добош сказав, єк умерав:

Тілько жиноцї віри,
Єк на бистрий водї піни!

В Жабю-Ільци, 9/4, 1908, від Ігната Чорнокниша Гнатиша зап. Петро Шекерик-Доників.

110. Про Довбушеву голову.

Пани розрубали відтак Олексу на кавалки і розметали по селах на „чудїє", аби люди каяли сї, тай не брали сї до опришівства. У нашу Зелену занесли були голову тай застромили на паль на чудїє онде проти злїсного, на Вилех. Відтак тота голова розсипала сї і мій дїд, небіщик, узєв був той верхний черепок з тої голови і приніс д' хатї, тай поклав у сїнех над дверима.

Аж раз додивить сї баба, небішка, того черепка тай питає сї: А це шо за кістка?

Е, каже дїдо небіщик, то з Довбушевої голови.

А баба хап тот черепок тай понесла у дебри, онде проти вивоза і вергла гет. Дурне, не дивуйте; не то, в скриню бим замок таку річ. -- Ей Бо̀же, Боже! А бабі узєти тай кинути гет.

Небіщик Г. В. казав, шо як би найшов той черепок та переступного року аби поклав на свою голову, то гроші би сї сами показали, усї тоті гроші, шо Олекса поклав у землю. О! тих гроший є. То нема

такого ґруника, такої кливки, аби не було Довбушевої поклажі. Але, кажуть, шо він як клав де гроші, то все казав: Без меї, каже, голови ніхто і ґрейцарі не возьме. Потому уже шукали дідо з бабов того черепка петрівної днини, але пропало. Ей Боже, Боже!

Зап. 1907 р. в Зелениці, Надвірн. пов., від Івана Осташука, Ант. Онищук.

111. Добошанка.

Довбуш усе зимував он туй у Добошенці, тимой та гора має єго імнє. Одної зими мав там 300 кіз, бив тай їв з товариством. Лій із кіз забивав у бербениці тай ховав у печери. Лій, одежі, збруя, маєткі, усьо до нині стоїть у єго коморах, але то усьо заклєте; як Олекса умер, то ті комори позамикали сї гет, плитє засунуло сї і так стоїть і до нинї; то богато ішло шукати, але пусте.

Мій тато старий був, 80 літ мав, та росказував, шо ще находив під Добошенков підвалини з Олексової хати.

Єго як убили, то розкинули по усїх селах по кавалкови, а у наше село принесли голову. Десь розказують, шо у небіщика Олїнє, мого діда, була мищунка, отот черепок з голови, тай потому десь Яковєки, як прийшли на то ґаздівство тай згірили. А то тепер аби мав тїцький кавалїчок та пішов на Добошєнку, то би найшов усї єго маєткі.

Зап. 1907 р. в Чернику (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Михайла Оленюка Ант. Онищук.

6. Памятки по О. Довбуши.

112. Зуб Олекси Довбуша.

У Олекси були зуби одностайні. Я видїв у небіщика Яковєка зуб із Довбуші, у него був; він носив єго усе у мошенцї з грішми, нераз ми показував. Тот зуб був такий, як пів підкови кінцької.

І ребра у него були: одностайна кість, як плита.

Зап. 1908 р. в Зелениці (прис. Зеленої), Надвір. пов., від Андрія Калинюка, Ант. Онищук.

113. Довбушеві зуби і ребра.

То було їх двох: Олекса і Іван. Они були моцарі великі; але однако Олекса був богато моцніщий, як Іван; тай Олексу кулї жадна не брала сї.

А они оба не мали такі зуби, як ми, але зуби були одностайні, одностайна кістка, так як підкова, гей копито кіньське.

А у Олекси і ребра були одностайні, так: з переду одна кість, гей плита, а з заду друга, гей плита; одностайні ребра і зуби, ая!

Олекса був добрий чоловік, бідного ніколи не позбиткував.

Зап. 1907 р. в Зелениці (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Івана Осташука, Ант. Онищук.

114. Хата, де Довбуш танцював.

Рік тому, може два, як завалила ся хата тут у Буктивци. Там у тій хатї, росказують, танцював раз Олекса Довбуш. Кажуть, як танцював, то затев топірцем у одвірок: був видний знак; тай слідно було силу силенну!

Зап. 1908 р. в Пасїчнї, Надвірн. пов., від Петра Федоришина, Ант. Онищук.

115. Місце, де Довбуш любив сидїти.

Під Довбушенков є камінь такий, шо Довбуш любив на нім відки йдучи сїдати; як стомив сї, то сїдав на тім камени.

І на тім місци є ше камінний хрест, а на тім хрестї нумир якис. То малий хрест, не великий, тай у такім місци, шо не легко, хто не знає, відшукати.

Зап. 1908 р., в Зелениці (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Петра Поповича, Ант. Онищук.

116. Довбушева каплиця.

Розказував мінї оден шешурский чьоловік, шо є у Синих горах Довбушева каплиця. И є навіть у ту каплицу двері, а в тих дверех

стое ключі, та коли годі однако розимкнути. Єк си подивити у дирочьку криз двері, то там у каплици витко такі світла, шо раз, але шо с того, коли там ніхто би ни увийшов.

Голови, 11/11, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

117. Довбушева бартка і хрест.

Кажут, шо на Угоршіні, за горов, у Сиготі, затев Довбуш Олекса свою бартку у зелізний хрест. Єк затев Довбуш ту бартку у тот зелізний хрест, то сказав: Єк котрий си найде такий, аби у сім років свого житя них цу бартку витегнути, то буде такий самий у кождим ділї, єк я.

Тай кажут, шо був си прибрав оден шкілник, шо у сім років був пидтех бартку Довбушеву з того зелізного хреста. Але шо с того. Коли то повиділи другі тай зараз заминдували тай того хлопця стратили на тим оменті.

Вни си спудили, аби тот ни став таким, єк Довбуш був и тумунь стратили того хлопця так аґзом.

С того хлопця мав бути чьоловік, та шо с того. Коли вороги єго збавили, доків вин пидник.

А тепер другого такого нима. Та може чій єкис си найде, шо витегне ту бартку, але тогди уже аж буде панам куца година!

Голови, 11/11, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

118. Довбушева кирниця.

В тростянецкім лісї, що називає ся Катерна, є Добушова керниця, котру він сам викопав. З тої керниції ще пють тепер пастухи та рубачі воду і на цілу околицю нема здоровійшої води, що навіть в найбільші морози не замерзає. Як люди кажут у великі морози, шо „далї вже й Довбушева керниця замерзне“, то ся приповідка пішла від тої керниці. До недавна там були дубові цембриня, але мокрий берег зсунув ся тай їх закрив. Кажут, шо давно в цілій околици тут не було доброї води, а Довбуш як забаг раз доброї води, то сам за одну ніч викопав ту керницю.

Зап. 1909 р., від Петра Марчука, в Тростянци, Снятин. пов., Ол. Іванчук.

119. Гора Попадя.

Гора Попадя в Ясени має від того назву, що там мав Довбуш вхопити якусь попадю. Розказують, що тримав її так довго, доки не дістав викупу.

Зап. 1905 р., в Ясени, Долинського пов., від Білецького, З. Кузеля.

120. Про гору Добошанку.

Олекса мав хату туй у нашій Довбушенці, там він усе зимував самодванацетий. Бувало набере у панів кіз, стинає ліс тай годує і бе тай їде.

О! Там у скалах є богато маєтків, богато злота і у бербеницях богато козечого лою.

Раз отець В. І. найшов під Довбушенков бербеницю під гачуґов між корінем і утїшив сї, бо гадав, шо то гроші. Але дивит сї, а то повна бербениці лою козечого.

Раз зайшов під Довбушенку якис стрілец з тих рік, дивит сї, а там плита в однім місци відстає. Ану ко я відважу, гадає, шо там є? Дивит сї, а то є печера. Уходит він у середину, а там повно: збруї усекої, одежі, гроший, усекого богацтва; так роздивив сї він, шо є шо брати на деветь коний.

Він роздивив сї добре усюди, а так скигнув з себе, не дивуйте, ґатки і набрав гроший, шо лиш міг, тай пішов д' хатї.

На другий день вернув сї той стрілец з деветьма кіньми і з людьми, шукає тої комори, ого! Пропало! Й слїду не було...

Заперла сї тай годї.

Зап. 1907 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Івана Осташука, Ант. Онищук.

121. Довбушева хата і скарби.

Довбуш знав, де класти хату. Він обібрав собі дуже беспечне місце у Добошенцї і там мав свое посїдзене. Менї тато небіщик показували тото місце, та були ще підвалини з Олексиної хати. Довбуш перебував там кождої зими, а у печерах мав так, гей у Надвірнї у склепах, усечену, шо лиш забаг би.

Ой, так, так! Не мало гроший пріє там у земли, але що, коли то усьо заклєте, ніхто не годен взєти...

Якись із Ясінє був раз з маргов у Добошєнці тай прийшов там, де уже було Олексово посідзенє, дивить, а то доперта скала. Він уходить у комору, а там: одежі, збруя, кітли з грішми, усєчена.

Він набрав повний наголовник гроший, самих золотих, і погадав собі йдучи: Господи! Піду д' хаті по товаришів та заберемо усе, шо туй є. Ого! Прийшов відтак, але пропало, не міг уже потрафити на то місце.

О! У горах є сила гроший, шо Довбуш припрєтав, але то усьо замовлене! Є такі, шо як би сї лиш докінув, то більше і не жив би!

По́ полонинах їх досить, а май більше у Добошєнці. Боже, Боже! За 30 років і чотири мав коли припрєтати!

Зап. 1908 р. в Зелениці (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Андрія Калинюка, Ант. Онищук.

122. Довбушева комора на Добошанці[1]).

Рано на Великдєнь, поки служба правит ці, то як би пішоў раненько дуже на Добошєнку, то там допирає сї така комора. Як би там пішоў, то там є богато гроший и диєменту, шо би міг набрати, кілко би хокіў. Олекса Доўбуш зносиў до тої комори з усіх сьвітіў гроший, цалє жики зносиў. Але як би брати, то би кікати швитко, аби Оссинавец не замок тої комори, бо би сиґіў там цалий рік.

Зап. в Чернику (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Федора Оленюка, Ант. Онищук.

123. Довбушеві комори.

Раз оден чоловік з Ясінє мав якес зілє, шо міг туди доступити до Довбушевої комори під Добошєнков. Прийшов там до тих склепів, тай сї домкло перед ним, шо дійшов аж там до середини.

---

[1]) Оповіданя про опришківські комори зібрані в остатнім розділі. Оповіданя про Довбушеві комори подані тут, щоб не розривали повноти його характеристики.

Набрав він собі гроший, як міг, вініс на двір, тай поставив; вертати сї ше, та другий раз уже не міг туди дійти, уже ґазда від того запер собі, уже не хотїло сї доперти.

Та видїв він, там у серединї, штири бочки гроший понакривані такими восковими кружками і дванацїть ґвирів на клинках ше висїло, одежі ше якас мудрецька, лиш шо усьо уже струпихло: на то подуй, тай розлетит сї.

Зап. 1908 р. в Зелениці (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Онуфрія Поповича, Ант. Онищук.

124. Довбушеві гроші.

Олекса Довбуш любив сї туй у Зелениці з Тимшечков. Раз якось із тих рік, чи би з Дилетина, чи звідки, ішов сюди до неї ґрунеми і туй на Яршиці посїв го день так, шо не міг у село доступити уже.

А він казав на тім місци, такі на Яршиці, пробрати плите і вісипав там 12 терхів (24 бербениць) гроший. Тай потому погиб у Космачи тай уже не знав нїхто, у котрім то місци ті маетки.

Зап. 1908 р. в Зелениці (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Андрія Перожука, Ант. Онищук.

125. Довбушева комора в Аршици.

Туй у Яршиці є Доўбошева клажі, то я знаю. Моя жінка, кобв здорова, ще ґітвахом туди скотарила та виґіла раз знак, де ті гроші є. Буў так камінь оброслий дуже файним мохом, а она тот мох издоймила' так гей би верету піднети, так тот мох, и виґіла хрест на кім камини вібитий. Тай коли бо то уже білше не могла згодити на то місце и так обстало и до нині.

Зап. в Зелениці (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Петра Онуфріка Ів., Ант. Онищук.

126. Про Довбуша і розбійників в Илемю.

Люди з Илемя знають богато розказувати про Довбуша. Колись переходив він нераз через село і кидав між дїти колачиками.

На полонинах, на Ґорґані ілемськім, є печера, де має бути схований скарб До́вбуша. Люди заходили там, але все гасило щось світло.

Колись були в Илемю розбійники і сходили з гір на празники, щоб за одним заходом запасти ся в одіж. Розказують, що жиє ще одна баба, до якої хати зійшли були раз по одіж.

Зап. 1905 р., в Илемю, від о. Курбаса, З. Кузеля.

127. Довбушева комора в Гадьовій.

Повідают люди, що в лїсї суть гроші. Ше як Довбуш ходив, закопав в лїсї під бучком під кривим і під ялицев. Там пасли пастухи імінє, ті що гонили бики, і вни того бучка нашли і ялицю. Али ни копав нихто, бо ся бояли. Тот ліс називат ся Гадьова.

У Бандрові, Ліського пов., від Г. Біднака, зап. Мир. Капій.

128. Довбушеві скарби на Лисині.

Раз пішло двох наших чоловіків на роботу в поли на доли (дожнив або сапаня) неделеко Львова. Приходє до єдного сила та просє си у якогос ґазди на ніч. Віходє у хату, а у хатї сидит такий дуже сивий та старий дїдо, що аж жєсно[1]) робит си дивити на нього.

Слава й Су! — На віки слава Богу тай вам! — відповів цес дїдо. А звідки ви? — Та з Космачьи. — З Космачьи? Та я Космач добре знаю, я туди з Довбушом ходив. Я з Довбушом закопав там гроші на Лисині[2]). — А де? — питают си ти два люди. — Як бисте хотїли шукати, то ідїт на Лисину, але з цеї сторони, з котрої сонце сходит. Там подибляте два буки, а межи тими буками керницу. Више цеї керниці подиблете плиту. То під цесев плитов ми закопали.

Цесї люди вернули си в Космач та зараз пішли шукати гроші, али не знайшли ни буків, ни керниці. Не знати, ци дїдо гулив, ци хтос вже вікопав.

Зап. 1908 р., від Юри Полека з Космача, Печенїжинського пов., Анна Павлусевич.

---

[1]) Неприємно.
[2]) Гора в Космачи.

129. Довбушева комора в Мокринї.

В лїсах, в полонинї Мокринї, є в долинах Довбушева комора. Там є у скалї кагла, закуріна, почьорнїла. В ту каглу вже богато наметали каміня. То все вержут камінь и слухают, ци глїбоко вин лети. В тий коморі є на столу вироблений дияментовий змий — жертва. И тота жертва світи там в одно, єк у ночі, так у день.

Там зимовував Олекса Довбуш богато зим. Є в тий коморі богато суми. Опришки там мали свий млин. В тоту комору годї найти двері. Є там цїлї могили рогив, шо опришки виструґували собі порошницї та всєляке и там коло тих рогив мают бути двері дес, та коли годї видшукати. Тоти тріски з тих рогив уже позаростали мохом.

Голови, 7 жовтня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доников.

130. Довбушева комора коло Бельмеґи.

Отам за Дмитром Бельмеґов, скоро си мине Річькову (Красноільску) границу, є на жебиєским хітари в скалї комора. Там давно зимовував Олекса Довбуш. И одинацїть зим зимували там опришки Баюри.

В тий коморі є ниприторенна сума гроший та всєкого оріжя. Є там склова скриня, накладена повна оріжя и насипана оливов, аби ни ржєвіло оріже.

Прийшов старий Ґелетюк до Рознова. Тай иде Ґелетюк селом, аж надийшов єкис Бойко файнов бричьков. В того Бойка борода запушена аж по поіс. В Ґелетюка була мудра сталенка-бартка в руках. А тот Бойко каже до Ґелетюка: Добрий день, ґаздо. — Добре здорове, — каже Ґелетюк. — А видки ви? — питає Бойко — ци ни з Жєбя? — Таже з Жєбя — каже Ґелетюк. — Ий, ґаздо, кобес ми подарував оцу бартку, то бих тобі нагилив велике шестє. Там у ґруни, в скалї за Бельмеґами, є Довбушева комора коло бука.

Але Ґелетюк ни хотїв анї дати, анї продати тоту бартку тому Бойкови. А Бойко си осердив тай ни хотїв лїпше поправети Ґелетюка на комору. Сказав фирманови гонити конї и видїхав собі гет Бойко, а Ґелетюк лишив си у містї сміхом.

Витак копали ми там, але шо с того. Ми за єкемос ґруником єк пишли копаючі, то докопали си до тої хати, де вни (опришки) зимували. Тота хата була уже завалена, бо и з верхє таки було витко шо серед ґруня є єма.

Одвірки в дверех були кампені. Скіни були муровані, а на серед хати було ватрише, шо опришки клали ватру. Хата була широка так, єк будь котра инча. С того бука, шо казав тот Бойко, лиш було уже коріне; ми находили, бо бука ни було уже.

Але шо с того, коли у комору ми однако ни могли трафити до гроший. А хата завалила си и насипала си повна глини. Правда, шо ми уже ни шукали в стїнах дверий. Може бих були и найшли, але то нас копало шош 15. людий. Тоти люде ни схотїли копати, тай ми гет лишили.

Голови, 26 вересня, 1907, зап. Петро-Шекерик-Доників.

131. Довбушева комора в Тєшкої коло Васира.

В Тєшкої, ни делеко вид Васира, є в лїсї велика скала. В тий скалї є комора Олекси Довбушя. Там є оден менчий камінь и с того каменя є вироблені тисові бери на ту скалу, шо в нїй є комора. Бо на ту скалу нїхто би ни вилїс, хіба лиш тими берями. Але и тими берями будь хто би ни пишов. Бо там у дверйох, де си уходи у комору, є вироблені такі люди, шо скоро би там ишов, то тоти люди вергли би чьоловіка на земню.

Там у тий скалї є велика комора, а в тий коморі є дзвин, шо у великі света та неділї чюти, єк дзвони у коморі.

Розказуют, шо у ту комору улїс був єкос чьоловік з Устерік и пишов у споди. Та лише дї увійшов у велику комору, а там сиди білий, єк молоко, дідо. Тот чьоловік устеріцкий каже: Я єк уздрів того діда коло того дїяментового стола, то я задубів.

А тот дідо крикнув на того устеріцкого чьоловіка: Ти чьо тут увійшов? — Та тот устїріцкий чьоловік ни знає зо страхи, єк вити утїк.

Та тогди єк занїмів тот устїріцкий чьоловік, то сїм років нічьо ни говорив. Аж по сїмох роках зачьив говорити.

Кажут, шо опришки мали таки повирубувані у скалї заступи. И єк куда ишли, то тоти заступи затикали другим камінєм так, шо нїхто би ни пизнав, де є вирубані капки.

Кажут, шо дванацїтьох опришків, послїдних тих, шо зимували у тий славний коморі и шо знали усї уходи там, вистрілєли Угорце отам у Петровим ґілу. Кажут, шо цї опришки дї ишли на грабунки, а Волохи дї пидвиділи їх. И зибрали си у ровту тай сокотили опришків на Пе-

тровим ділу. Єк надийшли ді опришки з грабунку, а Волохи з засіток вистрілели усїх дванацїтьох опришків.

И вид тозди вже нїхто ни сидїв у тих хатах. И там дзвони дзвин до сегодне. Там є великі скарби!

Голови, 6 жовтня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доников.

132. Довбушева бартка і комора.

Я був на Кидроватий коло Довбушевого сїцьця. Єк си вийде на Кидровату, то треба трохи пити в долину и там коло гребеня на поли стої сїдец. Тот сїдец, то вирубаний камінь на чьоловіка. То гет вирубано на голов, плечя, руки, ноги и на люльку так, шо єк сєде чьоловік, то на кожду чєсть тїла є вирубане міеце.

Тот сїдец то вже дуже облупаний, бо єго люде облупали шукаючі гроший. За плечіма того сїцьця є викопана єма, з котрої вибрали люде кôтев зеривний червоних. Тоти червоні то був закопав там Довбуш.

Довбушева комора то вид сїцьця за делеко лиш на один верх Довбушевої бартки. Але шо с того, коли ни знати, єк за делеко летїла Довбушева бартка. Кажут, шо у Довбушя була зроблена бартка з одного цитнаря стали, но то шош мала важити тота барточка. Тай кажут, шо Довбуш єк сєде на тот свий столец то бувало єк верже тов свойов бартков, то вна аж упаде на його комору.

Довбуш був дуже добрий чьоловік, вин лиш у богачів брав, а бідним давав.

В Головах, 20 червня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

133. Чому не можна дістати гроший з Кидроватої?

Кажут, шо єк Довбуш досипав комори золотом та сріблом, то ще єму ни стало було золота двацїтеро чьитверо бисах. Довбуш зибрав ледінїв и взєв двацїтеро чьитверо коний тай пишов за гору по золото.

Прийшов Довбуш з ледінями на гору и лиш сказав, то зараз єму наповнили пани и Жиди тоти коні золотом.

Вернув си Довбуш. Досипав комори тай двері замок, а ключі поклав верс дверий на тичку. Але оден Циган, шо був з Довбушем в опришках, сказав: Ви идїт собі гет, а я си лишу тут!

Але Довбуш єк то учюв, то сказав Цигана застрілити и закопати пид порих, аби вин вартував комори єк ничь, так день.

И через того Цигана голї взєти гроші, бо вин вартує и них би убити на смерть.

В Головах, 20 червня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

134. Страх стереже Довбушевих скарбів.

Розказував минї оден старий Гуцул Иван Костюк з Голов про Довбушеву комору отаке. Каже вин: Я знаю примовєти, тай дес то таки богато помогає людем. Але прийшов раз до мене — каже — примовєти Иван Летушюк вид того, шо єго си була біда учєпила.

Вин минї розказував — каже Костюк — так: Я пас — каже Летушюк — у Кидроватнй кози. Але єкос раз си кози вид мене загубили. Я шукав, фівкав, кацакав, фе таки — каже — нима моїх кіз. Але єк я так шукав скалами киз — каже Летушюк — я уздрів у скалї печьиру тай поліз я у ту печьиру.

Тота печьира була у серединї — каже Летушюк — шо гет мурована, а з неї були двері далї. Я узєв, отворив тоти двері, дало отворити, шьчєзло би, тай ухожу у ту другу комору — каже — а там серед тої хати стої грубий з на два шєжнї за високий зелїзний стовп. А у тим стовпі позабивані зелїзнї клюки, а на тих клюках виси усїлєка зброя: креси, пістолєта, ножі, бартки, ременї, тобивки, порошницї и таке инше.

На земни лежє двоє тисові корита, так дес понад шєжневи за довгі. Тоти корита насипані оливов, а в тий оливі повно наметано кресив та пістолєт. Попид стїни стої шиснаціть питин кидрових, повних, насипаних золотом та сріблом.

Я став — каже — тай си дивю на то, аж я уздрів знов двоє дверий у стїнах. Та лише я хотів ити у тоти другі комори май далї, а то лиш си минї обизвало з поза плечь: А ти шо тут робиш? — Та кобих си був ни обизвав и си завернув, але я сказав: Та же я кіз шукаю, дес ми пропали.

Господи, єк ми дало страху, то ни знаю, єк й коли я вити утїк — каже — а то за мнов си натєгло таке довге, єк кінь, а таке окате, шо аж страх дає, а зуби та губи то такі, єк гребель би двоє склав до купи и ними в одно кланцав. Тай зачьило — каже — кричьити: Ни тїкай, Ива', ти вже мий! — и вид того чьису в одно то за мнов си гонило и ни давало минї покій.

Витак — каже Костюк — шо єк прийшов до мене примовєти тот Летушюк, то єк я єму примовєв, то тота сама біда си натєгла вид брами до викна, а така писана, єк та писанка. Я маю — каже — шєстє, шо я си ни посунув з місця, або си ни перепудив, бо и мене би си було таке учьинило.

Заплатив вин минї — каже — три сороківцї такі ясні, шо страх. Я витак до сороківцив, а вни такі черлені криваві, шо пуду дає. Ледви я їх виміняв.

Голови, 20 червня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

Про Ол. Довбуша не лиш між народом ходить богато оповідань, як се видно з сього роздїлу, але він має вже своє місце і в писаній лїтературі, а його особа освітлена також науково. З історичного боку освітлив нам О. Довбуша і деяких його попередників та наступників др. Юл. Целевич у чотирох статях, зібраних разом п. н. „Опришки" і виданих у XIX т. „Руської Історичної Бібліотеки" (ст. 155—295). Там подав він також нар. пісню про нього і кілька оповідань. В 1897 р. вийшла в Коломиї накладом М. Білоуса невеличка книжечка п. н. „Олекса Добушъ, ватажко опришкôвъ. Повѣсть исторична, написавъ К. А. Кучуракъ". На ст. 3—19 надрукована тут „повість" про О. Довбуша, а дальше йде компілятивна статейка про опришків (ст. 23—62), в якій доволї місця присвячено О. Довбушеви. В мадярськім журналї „Ethnographia" з 1908 р. (вип. V, ст. 283—284) надрукована невеличка статейка про Ол. Довбуша Т. Легоцького п. н. „Uj adat a varázslatról".

В поезії найбільше місця і працї присвятив О. Довбушеви гуцульський поет О. Федькович. Він полишив нам чудову поему п. н. „Добуш", шо зачинаєть ся від слів: Гей ци чули, люде добрі, перед ким то звірі стинуть? (Твори, т. I, ст. 84—89), а крім того другу п. н. „Недуг Довбуш" (I, ст. 401—402) і третю п. н. „Дзвінка" (I, ст. 403—404). Обі останнї переробив він також по нїмецьки (I, ст. 728—730). Понадто розсипував він згадки про О. Довбуша в инших поемах, прим. „Доля" (I, 404—406). „Убогий леґінь" (I, 471—472), „Шипітські берези" (I, 159—165) й ин.

Про О. Довбуша є також пісня Софрона Витвицького, в якій він наслїдував пісню Корженьовського: Hej bracia opryszki, nalejcie do czarki, do ognia przyrzućcie drew... (Пор. Rys historyczny o Huculach, napisał na korzyść zakładu głuchoniemych we Lwowie Sofron Witwicki, duszpasterz obrządku gr. kat. w Żabiu, w Październiku 1862. Z dołączeniem mapy geograficznej obecnej siedziby Huculów. We Lwowie, 1863. ст. 126—128).

Крім поеми старав ся О. Федькович свого улюбленого героя О. Довбуша представити нам також у драмі п. н. „Довбуш", яку полишив аж у чотирох редакціях, із того у трьох українських (Твори, т. III, 1, ст. 32—409) і одній нїмецькій. — Гнат Хоткевич написав також драму про Довбуша п. н. „Довбуш, драматичні картини в 5 дїях і 6 відслонах". Драма ся ще не друкована.

Німецький письменник Е. К. Францоз написав роман, якого героєм є Довбуш, п. н. „Ein Kampf ums Recht" (нове виданє: Stuttgart u. Berlin, 1906, I Bd. ст. 284, II Bd. ст. 308, 8⁰). Сей роман перекладено на російську мову і на його підставі написав М. Старицький драму п. н. „Юрко Довбиш", де змалював повстанє Гуцулів за землю під проводом Довбуша. Сю драму грають українські театри в Росії, але доси її не друковано.

Також у музиці має своє місце О. Довбуш завдяки о. П. Бажанському. Він видав у Львові, 1907 р. в літоґрафії Піллєра отсей твір: „Довбуш, чорногорський ватажко, після народного переказу з р. 1738 — 1745. Народна опера в Ш діях Порф. Бажанського".

Народніх оповідань про О. Довбуша, крім згаданих у Целевича, надрукував разом найбільше (усїх вісїм) В. Шухевич у „Гуцульщинї" (т. V, ст. 170 – 188). Належить іще згадати окрему брошурку О. Назарука п. н. „Суд Олекси Довбуша і инші оповіданя" (Львів, 1907), де надруковано одно оповіданє про О. Довбуша.

V. Довбушеві товариші й наслїдники.

1. Опришок Іван Бойчук.

135. Іван Бойчук і Довбуш.

Иван Бойчук ходив давно у вопришки, ше перед Дмитром Довбушем. Тот Иванко Бойчук був розумний та хєтрий, бував богато років у вопришках, бував царами, світами. Довбушя дуже кортіло бути в тим Бойчуком, та шош си у него розпитати.

Але однако ни мих Иванко Бойчук улїзти на Золоту Баню, а Довбуш улїс. У тий Золотий Бани були шисть голубцив, вироблених з діяменту. Тай Бойчук дванацїть раз нападав на Золоту Баню, аби був добув тоти шисть голубцив тай ни мих, а Довбуш їх добув.

То є дві Бани Золоті, одна май менчя, то ця суда блише, а друга велика Золота-Баня. То у тий великій Бани були тоти голубцї. Пишло з Довбушем дванацїть опришків на Угоршіну. Ишли вни почьерез полонини тай лише вийшли з окрайка, аж видє, а дідо бє замітницї у земню.

Иван Бойко був такий дужий, шо замітницї бив у земню так, єк кілє. Єк уздрів Довбуш, шо дідо бє однов руков у земню замітницї, сказав до опришків: Чюєте, хлопчїтя! Це муси бути тот опришок, Иванко Бойчук!

Довбуш прийшов з ледінями ид Бойчукови тай каже: Боже помогай, ґаздо! — сказав Довбуш.

Красно дєковать, панове юначі! Шо скажете нового? ци здорові та дужі? — сказав Иван Бойко.

Ци то ви, ґаздо, Иван Бойчук?

Я — сказав Бойчук. — А шо, вам треба знати? А ви шо за одни, панове юначі, ни мавше діла я вас питати? — сказав Иван Бойчук.

Я Дмитро Довбуш, (оповідачь Никола Зеленський не знав докладно імени Олекси Довбушя и називає Олексу Довбушя Дмитром Довбушем і я так записав), а це мої ледіні — сказав Довбуш. Я дуже рад, побратиме, шо я вас видшукав. Я вас, брате, в одно шукав, аж доків ни найшов — сказав Дмитро Довбуш. Тепер мині порозказуєш усєлєке, бо ти бував світами тай усєлєке видав тай чював — сказав Довбуш.

Може ви хóчете гроший, або зброї? Я вам усего додам, кілько чього забажите — сказав Иван Бойчук.

Але Довбуш нічьо ни хотів брати, лиш просив, аби єму сказав добре слово.

Довбуш з ледінями три дни и три ночі пив та баював у Ивана Бойчука. Тай Иван Бойчук розказував про тих шистьох голубцив диямянтових.

Але каже Иван Бойчук: Ви то, пане ваташку, пусто собі ни гадайте! Бо тоти голубці ніхто би ни дістав вити з тої каси. Я там приходив з своіми ледінями скільканаціть раз. Але пусте. Годі було узєти тоти голубці.

Там є чьотири варті. А на дверйох, де си входи у касу ид тим голубцям, є варта, шо складаєт ци з чьотирйох жовнір. А дврі гет переплетені ґвирами.

А Довбуш каже: А я мушу їх дістати.

Але ні, ни дістанеш.

Але дістану, — сказав Довбуш.

Тай Довбуш пишов у ту Баню ид тим голубцям. Прийшов Довбуш ид тому замкови, де були голубці у Золотий-Бани. Там єк си уходи у замок, є на шанци зелізний мист. Довбуш прийшов там пид тот мист, шє ни зорело. Тай заліз Довбуш пид тот мист тай усї дванаціть опришків з ним.

Довбуш пид тим мостом перебрав си на жєбрака. Бороду собі мав уроблену з моху, а помашєну чімос таким, шо присєг би, шо то таки правдива борода. Довбуш приліпив собі тоту бороду, а борода велика аж по пояс сєгала. Довбуш лишив тих дванаціть опришків пид мостом, а сам пишов ит тим вартам.

Иде Довбуш так помаленьки, лиш нога за ногов, згорблений дідок, тай приходи ид перший варті, тай склав си, скулив си, згорбив си, тай зачєв просити жовніре: Жовніре мої, любі та солодкі, дайте мині єкий ґрейцер на дорогу, аби вам Бих сєтий помих у нашего татка мирно вислужити.

Жовнїре дали кілька ґрейцерив Довбушеви, тай кажут: Заберай си вици!

Але Довбуш ни хотїв уступити си, лиш пишов так ид другий тай третий вартї. Але прийшов ид четвертий Довбуш вартї, тай лиш хапнув два ув одну руку, а два у другу, тай розтрутив так, єк курєта у боки, тай улїс у касу ид панови касєрови.

Уклонив си Довбуш касєрови тай крикнув: Де є тоти дияментові голубцї? Лиш цїхо — крикнув Довбуш — бо кілько є война у царя, то все минї играшка. Нима шо и пахати.

А то у тот чєс наскакали ид Довбушеви опришки. А касїр лиш удубів тай показав руков на ту канцелярню, де були голубцї.

Довбуш увийшов у ту канцелярню. Аж там на столику стої чьотири голубцї дияментові. Господи, єке то файне! Лиш дивити си на то.

Довбуш тоти голубцї у кєшеню тай пишов. Але Циган був у Довбушя за опришка. Тай тот Циган був катавала. Довбуш пишов ув одну канцелярню з опришками, а Циган заблудив тай шутнув си у другу. Аж у тий другий канцелярни найшов Циган лишє два голубцї на столику тай исховав їх собі у тєшеню.

Пишли опришки з Довбушем з Золотої-Банї тай си роздєкували з старим-славним опришком Иваном Бойчуком тай пишли собі гет. Але уже гет на полонинах Довбуш витєх свої голубцї тай зачєв обзирати.

А Циган каже: Гий, хло', чю', и я, дедику, (Довбушя опришки звали дєдем, Никола Зеленський) маю голубцї.

Де ти маєш? — крикнув Довбуш з зачюдованєм.

Циган розказав Довбушеви усе, єк си стало. Тай подав голубцї Довбушеви.

А Довбуш сказав: Дам тобі свою шо найстаршу комору, лиш дай минї оцї два голубцї.

Циган си згодив дуже охічьно тай подав Довбушеви тоти два голубцї. А Довбуш дав за два голубцї свою найстаршу комору Циганови.

Голови, 17/10, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

136. Оповіданє старого опришка.

Пишли ми давно на косовицу у Румунїю. Тай прийшли у Штапяну за Дорнов, уже таки вечьиріло. Повернули ми до одної хати питати си, ци нима кішнї. А в тий хатї був старий - старий, темний-слїпий дїдо. Голов була лиса и одного волоска ни було на голові, а борода була біла, єк молоко и сєгала аж по поєс.

Ми си обнучювали у того діда. Вин дітий ни мав, лиш мав три слуги и дві служници. Був великий богач.

Питаєт ци вин у нас: Видки ви? — А ми кажемо: З того боку галицкого, з Дідушкової-Річки (Красноілї). — А вин каже: Ага, я знаю вже, видки ви. А знаєте Декєцу Панкевича? — каже вин. — Ми кажемо: Знаємо.

Делїнь дідо розговорив си з нами так, шо Боже! Тай каже: А ци знаєте ви Говирлю? — Знаємо, дідучку — кажемо ми. — Гий, сараки, коби я мав діти!! було би з чього жити — каже тот дідо.

Єк бих вам сказав — каже — то на мий голос найшли бесте такі скарби у Говирли! Було би з чього жити!

Нас си зибрало — каже — раз дванаціть у Говирли. Тай Циган був нижи нами. Тай пишли сми у Золоту Баню, до каси. Узєли сми осмеро коний з полонин тай идемо. Ми вийшли з одного лїса на згарь, аж там ми уздріли одного діда, шо мав на плечю двaціть пєть колив. Вин закладав тай тим кілєм так, єк тичками, бив у земню. Ми єк то уздріли, то задубіли зо страхи. А витак си схилили тай зачьили утїкати в ліс. А тот дідо повидів нас тай зачьив кричьити: І-і-і-і-ни тіка-а-айте, я вас вижу!

Ни було шо робити, ми мусїли ставати тай иждати на него.

Приходи вин ид нам тай каже: А доків ви, ци ни на Золоту Баню до каси! — Таже гадали сми — кажемо. — Тот дідо каже: Ий сараки, — там би вас усїх вистинали, єк курєт. Хіба би я з вами пишов. Там є — каже — сегодне весїлє, то каси усї поотворювані. Фрайкошт.

Прийшли ми до Золотої Бані тай пишли у каси. У каси було дванаціт́еро дверий и у кождих дверех був ключ. Ми ключі повитєгали тай пишли у каси. Набрали гроші тай изнов утекли. Ми утікали, аж нараз учюли ровту, псив, войско, шо си гнало за нами. Ми ни мали де си дїти, бо нас слїд зражував. Добігли ми до икоїс рички. Поштрикали в воду и плили водов доти, доків вни ни згубили слїд, и утекли сми.

Прийшли ми у Говирлю, на потик, там де одна иде дорога на Говирлю, а друга в Чорногору. Ми там вишестерили на гладкий єк двері скалї гроші, икі сми мали за великі. А више тої скалки на ривненьким викопали сми єму и там у кітли дзервиві висипали усї гроші.

Але на три ступні вид тих гроший є гроші циганскі, ничісті, котрі абесте ни брали.

Було то так; єк ми всипали гроші, а Циган каже: Го, хло', чю', подайте минї мої гроші. — А ми взєли и єму єго гроші потали тай єго гроші закопали на три ступнї пид западь вид наших гроший. Тай на тих грошех сми убили Цигана, аби їх в одно сокотив. То тоти гроші ничісті, бо на них Циган лежи.

А ці свої гроші загребли сми, наклали з ришя ватру на них, тай пишли сми гет. То тоти наші гроші чісті, бо вни ни заклеті.

Ми си мали витак вертати тай брати тоти гроші. Але єк убили Довбушя, то ми вже ни ишли ти гроші брати и там уни си лишили и до сегодне. Я вже тепер мою 180 років и 30 років є, єк я сліпий, а дітий не маю, то ни годен сми ити брати.

Ми си питали, видки вин (тот дідо опришок) там зайшов, але вин казав: Видки сми є, то є. — И ни хотів нам сказати, видки вин родом и єк си називає.

Отак мині розказував Михайло Рибарук-Биндерев, 70-літний Гуцул, котрий з замолоду ходив у Румунію, про того опришка.

В Головах, в липни, 1907, зап. Петро Шекерик-Доников.

137. Напад опришків на Золоту Баню в Угорщині.

Розказував Грицьо Баган про напад на Золоту Баню за горов так:

Зибрало си сто опришків вици з Галичьини піших, а сорок з Волошіни (Буковини) кінних и тоти опришки зийшли си разом на полонинах, на Судії, тай вити вже йшли разом за гору на Золоту Баню.

Ишли вни, тілько вже ишли, тай прийшли на одну ріжу, с котрої то ріжі було лиш до обід ходу на Золоту Баню. Посідали вни на тий ріжи тай сидє. А на тий ріжи була заснована суплитка плоту.

Уздріли опришки, иде дідо білий єк молоко з ліса, тай несе двацїт колив сирих, лише втєтих, на плечю. Тот дідо ни метав борше тоти коли на земню, аби виддихнути, але брав по одному тай забивав у земню так, єк тичьку у фасулю. Котрий ків озме з плечя, то ним лиш раз удари, а ків по колїно у земню залети. Такий то був дідо дужий.

Опришки єк то вздріли, то лиш си видивили на діда. Тай собі гадают: Єкий це дужий, єк би хапнув тїв, то би нас усїх випереривав.

Єк добив дідо тото кілє тай приходи ид опришкам. Єк прийшов ид опришкам тай сказав: Єк си маєте, хлопці? — Гарас, єк ви дідучку? — сказали опришки. — А доків, хлопці, ци ни на Золоту Баню Бог провали? — запитав си дідо опришків. — Таже на Золоту Баню, дідочьку, єк би Бох помих — сказали опришки. — А дідо сказав: Гий, сараки, там усї бесте вигибли єк курета. Хіба би я вам допомих. (Вже є товариш побратим). — Ий коби, дідичьку — сказали опришки.

Дідо говорив далї. — Там — каже — фистунок, обведений мурами, по шисть шєжінь за широкими, а по три шєжні за високими, далї обмурований валами, шанцями так, шо ви би си в него ни дістали. Хоть бесте — каже — робили драбинє та лїзли на мур, то однако би вам вистинали голови єк курєтам и посклададали би вас у копи. Але я вам допоможу. А тепер — каже — лагодьте зброю, будемо ночювати, а завтра пидим в дорогу.

Опришки нарубали держівна, понабивали піки, зладили пістолєта, креси, ножі тай пишли до діда на ничь.

Дідо вимішєв сїмнацїть бербениц бриндзи в кулеші и тими кулешями-бабами вигудував ледінів-опришків. Такий то був бідний дідо, шо сїмнацїть бербениц бриндзи вимішєв за раз в кулеші.

Перенучували, а дідо каже: Сегодне в шестий годині рано буде ити принцизна, донька круля Байора, до вінчиня. А ми идїм и залїзим пид мист на шанци в фистунку и там будим сидїти, аж доків ни вчюємо, шо ме гутїти фира фистунком. Я тозди пиду на перед, а ви за мнов и все буде готово.

Зибрали си опришки тай пишли до того фистунку. Вийшли на шанец тай залїзли пид мист на шанци, всї сто сорок, а з дідом и оден. Посїдали там тай сиділи до шестої години.

В шестий годинї учюли, аж то грими фистунком-замком фира, а дідо каже: Ану тепер, хлопці, всї за мнов, єк оден. — Дідо пишов наперед, а опришки за ним. Вийшли на мист тай пишли ид брамі.

Дверник розимок з середини зелїзну браму, та лише дві парі вийшли коний (бо принцизна ишла чьотирма парами) на двир, а дідо єк хапнув конї за поводи, отак єк курєта затрутив ту бричьку з кіньми тай принцизнов у середину фистунку.

Тозди всї сто сорок опришків зайшли у фистунок, дідо видобрав у дверника ключі, замок браму тай ключі у тобивку сховав. А принцизна ни жива, ни вмерла сиди на возї. В принцизної була на шиї у три реди золота зґарда, з самих дукатив та чьирвоних. Тот дідо, шо прийшов з опришками, уздрів ту зґарду на шиї у принцизної, тай хап руков за зґарду, а другов руков єк махнув бартков тай перетєв зґарду тай сховав у тобивку собі. Бирше ничьо їй ни казав.

Тот дідо був там знакомий у тим фистунку, знав усї уходи. Пишов вин на перед, а опришки всї сто сорок за ним. Прийшли до касий, там де робє гроші, а то лише си сходє урєдники, робитники робити гроші.

Зайшли всї сто сорок, з дідом и оден, до тої каси, дідо двері замок, а на урєдників крикнув: Упасти лицем до землї! Урєдники попадали лицем до землї, аби єкий ни пизнав опришка, або ни стрілєв.

Розказували, шо там були в катках: Чьирвоні, дукати, талєрі, срібло, злото, хто хотів, то брав, шо хотів. Гроші тоти, отак єк би биб був насипаний в катках, так там золото та срібло.

Дідо крикнув: Ану, хлопці, беріт раз-два кілько котрий хочи тай може понести, бо йдемо. — Напакували, хто шо хотів, тай мих понести. Буковинце понасипали в шкірєні бисаги на коні, а наші у тобивки, ремені, та бордюги так, аби могли нести.

Єк си всї напакували, дідо крикнув: Готові, легіні? — Готові, юнаку — крикнули опришки. — Усї готові? — крикнув дідо. — Усї — видказали опришки. — Ану тепер всї за мнов, єк оден — сказав дідо.

Розимок дідо касу, вийшли всї опришки на двир, дідо знов замок касу з урєдниками тай пишли далї. Тот дідо на перед, а всї сто сорок опришків за ним двийками. Все два, два, поставали в карію, посправєли пістолєта, піки, оден все в оден бик, а другий в другий бик. Єк би в нї були стрілєли, то и вни би були стрілєли. Але так Бох дав, шо ни вни ни в кого ни стрілєли, анї в нї ніхто ни стрілєв. Ни знати чьиму нихто ничьо ни казав опришкам. Ци тимунь, шо так нинадійно напали опришки, ци тимунь, шо так їх богато було и шо собі так сміло все робили. Того ни знати. Опришки перейшли задвирє, фистунок, дідо прийшов до брами, витєх ключі з тобивки, видимок браму, всї сто сорок опришки вийшли з брами, дідо замок за собов браму тай сказав: Ану отепер, побратими, шо ноги затєкают, далї.

Видбігли опришки таки вже гаразд делїчко, єк учюли, а на замку-фистунку вдарили в дзвони, заклепали в клепала, зробили ґвавт, шо опришки касу курулевску виграбували.

Доків зробили ключі до брами слусарі, то опришки вже далеко були.

Делїнь займила си ровта за опришками. Войско на коньох, гайдуки, то все си займило [в] погоню.

Але опришки всї повтїкали. Хіба би був котрий мав флєшу з горівков, та сїв їсти та пити, аби того имили. Але однако кажут, шо лиш відий одного з Буковини опришка застрілили. Вин відий сїв їсти, а ровта подогонєла; вин зачьив утїкати тай тозди єго застрілили. Тоти решта всї утекли. Тай затого ни знати на певно, ци єго убили, ци и вин утїк, але живого ни одного ни имили.

Волохи-Буковинце з живов душев ледви донесли тоти бисаги на ту ріжу, де нучювали. Тай пометали на конї, тай сами посїдали поверх тих гроший тай гайда на перед, а за ними піші опришки тай повтїкали. Ровта гнала си, шо гнала, а нарештї си завернула відий, бо опришки втекли.

Шо си стало с тим дідом, того ни знаю, бо Баган ни казав ничьо вже за него, ай я си забув запитати в Багана.

Вин си, тот дідо, ни мих вже лишети на тий ріжи. Бо там був великий троп. Преці ночювало сорок коний и дновало, то шош умісило та уробило конєків там, шо и сліпий або дурний був би си здогадав, шо тот дідо був в змові з опришками. Витко, шо и тот дідо утік з опришками в гори.

Але шо тим опришкам була з тих гроший за користь? Вни єк несли тоти гроші, то тєшко їм було. Понаробели собі з тих гроший садна на плечьох. Вни мусіли видмітувати тих гроший. Оден опришок брав наголовник, другий, третий, чьитвертий чьирвоних тай зсипали до купи и закопували в дзеривні кітли в земню.

Єк прийшли суда, однако ни було їм гаразду. Тот круль Байор розписав усіма царами письма, шо єкби хто такі гроші мінєв, або давав роблені того и того року, того и того місєця, того и того дня, тої и тої години, аби того зараз вєзати и карати, аби вин розказав, видки вин має тоти гроші.

Тозди єк то си учюло, шо то таке є, то гроші тоти суда си ни мінели. Хіба котрий пишов у Волошіну, Румунію, то мих там вимінєти, бо там нихто ни ловив. А ці, шо ни ходили у Волошіну, анї Румунію, казали: Ми закопаємо гроші в земню, а єк це перемине, то ми виберемо гроші и тут таки вимінєємо.

Позакопували свої гроші в земню, а сами пишли в опришки, або вимерли, а гроші си лишили и до сегодне у земни. Та ототo, шо видє, шо дес горє утуда Чорногорами, то тих гроший. Єкби чьоловік найшов, мав би з чього жити. А так скарби пропадают у земни.

Отакі то давно були хлопчішя. Єк би тепер уздріли и наші шляпаки, тоби в гачі ср..и зо страхи. Але тепер си минуло...

Отак розказував минї дєдя мий, 77-лїтний старец Дмитро Шекерик-Доник, а мому дєдеви розказував дєдив дідо Грицьо Баган, старий дідок, котрий був 38 літ в ледінях.

В липни, 1907, Голови, пов. Косів, зап. Петро Шекерик-Доників.

138. Бойчук.

Бойчук? — То він був, я чув за него. О! він дуже рабував людий. Раз, кажуть, ішов він через Надвірну з леґінєми, ішов собі ярмарком так цілов ротов — не бояв сї.

То був ярмарок. А наші два Зеленци як уздріли, шо він іде, тай зачели бічи за ними на вздогінь — гадали помагати ловити.

Але Бойчук покмітив їх тай такі приступить: Чого вам! шо вам, каже, треба?!

А, ми, каже, ідем, бо нам сї дуже сподобало, шо ви так собі файно ідете ярмарком і нікого не боїте сї; ми би, каже, раді їд вам пристати...

Приймив їх.

Десь там ограбили они якогось дідича, ци Жида тай знесли тото добро, шо уже забрали, на одно місце і заставили би їм тих двох Зеленців вартувати; бо пішли по коні. А тоти — хап! один за рогатину, а другий якус пушку — тай в ноги... Пі-шли! Раді, шо вірвали сї.

Але сховали сї они за скалов, за навісов отак.

Тоти прийшли, шукають — якис раз перебігли по при них, але заздріти не могли.

Тай ті відтак ночев пішли.

Зап. 1907 р. в Зеленици (присїл. Зеленої), Надвірн. пов., від Івана Осташука, Ант. Онищук.

139. Напад Бойчука на Болехів.

Багато їх си по наших горах увихало, не лиш він один із свойов ватагов. На цїй ґруни, де ми сидимо, сиділи давно Цигани. До них, бувало, опришки приходили гостити, там на отсім дзьобали данцували. Одні данцуют, а другі варту тримают, відтак мінеют си. Стару Циганку я ще тємую, 100 рік мала, єк умерла голодного року. Бувало розказує, що такої землї повібивают підковами, єк данцуют, що 10 цебрів Циганки мечут у рипу. А при данци оттак з делека (показує) тра було руками держити си, бо за поясом зо штири пистолє, барда тай всєке ружіє.

Ходили по цих лїсах і Пістолєтник із Білоберезки, з 12-ма товаришами, і Марусєк, Бойчук й Штола.

Раз Бойчук із товаришами прийшов до Болехова, там вони всєкого добра набрали, а Бойчук ще й приспівує:

Бойчук підляцкий має розум козацкий,
Розбиває хлопцем на радість.
Берiт, хлопцї, червінцї не злїчені,
Берiт сукна не змірені.

Набрали всього тай пішли. Чуют, а за ними войсько в погоню йде. Вийіхали вони за місто гет за горбок тай далї коні перековувати.

Поприбивали підкови на оборот, йідут потому в перед, а коні сліди лишают у зад. Війшли люди, шукают слідів, підкови показуют у зад; туди вони й поїхали.

А на Чорногорі була така стая, там вони си сходили. Бойчук із Пістолетником змовили си тай довгі часи разом розбивали. Аж раз Пістолетник напер си конче напасти на Косів. Але Бойчук і чути не хоче: Що ти си гадаєш, побратиме? Таже Косів наша мама, Косів нас вигодував, а ти єго розбивати хочеш? Ей не буде в цего добра! Я свої хлопці забираю, а ти хочеш гинути? йди? І розлучили си.

Зап. в Річці, Косів. пов. від Івана Петюка-Кищука Олена Кисілевська.

140. Смерть Пістолетника.

Єк Бойчук і Пістолетник розлучили си, пішов Бойчук свойов дорогов, а Пістолетник війшов із своїми на тоту гору аж під Косовом, де тепер 3 хрести стоє, та далї данцувати й співати, ба ще й посилає післанців до міста, аби єму харч туди віслали, але нїхто не хотів того зробити.

Попровадив він своїх товаришів у Соколївку. Там був шинок, називав си „Марися"; там си опришки сходили, данцували, пили та радили си, в котру сторону йти рабувати. Пішли й тогди. Данцуют, а тимчасом розійшла си чутка в Косові, що опришки блиско. Кинув си народ, позасїдали скрізь в Сокільских та инчих горах та лїсах. Скоро опришки війшли — стали їх люди лапати. Стрілєли вони так, що аж темно від диму стало; не одного скалїчили, але таки полапали їх, лиш один Пістолетник утік лїсами в Шешори. Там був у него знакомий пип, той єго иногдї перетримував, туди вин си сховав і тепер. Пересидів він у того попа аж до зими, не мало маєтку дав за тото попови. Але приповіли попови, що єго гість кохає си із попадев. Єк пип тото учув, захотів Пістолетника позбути си. Приніс єму до єго хатини, де він сидів, напити си спиритусу, але такого лютого, єк то вже пип розуміє.

Віпив він того порцію одну й другу. — Ей що то, каже, побратимку, таке? Що ти менї такого лютого приніс? Єй, побратиме, варе, то зле буде! — Єк він напив си того тай єк сидів за столом, спер лікті на стів, підпер руками голову тай задрімав, а перед ним на столї стоїт штуц набитий. Пип сидів по другім боцї стола тай так легонько обернув штуц Пістолетникови проти грудий, та дур у него обома кулєма нараз, аж вілетїли на скрізь та таку діру далї, єк кулак в плечех

зробили. Гей єк си зірве опришок, дарма, що простріляний, єк ухопит стів навперед себе, а пип зо страха за грубу сховав си. Тот єк жбухнув столом у грубу, на двоє си переломила; відтак сконав.

То була зима, перед різдвенними светами, зимно таке, що гей, гей. Була там озница, що си держит коноплї, там єго пип сховав.

Але прийшли тепла, що з тим дїяти? Взєв пип тай закопав. А ту єкос люди си дізнали, стали приповідати, що попови, що чоловіка забив, ніяк службу правити; от він заплатив добре свому слузї, той на себе вину взєв, тай пропало.

Зап. в Річцї, Косів. пов. від Івана Петюка-Кищука Олена Кисілевська.

141. Куди втїкали опришки?

Бойчук ходив зі своїми товаришами 30 років, а відтак розійшли си, хто в Росію, хто в Бесарабію, у Молдаву. Бойчук пішов у Сакущину на Молдаву.

Зап. в Річцї, Косів. пов. від Івана-Петюка Кищука Олена Кисілевська.

Оповідане про Бойчука пор. В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 192—193.

2. Опришок Іван Рахівський.

142. Іван Рахівський.

Иванко був родом з Рахова з за гори. И тимунь єго звали Иваном Рахівским. Вин блудькав коло хати, голий и голодний тай просив кавалок хлїба. Так Рахівский Иванко бував помижи люде, аж доків єго ни здибав Довбуш Олекса.

Єк здибав єго Довбуш Олекса тай узєв єго з собов за товаришя у ледїнї. Але шо Иванко Рахівский був на світї рузумний, хитрий, бистрий та швидкий-лехкий, то Довбуш Олекса єго дуже полюбив и вин став нирозлучьним побратимом Олекси Довбушя.

Кажут, шо Иван Рахівский мав пидкови з самих игов. У тих пидковах Иван Рахівский вибігав аж на дванацїтий пльонтер стїнами тай ни падав.

Бувало, єк прийдут де до икої скали робити комору, то ніхто в світі би був ни пишов на скалу, лиш Иван Рахівский у тих иглєних пидковах. Вин уже, бувало, пиде отак скалов, єк помостом. Понабиває у скалї гаки залїзні, накладе бери, латки, поручє, тай аж тогди идут опришки довбати скалу.

А такий був прудкий, шо ніхто би го був ни випередив. Аби икий кінь прудкий утїкав сперед него, то вин єго випереди и име. А бувало, аби єке велике панске стадо коний утїкало, то Иванко Рахівский єго випереди и заверне.

То була унїя, а ни чоловік. Про то Иван Рахівский звав си.

Голови, 19 жовтня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

3. Опришок Федір Головатий.

143. Федір Головатий.

В той час, як ходив Довбуш, був славний опришок — Федір Головатий звав сї. Він не мав так леґінїв, як Олекса, але ходив сам воюючи. Тот Федір був дуже моцний, а голову мав гей ґелїтку — така велика була — тай тимой звали єго Головатим.

Раз імили єго і замкли у Сиготї до темницї. Як зачув за него Довбуш, пішов у Сигот, бо хотїв єго дуже дістати у своє товариство. О! бо тот дужий був! Раз як сїдлав конє, то піднєв го за попругу у гору гей ярчьи. На єго сопілцї ніхто не міг заіграти, лиш хиба Олекса; Олекса лиш сєгнув на нї...

Прийшов Олекса у Сигот — а там пани і Жиди підмовили тай підпоїли того Федора і випустили проти Довбуші.

Ти, кажуть, кобис стрілив ід Олексї, то ми тебе пустимо на волю...

А той узєв — тай дурний послухав. Як вийшов Олекса на місто — а той стрілив ід Олексї; на щістє кулї нікому не шкодила.

Олекса як тото уздрів, каже: Тепер певно будеш сиру земню гноїти... тай пішов.

Відтак післали пани запитанє до царє, шо з таким розбойником зробити. Цар, як зачув за него — не зволив єго тратити, але казав єго прислати д' собі — аби там стояв на вартї у бурґу.

Та — що? Нїм письма вернули сї від царє, а они єго уже замучили: вбили го на паль.

Відтак прийшов від царе наказ, шо за кару, шо тото зробили, то мусіли давати шо року тот шоломок, шо Федір носив на голові, повен червінців; місто мусіло носити ту кару до царе.

Зап. 1907 р. в Зеленици (присіл. Зеленої), Надвірн. пов., від Івана Осташука, Ант. Онищук.

144. Сон Федора Головатого

Федір Головатий начував усе у одного діда, усе у него переховувавс сї; тай так потому було, шо такі той дід справив на него погоню...

Раз каже Головатий: Знаєте, діду, снив ми сї дивний сон сеї ночи; снило сї мені, каже, шо я десь ішов містом тай ніс ем на голові трое хліба, а ворони злітали сї, каже, і хотїли той хліб рознести... шо то би могло бути?

Е, каже дїдо, снить сї тай уже; ходиш, каже, сьвітами розбоем, всеко видиш, тай відтак і плете сї тобі таки — ні сюди, ні туди...

Тай потому шось у день, ци би два его такі відти узели...

Зап. 1907 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов. від Івана Осташука, Ант. Онищук.

4. Опришок Іван Бойко.

145. Іван Бойко.

Був икийс великий богачь тай звав си Бойко. Але тот Бойко мав свою полонину дї в Чьорногорі. Вигнав він в полонину одного літа пару волив таких, шо може вартували петьсот банок. Тай поклав до тих волив за бовгаря, аби вартував тоти воли, свого сина: Ивана Бойка. Але тот дї Иван Бойко вартував, шо вартував тоти воли, тай дес си видвернув вид волив, а медвідь убив того вола дорогого.

Вийшов з села старий Бойко, дедя Ивана, тай ек учюв, шо вола дї вбив медвід, хапнув кріс з клинка тай хотїв застрілити дї Ивана, свого ридного сина, через того вола. Але Иван Бойко ек то вздрів, шо его хоче застрілити дедя через вола, то вин утїк у лїси.

Та лише дї Иван Бойко забіх у ліс, а Довбуш з легінями иде. — А доків ти, мой, идеш чьоловіче? — сказав Довбуш до Ивана Бойка.

А Иван Бойко розказав усе по правді, єк через вола єго хотів ридний дедя застрілити. И через то вин муси утікати.

А Довбуш Олекса ді каже: Ни бий си, хлопчьи, иди з нами в опришки, — тай до опришків сказав: Ходім на стаю до старого Бойка.

Прийшли на стаю до старого Бойка, а Олекса Довбуш каже: Коли ти хотів убити сина собі через вола, то аби ти єго ни вбив, то я беру єго собі. А за вола я тобі заплачю. Тай сказав до опришків, аби дали старому Бойкови гроший. Кождий опришок дав ді по бордюгови гроший, а сам Олекса Довбуш дав ді два бордюги гроший старому Бойкови.

А цес молодий ді Иван Бойко був силний, плечістий; ни бий си, Довбуш видів, кого приймати до свої кумпанії.

Олекса Довбуш мав ни дуже побогато хлопців, але самих добраних, шо над ні ни було нидде.

Тот Иван Бойко був по смерти Олекси Довбушя ваташком опришків. Вин був великий заведія. Вішєв та харашів панив та Жидив.

Так розказував про Ивана Бойка бувалий 38 рик в опришках Грицьо Баган з Голов.

Голови, 14 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доников.

5. Опришок Форґач-Паничів.

146. Форґач Паничів.

Форґачь Паничів мав отам у Змиєнках пид Кринтов, де тепер сиди Чєрленó у Курлеївках, колибу, тай у тий колибі сидів. Вин хожував в опришках дуже богато. Їх, єк си ховали, то гудував єкийс Дмитришє, оцих Дмитришів дедя.

Шє и до тепер у Курлеївках є тот бук, шо єк стрілив Форґачь Паничів, то куля єго назкріз розстрілила. И знов єк си ховав туда Форґачь Паничів у Курлеївках, то пид трьома смєреками зрослими до купи сховав Форґачь Паничів золотий тіліх чєрвоних. Опришки мали тіліхи, бо уни грабували церкви. Форґачь Паничів був великий опришок-заведія в Жибю — пид Кринтов.

Голови, 2/XII, 1907, зап. Петро Шекерик-Доников.

6. Опришок Шумей.

147. Шумей.

Давно дуже, ше є за Довбушя, жив на Єсенові Шумей. Шумей бував в опришках богато років. У него зимував Довбуш три роки. И Довбуш закладав плит тогди, єк ишов Дідушко. Та Шумей був предід отого Шумеєвого Фоки.

Від Олекси Шекерика-Доникового зап. Петро Шекерик-Доників.

7. Опришок Василь Пігул-Попецун.

148. Пігул із Жабя-Синиць.

Пігул був старий чьоловік, бо єк умер, то мав сто девєтнацїть років. За молоду ходив Пігул в опришки и був славним опришком. Розказуют, шо Пігула ше Довбуш колисував у колисї бартков, єк Пігул був дитинов.

Про того Пігула, званого таки Попецуном, розказував минї дїдо Іван Микитейчук, син Проця, а дєдя мої ненї. Вийшов я раз до дїда, а дїдо зачьив розказувати за Попецуна. Тай каже:

Єк си мене учьинила, синку, лїсна, то я ходив искріс по примивниках, ворожбитах, ба навіть и по дохторех, але лїку я ни мих нидде найти. Але сказали минї люде, шо є в Синицях така вода на камени в Довбушєнцї, шо николи ни висихає, ай ни видки ни начюрає. И богато казали, шо та вода би ми помогла.

Але за ту воду нихто ни знав крим старого опришка Пігула-Попецуна. Бо вин хожував в опришки и знав всї входи у Довбушеву комору, ба навіть нираз тов водов си лїчів.

Я раз си зибрав, у водну неділю, тай пишов до Попецуна у Синицї. Прихожу я до Попецуна, а вин сиди білий, єк молоко на лавици.

Миром! — кажу. — Миром, гарс[1]), єк ви? — каже Попецун.

---

[1]) = гаразд. Цїла фраза се формулка одного з численних привитань гуцульських.

Я сів коло Пігула тай шош туда говорю, аж уходє два молодеки в хату. А Пігул-Попецун таки борше пишов в кліть, тай уноси миску чьирвоних, тай троє пістолєт. Поклав то все на стів тай каже: Отепер беріт, шо котрий хочьи, ци гроші, ци пістолєта.

Ми встали тай пишли брати; я все мав охоту до стрюби, то тимунь я узєв собі пістолє. А тоти хлопчішя хап по жмени чьирвоних.

Господи, єк Попецун ни скричі: — Ви пси, ви лайдаки, злодії! Чьиму — каже — ви ни берете пістоляки так, єк цеє молодєк, абесте собі заробили у панив та Жидив, але хапаєте борше готове? Ой в вас би ни були добрі опришки, лиш злодії, котрі би крали своїх, та лиш робили ганьбу юнакам!

Пишли хлопчішя на́голов в хати, а я сів собі коло Пігула, а вин мині зачьив розказувати про свої молоді роки.

Витєгає з пазухи Попецун пістолє мосендзове, ни величке, тай каже: З оцего пістоляка я, синку, убив раз на Судії дванаціть опришків. Було то так — казав далї Попецун: — Засварили си наші опришки з загирскими (угорськими) опришками. Довго вни були сварні. Бо наші опришки ни хотіли просити загирских, а загирскі наших. От прислали загирскі опришки одного юнака до нас, а вин каже: Мене прислали наші юнаки, аби я вас покликав на Судію на поєдинок. И аби вас, каже, вийшло дваціть чьотири, бо й нас так вийде, и котрих бирше згине, тоти прийграют, а в котрих менше, тоти вийграют.

На самого Юрія — каже Попецун — нас дваціт штири пишло на Судїю. Лише ми — каже — з цего боку Судії, а загирскі опришки з того боку Судії и ми разом зийшли си на Судії. В загирских опришків був в кождого кінь, на кони шкірінї бисаги з золотими баюрами. А в тих бисагах в кождим вусї по пив вуха чьирвоних,

Вни поставали з одного боку, а ми з другого. Лиш уни стали оден поза одного, а ми стали кождий про себе. Єк дали нам розказ: стрілєй! а я — каже Попецун — вихопив оцес пістоляк з пазухи, та єк сми з него потєх, нараз — каже — упало дванаціть загирских опришків. Ше впало скілька опришків тай ми — каже — побідили. Ми позаберали гроші, коні и зброю тих вибитих опришків, бо то си — каже — нам пислєть звичєю належело.

Вид тоз и загирскі опришки мусїли слухати наших, бо ми вийграли. Отакий це ми пістоляк головний — сказав Пігул.

Я дістав води тай собі пишов, — так розказував дїдо про Пігула.

В Головах, 1 липня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доников.

149. Василь Пігуляк-Попецун.

Попецун жив 125 років и узнавав Довбушя. В Попецуна була полонина Штивйора тай Балтаґул. Єк ишов в полонину, то ни ишов ид стаї, але силєв коня до смереки, а сам ишов, кули сам знав, своєми ділами. Попецун був родом криворивский, але знав си з давну з Довбушем. Попецун був рєбий, лежєв на виспу. И єк лежєв Попецун, то Довбуш єго заколисував.

Ишов Довбуш раз з своєм товариством тай си обнучував в Кремeници, повиш Марічайки (Жабє) пид Кринтов. Попецун желував, шо Довбуш пишов у Кременицу тай у почі єк дунув за Довбушем тай украв у Довбушя коня, єк Довбуш спав, тай извів у Синиці (Ясенів) того коня до себе. У єкимос чєсї учюв Довбуш, шо зарзав тїнь у Синицях. Але Довбуш знав, шо нїдде нима такого голосного коня, єк Довбушив, тай каже до свого товариства: А чюй, украв злодїй у злодїя коня. Але най ко єго краде. Єк украв, так виведе.

И так си стало. Наколи треба було Довбушеви коня, на тогди уже кінь и був до днини. Попецун лиш собі так зажертував. Оцим си розходи, шо говоре, шо єк був Довбуш, то вже прийшли великі роки; а то ни правда, бо Попецун мав 125 років, єк умьр. А єк умер, то вже є 30 років. Отже то ни так давно був Довбуш. Попецун то був такий чололовік, шо усе знав и то, шо пип балакає и усі колєди знав. Бувало, єк ишов Попецун до церькви, то нїс по дві свіці, а у дзьоблинї мав по три цївці (пістолєта). Отакий то був Попецун.

Жабє-Ільця, 15 лютого, 1908, від Ігната Чорноквиша, зап. Петро Шекерик-Доників.

8. Опришок Дмитро Марусяк.

150. Пісня про Дмитра Марусяка.

(З Гуцулів).

Ба й під мостом риба з фостом пробуває хитро,
Відтів втїкав, відтів втїкав Марусяків Дмитро.
Ой як же він ба й утїкав та зашумів листом,
Бо він не сам оден втїкав, а із товариством.

„Ходімо ми до Сірого! Чи ти спиш, чи чуєш?
Пускай же нас до світлоньки, де сама ночуєш!“
„Ой а я вас, годні хлопці, в хату не пускаю,
Шо вам треба, годні хлопці, в віконце подаю!“
„Подай же ми пистолета, подай ми рушниці,
Най підемо на Ясенів межи молодиці!“
Вийшли вони, вийшли на верх, люльки закурили,
Вбігла на них тверда ровта, вони вистрілили.
Вони собі говорили, шо ся не бояли,
Як уздріли тверду ровту, вони ся здрижали.

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 175, ч. 26.

Паралелї: В. Шухевич, Гуцульщина, ч. III, ст. 219—220, ч. 31. Деякі стрічки сеї пісні повтаряють ся також у пісні про Проця Туманюка.

151. Дмитро Марусяк-Пилипюк.

Марусєків (Марусяк) Дмитро був родом з Білоберезки. Оцих Марусєків предід. Вин в писмі навивав си Дмитро Пилипюк. Був флєтяв рослий, жвавий та файний. Єго некрутували до войска. Єк єго имили, то видали до войска. Але давно, єк кого некрутували до войска, то єму була уже вічна памнєть. Єк би шє котрий був мав шєсте утечі з войска, то видів свої любі верхє, а єк ні, то вже николи ни вернув си т хатї. Через то давно люде утїкали з войска.

Єк занекрутували Дмитра Марусєка до войска, то вин ни хотїв гинути у делекій царі и тимунь здезинтирував з войска.

Єк вийшов Марусєків Дмитро з войска, то однако ни було єму гаразду. За Марусєком Дмитром зробили погоню, тимунь вин мусїв утїкати у вопришки. Марусєків Дмитро надибав других побратимив дезинтирив, тай став ходити в опришках.

Розказують, шо вин, бувало, ни ходив з будь єков пушков. Озме, бувало, Дмитро Марусєків новий кріс, тай набє, верже тот кріс у воду. Витак вихопи и стрілєє з него; та єк испали кріс, то добре. Бере тот кріс собі. А єк ни спали кріс, то Марусєків тот кріс ломив на дрибні кавалки по каміню.

То хитрий був Марусєків. Вин хотїв, аби єго ни зрадив кріс у важним потрафунку. Вин хотїв бути на кожде безпечьним. Ходив Ма-

русєків довго у вопришках. А витак дес пишов за кордон и пропав без вісти.

Голови, 4 жовтня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

Оповіданє про Дмитра Марусяка пор. В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 191—192.

152. Марусяк і Параска Луценкова.

Ріжні тут опришки буяли по цих горах, навіть баби; послухайте: Оттой Марусєк, що я вам згадував, сподобав собі дївку на Єворові, Параску Луценкову. Посилає він до єї дєдє післанцє: Най си, каже, твоя дївка віридит, єк до шлюбу, тай вийде против мене за село. Єк не вийде, то смерть тобі тай єї! — Побояв си старий опришків, віридив доньку тай віслав.

З того чису ходила вона із ними розбивати, перебрала си за хлопа, дістала пістолє тай бардку тай рабувала не гірше від них самих. За той чис і дитина у неї пару рав ізнайшла си, але опришкам сесе байдуже; почекают кілько, аби прийшло на сьвіт, за ніжку тай в корчі, а самі далї з Парасков, єк би нїчо. Походила вона так із ними 10 років тай навкемило си єї. Ба, варе би ми не пішли до дєдє відвідати? — Добре. — Прийшли, а старий нїби рад, лиш каже: Абисте си звінчили, аби оттак дївков із вами не ходила! — Пристав й на сесе Марусєк, а старий лагодит си на весїлє. Кобис, каже, зєтю, пішов на Віжницу горівки принести, ту нїгде такої не дістане. — Взєв собі Марусек ще два товариші тай пішли. Старий тимчисом у місто, розповів шандарим, лиш тоти горівки накупили, хотє вертати, а шандарі чап! Не пустили, повєзали всїх, закували в ланци тай повезли до Черновец тай там їх повісили. Параска відтак віддала си, розбогатїла так, що богачка темна зробила си. Ходила та відкопувала тоти гроші, що з опришками поховала. Пєть бербениць гроший назбирала. Відтак на ню опришки нападали, хотїли обрабувати, але баба не дурна, відборонила си, з ручниці стрілєла, сокиров воювала, а гроший не віддала.

Зап. в Річцї, Косів. пов., від Івана Петюка-Кищука, Олена Кисїлевська.

153. Павло Марусяк і попадя.

(З Коломийського округа).

I.

Ой по горі, горі, горят ми огнї,
Попадя Маруся терен ізбирає,
Терен ізбирає, в огник прикладає,
В огник прикладає, жалібненько плаче,
А Павло Марусяк все ся ї питає:
„Попаде Марусе, камінная душе!
Чого сумна ходиш, чого вірне плачеш?
Чого вірне плачеш, чого не співаєш?“
„Ой як же менї сумненькій не бути,
Не навчила я ся корчима ходити,
З звора воду пити, з торби хлїбом жити,
З торби хлїбом жити, на камени спати“.
„Попаде Марусе, камінная душе,
Покинь сумувати, та йди вечеряти!“
„Ой як же менї та не сумувати?
Покинула-ж бо я попа молодого,
Попа молодого, та ще недужого,
Дитинку маленьку тай росповитеньку,
Коровки дійнії тай слуги вірнії.
Попонько читає, мене споминає,
Дитину купают, мене споминают,
Коровки ревут, волосїнько мечут,
Дитинонька плаче, серденько вриває,
Менї молоденькій все жалю додає!“
„Попаде Марусе, камінная душе!
Не слухати ж було шептаня мого,
Не лишати ж було попонька свого!
Моє шептанечко долів річков плине,
Твоя неславонька на віки не згине.
Попаде Марусе, камінная душе!
Яж тї не бороню, йди ж тепер до дому!“
„Ой не піду, не піду, бо мій піп лихенький,
Бо мій піп лихенький, на мене гнївненький:
Одно личко вдарит, друге ся запарит,
Мене молодую здоровля позбавит“.

В понеділок рано Марусяка ймлено,
А вівторок рано по ката послано,
А в середу рано ката привезено,
А у четвер рано Марусяка згублено.
І звононьки звоня' і бубноньки бубня',
А Павла Марусяка у Ланчині губя.
„Ой най же го губят, та най же го вісят,
Чей мене молоду Біг с попом потішит!“

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 155—156, ч. 2.

(Із Стрийського округа).

II.

Ой по горі, горі
Тернові огні,
А коло тих огнів
Дванацять молодців,
Що найкращих хлопців;
Тринацята з ними
Попадя Грабівска,
Хороша невіста.

„Попаде Марусе!
Чем ти смутна сїдиш,
Чем ся не веселиш?“
„Ой смутна-ж я сїджу,
Тай ся не веселю,
Ах жаль бо, жаль менї,
Менї молоденькій,
Щом лишила дома
Попа молодого,
Синка маленького!“

„Попаде Марусе!
Чем ти смутна сїдиш,
Чем ся не веселиш?“
„Ой смутна-ж я сїджу,
Тай ся не веселю,
Ах жаль бо тяженький
Менї молоденькій,
Щом лишила дома
Матїнку стареньку,
Дїтину маленьку!“

„Попаде Марусе!
Чем ти смутна сїдиш,
Чем ся не веселиш?“
„Ой смутна-ж я сїджу,
Тай ся не веселю,
Ах жаль бо тяженький
Менї молоденькій,
Щом лишила дома
Слугу на відслузї,
Свекроху в недузї!

„Попаде Марусе!
Чем ти смутна сїдиш,
Чем ся не веселиш?
„Ой смутна-ж я сїджу,
Тай ся не веселю,
Бом не звикла била

По горах ходити,
С торби хлїба їсти,
С скали воду пити.
А звикла-ж я била
В сьвітлонцї сидїти,
Мід, горївку пити,
Шовком вишивати,
Злотом накрапляти".

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 157—158, ч. 3.

На основі сеї пісні написав др. Ів. Франко одноактову драму п. н. „Камяна душа", друковану в „Житю і Слові", 1895, III, ст. 352—368 і окремо.

VI. Пізнійші опришки.

1. Ватажок опришків Голий-Шєрбан.

154. Голий-Шєрбан.

Голий-Шєрбан був ваташком опришків дуже, дуже давно. Мав вин пид собов пєть опришків. Але одної ночі прийшов Голий-Шєрбан з своїми ледінями до одного дуже богатого діда бездїтного на грабунок. Прийшли опришки до того діда тай стали пид викни. В хатї в діда гори ватра у печі. Хата курниця. А дідо си убуває мижи викни на стильчіку. Убув дідо одну ногу тай изсадив на земню, а на столец поклав другу босу ногу убувати.

Тай при тим сказав: Уже сми Богу дєкувати пєть изєзав, а шє коби ми Бох помих изєзати и цих пєтьох, то тогди аж покладу голого шєрбана голов гудзицев на грань!

Єк учюли це опришки тай їх ваташко Голий-Шєрбан, єкос їх перейми́в страх, а ваташко каже: Коли це такий дужий, шо уже пєтьох зєзав и знає уже, шо ми пид викни, тай має вас повєзати, а мене голов гудзицев класти на грань смажити, то ми кікаймо. Бо вин пєвне має ровту тай лиш нас утуж обштрикне! — З тими словами опришки повтїкали, а дід шєсливий лишив си у хатї.

Тот дідо ни знав, шо у него пид хатов є опришки. Але вин сїв си убувати тай убув удну ногу, зсадив її на земню тай сказав: Уже сми пєть изєзав, а шє коби пєть, тай тогди голого шєрбана голов гудзицев на грань. То значіло, шо уже сми одну ногу убув, то є пєть палцив зєзав, а шє кобих убув другу ногу, то є других пєть зєзав, тай

тогди насиплю котев води шо був шербатий и через то его дідо звав шербаном, тай покладу на грань най си гріє окрип на кулешу.

Але шо дідо ни сказав так на право, а сказав на витребеньки, то через то видогнав опришків вид свої хати. Тай Голому-Шербанови и его ледіням нагнав такого страху.

Тай до сегодне, єк си убувают, то повторєют залюбки ти слова того діда. Тай мают з чього си смієти, шо дідо таков мамонов видогнав опришків.

Голови, 26 падолиста, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

2. Опришок Пилипко.

155. Пісня про Пилипка.

I.

Закувала зазуленька, закувала жовта,
Здогонила леґіників на Рокиті ровта.
Але ішли леґіники та все гомотіли,
Як учули за ровточку, вни си розлетіли.
Але ішли леґіники, самі побратими,
Оден упав у негоду, всї его лишили.
Але ймили та Пилипка за білі рученьки,
Та узєли та Пилипка до неволиченьки.
А замкнули та Пилипка у желїзні свірні
Та узєли провадити ід самій Надвірнї.
Як я собі поворожу воском на порозї,
Та ци правда, шо імили Пилипка в дорозї.
Як я собі поворожу на ярій пшеницї,
Та ци правда, шо губили Пилипка в везницї.
Вони его та губили за топорець ясний,
А люде си дивували, який же він красний.
Ой люде си дивували, який він хороший,
А пани си чудували, кілько мае гроший.
Не пас же він штири роки нї кози, нї вівцї,
Лише прйтав у тобівку білї сороківцї.

Правда, 1879, ст. 178.

Паралелї: Wacław z Oleska, Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego. Ст. 82, ч. 4. — Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 161—162, ч. 7. — В. Шухевич, Гуцульщина, ч. Ш, ст. 220, ч. 32 і ст. 224—225, ч. 36 (від стор. 21 до кінця).

II.

Чи чули ви, люде добрі, такії публіки,
Пішли хлопцї в гайдамахи із нашої Ріки.
Не далеко доходили, до Красного Луга,
А уже ся вдогадали, де є попів слуга;
А вони ся вдогадали, де той попів Іван:
Сидит собі на Судії, гроші лїчит, як пан.
Не давно ся то діяло, сьвятої недїлї,
Як сиділо три ледінї в верху на Судії.
Ой на верху на Судії вони си сиділи,
Ой як же їх Довгопільскі ровти та посіли.
А щоби ви, Довгопілцї, у нас не стрілєли,
А що ми тут лиш маємо, все б ми вам лишили.
Але хлопцї Довгопілцї на то не зважали,
За маленьку часиночку Пилипка дістали.
Як вони го та дістали, до Надвірни дали,
Д Пилипкови молодому пани ся зїзджали;
Ой пани ся ізїзджали тай ся дивували,
Що в Пилипка білї ручки, як переривані.
А Пилипко не дуфав нї в товар, нї в вівцї,
Лиш у ясні топірчики, в білї сороківцї;
А Пилипко не дуфав нї в товар, нї в конї,
Лиш у ясні топірчики, в шовки і червонї.
В Коломиї зазвонили, в Станїславі бубнят:
Молодого Пилипонька у Надвірнї губят.
Заковала зазуленька під кичеричками:
Поховали Пилипонька та під яблунками.

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 162, ч. 8.

156. Опришок Пилип.

Пилипко був таки отут з сусідного села нашого, з Космача. Вин сидів при верьхови, а ни мав ні одного брата, лиш мав одну сестру. Єму добре си поводило тай вин си уплекав на такого леґіня, котрому таки и рідко де пару найдеш.

Та Пилипко був собі свобидним и нікому би був ни витерпів анї годинки. Але єкос раз зайшов суда до нас оден панок з Пістиня тай имив Пилипкову сестру тай узєв из собов до Пістиня за покойову. Та це Пилипка так обурило, шо вин ни знав, шо має робити и вин зачєв си фалити на пана Пістинцкого.

Та єк за це провідав Пістинцкий пан, так зараз пислав ровту за Пилипком, аби його имили и виддали єму, а вин єго вже сам витраджує до войска, де єму и сонце засєти.

Прийшла ровта до Пилипка тай найшли єго в хатї навіть шє рано и без гач. Звзали Пилипка, зигнали до Пістиня, витки єго пан пислав до Коломиї до жовнїрив.

Та ни довго Пилипко барив си у жовнїрах, лише вити єкос здезинтирував тай укік знов у гори, де ховав си коло Рокєти.

Зибрав собі Пилипко побратимив таких, єк вин, шос шистьох до сєбе. Тай задумав Пістинского пана добре покарати.

Одної ночі пишло їх сім до Пістинского пана. Прийшли пид двир, а Пилипко зморскав бартков по викнах, викна вилетїли, тай опришки налїзли до покою, де спав сам один пан Пістинский. Та вхопив був пан и за пістолє, але вже ни мав коли, бо в одний мінутї имили єго моцнї руки Пилипкові. Опришки довго ни варили собі пива з паном, лише добре обплагували и прибили єго до стїни руками тай ногами. Забрали ключі, пишли до коморий, позаберали гроші, збрую и шо їм си подобало, тай вернули знову до тої салї, де сидів прикований пан.

Коли Пилипко запитав си пана, де є його сестра, а пан видповів, шо сестру дарував одному панови з долив, Пилипко страшно си обурив и ни довго ждучи, загатив ниж у саме серце панови тай с своїми леґінями пишов, в Космачи зпаливши двир.

Воював Пилипко шос відий чотири роки, але вин найбирше перебував за горов, або в Волошінї, а суда дуже мало коли и показував си. Розказував мий неньо, шо вни одного Жида на Уторопах зпалили и вбили за то, шо вин робив на них зводи.

Але єкось раз вернув Пилипко з Романії, гет вити з Волошіни, тай перебував у своїх родаків пид течиров, Рокєтов. Та ни довго сидів

Пилипко дома, бо зараз про него дали знати в село Космач, шо Пилипко крутит си суда, дес коло Космача тай зачила си зберати за Пилипком ровта, аби його йимити. — Та скоро Пилипко про це провідав, так ни довго ждучи, зибрав своїх хлопцив, хотів з ними ити за гору. Але ше си дорадили, шоби по дорозї обграбувати одного богачя Жида на Ворохтї и черев то вни пишли на Ворохту.

Та бож я ни можу добре знати, витки ровтарі визнали, куда ме ити Пилипко, тай там на него на плаю, єк си изходи з Рокєти, пидсїли. Та лише Пилипко зачєв своїх леґінів на плаю грозити, шоби ишли тихо, коли нараз з лїса вискочіла ровта и почела в опришків стрілєти. Опришки уздріли, шо ровти є тьма, и шо вже їм си нієк боронити, зачели утїкати, куда котрий мих. Пустив си був и Пилипко утїкати, але мусів си лишити, бо куля єго ранила в ногу и там єго имили ровтарі. Решта опришків повкікало гет. . . . .

Ровта зигнала Пилипка до Ворохти, а вити до Надвирної, де єго загнали в оден катуш.

Там карали Пилипка, шоби вин покликав своїх побратимив та розказав, де єго гроші стоє, але Пилипко ничьо ни хотів говорити правду, лиш крутив, єк мих. Гроший коло него найшли всего три червоні. За то мав вин дуже красну бартку, котру у него узєв собі прокуратор станїславского суду. Пилипко був дуже гожий чоловік, а шо файний у лице! Та однако Пилипка ни вішели, бо вин у тєжких муках пушкарив и сконав у катуши надвірнецким.

У Відни, 11 вересня, 1909, зап. від піхотника Олексюка з Шешор, при 24 полку піхоти, Петро Шекерик-Доників.

3. Пан Павлушка з Чівчина і опришки.

157. Чівчинське срібло.

В полонинї Чівчінї, на Федевим боці, на улозї є укопане місце, котре и до сегодне звут „дворишем". Розказують старі люде, шо давно виходили єкіс пани копати срібло у Чівчін. Ототи рипи, шо є повикопувані утуда пид Гомулом, то скріз туда шукали срібла. Тай кажут, шо найшли були там пид Гомулом срібло, але шо с того, коли си тото срібло ни дало узєти. Бо за молоде було.

Тай понакладали були тоти пани двори в Чівчінї отам на „дворишю". В тих дворах кажут, шо сидів єкийс пан, шо звав си Павлушка.

Але ніхто ни знат, шо тот Павлушка був собі зачепив з опришками. Тілько того, шо опришки си дуже заузели на пана Павлушку. Тай єкос раз опришки прийшли до того Павлушки. Зезали пана Павлушку тай облупили пану Павлушсї голу[1]). И то так облупили: лиш поків волосе на голові, поти обрізали и ту з волосем шкіру з голови облупили тай увели собі и пишли гет. Тот пан Павлушка умер и вид того чесу бирше ни кортіло панив осідати си у Чівчіні.

Тоти двори розигнили тай си розпали, шо и сліду з них уже нима. Лиш є то місце, де давно ти двори були. Тай то місце и до сегодне звет ци дворище.

Голови, 27 падолиста, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

4. Про богача Лушпину.

158. Як богач Лушпина убив опришка.

Був у Ріцції отам, де тепер сиди Гурдило, єкийс богачь, шо звав си Лушпина. То діело си дуже давно и тот Лушпинка, бо ни знат єк, шош відий певно зачєпив опришків з Синиц.

Одної днини зийшло дванаціть опришків рано з Синиц у Дідушкову Річьку, у Шулимивский потик и там у лїсї посідали. То з лїса витко добре опришкам на Лушпинчіну хату. Опришки си диве, а Лушпинка ходи коло хати у себе.

Ваташко сказав до опришків: Котрий з вас схотїв би, аби Лушпинка до полудне витришкав гудзицу?

А то си оден опришок обизвав: Я пиду сам до него. Тай доків сонце вийде у полудне, то Лушпинка витришкає гудзицу у потик.

Опришки си на то згодили, а тот опришок сам пишов до Лушпинки. Приходи опришок до Лушпинки тай каже: Гий пане Лушпинко, треба до полудне витришкати гудзицу у потик. Бо було ни фалити си на опришків. Тепер за то маєш.

А Лушпинка каже: Но та то, пане юнаку, ваша воля. Але я би просив вас, аби ви мене в хатї ни тратили, бо є малі дїти та можут ци пужїти. Ви мене стратьте отам на свиницких коритах, на задь хати.

Опришок на то си усе згодив. Пишов Лушпинка на перед на задні двері, а опришок за ним. Лише опришок вийшов у хоримця, та переступив порих, а то шош зашкроботїло на даху єму верхь голови. Опришок вискочів на двир тай глипнув на дах, шо то на даху шимкнуло.

---

[1]) Гóлов, гóлову.

А Лушпинка у тот раз єк шворкнув сокирков опришка, а голов лиш си покотила. Лушпинка мав пид кожухом топир на коротеньким топоришети и так его носив, шо нїхто ни видів. Єк си опришок задивив на дах, а Лушпинка скористав з тої ниобережности опришка и у тот мах упалив опришкови голов.

Єк стєв Лушпинка опришка, убіх у хату, позапрєтував тай утїк у лїси.

Опришки ждут и ждут, а то нима опришка. Делїнь сонце у полудне, а ваташко каже: Идїм-ко, хло', ми панове до Лушпинки сами, бо нашего побратима шош ни витко.

Приходє опришки до Лушпинки, аж там є шо видїти. Шо мав до полудне витришкати гудзицу Лушпиика, а то витришкав гудзицу опришок. Опришки шукали, аж то нїкого нима в хатї. Опришки узєли свого убитого товаришя тай си забрали гет. Уже ни знаю, шо си стало з Лушпинков пизнїше.

Отак опришок ни хотїв страшїти дїти в хатї, та пишов на двир стинати Лушпинку, а за то заплатив свойов головов.

Голови, 11 падолиста, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

VII. Від Олекси Шведа до Гриця Багана.

1. Ватажок опришків Олекса Швед.

159. Швед і біда.

Швед сидів в Перехресних и там мав ґрунт тай хату. Але вин відий дес зайшлий. Бо вин усів си в Перехресних, єк уже вернув си з опришків.

Швед був славним ваташком опришків. Вин з опришками був на Золотій Бани, грабував на самі пулудне місто Болехів, пидчас єрмарку. Далї грабував з своїми лєдїнями Боршю и др. В него раз у раз були опришки: славний Михайло Клям (Бойчук, дезиртир войсковий), з Голов родом, Дмитро Василюків (Понипалєк, родом з Голов), пизнїший ваташко опришків, Софіюк, родом з Полєнок, та Мігаюк, родом з Ріки-Зеленого. Та богато других.

Розказують, шо Швед купив був собі біду до того, аби єго нихто ни мих имити в опришках. Єк купив Швед тоту біду в Сиготї тай її заткали у коновку накривчьисту вид молока. А тот пан казав, аби Швед нидде ни припочював, анї ни розтикав ту коновку, доків ни прийде д' хатї.

Швед узєв ту коновку з тов бідов тай несе на лївим плечю. Але та коновка єла ставати чім раз тєшя так, шо Швед дес на полонинах, ни делеко границї, мусїв припучювати.

Єк припочів Швед тай зачьив уставати тай брати тоту коновку з тим чьортом. Пидоймає, та це фе, годї узєти, така коновка тєшка.

Але Швед погадав собі: Шо Бог дає, то буде, а я кончий мушу подивити си у ту коновку, чьо вна така стала тєшка?

Розиткав Швед ту коновку, а то с коновки зачьила лізти біда. Єк стало сажети з коновки, то таке си на чьис зробило, єк хмара. Грубе та високе.

Швед каже: Ліз у коновку.

А біда каже: Ліз у коновку.

Таже це біда! — погадав собі Швед. — Це анї ни пропадає, анї ни лїзе в коновку, ай менї ни дає никуда ити.

Але нарештї витєх Швед ниж та єк ним бодьнув на видлю чорта, а то лиш нараз пропало, отак єк дим. Тай Швед пишов без біди т хатї.

Швед хожував у вопришках богато, богато років. Нарештї Швед пидсипав панив гришми так, шо вни єму ничьо ни казали, тай Швед осів си и оженив си в Перехресних. Тай з славного ваташка зробив си ґазда. Нарештї Швед став на війта тай зачьив ловити опришків.

Швед з сорок чьотирма ровтарями имив у Палія Шекерика двацїт штирьох опришків. Ба навіть своїх давних побратимив, приміром: Михайла Бойчука (Кляма) та Дмитра Василюкового (Понипалєка), тогдїшного ваташка опришків.

И до сегодне (1907 р.) є в хатї Федя Шекерика Василькового, званого Палїївским, в старий Палєвий хатї дванацїть куль з гусарского пістолєти у задний хатєний стїнї. Єк ловив Швед опришків та стрілєв мижи опришки в хату, а кулї єк набили си у задну стїну, так стоє и до сегодне на памнєтку.

Швед може би був и пустив икого опришка, або таки и всї, але через тих ровтарив, шо були з Шведом, ни смів, бо боєв си за свою шкіру. Може ни одного опришка вин пустив, лиш єк єму було добре.

Ставати на війта и ловити опришків вин мусів, бо инак стратили би були и єго.

Розказував минї мий дєдя, Дмитро Шекерик Васильків, шо єк був малим хлопцем шє у Палїїв, то видів там Олексу Шведа.

Швед Олекса ниpаз там приходив до Палїїв на шиньк. Дєдя каже, шо Олекса Швед (бо Шведови було имнє Олекса) був гожий чьоловік. Веселий, круглолиций, білєвий та великий и сильний и дужий. Носити си носив дуже гордо, цїлком так, єк опришок.

Олекса Швед мав дїти в Перехресних, де и до сегодне є єго потомки: Уласїй Шведюк та Юра Шведюк, син Міхайла.

Голови, 3 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

160. Напад Шведа на місто Болехів.

Був в Болехові ермарок. Днина була дуже файна, то народу було новно. Ваташко опришків Швед зибрав сорок ледінів тай на самі полудне упав на ринок мижи тот нарид з своїми ледінями. Люде єк уздріли добре узброєну ватагу опришків, то кождий утікав, куда котрий мих.

Швед єк увийшов з ледінями на місто, та єк важох з пістолет, то всї си ни спамнетали, шо робити. Нарид повтікав, Жиди позамикали свої склепи, а опришки лишили си сами серед міста.

Зачьили опришки ломити двері у склепи тай заберати у Жидив, шо їм си удавало. Але була одна каменицЯ з зелїзнов брамов. Тота камениця мала пльонтри (поверх). Лише Швед си учінив против тої камениці, а Жид з пльонтру каже: Чьикай, ваташки, я тобі вержу бордюх чьирвоних. — Швед си подивив д горі, а Жид з дубелтивки бур у Шведа. Але має шесте Швед, шо єго Жид ни убив на смерть, лиш єму куля з дубелтивки видорвала вухо.

Швед олютив си страшно. Там було поскладене дубє перед тов каменицев. Швед сказав зробити з дубя рештовань и повисажували на ту рештовань дубові ковбки. Єк повисажували тоти ковбки тай зачьили їх котити у тоти зелїзні двері тої брами. Єк зачьили буркати з гори рештованев тими ковбками у ту зелїзну браму, то нарештї тоти двері си розсадили, а опришки увійшли до тої брами.

Швед чім убіх, тим таки борше вобіх д горі східцями д тому Жидови. Єк вібіх Швед ид тому Жидови, шо в него стрілев, та єк имив того Жида, то на дрибні кавалки посїк єго. И окроме метав на місто криз то викно, шо Жид з него стрілев у Шведа, руку жидивску, ногу, голов, ребра, потрухи так, шо кождий кавалок верх окроме з Жида на місто. Вин то робив в злости, а з другого боку показував Жидам страх, аби си другі Жиди варували стрілети у вопришки.

Набрали опришки, кілько їм було чього треба, посїдали на конї тай пишли туда, видки прийшли.

В Головах, 1 липня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доников.

161. Уласїй Швед (Шведюк).

Ходило з Уласїєм Шведюком дванацїть опришків. Шведюк Уласїй був на Золотий Бани та біда ни знати, куда. Але зийшли си усї дванацїть опришки на Скуповий, на Чьоралику отам на Бельмеґівцї.

Вирубали там у Чьоралику в штубі дупло и там изсипали усї свої гроші. Єк изсипали тай кажут: На кого ці гроші мают перейти? — А Циган каже: На того та на того най перейдут. — А опришки си осердили за то на Цигана тай циганскі гроші видлучіли вид своїх тай закопали в боку окроме в земни. А Цигана вбили и поклали верх єго гроший. Най вартує їх, єкий голоден гроший, — сказали опришки и закопали разом Цигана з єго гришми у земню.

А за свої гроші, тоти шо зсипали у штуба, сказали: Хто знає, доків кому житя, або шо нас ще постигне. Хто їх озме, того будут. — И тоти гроші лишили си у Чьоралику.

Післї того опришків розбили ровти и опришки си розсипали та повтїкали перед погонев, котрий куда мих. Швед Уласїй утїк у Молдаву. И там сховав своє оріже тай найнив си у одного ґазди за слугу.

Уласїй Шведюк служив у того ґазди довгий чьис, аж доків ви сказали: Шо хто був в опришках и єк принесе тілько а тілько гроший, то буде вилний.

Швед єк то вчюв, узев гроший, тілько треба було и си викупив, шо можна було си єму вертати т хатї у Перехреснї. Єк вийшов Уласїй Шведюк з Молдави т хатї у Перехреснї и там усїв си, то єго зробили ваташком (а ни війтом), аби вин ловив опришки.

И Швед ловив опришки ще лїпше, єк пани, бо знав до того усї способи.

Витак пишов Швед Уласїй з сестров Сафронов у Чьоралик за гришми тими, шо опришки изсипали тай вин, єк був опришком. Хоть Швед мав доста гроший, шо був собі наносив, але однако го біда попачіла и на тоти, шо були у Чьоралику в Скуповий.

Але шо с того. Швед лише зарубав сокиров у того штуба з гришми, а то єк стало бити, терти та метати Шведа Уласїя та сестру Сафрону, то так їх укруменцувало, шо до тижня умер Швед Уласїй та єго сестра Сафрона.

Хоть тоти гроші и ни були заклєті, то однако тот Циган ни дав їх узєти. Вин з своїх гроший перенїс си я на тоти чісті гроші. И до сегодне стоє тоти гроші у Чьоралику ни тевані, бо біда ни дає їх тенути.

Голови, 26 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

2. Опришок Михайло Клям Бойчук.

162. Михайло Клям Бойчук.

Михайло Клям був родом з Голов, син Танасія Бойчука. Мав жинку Анницу и дванацітеро дітий. Вин ходив в опришки разом з Дмитром Василюком. Єго ловили разом з Василюком у Палія на шиньку и у Кутах засудили на смерть, але Баган випустив на волю.

Клям богато ще ходив у вопришки, єк его випустив Баган. В осени, єк зачінає пацати зима, тозди опришки си розходє. Уни си сходє на кичьиру у Стовпних, у Василюкового Дмитра. И там бают, гуляют, та си набувают, а с пістолет то так стрілєют, шо гет дими укриют земню.

Єк си набудут добре, тозди си розходє. Одни идут за курдун, другі за гору, треті в Волошіну. А з одними Дмитро Василюків зимував шисть зим у Глисниковатим пид Лудовов.

Міхайло Клям зимував таки тут, на Головах. Єго потайник був отам, де тепер (1907) має Хромачюк зимовик. Була там велика, хіхлата, скита єлиця. Пид ту єлицу николи ни промокало, така була густа. Клям там мав земнєник и вити вилїзе, єк зима засереноватїє тай ходив ид хатї.

Вин, бувало, имет ци за фою тої єлиції, вілїзе на ню, а з неї на плит, та плотами, плотами тай серенами, тай приходив ид своїй хатї, єк були дуже темні ночі. Набудет ци в хатї тай перед днинов изнов иде у свий потайник.

Прийшов раз вин до себе т хатї тай найшов чюжу дївчьинку на опецку. Єк видходив, а дївчьина сиділа на опецку. Вин прийшов ид дївчьинї, зачьив говорити тай намахувати палцем. Вин казав дївчьинї так: Єзичьок мечьок, зубки сїчьок, шо виділо, ни виділо, шо чюло, ни чюло, мовчьило, никому ни казало — та єк коцнув дитину у голов палцем, то вно ни зараз ожило; така в того була рука и палец.

А раз ишов до Принька. Там хата була велика, а пиддашьи таке широке, шо страх. Та лише вин на задвире, а котюга єму пид ноги. Ий, єк хапнув Клям ту котюгу за вуха, та єк нев урвав по стовпови, а котюга лиш си перервала на двоє.

Клям мав у Річції (Зеленим) любаску и до тої любаски ходив. Але раз на него пидсїла ровта и лише вин перелїз почерез плит, а то нараз з шистьох кресив у него стрілили. Але ни оден так ни цїлив добре, шо его ни вбили, лиш поранили у плечя, ноги, руку, стегна,

шию, скріз позалїзали широти. А Клям єк штрик у тим болю, то шестеро пресел плоту собов утер тай тозди упав на землю. Набігла ровта тай запхала ків попид ремінь Клямови, звязали слабого Кляма тай занесли на колу у коршьму. Там переночювали тай другий день узели Кляма на дарабу тай видвезли до Кутив.

У Кутах Кляма мучьили тай си питали: А де твої товариші? — А Клям каже: Бук та смехека, схав бих ваший матехи. Шо, може мнє пустите з шибениці? — Клям лихо говорив, заміcть вимовети букву „р", то вин вимовев остро букву „х".

А єк єго питали: А де твої скарби? То вин казав: У схаці мої скахби; я шо взєв, то зїв, у дєхланку пишло, є..в бих вашу маму. — И вичьо ни могли вид Кляма вимотати.

Михайла Бойчука Кляма, сина Танасієвого, повішено в Кутах отам, єк си иде з горішя в місто, та є капличка, а далї чьирвоний хрест. На тим місци, де тепер хрест, там давно була шибениця и там завішено Кляма, дєдю дванацїтерох дітий.

Отакі давно були люде, шо си ни боєв, а ни так, єк тепер, шо уздри білі рукавички тай си затепе.

В Головах, в червни, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

3. Опришок Мігаюк.

163. Мігаюк.

Опришок Мігаюк був з Зеленого (ad Криворівня) в Ріці. Вин мав там хату и ґрунт тай жинку. Єго некрутували до войска, але вин вити утїк тай пишов у вопришки.

Вин ходив у вопришках разом з Михайлом Клямом (Бойчуком), родом з Голов, Софіюком, родом з Поленок и ваташком опришків Шведом, та Цїличюком, родом з Голов и другими побратимами.

Вин хожував богато років у опришках. Був на Золотий Бани, на грабунку в Борші та Болехові.

Давно був за горов (в Угорщинї) кєшкий рик И загирскі купцї Волохи хожували суда до нас за хлїбом почерез полонини. Опришки: Мігаюк, Цїличюк, Клям, Софіюк зибрали си з своїм ватажком Шведом та другими побратимами и пидсїли на волоских купцив на полонинї Судії.

Волохи зибрали си дї в табору, а всї свої гроші дали одному дї найдушему молодому Волохови. Єк уздріли Волохи опришків, тай дї єли утїкати. А опришки дї гайда за ними в погоню.

Мігаюк опришок вид разу пизнав, в котрого Волоха є гроші тай займив си за ним.

Мігаюк дї мав кріс на плечю, троє пістолєт и ножі за ременем, а в руках дї мав зелїзні вили. Сам був дуже дужий и сильний. Єк займив си Мігаюк за тим Волохом з гришми, тай єго подогонив. Чім того Волоха Мігаюк подогонив, тим дї єго имив з заду за прошивку и верх на земню. Та лише Мігаюк привалив Волохови одну руку тай хотїв дї другу руку приналювати колїном, бо Мігаюк ни хотїв того Волоха вбити, бо желував дї єго, лиш хотїв узєти гроші тай пустити живого. Але Волох у тот раз тов руков ни приваленов дїмав ниж у руцї и єк шарпнув тим ножем Мігаюка у чьирево, то вид разу випустив калюхи Мігаюкови.

Мігаюк дї скотив си з Волоха, а Волох схопив си и хапнув Мігаюкові дї вили тай займив си за Цїличюком. Бо Цїличюк дї бі' помогати Мігаюкови, але єк си Волох схопив и хапнув Мігаюкові вили, то Цїличюк мусїв утїкати, аби и єго Волох ни пробив. Волохи повтїкали, а опришки лишили си з своїм побратимом на Судії.

Мігаюк дї встав поволи, узєв у руки перед себе калюхи тай пишов ид горі ид товаришям.

Єк вийшов ид своїм побратимам тай зачьив їх просити: Добийте-ко мене, брачіки, най я си ни караю! — Але опришки ни хотїли добивати, бо їм жєль було побратима.

Аж виступає на перед Михайло Клям (Бойчук) и каже: Най ко я тебе дїбю, бхачіку! — И вихопив пістолє тай бур у Мігаюка тай добив єго. Опришки викопали єму и поховали свого товаришя побратима на Судії. Опришки пишли далї, а Мігаюк лишив си спати на Судії.

Витак тото головне пістолє Клямово видистав був єкос Дмитро Шкиндя з Голов. Але де вин го дїв, єк умер, то ни знати. Витко, шодес закопав у земню и ржа єго їст тепер.

Цему опришкови Мігаюкови склали Гуцули уцу співанку

Ни копайте, ледїники, ви черлену глину,
Але идїт до Волоха на єго провину.
Але идїт до Волоха, до Волоха Луга,
Там мете си ви питати, де попивский слуга.
Де попивский слуга, де попивский Иван?
Сиди собі на Судії, лїчі гроші Иван.

Котрі були годні хлопці, вни пишли верхами,
Лиш Мігаюк з Волошинов пишли долинами.
Ой кує зазулиця на зеленим ильмі,
Але чім го, брате, пробив? Зелїзними вильми.
Ой у мене у городци тесана керничька,
Лишила си Мігаючька вічна одовичька.
Ий убрала Мігаючька білий байбарачьок,
По личьку си слиски коте, єк дрибненький мачьок.
А осідлай, Мігаючько, коня вороного
Та виведи на Судію попа молодого.
Та виведи на Судію попа молодого,
Уже нима тай ни буде претелика твого.
Ий озми-ко, Мігаючько, у ручьку пісочьку,
Тале посип, Мігаючько, по тому гробочьку.
Ий єк тот, Мігаючько, все пісочьок зийде,
Тогди твий муж Мігаючьок до те в гості прийде.

Голови, 3 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

4. Опришок Рябий-Козмівський.

164. Рябий-Козмівський.

Був такий звичей мижи опришками, шо кождому опришкови, скоро вин лише пристав до єкої ватаги, давано призвище и так єго усе кликано. Тимунь то кождий опришок має свою назву инакшу, єк в метрицї. Тай бо и до сеголне водит ци тот звичей мижи Гуцулами, шо кождому ґосподареви надают єкес призвище, по котрим все єго кличют.

Так приміром усїх опришків, шо звали си у метрицї Кознєки, називали їх Козмивскими та Козминими. Був Цілічюк Козмивский опришок, Плескун Козмивский опришок, Рєбий Козмивский опришок та Грицьо Козмин опришок.

Розказував минї мий брат Олекса Шекерик, шо єму розказував тот дїдо, шо вин у него був на годованцях, Федоро (Ковбаснєк). Федоро розказував так: Мий дедя, звали єго Федишє, вийшов зо мнов на двир, тай стоїмо ми тут назадь хати, аж иде опришок Рєбий-Козмивский. У Рєбого за ременем стої скруток титиню, Рєбий так иде осовито. В него штуц на плечьох, бартка в руках, а за ременем ножі та пістолета.

Мий дедя ек уздрів у Рєбого титинь за ременем тай сказав до мене: Зараз буду просити у Рєбо́го титиню.

Лише си Рєбий вближив ид нам, а дедя каже: Ий, брачіку! Дай ко мині титинцу.

Рєбий таки борше вихопив скруток титиню з за ременя тай каже: На. — Дедя штрик за титинем, а Рєбий ек махнув бартков, то тро́хи ни стєв дедю.

Я си перепудив, шо аж обимлїв, а Рєбий крикнув: Ни близ си ид мині! Я ни знаю, икої ти гадки! Ми си мусимо кождого сокотити! Тай верх титинь дедеви на земню тай пишов собі далї.

Дедя здоймив титинь из земнї тай пишов зи мнов у хату.

Отакий був Рєбий опришок. Тай дедя був из ним знакомий, але однако би був ни допустив ид собі. Бо то знаш біда! Другий би нїоби брав титінь тай лиш сунув у калюхє. А єкже, опришки си дуже мали на острозї.

Голови, 26/11, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

5. Опришок Пелех.

165. Співанка опришкови Пелехови.

I.

У саду, у садочку євир зелененький,
Загиб зверхи на Синицях Пелех молоденький.
А най би то він загиб за конї ворові,
Але загиб за убранє, за жовті чєрвоні.
А зазулька минї кує, де би ни ковати,
А пишли два ледїнї у ґрунь закладати.
А зазулька минї кує, все в лїсї, в ізворі,
Уни, мамко, все заклали, шє пишли ид горі.
А зазулька минї кує високими верхє,
А вни біду наробили на Синицях зверхє.
А я знаю, моя мамко, єку наробили:
Уни зверхє на Синицях Пелешюка вбили.
Уни зверхє на Синицях Пелешюка вбили,
Жєбивцє си порадили, їх у село взєли.
Вилетїли з Станїслава потєтка дивнії,
Вийшли, мамко, у Жєбєчько жовнїре кінниї.

А я знаю, моя мамко, чьо вни виходили,
Вни за тими ледінями, шо Пелеха вбили.
Вни за тими ледінями, шо Пелеха вбили,
Жебнвце си порадили, їх у село взели.
Покетка ми все летіли, ше будут летіти:
Йдіт за Василем Бісюком, най си йде ручіти.
Ой зазулька мині кує на тилю, на тилю:
Поручі ко си за мене, брачіку Василю.
Ой зазулька мині кує, ше (в) садочьку сива,
Скоро прийшов Бісюк Василь, пустили Гаврила.
Ой зазулька мині кує, ше коло Минчела,
Гаврилкова співаночька вся си искінчела.

Голови, 21/9, 1907, від Микулки Русняка-Вугринового, 71-літного діда з Красноїлї, зап. Петро Шекерик-Доників.

II.

За вороти в папороти явір зелененький,
Загиб, загиб у Синицях Пелех молоденький;
Ні за воли, нї за воли, нї за лисі кові,
Лише загиб за вбранячка, за жовті червоні.
Вілетіли з Станїслава потятка дивнії,
Виїхали на Жебєчко жовнїри кіннії.
„Та я знаю, моя мамко, за ким виходили,
Та за тими ледінями, шо Пелеха вбили“.
Беру воду в переводу, а вода блекоче,
Дмитер сина викупає, Прокопей не хоче.
А у тій ми полонинцї заблеяла вівця,
Ой не тай ся, Прокопею, бо ти сам забійця!
Ой озму я кріс у руки, піду на білиці,
Та озму я Пелещука, занесу в Синицї.
Ой іти би в Річку, в Річку, Бісюка просити,
Та най іде за Гаврилком моїм ся ручити.
А як прійшов Бісюк Василь, тай заговорили,
Зараз пани Гаврилочка з неволї пустили.

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 175—176, ч. 27.

Паралелї: В. Шухевич, Гуцульщина, ч. Ш, ст. 227—228, ч. 39.

166. Про Пелеха.

У Прокопіци на шиньку в Синицях (Жабє) цілий день пив Пелех. Гаврилко Плетєнив пиддивив си, шо у Пелеха є бордюх з гришми. Пелех пишов тай лїх на Синицях на камени спати. А Гаврилко Плетєнив ше з одним хлопчішем пишов за Пелехом навпрцї. Тай прийшли ид Пелехови. Убили вни пеного Пелеха тай дали у село на Жєбє знати, а гроші з бордюгом узєли.

Узєли Пелеха на дарабу тай извезли до Кутив. У Кутах саме тозди сидїв Грицьо Козмин (Козиєк) з Голов, старший опришок. Єк учюв Грицьо Козмин, шо убили Пелеха, а вин сказав до вартових: Закличьтеко пана Фішера! — Фішер то був мандатор. Гирлїчьки ше тогди ни було в Устєріках и Фішєр був старший пан в Кутах.

Прийшов Фішєр, а Грицьо Козмин каже: Єк бесте пустили мнє на волю, то таке бих вам сказав, шо малибесте з чього жити. — Вид разу тє пушю! — сказав Фішєр.

Грицьо Козмин розпитав си, у чім був убраний Пелех. А то сказали, шо сорочька на ним була мазанка (мочєна в масло), гачі дублені, полатані тай виляпані. Грицьо Козмин з Фішерем пишов до трупарні там, де лежєв Пелех. Вин иэтєх з Пелеха гачі тай витєх пасок з вичькура. Пелех мав в учькурі обшитий пасок, повний чьирвоних. Єк дав тот пасок Грицьо Козмин з гришми Фішєреви, то Фішєр вид разу пустив Гриця Козминого на волю. У тим паску було може з пару тисяч чьирвоних.

Грицьо Баган, Кляи, Василюків, Грицьо Козмин з свойов жинков Марунов та Пелех, усї вни разом зимували за курдуном. Пелех и Грицьо Козмин з жинков Марунов разом вертали си з за куртуну. Грицьо Козмин вже тогди знав за тоти Пелехови чьирвоні, у тим паску зашиті. И Грицьо Козмин хотїв убити Пелеха, єк ишли з за курдуну. Але Маруна, жинка Грицева, оборонила, бо вна в одно ловила Гриця за пістоле и ни дала стрілєти. Але Грицьо Козмин однако з тих грошиї зкористав, бо за них пишов на волю. Дедя мий Дмитро Шекерик знав добре Гриця Козминого.

Розказував дедя, шо Грицьо Козмин бувало приходив до Паліїв. Такий виджюджюлений! Крисаня в павами, з блєхов та високим наголовником. Червона кахтанка вибивана пугвицями, навхрест порошниці, кріс на плечю, бартка в руках, червоні гачі та товарі постоли.

Огакий був Грицьо Козмин, прото юнак. Кажут, шо єк лежєв Пелех на Синицях, а Гаврилко Плетєнив зачєв пидходити, єк би то вин убив Пелеха. Прийшов Гаврилко ид Пелехови тай каже: Може би я вас

пообіскав? — Та пообіскай-ко, сэраку, — сказав Пелех. — Гаврилко обіскав тай обсмотрив, шо в Пелеха повний бордюх сорок вцив. Тай лиш гадав, чім убити Пелеха, бо ни мав анї пістолети, анї ножя. Але уздрів Гаврилко Плетениш пістоле набите у Пелеха за ременем тай сказав до Пелеха: Ану єкий то в тебе капшучьок! — Пелех дав пістоле Гаврилкови, а Гаврилко обзерав пїби тай извів тай бур Пелехови у груди. Пелех лиш си покотив нижививий.

Голови, 20 липня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

6. Ватажок опришків Процьо Туманюк Сапріянчук.

167. Співанка П. Туманюкови.

I.

Ой гуляйте, годні хлопцї, поки ни стрижені,
Бо вже впали из кризенту карти написані.
Ой єк стали тоти карти мандатор чьитати,
У тих картах написано: Туманюка дати.
Заплакали молодицї дрібними словами,
А займили Туманюка тими облазами.
Заплакали, хло', за Процем, але дві дївчьинї,
Та займили Туманюка аж до Коломиї.
Они тамки Туманюка, хло', ни обзерали,
А на третий день карабін на плечі завдали.
Але Процько молоденький, вин ни зажурив си,
Комісного яже хлібця вин ни поживив си.
Ой єк вийшов на риночьок, всї варти розгрутив,
Але самий молоденький у горіше рушив.
Але иде, вострічєє та бо и два люде:
Ци права ми дорижечка в Перехрестні буде?
А ще сонце ни сходило, лише місєць зийшов,
Коли Процько молоденький в Перехрестні вийшов.
А шо тоти Туманюки у провину впали,
Бо за ними з Коломиї жовнїре пислали.
А шо тоти Туманюки страху наробили,
Бо за ними у ровгочки все Пидгирє збили.

Ой вийшли из Коломиї та вісти вісниї,
Вийшли в гори з Коломиї жовніре кінниї.
Ой зачьили уни в горах людий катувати,
Та зачьили скріз, усуда Тумана шукати.
Сего року та нівроку изродили рижки,
Зберают ци Туманюки та идут в опришки.
А на панский царинойцци ни кошена втава,
А вни с собов пидкликают Фотюка Семена.
Ой кує зазулиця там мижи лісами,
Збераймо си, годен хлопчьи, на здобичю з нами.
Але уни идут, идут, зострічьиют ровту:
Доків йдете, годні хлопці, ци ни на Ворохту?
Ий кує зазулиця та вна ме кувати,
Заберіт ци нам з дороги, та шо вам питати?
А вни прийшли до Марусї, ци ти спиш, ци чюєш?
А пускай ко, Марусечько, де сама почюєш.
Але я вас, годні хлопці, в хату ни пускаю,
Шо вам треба, ледіники, в виконце подаю.
А дала єс талєрики, та давай чьирвоні,
Бо вже си ки ни боїмо, ни твої погоні.
Але уни ишли, ишли, та си натомили,
Посїдали на кóлидки, люльки попалили.
Ий кацка матір знає, єк уни стрілєли,
Шо два хлопції, так молодції голови вклонєли.
Сидє пани по застилю, мижи ними флєшка,
Та шо кажут, шо убили Тумана опришка.
А ни бий си, Туманючько, то ни твоя жура,
Бо на Процяя Туманюка ни кидрова трунва.
Ни кидрова, каже, трунва, ни тисове давиздє,
Але єго поховают, куда пани їзьдє.
Сидє пани по застилю, стали си їднати,
Та ци ту го, хло', ховати, ци до Кутив брати?
А до Кутив го ни брали, бо дуже тепленько,
А в Надвирний поховали ни дуже борзенько.
Ой кувала зазулиця там коло Миничьила,
Ни велика співаночка, вже си искінчьила.
Ой кувала зазулиця отам на токови,
Співанка си искінчьила, все Туманюкови.

В Головах, в червни, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

II.

Ой гуляйте, годні хлопці, доки-сте веселі,
Впали карти від кісаря, карти написані.
Та ек єли ученики карти ті читати,
Таке в картах написали: некрутів віддати.
Ой бере ши пан отаман та с собов гайдука,
Отак пішли і зловили Проця Туманюка.
А ек они го зловили, тугенько звєзали,
І так єго вирежели долів облазами.
Заплакали молодиці, плачут дві дівчиної,
Взєли Проця Туманюка аж до Коломиї.
А ви, каже, панки, панки, не нашої віри,
Ой удав си бо Проценько до першої міри.
А ек він си, каже, удав, вни си зрадували,
Нарав тому Проценькови білу парму дали.
Ой ек они Проценькови білу парму дали,
То вже єму черевички чорні фасували.
А Проценько молоденький, він не засмутив си,
Трохи хліба комісного, він не поживив си.
А Проценько молоденький ек горівки випив,
Утїкачим с Коломиї зараз стражу вибив.
А Проценько молоденький тай не баламутив,
Єк утікав с Коломиї, нараз варту трутив.
А ек втїкав с Коломиї, та вістрічив люде:
Ци права ми дороженька в Перехресте буде?
А сонечко ши не зішло тай місяць не зайшов,
Уже Процько молоденький в Перехресте прийшов.
Ой прийшов він в Перехресте, переднував днинку,
Тай упали Туманюки в велику провинку.
Обуває наш Проценько волоки ремінні,
Вибігають за Проценьком два жовніри кінні.
А ек они вибігали, єли засїдати,
Та не могли ши Проценька до ручок дістати.
А хоть могли, хоть не могли, шо кому до того?
Взєли, взєли тай за сина Тумана старого.
А ек вни єго узєли, немала провина,
А єму тото не желько, бо за свого сина.
А ек сини тото вчули, они си сховали,
Пішли в сьвіти на Молдову й перезимували.

А єк они на Молдові туда зимували,
Хитро слугу молдовского д' собі підозвали.
Єк ти, слуго, тєшко служиш тай по правдї робиш,
Иди-ко ти, слуго, з нами на родину в здобич!
А волію я, братчіки, свій ґрунт задовжити,
Єк іти у чужі села воювати, бити.
Лиши того, ходи слуго, не буде ти смерти,
Не будем ми сами лиш три, стрітит си й читвертий.
А відки ти, Семеночку, тай гроший заробиш?
Иди-ко ти Семеночку тай з нами на здобич.
Пришли они до Марисї: Ци ти спиш, ци чуєш?
Пусти-ко нас в тоту постїль, де сама почуєш.
Я вас годних леґіників в постїль не пускаю,
Чого тутки вам надібно, в віконце подаю.
Ой та дай-ко ти, Марисько, білї сороківцї,
Ми леґінї молоденькі, в руках нам топірцї.
Ой та дай-ко ти, Марисько, таляри крижеві,
Ми леґінї молоденькі, всї ми прохожаві.
Ой та дай-ко ти, Марисько, паперові гроші,
Ми леґінї молоденькі, всї ми є хороші.
А прошу вас, годні хлопцї, тай тебе ватажи,
Забрались-те ми всї гроші, не беріть одежи.
А як би ми, Марусенько, всїх одеж не брали,
Коли ми від своїх любок твердий наказ мали.
Пришов ґазда на задвіре, а в хатї си сьвітит,
Тікай, брате, куда котре, доки с пушки змірит.
Ой кувала зазуленька попід крила жовта,
Ой зловила леґіників поголовна ровта.
Та кувала зазуленька в млинї на лотоках,
Ой зловили леґіників тай в лецких Ростоках[1]).
Пришли другі тай засїли, збили їх з дороги,
Та забрали в поголовні пороху два роги.
А леґінї повтїкали в лїси, в верховину,
Приходили пустошити нераз Буковину.
Так то було стародавно, сегодне ни чути,
Засьпівалам за леґінїв раз давної нути.

---

[1]) Село у горах, Косівського повіту, над Черемошом. Половина села на лївім „лецкім" боцї, половина на буковинськім „волоскім" боцї.

А хоть далї мне заріжте, я кінця не знаю,
Бо у старших уже лїтах, плохку памнеть маю.

Зап. у Розтоках, Косів. пов. Д. Харовюк.

III.

Ой гуляйти, лиґіники, заки сти виселї,
Бо упали с Коломиї карти написані.
А як стали мандаторі ти карти читати,
А ў тих картах написано рикрута давати.
А віт собі зібраў роўту, ўзьиў собі гайдука,
А як пішли тай зловили Проції Томанюка.
Заплакала дїўчинонька дрібними слозами,
Шо займили ба й Процинька тими облазами.
А як йиго ой займили до самого Львова,
А там йиму на клиночку барвонька готова.
А барвочка на клиночку, карабін на столї,
А тут минї, моя мати, уже вік тай долї.
Заплакала дїўчинонька, плачут дві дїўчині,
Шо займили ой Проценька аж до Коломиї.
Ў Коломиї пани Нїмцї, нїмецької віри,
Відобрали ой Проценька від осьмої міри.
А як йиго відобрали, куцу барву дали,
Молодого ой Проценька до муру загнали.
А молодий ба й Проценько ніц ни баламутиў,
А як тікаў с того муру — всю варту розтрутиў.
А молодий ой Проценько горівкі сї напиў,
А як тікаў с того муру — то ўсю варту побиў.
А молодий ой Проценько ніц ни засмутиў сї,
За дві, за три годиноньки дома опиниў сї.
Ўбувайи сї ў постольита, ў волїчки ринїнні,
Бо хоче він утїкати до того Ясїні.
Тїкайи він, тїкайи він, здибайи два люди:
Ци правая доріженька до Ясїнї буде?
Приночуваў одну нічку, приночуваў днинку,
Ой упали Томанюки ў вилику провинку.
Гей упали, гей упали, зробили розбійство,
Гей упало на Проценька тїжке здикуцїйство.

Ой ўпало здикуційство — два жоўньири кінні,
Шо ўни пішли рабувати до того Ясїнї.
А хоть жи ўни рабували, шо куму до того?
А ўни бирут за Проценька Томана старого.
А як тото синки ўчули (дали з дому знати),
А ўни пішли ў полонину зимку зимувати.
І там зиму зимували, літо лїтували,
Там одної удовицї слугу підмовляли:
Ой як жи ти тут бідуйиш, так тїженько робиш,
Ходи з нами, молодчику, ў лїшину на здобич.
Ходи з нами, молодчику, ни пожиєш смерти,
Ни ми сами три будемо, ше буде й читвертий.
Ходи з нами, молодчику, я ў Жьибйи за звичай,
Там йи ў мене Симен Фотюк, шо гроший позичиг.
Ни богато ой тих гроший, лиш таляріў сорок,
Колиж то сї ой діяло? На Дмитрі ў віўторок.
Куда ішли, куда ішли — понад горби лисї,
Де ви йдети, Томанюки? Йдемо до Марисї.
Суда-туда долинками, шоби нас ни слїдно,
А ў ўсїх людий по вичери, а ў Мариськи сьвітло.
А як прийшли під віконце, а ци спиш, ци чуйиш?
Пускай жи нас, Марусинько, де сама почуйиш.
А тож я вас, гарні хлопцї, д собі ни пускаю,
Али кажіт, шо вам треба — крізь віконце даю.
Давай, давай, Марусенько, паперові гроші,
Бо ми хлопцї ой молодцї ўсї штири хороші.
Давай, давай, Марусенько, білї сорокіўцї,
Бо ми хлопцї ой молодцї, а ў руках топірцї.
Давай, давай, Марусенько, крижеві таляри,
Бо ми хлопцї ой молодцї, а два дохожалї (старші).
Давай, давай, Марусенько, срібні та чирвонї,
Бо ми майим такий наказ від любки пишної.
Давай, давай, Марусенько, полотна швабскії,
Бо ми майим такий наказ від любки Софії.
Дай ти, Божи, здоровечко найстарший ватажи,
Коли биреш срібло, злото — ни бири одежі.
Але тота Марусенька от ни лїнувала,
А одного синка мала, того ў чьис післала:
Іди, синку, через чьигор та ни бій сї воўкіў,
Та лиш давай разом знати до ўсїх Мочірнякіў.

Мочірняки гарні хлопці, от ни лінували,
А скочили поза чьигри тай позасідали.
Томанюки гарні хлопці ватру розкладали,
А Симена ба й Фотюка по воду післали.
Як сї схилиў Симен Фотюк с китла воду пити,
Та розвалиў йиму голоў кулеў с пістольити.
Як сї закраў Мочірнячок з темненького лугу,
Та як стрілиў, так уцїлиў молдаўського слугу.
Отож тобі, Мочірнячку, рушничка схибила,
Кулї ремінь проломила, ў рубель сї спинила.
Отож тобі, Мочірнячку, ой рушничка вергла,
Кулї ремінь проломила, а ў рубель сї сперла.
Та як уздріў Симен кару, на себи пригоду,
Тогди він сї периваливў почерез колоду.
Та ўзьиў собі бордюг гроший, пороху три роги,
А даў жи він ногам знати лїсом без дороги.
Та кувала зазуленька понад поголосю,
Куда тїкаў Симен Фотюк, то позбиваў росу.
Ой кувала зазуленька, кувала, бельчьила,
А ўже вам сї, Томанюки, сьпіванка скінчила.

Зап. 1908 р. в Іспасї, від Василя Ґоянюка Семена М. Приймак.

Тут у піснї говорить ся не лише про Проця Туманюка, але і про С. Фотюка та Мочернаків, про яких є окремі оповіданя.

IV.

Ой співайте, леґіники, покив сте веселі,
Бо упали з Коломиї карти написані.
Ой як стали мандатори ті карти читати,
А в тих картах написано некрути давати.
Ой вібрали собі ровту, а взяли гайдука,
А як пішли тай імили Проця Томанюка.
Ой як єго тай імили, тугонько звязали,
Тай зачили провадити долів облазами.
Ой зачили провадити до самого Львова,
Подивит си на стїноньку, вже барва готова.
Ой барвонька на стїночцї, карабін на столї:
Іде мати, іде мати тай вік мій тай долї.

Плаче мати, плаче мати, плачут дві дівчині,
Відобрали тай Процика аж до Коломиї.
В Коломиї пани Німці, німецької віри,
Відобрали тай Процика до старшої міри.
А як его відобрали, всї си врадували,
Що русиве волосєчко плечима спускали.
Ой русиве волосєчко плечима спускали,
Процикови молодому черевички дали.
Черевички єму дали, кафтаник завдали,
Тай Процика молодого до муру загнали.
Але Процик молоденький тай не засмутив си,
За дві, за три годиноньці в дома угостив си.
Ой іде він та до дому, стрічие два люде:
Ци права ми дороженька Перехресним буде?
Приночував одну нічку, переднував днинку,
Ой упали Томанюки в велику провинку.
Ой упали два жовнїри, два жовнїри кінні,
А як пішли рабувати я в тото Ясїне;
А як пішли рабувати, шо кому до того?
Ой узєли за Процика Томана старого.
Ой як его, каже, взели, тугонько звязали,
Та зачили провадити долів облазами.
Ой від рана до вечера до Кутів пригнали,
Ой там его укували ланцушком до лави.
На високій полонинцї мушка забинчила,
А вже вам си, Томанюки, співанка скінчила.

Правда, 1879, ст. 176—177.

Паралелї: В. Шухевич, Гуцульщина, ч. III, ст. 172—174 і ст. 220—222, ч. 33.

V.

Закувала зазуленька та межи лісами:
„Ой ходи, Бойчуку, на добич із нами!"
Ой ідучи на здобичі, надибают ровти:
„А де йдете, Таманюки, раді би ми знати?"
„Ой ідемо до Марусї стрільби добирати,
Пак підемо на Ворохту Мочернюка драти".

Ой прийшли ми під віконце: „Чи спиш, чи чуєш?
Та пусти нас до хаточки, де сама ночуєш!“
„Я вас, мої чорні хлопці, до хаточки не пускаю,
А чого вам лиш потреба, через віконце подаю“.
„Подай менї пістолєтка і тоту рушницю,
Пройдемо ся відси с села через Полагницю“.
Але ми ся там не довго та і забарили,
Як нам єще в Полагниції зорі зазорили.
Ой вийшли ми трохи д горі тай ся утомили,
Сїли собі на привалу, люльки закурили.
Вийшов, вийшов сам Мочернюк води до кирниції,
Ой вистрілив тай Мочернюк з нової рушниції.
„Дідьча мати єго знає, та як він стріляє,
Що два братя, оба рідні, головки скланяє!
Колись хотїв, Таманюку, ще на світї жити,
Не йти було Мочернюка на Ворохту бити.
Колись хотїв, Таманюку, єще панувати,
Не йти було Мочернюка на Ворохту драти!“

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 160, ч. 5.

Паралєлї: В. Шухевич, Гуцульщина, ч. Ш, ст. 223, ч. 34. — Пор. також повисше пісню про Дмитра Марисюка.

VI.

Ой вам же данції, а нам же ни данції,
Ой нам же у голові, шо берут вибранції.
Ой упала карта з неба, з самого призенту,
А в тїй картї написано аж до реґементу.
Ой зибрали пани ровту і того гайдука,
А вни пишли и здибали Проця Туманюка.
Заплакала молодиця, плачут дві дївчині,
А шо взєли Туманюка аж до Коломиї.
В Коломиї пани Німції ни нашеї віри,
А шо взєли Туманюка до старшеї міри.
Ой єк єго, каже, взєли, вин ни баламутив,
Єк утїкав з вишків, мурив, всу варту розтрутив.
Ой у дворі баран дикий, а в мори виконце,
Єк уставав пан староста, то в полудне сонце.

Ой сонце каже сіло, а місец ни зийшов,
Коли Процько молоденький в Перехресний вийшов.
Переспали одну ничку, зодновали днину,
А шо стали Туманюки в велику провину.
А шо стали у провину, зробили розбийство,
А шо вийшло до Тумана кешке здекуцийство.
А вбувайте постолета, волоки ремінні,
А шо війшли до Тумана два жовніре кінні.
А шо війшли до Тумана, єли воювати,
Та не могли Туманюків у руки дистати.
А ни могли та дистати, шо кому до того,
Та дистали за два сини — Тумана старого.
Ой они го та дистали, до Кутів придали,
Приковали в кремінари ланцухом до лави.
Туман сиди, Туман сиди, ни кончи без вини:
„Але це ми ни дурниця, це за ридні сини“.
Туманюки єк це вчули, у бик си подали,
А вни пишли у Молдаву, зимку зимували.
А вни пишли у Молдаву, зимку зимували,
Доків весни дочикали, вни помандрували.
Доків весни дочикали, вни помандрували,
Молдавскої одовиці слугу підкликали:
Єк ти, брате, тєжко служиш, єк ти тежко робиш,
Іди з нами у Летчину на Жебє на здобич.
Іди з нами, товаришку, ни пожиєш смерти,
Ой ни лиш нас та три будут, буде ше й четвертий.
Ой ни лиш нас та три буде, буде ше й четвертий,
Буде Семен, каже Фотюк, то дуже ретенний.
Буде Семен, каже Фотюк, хоть ни знає звичу,
А вин у нас Туманюків тих гроший позичив.
А вин їх я позичив на Дмитрі в вівторок,
Не богато їх позичив — талєриків сорок.
Ой пришли вни до Семенка, єли си витати:
Ци ни чєс би, Семеночку, нам гроші віддати?
Єк вам, браті, гроший треба, йду ґрунт заловєти,
Та ни пиду в гайдамаки бити та стрілєти.
Єк вам, браті, гроший треба, йду ґрунт продавати,
Та ни пиду в гайдамаки бити та рубати.
Ой єли вни до Семенка мід, горівку пити,
Тай єли вни Семеночка з собов пидмовєти.

А шо в того Мочирнака на вхрест порошниці:
А де йдете, годні хлопці? Йдемо до Марисї.
А де йдете, годні хлопці, в будовані доми?
А ми йдемо на Ворохту до тої одови.
А прийшли вни до Маруськи: Ци ти спиш, ци чуєш,
А пускай нас до світлиці, де сама ночуєш.
Ой а я вас ни пускаю, бо я вас ни знаю,
Шо вам треба, годні хлопці, в виконце вам даю.
Подай же нам, Марусечко, срібні сороківці,
Бо ми хлопці, ми молодці, в руках нам топирці.
Подай же нам, Марусечко, паперові гроші,
Бо ми хлопці, ми молодці, ми люде хороші.
Подай же нам, Марусечко, полотна швабії,
Бо ми острий наказ маєм вид любки Софії.
Подай же нам, Марусечко, ше й ти девєтаки,
Бо вже тобі ни поможе ровта Мочирнаків.
Подай же нам, Марусечко, ґмінтові рушниці!
Ой стрілив молод з креса вікном до світлиці.
Марусечка молоденька так ни сумувала,
Маленького хлопцє мала, в ночі го післала:
Іди, синку, попід лїсок та ни бий си вовків,
Та дай знати, та дай знати до всїх Мочирнаків.
А помай бих, Мочирнаки, єк ви нучували?
Марусечку сеї ночи пріч обрабували!
Мочирнаки молоденькі креси набивали,
А вни пішли у чигори, скрізь позасїдали.
Туманюки молоденькі там ни забарили,
А шош їх там ясні зорі так ни захопили.
А шош їх там ясні зорі так ни захопили,
Доки вийшли на поленки, вни си натомили.
Доки вийшли на поленки, вни си натомили,
На колидки посїдали, люльки попалили.
Ой Процько молоденький, шо тут изробити,
Ци ватерки та накласти, кулеші зварити?
Ой пишов Семен Фотюк кітликом водиці,
Застрілив го Мочирначок з нової рушниці.
Ой другий, каже, змірив з пістолєти з лугу,
Та потрафив та застрілив молдовского слугу.
Ой третий, каже, змірив из креса вид лиця,
Та потрафив та застрілив Туманюка Процця.

А шо в того Мочирнака рушничка схибила,
Кулька ремінь просадила, в рубли си спинила.
А шо в того Мочирнака рушничка си вергла,
Кулька ремінь проломила, в чирвоний си зперла.
А єк уздрів Туман клопіт, велику тривогу,
А вин самий повалив си тай поза колоду.
А ухопив бордюг грошей, пороху два роги,
Тогди в чигор ногам поля та дав без дороги.
Ой дав ногам поля, збігає на потик,
Шіре Богу помолив си, шо вид ровти утік.
Шіри Богу помолив си та ни дав си в тугу,
Ой як прийшов до домочку та грєнув у вугов.
Ой грєнув, каже, в угов, вугли задрижяли,
У них були я три любці, всї три повставали.
Одна, каже, зажегає, друга дає їсти,
А ба й трета д' виконечку питаєт ци вісти.
Ой єк жеж ви здобочили, єк жеж ви гостили?
Ой єкий ми отеперкий поганий сон снили.
Ой такий сми єго снили, шо ни нагадаю,
Ой такий сми єго снила, сама си влякаю:
Ой темної, каже, нички, на бідку їм ішло,
А єк здобич наступала, а шош їх перейшло.
На високій половині отак конец стаї,
Та єк здобич наступала, перебіг їх заїц.
А шо в того Мочирнака стодола рублена?
Заплакала за Фотюком дївчина Олена.
Ой не плач же, дївчиночко, не вдавай си в тугу,
А ми зробим на Семенка из кидрини трунву.
З кедровини, каже, трунву и тесови дзвиздє,
Там Семенка поховаєм, де си пани зїздє.
А пани си изїздили, єли суд судити,
Шоби тоти Мар'ї синки на пар розстрілєти.
На тім боцї при потоцї телєтко заруло,
А я сесе не співаю, лиш сесе так було.
Зазулька ми закувала тай коло Менчила,
Мочирнакам співаночка уже си скінчила.

Зап. у Відни 1909 р. від Андрія Кікінчука з Жабя при 24 полку піхоти Петро Шекерик-Доників.

168. Процьо Туманюк (Сапріянчук).

Процьо Туманюк був родом таки Головский. Єк вирис на ледіня, а був в него такий флетяв, шо раз, то саме тозди зачьила си некрутация. Дієло си то ше за чьисив Полші. Пишов Процьо Туманюк єкос раз до Косова тай там єрмаркував. По єрмарку обскочіла ровта, дес так зо дві соції людий, Туманюка на одний вулици, єк си вин вертав з єрмарку на ничліх без нієкої зброї. Ни питаючі, шо за оден, лиш таки имили нисподівано тай звязали руки и пигнали єк барана до Коломиї.

Правда, шо Туманюк хоть був без оружя, то все таки добре уцідив кождому кулаками. Пригнали Туманюка до Коломиї, там єго остригли, перебрали тай дали до одного полковника за льокая. Туманюка там дуже били, їсти ни давали, робити тежко заставели, а до того так си з ним обходили, гирше єк с котюгов. Туманюк до того всего ни привик и ни хотів слухати.

Вин зрис буйно, слобидно, майже нічьо ни робєчі, хіба то, шо дес чьисом ходив з маржинов. Бо єго робота то була: взєти кріс на плечьи тай у дебрю за звіринов.

Єк си прийшло, а з ним зачьили си гирше обходити, єк с котюгов. Туманюка приводило то все до розпуки и тимунь вин постановив здизентирувати.

Раз у вечьир Туманюк постановив утечі. Всї полєгали спати, а Процьо Туманюк си схопив, убрав си тай вийшов потихо у хороми, вити виломив двері на двир тай далї дав ногам знати. При брамі имила Туманюка варта, але вин собі дав з ними раду. Одному дав так джьоса, шо зарив гет у землю, а другого напасливого пробив тай сам посунув горі.

Вийшов Туманюк т' хатї, але однако ни мав вже гаразду. Зачьили заходити жовнїре в ровту за Туманюком. Уздрів Туманюк, шо єго копчьи хотє имити тай укарати, а шо вин си ни хотів дати взєти в руки, то мусїв утечі у опришки.

Єк тїказ Туман у опришки, то сказав: Хотє карати мене, то я їх періж покараю! — И вид того чьису, то лиш де мих, то си имстив на панах и Жидах.

С Туманом ходило то дванацїть, то двацїть чьотири опришки, бирше, то менше, єк коли треба було. Уставичні опришки були: Процив брат, Фока Туманюк, Плєскун Козмивский, Макогин, всї з Голов.

Туманюк ходив в опришки за гору, на Буковину, Туречіну, Волошіну тай Долив. Але вин николи ни брав ничьо в хлопив, лише в панив, Жидив и великих купців. Вин казав так: Ототи пани-дерошкіри дерут усе с хлопив, но а ми мусимо брати вид них податок.

За горов був тєшкий рик. Загирскі купції Волохи зибрали си тай пишли до нас за хлїбом. Накупили долив хлїба тай си вернули назад криз Голови на Шибений. Але дорогов зачьили коло Козмив пасти Козмам пашу та виробєти збитки. А Козми — то була родина опришків. Волохи-купції пишли собі далї, а Козми пишли дати знати Туманюкови.

Розказали Туманюкови, шо загирскі Волохи, єк си вертали в долу, збиткували си з них и зробили їм богато шкоди. Туманюк сказав, ш треба скликати опришків тай си порадити. За пара чьисив було чьути скріз голосні фурканя в жмені: угу, угу! А д вечьиру вже си богато збігло опришків до Туманюка.

Урадили опришки пити в погоню за Волохами и за то, шо дорогов зачьипали людий, видобрати їм хліб за кару. Волохи вийшли у Шибений коло озера, пид Чьорногоров и там наклали ватру, посилєли конї на пашу, хлїб позмітували коло ватри тай сами посїдали коло ватри тай там си обнучювали.

Зибрало си з Туманюком двацїт штири опришки тай пишли в погоню за Волохами. Понаберали собі креси, пістолєта, ножі, піки тай бартки и так, єк сонце було вже понад захєт, були всї двацїть штири опришки з Туманюком на Шибеним коло одзера.

Туманюк чім прийшов ид тий ватрі, тим таки крикнув до Волохів: Дайте-ко нам ват'є, поки ми вам дамо! (вин шепелєв) — тай то кажучи, вихопив пістолє тай бур у ватру. Єк зачьили буркати опришкі з пістолєт у ту ватру, то Волохи без броду повтїкали, лишєючі усе. Єк поутїкали Волохи, а Туманюк сказав: Отепер беріт, шо хто тілко може узєти и понести.

Набрали опришки хлїба, а Туманюк був такий дужий, шо узєв обоє бисах, цїлий корец так, єк єго нїс кінь. И єк узєв тот корец Туманюк на топоришє свої бартки, то так єго зніс аж до в село на бартцї и то нїдде ни припочював.

Раз Туманюк посварив си був з моїм препредїдом Палїєм Шекериком и то так дуже та погано, шо Палїй Шекерик постановив имити Проця Туманюка и видлати до катушя до Кутив.

Туманюк був дужий тай си ни боєв Палїя Шекерика и в одно приходив до Палїя.

Але єкос раз прийшов Туманюк до Палія Палїнюка (Шекерика), а тот так си вже досердив, шо ни мих довше видержети Туманюкови. Туманюк вайшов у хату до Палїнюка, а Палїнюк крикнув на свого сина Олексу, мого предїда. Олекса ше ни хотїв помогати дедеви, бо видїв, шо Палїнюк в злости роби зле, але мусїв, бо си боєв дуже дедї Палія.

Палїнюк пидбив плахов двері хатєні тай обидва з Олексов уштрикли у хату криз викно. В хатї имили си з Туманюком тай Туманюка звалили и звзали, а витак звзаного видогнав Палїй до Кутив.

В Кутах забили Туманюка до катушу и вин там посидїв три місїцї. Єк там сидїв Туманюк, а мав вин у вучкурі у гачьох чьирвоні, тай си тими чьирвоними єкос пидкупив, шо єго пустили т' хатї.

Єк би так хтос запхав кого на три місєцї до катушу, та найби до катушу, але єк би ни мав гроший чім си пидкупити, то би и завісили, то другий би лиш шукав ключки, єк си на своїм противнику пимстити. Але бо Туманюк такий ни був.

Єк пустили Туманюка з катушя, то вин ни ишов до себе т хатї, але пишов до Палїя Палїнюка. Палїй Палїнюк молотив на кичірі тай уздрів, а Процьо Туманюк иде ид нему.

Прийшов Процьо Туманюк ид Палїнюкови, обцилував си з ним тай припер Туманюк свий кріс до плоту тай узев цїп до руки тай зачьив молотити. Молотили до вечьира, а у вечьир пишли до Палїнюка т хатї.

Мий предїдо Олекса Палїнюків зачьив грати в скрипку, а Туманюк каже до Палїя: Ану, брате, побратиме, идім погуляти! — Єк зачьили гуляти, то гуляли до перед днинок. Витак си випрошели оба, обцулували си, трохи диспали до днини тай другий день розийшли си вже великими побратимами. Вид тозди Процьо Туманюк и Палїй Шекерик-Палїнюк були вже найліпшими побратимами до самої смерти. Нираз Туманюк перебував и по кілька місєцив у Палїнюковим землєнику пид хатов.

Була на Ворохтї дуже богата пана дїдичка, звали її Марусев. В тої дїдички служив оден Гуцул з Жєбя. Тота дїдичка була дуже погана така, шо ни могли в неї бути жедні слуги. А до того ни хотїла виплачювати плату. Тота дїдичка позбиткувала того слугу тай нагнала єго гет, ни заплативши єму майже за кілька років тєшкої служби анї ґрейцера.

Вин пишов до Мочьирнака на Ворохтї тай си єму поскаржив на ту дїдичку. А Мочьирнак каже: Иди, сараку, в Голови, там є славний ваташко Процьо Туманюк. Прийди до него, попроси єго, а вин пиде и си пимсти на тий дїдицї тай заплати тобі.

Тот Гуцул так зробив и Туманюк си на то згодив.

Пишов вици з Туманюками Семен Фотюк з Жебя-Маґури. Прийшли Туманюки до Мочьирнаків з тим чьоловіком. Мочьирнаки сказали, шо и уни идут з Туманюками до тої Марусї. Прийшли вни до Марусї, забрали грошї, убили добре Марусю, аби вна знала, єк то болїло слух та людий нивиних. Пишли вни вид Марусї, подїлили си добичьов тай си розийшли. Але Процьо Туманюк запитав си у Мочьирнака, де би вни могли їсти.

Мочьирнак сказав: Идїт там у лїс на ту рїжу и там є добра вода, будете мати пити, а там пид єблинков накладете ватру, поварите кулеши, попоїсьте тай пидете.

Туманюк с своїми ледїнями послухав Мочьирнаків тай пишов на ту рїжу. Прийшли на рїжу, наклали ватру, поварили кулешї тай посїдали їсти. Фока Туманюк з тїлкома товаришями пишов у поточїну воци си напити тай набрати у кїтлики, аби було шо пити, а Процьо Туманюк з побратимами вачьив їсти. Мочьирнаки прийшли т хатї, поклали грошї тай кажут тому Гуцулови: Шкода, аби Туманюки забрали тилко гроший; идїм та їх вистрїлеймо, а грошї си лише нам.

Єк сказали, так зробили. Узели креси, пїстолєта тай пишли в погоню за Туманюками.

Лише Процьо Туманюк узєв дриб кулешї у руку тай другий раз укусив, а Мочьирнак у тот раз з дубелтивки раз по раз грим, грим, а Туманюка поцїлила куля у саму путилицу тай голов си розпукла на двое.

Мочьирнак штрик ид Туманюкови, гадав, шо Туманюк уже ни жиє, але Туманюк Процьо єк хапнув на горєчьу Мочьирнака та єк ним тевкнув до землї, то би був убив на смерть Мочьирнака, але штрик син Мочьирнаків тай розрубав голов Туманюкови.

Убили тозди там Мочьирнаки ше Фотюка Семена, Плескуна Козмивского и иниих. А Фока Туманюк з своїми побратимами єк уздрїв, шо убили єго ваташка тай побратимив зрадов Мочьирнаки, то ни мав шо робити, лиш тїкати, бо вни єк ишли води, то полишели креси, пїстолєта и бартки коло ватри, а то все тепер упало си у руки Мочьирнаків. Фока Туманюк з побратимами лишив си без гроший, без зброї и мусїли так утїкати з живов душев т хатї.

Розказував минї Иван Мочьирнак тогид (в 1906 роцї) про Туманюка отаке: Мий — каже — дїдо Мочьирнак то убив Туманюка. Розказував дїдо — каже — шо єк убив Туманюка, то мусїв єго виднести до Надвирної. И єк узєв дїдо Туманюка на коня, то голов везла си одним боком почерез коня, а ноги другим, такий Туманюк був великий.

Тота ріжя, на котрий убито Туманюка, то теперішна царинка, на котрий побудовано лїсничівку. Тота єблинка, пид котров убито Туманюка, то стої ше и до сегодне у лїсничього за хатов.

В Головах, 1907, зап. Петро Шекерик-Доников.

169. Михайло Туманюк.

У Тумана був син Процьо, Фока тай Міхайло. Процьо та Фока ходили у вопришках. Процьо навіть був ваташком опришків. Міхайло відий ни ходив у вопришки. А зрештов, хто его там знає. Але за то Міхайло Туманив був великим слусарем. Вин робив сам нові креси, пістолета та усєке оріже. Вин відий доробєв и опришкам зброї.

Але давно ловили до некрутациї тай зачєли ловити и Міхайла. Але Міхайло „шуме" ни хотїв си дати некрутувати тай утїкав. Раз розказував Міхайло сам так:

Шуме, я був у хатї, аж ровта обскочіла хату. Я штрик на двир тай зачєв утїкати у ліс ид горі. Але отам, де тепер Чяпараджіна (Андрій Сапріянчук) хата, були давно дві великі баштї їли, шо росли при купі. А я єк тїкав, так просто штрик мижи тоти башти.

Мав я набитий штуц-кріс на плечьох, тай єк я штрик мижи тоти башти, так у єлиці кріс си завадив тай урвав си и упав на земню. Але я ни мав коли его здиймати из земнї, лиш утїкав далї борше перед ровтов. Але мене однако тогди ймила ровта тай узєли до войска, та я вислужив вісїм рик при войску, а штирй роки при ланґвирах, та разом усїх дванацїть рик.

Єк я си вернув т' хатї, тай найшов пид тими баштами свою пушку на земни; нихто її ни узєв, бо нихто туда ни ходив. Але тоти башти були такі великі, шо криз нї николи дошь ни проходив и пушка була суха. Я здоймив пушку з земнї, приклав до лиця тай випалив из пушки. По дванацїтьох роках тай пушка спалила!

Отаку мав пушку Міхайло. Був гожий чьоловік, але раз єк ніс титинь, та его избавили житя у бийцї, тай єк заґовів вид тогди Міхайло, тай умер з того.

Голови, 28/11, 1907, зап. Петро Шекерик-Доников.

7. Опришок Мочернак.

170. Мочернак і майстри.

У Ворохті обібрав си за опришка Мочернак. Він поклав си хату, мав дві полонини і дуже забогатів. Внук его жие у Ворохті, дуже великий богач, тай має такі ґрунти файні, шьо гай.

Мочернак найняв си майстрів з Станіслава, бо у нас ни було шьи тоди майстрів класти хату. Майстри повіходили та зачели класти хату, але Мочернак мало їм платив, так майстри просили, шьоби більше платив, але боели си Мочернака тай роботу ни лишили. Мочернак ни хотів. Вони віклали єму хати, а під поміст поклали тріски. Єк відходили, підпалили тріски тай хата згоріла. Мочернак був дуже вострий. Влютив си, взєв два кріси на плече тай пішов здогонєти майстрів; але вони знали, шьо він буде здогонєти їх тай пішли в єнший бік. Мочернак ішов на Дилєтин, а вони пішли єншов дорогов тай ни подогонив.

Зап. 1908 р. від Олекси Соколюка в Брустурах, Косів. пов., Анна Павлусевич.

171. Три опришки з Жабя і Мочернак.

Дібрали си три опришки з Жибйого та все заходили до Мочернака у Ворохті. Сиде там, єк вертают та приносє до Мочернака всєке добро, яке заберут від людий. А раз задратував си Мочернак з ними. Вони подрали багато та єк ішли через Ворохту, поминули Мочернака та пішли горі ріков, а він єк вздрів, то взєв два кріси на плече тай за ними. Вони пішли на єкус полєнку. На цесій полєні була колиба тай тут розіклали ватру і хотє їсти. Мочернак подогонив їх. Вони хотє іти до Жибйого, а Мочернак за ними, тай з заду одного бах, тай другого бах, а третий утік.

Ворохтєнци ховали опришків і ни давали ровті. Та добро було ходити опришкам, бо ліси великі, а людий мало було.

Зап. 1908 р. від Олекси Соколюка з Брустур, Косів. пов., Анна Павлусевич.

172. Семен Бойчук[1]) з Березова і Мочернак з Ворохти.

В Березові був в опришках Семен[2]) Бойчук з сином. Він мав під собов цілу банду і розбивали. Раз пішов він з свойов бандов до Ворохти до коханки. А до тої коханки ходив також ватажок з Ворохти, Мочірнак. Як вони (себ-то Бойчук і тов.) прийшли до неї в ночи під вікно, вона питає: Чо вам треба? — А ватажко Семен каже: Чи будеш нам отвирати, чи сї маєм добувати? — На то вона їм каже: Як вам шо треба, то я вам подам кріз вікно. — А вони знали, що Мочірнак з сином своїм переховує у неї гроші тай зброю.

Тому Семен ваташко каже: Як не хочеш отвирати, не будем сї добувати, дай пістольита й топірці, та білії сороківці!

Як забрали сороківці тай пішли ділами,
Не боїм сї Мочірнаків в погони за нами.
А як війшли на Прилуку[3]) тай сї потомили,
Мочірнаки гожі хлопці, вни їх здогонили.

Як Мочірнаки вислїдили Семена Бойчука з сином, питає сї старий Мочірнак свого леґіньи:

Чи видиш 'го?

Виджу 'го так, як воробцьи.

Клїкай!

Син вклїкнув, а старий поклав 'му штуц на плече, змірив сї, а як вистрілив, то поцілив ватажка Бойчука в само серце.

Прихілив сї Стефан Бойчук з кітла воду пити,
А Мочірнак стрілив кулив з того пістольити.
Бодай тебе, Мочірнаку, тота кулї верла,
Римінь минї пирибила, а в грудих сї сперла.

Зап. 1908 р. від Павла Токарчука, в Текучи, Печенїжин. пов., Дмитро Бойчук.

---

[1]) Семен Бойчук і Семен Фітюк певно одна особа з двома прізвищами; у Гуцулів кождий ґазда має два прізвища.

[2]) Не знати на певно, чи батько звав ся Семен, а син Стефан — чи відворотно.

[3]) Верх.

173. Родина Мочернаків.

На Ворохті мав дуже вилику полонину микуличиньский чоловік Унуччак. Їх було двох братів, Василь і Яків. У Якова було 5 синів, у Василя один син і дві доньки. Яків мав там у Ворохті полонину, а хати на Микуличині. Він дуже бояв си за двох своїх синів. За найстаршого і молодшого, шоби не взели їх до воська. Старшого сина ховав дома, а молодший був у полонині з вівцими. Раз пішов Яків у ярмарок з двома молодшими синами. Тогди була скрипція. Пришли ті, шо писали скрипцію і зачели слуг питати за Яковом Замочерским. [Єго в Микуличині називали тому Замочерским, шо мав хату за Мочеров].

Яків називав си Унуччак, але шо слуги не знали, шо він Унуччак, тому записали єго Моцернаком.

Яків єк довідав си, шо єго і синів списали в скрипцію, дав тих двох синів, шо бояв си за них, шо возьмут до воська, одного на Брустури, другого до Іванковець.

Того, шо був на полонині, забрали опришки до себе і забрали Яковови 12 коний та сина і пішли до Росії. Опришків було 12. Ту обідрали вони короля, та привезли такого злота та срібла, аж на 12 конях. Грішми поділили си. Одні пішли ґаздувати до Жибийого, а другі пішли на Брустури драти.

На Брустури прийшло двох. Вони прийшли у неділю і пішли до церкви. Тут заздріли вони дуже файну молодицу. Вони собі єї вподобали та вкрали. Водили вони її з собов три місєці. Єк си їм втемила, нагнали від себе, а сами пішли до Космачьи та на горі Пожеретул на поленці посідали. Там був син Якова з товаришом. Сонце гріло файно, а вони оба вигрівали си на полєнці. Ровта зайшла їх з боку і від разу убила.

Яків уже не жив, а ґаздував на Микуличині брат опришка Мочернака. Космачьини дали знати братови на Микуличин. Брат забрав Мочернака до дому. По нім лишив си топорец, шо важив 27 фунтів і 2 порошники, шо важили 27 фунтів. Топорец і порошники є у Мочернака на Ворохті. Він зве си Дмитро, має до 80 рік і є дуже богач. Він найбільший богач, єк найбільший дідич в нашім краю.

Зап. 1909 р. від Кирила Александрука в Брустурах, Косів. пов., Анна Павлусевич.

8. Опришок Семен Фітюк (Хотюк).

174. Пісня про Семена Хотюка[1]).

Ой отамка при долині отава зилена,
Підмовльили Туманюки Хотюка Симена.
Ой Симени, Сименочку, і ти добрий хлопец,
Ходи-но ти разом з нами, будеш мати здобич.
Ой ходи ти, Сименику, не поживеш смерти,
Бо нас є три Туманюки, ти будеш читвертий.
Бо нас є три Туманюки, всї три ми хороші,
Тай підемо до Марії, заберемо гроші.
Ой прийшли ми до Марії, взьили говорити,
Марія ся защіпила, ни хоче пустити.
Ой Марів, Маріїце, пусти нас до хати,
Бо що ти нам обіцьила, тото мусиш дати.
Ти нам усїм обіцьила білї сороківцї,
Нас є штири Туманюки, в всїх штирох топірцї.
Як же стрілив Хотюк Симен, а з нового ґвера,
Маріїно рідне братє — головка склонена.
І як стрілив Хотюк Симен з нової рушницї,
Маріїно рідне братє аж попід галицї.
Чи знаєш ти, пани брати, Хотюка Симена,
Яка в него була люлька премудро зроблена!
Яка в него була люлька, яка була ноші,
За чересом тютюн скрутїль, тай не боїмо сї.
За поясом тютюн скрутїль і чьисом шумівка,
Наоколо пістольита, набита дубівка!
А типерка, пани брати, сьидьмо си в горосї,
Посербаєм гусльиночки тай порадимо сї.
Посербаєм гусльиночки, покуримо люльки,
Здало би сї небіщикам заграти гуцулки.
І не тої ба й гуцулки, але подолївки,
Напиймо сї, чесний брати, доброї горівки.

Зоря, 1893, ст. 222: Опришок Семен Хотюк, подав Іван Франко. Пісню записав С. Чернецький в Далешеві, Городен. пов. від Гната Вандюка.

---

[1]) Семен Хотюк, Фотюк і Фітюк — то очевидно одна особа.

175. Семен Фітюк.

На Ворохті були другі опришки. Старший над ними був Семен Фітюк з Зеленої. Вони приходили драти Мочернаків. Ім була співанка:

Де ідете, гарні хлопці? Ідем на Ворохту...
Ой кувала зазуленька, ше буде кувати...
Чого йдете на Ворохту? Мочернаків драти.

На Ворохту прийшло їх 6. Три пішли до Мочернаків, але вода була велика, бо ішла плова[1]) та вони не могли си дістати до Мочернака. Мочернак увидів їх за ріков. Мочернак мав слугу Петра, шо умів замовлєти рушниці. Мочернак сказав: Петре, втікаймо; але може би ти замовив рушниці? — Замовити замовлю, — каже Петро, — але не знаю, чи шо поможе.

Мочернак пішов з слугов і зачьив гнати за опришками. Вони з одного боку ріки, а опришки з другого. Опришки взєли припочьивати на Вербелуши, та тамечки їх убили. Один ніс воду, один варив їсти, а один латав постоли. Мочернак стрілив до них з замовленої рушниці і одним стрілом убив всїх трох опришків.

Гроші і збрую їх Мочернак забрав. У того Дмитра Мочернака на Ворохтї є богато збруї, я сам видів, бо косив-єм у него.

Зап. 1909 р. від Кирила Александрука в Брустурах, Косів. пов., Анна Павлусевич.

9. Опришок Макогін.

176. Макогін і Дерчя.

Макогин сидів в Головах отам, де тепер сиди Бабуля (Микула Гріздак). Ци вин мав таки правдиве имнє Макогин, ци лиш так єго називали, то не знаю.

Ходив Макогин в опришки за гору тай си вити вернув на Голови. В Головах тозди був десетником Дерчя Козмивский. Дерчя Козмивский учюв, шо є в Головах опришок Макогин тай зачьив збивати ровту. Бігав Дерчя цїлий день по селї тай гонив людий у ровту, а у вечьир пи-

---

[1]) Плова — туча.

шов до себе т хаті на нич. А Макогин мав сестру Папуцу тай сидів цілий день у неі, тай чюв, єк Дерчя кричьив на людий, аби ишли в ровту ловити Макогона.

А Макогин каже до свої сестри: Чьикай, є..у му псом маму, мушу го навчіти, єк ловити опришки! Учюв Макогин, а Дерчя кричі уже коло Антонив тай иде до Козмив (Козьнєків). Макогин си схопив тай побіх у потик на раґаш тай там засів на Дерчю. Лише Дерчя збіх на раґаш тай біжи раґашем у долину, а Макогин у тот рав повх Дерчю по ногах, у самі загинки попид коліна.

Дерчя упав на раґаш, а Макогин штрик на Дерчю коліньми. Тай приступив одну руку, та лише хотів другу руку пристолочіти Дерчи, — бо Макогин мав утети Дерчьи наперед єзик у хавках, а витак обі руці по ликті за кару. Але в тот чьис Дерчя борше вифатив ніж тов нипристолочінов руков тай сунув Макогонови у калюхи.

Макогин скотив си ниживий на вемню, а Дерчя си схопив тай уфатив кривавий ниж у зуби тай побіх до Козмив давати знати, шо убив опришка. Дерчя побіх ґвавтуючі до Козмив, а Папуця сокотила брата Макогона тай то все видїла. Єк побіх Дерчя, а Папуця штрикла ид Макогонови тай єго розперезала и здоймила з Макогона повний пасок чьирвоних тай утекла.

Зап. 1907 р. Петро Шекерик-Доників.

10. Ватажко опришків Дмитро Василюк.

177. Дмитро Василюк.

Єк ловили до некрутациї Василюка Дмитра з Голов отам на Буківци, єк вин ишов з долу, то вин си ни дав ім имити.

Сів Василюк коло дороги тай припочював отам на Бутївци; аж нараз єго обскочіли смолєки тай хотіли некрутувати. Але Василюк вихопив пістоле тай застрілив двох смолєків (ровтарив) и в тим заколоті шмигнув тай утїк. Вид тозди Дмитро мусів си ховати, аби єго коли ни обскочіла ровта.

Єго ледіні вибрали ваташком и вин шисть зимий зимував отам пид плаєм, єк си иде в Лудуву пид Кадобом.

Дмитро Василюків був моїму препредїдови Палїєви Шекерикови вуйко и тимунь з чьиста заходив у гості до Палїя Палїнюка (Шекерика). Прийшов раз у вечьир до Палїнюка Дмитро Василюк з двайцїть

чьотирма ледінями. Склали си на горівку тай зачьили пити. Василюк делінь каже: А де син, Олекса Палій? — Та у тий хаті спи — каже Палій. — Післали за моїм предідом Олексов Паліївим, аби ишов грати. Олекса прийшов з скрипков, зачьив играти. Господи, єк стали опришки гуляти та пити, то пуду давало.

На варту поклали двох опришків, Чюпрея тай Лизуна з Жєбя. А вни си таки упили тай лєгли спати, заміс вартувати. Тоти опришки двацїть и два, шо були в хатї, усе [з] себе позмітували, так дуже гуляли.

Клям сїв собі в кутї коло печі тай каже: А най ко я, хлопе, собі раз стрілю! Тай бур у хороми. Опришки палкі до стрюби, єк стали стрілєти у хороми, то хто би ни знав, то би гадав, шо то война, або шош инше страшне.

Туманюки саме тозди дес були за горов на грабунках и мали си вертати. На нї пидсїла ровта отам у намула и сокотила їх, аби ловити їх, єк будут ити з грабунку. Ровти було сорок штири люде, а ваташком ровти був Швед старий.

Швед старий ходив у опришках, а на старист прийшов у Перехреснї, там си оженив, и аби єго си ни чьипали за то, шо вин ходив у опришках, став и сам ловити опришків, за шо єго дуже нинавидїли опришки.

Єк зачьили стрілєти опришки в Палїнюка на набутку, то ровтарі сказали: Або отепер опришки дерут Палїя, абож пют у Палїя.

Лишила ровта пид Кременицев сокотити Туманюка, а пишли ловити опришки до Палїнюка. Прийшли ровтарі на верх верс Палїнюка и там уломили собі сорок штири коли, кождий по колови, поправили креси, ножі тай пишли до Палїнюка т хатї ловити опришків.

Вартивники-опришки Чупрей и Лизун повпивали си тай спали, шо ни чюли, коли прийшла ровта. А Василюк и другі опришки таки си повпивали и ни здогадали си сконтрулювати варту, ци вна ни спи. Ровта набила си у браму и зачьила си борба мижи тверезими ровтарями, а пєними опришками. Ровта пидбила знадвиря хатєні двері и рубає диру в дверех з надвиря, аби добре ловити и стрілєти опришків; а опришки розрубуют з середини двері и виконниці, аби могли бічі на широки бити си з ровтов.

Розрубали двері и Василюк Дмитро єк був у данци розибраний, лиш у сороци и ремени, навіть без крісанї, так штрик мижи ровту лиш з ножем у руках.

Господи, куда си ни оберне, куда ни шарне ножем, скріс лиш си хапают за розтєті місця ровтарі. Хоть єк завзєто и знаменито боронили

си опришки, то однако спали побиті. Бо ровти було аж сорок чьотири люде и то добре узброєної, а опришків лиш двацїть и два, бо два вартові спали и ничьо ни чюли. И до того опришкй були розибрані и таки ґаразд пидпєні.

Нарештї ровта укрила кілєм Дмитра Василюка, Кляма тай других побратимив. Дмитро Василюк, Клям и другі опришки єк попадали вид ударив тїля на земню, тозди ровта їх борше повєзала, бо доти ни могла ничьо вдїєти з опришками.

Чупрей з Лизуном єк си провергли и уздріли, шо ровта тих повєзала, то вни тозди утекли. Кажут, шо Кляма вже зєзаного на земни єк стали бити, то кров текла крив обори з постолив, а гачі повні були криви.

Єк повєзали опришків, а Олексиха, моя пребаба, похапала бордюги з гришми тай наметала пид піч. Піч була на пидку, а з боків обистала бордюги своїми дїтми. Моя пребаба, жинка Олекси Шекерика, була собі ни звичьийна. Вна переберала си на чьоловіка тай ходила у опришки; и тепер у таким страсї она ни спугатила Голов, але борше поховала гроші опришків.

Увийшов Швед за збройов тай гришми, а то зброя стої, а бордюгив нима. Вин забрав зброю тай зачьив кричьити, де си дїли гроші. Зачьив шукати Швед гроший, а Олексиха каже: Най ми там, ни тєвай дїти. Доста єсте їх перепудили тепер. — Швед лишив дїти тай пишов на двир. Взєли двацїть чьотирох опришків тай пишли.

Чупрей з Лизуном був утїк на разу, а витак си вернули тай хотїли тих двайцїть двох видбити побратимив, але ровта и їх обштрикла, вєзала тай займили усїх до Кутив у катуш.

Ровта там ни убила ни одного на смерть опришка. За то опришки зарізали тозди на смерть шистьох ровтарив, а з дванацїтьох покалїчьили так, шо страх. Убитих ровтарив там поховали, а покалїчьиних понесли до Кутив, бо тут бийно було лишєти сперед пимсти других опришків.

Єк пригнали опришків до Кутив, то загнали усї до катушя. В катуши страшно їх катували. Били, пидвішували, пекли розпаленов смолов, стискали клїшями члени кіла, аби були опришки розказали: де їх комори, котрі ше з ними ходили в опришках, хто їх зимував, хто їм показував входи у дїдицкі двори на Подилю и про таке инше.

Але замість видповіди чюли лиш в одно оце: Періж чьорта зїсте, и нас в с...у взнете, ніж з нами дийдете кінця.

Єк си їх питали: Хто вас зимував, а вни казали: Бох и високі гори. А єк си питали, хто з ними ходив на грабунки, то вни казали, шо кріс, пістолє тай бартка.

Ни могли видубути з опришків нічого. Та взєли и сковали опришків у ланци и то так, шо все розпікали и злютовували. Ни на колидки ковали, лише кінці ланцив розпікали и зварювали так, шо єк би треба здоймити ланци, то треба брати: довбню, кліші, долото и на ковань, аби розтинати ланци. Однако цих двацїть чьотирох опришків ни завішено, бо їх випустив на волю Грицьо Баганчук.

В Головах, в червни, 1907 р., зап. Петро Шекерик-Доників.

11. Опришок Грицьо Баган.

178. Пригода опришків.

Бувало сходив ни раз до нас у млин Лукинко Цапків (Фединчук) та розказував нам хлопцям про опришків. Лукинко Цапків, знаєш, був уже старий чьоловік, то и знав богато дечого про опришків. Нираз вин розказував и за нашего предїда Гриця Баганчука та Проця Туманюка. Вин розказував так за нашего предїда та других опришків:

Давно був за горов (на Угорщинї) тежкий рик на хлїб. Тай вити ходили купцї суда до наших панив на доли купувати хлїба, бо суда голоду ни було тогди. Але раз єкос ишли Волохє з хлїбами утуда криз просїчки коло Козмий на Скупуву плаєм. Волохє собі прийшли, а за ними зибрали си в погоню опришки: Процьо Туманів (Сапріянчук), єго брат, Фока Туманів, Плескун Козмивский (псевдонїм), Єків Рєбий Козмивский, Цїличюк (Ковнєк) та ше богато богато других опришків. Лише Волохє вийшли на Шибений, та там си обнучювали. Наклали ватру, попускали конї, а сами посїдали тай сидє коло ватри. Аж нараз ид ним прийшов Процьо Туманюк з своїми легїнями. Опришки зачели стрілєти у ватру тай Волохє си спудили тай повтїкали у лїси, куда котрий них, лишеючі конї и хлїб опришкам на помети. Опришки конї ни брали, лише кілько забрали хлїб тот, шо уни (Волохє) несли з долив за гору. Єк позаберали опришки хлїб тай собі пишли у село назад, а Волохє єкос дес си внучували тай собі пишли другої днини рано давати знати у село ватаманови, шо їх опришки обграбували.

Идучі у Річьку, бо тогди був у Ріцції (Красноїли) ватаман, уздріли нашего предїда Гриця Багана, єк вин вигонив рано худобу з загороди,

тай сказали до себе Волохе: Аді уже гезде є оден! — тай пишли далї. Знйшли до ватамана тай розказали, єка гісториэ їм си трафила, тай иказали, шо вже навіть одного пизнали опришка, котрий їх грабував. Ватаман пислав з Волохами пушкарив, вийшли до Багана, звзали Багана тай увели пусто-дурно до ватамана у Річку.

Зигнали Багана Грицэ у Річку до ватамана, а вити увели до Кутив до катуша. Баган Грицьо ничьо ни був винен, бо вин на грабунку тим з Процем Туманюком ни був, ани про тот грабунок нїчого ни знав. Але єго си ухопили через опришка Плескуна Козмивского, котрий був на тим грабунку и був цїлком подибний до Багана з лицэ и був навіть у таким самим убраню, єк Грицьо Баган; був у білих гачьох, зубленим сардаку, но цїлком подибнисенький був до Багана. И через то увели Багана до Куцкого катуша.

На другу ничь по тим грабунку прийшли опришки: Софіюк, Кудїль, Фелеш тай Дуня з своїм ваташком Дмитром Василюковим Понипалеком, родом з Голов, до Палїя Шекерика, нашего препредїда на шиньк. Опришки були собі з Палїєм знакомі тай з честа приходили до Палїя в гості. Єк прийшов Василюків з своїми ледїнями до Палїя, тай зачєли там баювати. Наш предїд Олекса Палїнюків зачєв играти у скрипку, а опришки зачели співати тай гуляти, а Софіюка поклали на варту; але Софіюк був пєний тай лїх спати на призпу. Побаювали опришки, шо побаювали, а делїнь си зибрали ити, а Василюків Дмитро каже: А най ко я стрілю нам на дорогу! Тай вихопив пістоле тай дур з пістолети. — А Фелеш каже: Тай я си пишу, шо си ни лишу! — тай собі дур з пістолети. — А Кудїль собі вистрілив з пістолети тай Дуня си ни лишив з заду, таки випалив раз з пістолети. Та коби-ж були си опришки по тим всим стріленю забрали тай пишли гет. А вни ше шос си дорадили тай зачели далї си набувати. Олекса Палїнюків Шекерик играє у скрипку, а Василюків Дмитро співає. А тої ночі саме пид Кремеництми ровта сокотила тих опришків, шо обграбували Волох (Туманюка тай єго товаришів), шо уни (Туманюки) ни мут ци вертати де з хлїбом з полонин, аби їх имити.

Але єк учюла ровта то стрілєнє у Палїїв тай кажут ровтарі оден до другого: А чюй! або отепер опришки пют у Палїя та си набувают, або грабуют опришки Палїя! — Тай пишла тота ровта тогди уся до Палїїв. На плаю наломили ровтарі собі кілє з плотив тай пишли пид Палїєву хату. Стали ровтарі тай слухают, а то в Палїя играє скрипка тай чюти — співают. А ровтарі пизнали вид разу, шо то Олекса Палїнюків (Шекерик) играє у скрипку, а Василюків Дмитро співає. Бо на Василюкового Дмитра кажут, шо вїхто би був ни заспівав мудріше та кращше. Кажут, шо Василюків Дмитро знав дуже богато співанок мудрих

та мав такий файний голос до співанок, шо ніхто би був над него ни заспівав крашше. Тай кажут, шо Василюків Дмитро був дуже делікатний чоловік: жовтоволосий, кучервий, білевий, та дуже приємний та ласкавий так, шо его усї люде знали, и по голосови и по лици.

Єк пизнали ровтарі тай кажут: А чюй, Олекса Палїнюків играє, а то Василюків Дмитро співає. Тай пишли тогди ровтарі ид хатї до Палїя ловити опришки. Нараз учюв Василюків, а то лиш загриміло оперед викон. Тай нараз ровта пидбила дверi, викна тай закіпіла на дворі. Василюків Дмитро схопив си таки борше тай штрик до дверий, а дверi пидбиті, а вин тогди зачєв розрубувати двері з середини на двир. Прорубав раз-два диру у дверьох тай стрілив из пушки у диру криз двері у хороми до ровтарив, але ровта си розкочіла у боки. А Василюків тай его товариші Кудїль, Фелеш тай Дуня вихопили си у хороми та на задвирє, а то знаєш ровти єк троші изкрізь повно. Єк та ровта привалила нараз кілями, бучим, бартками опришків у хоромах тай на дворі, то ни було шо и дихати опришкам. Ровтарі опришків перемуцували, хоть єк завзєто опришки си боронили. Приєнопила ровта опришків кілєм на земню тай там їх повезали тай уже си упораїли з чьотирма опришками, Василюковим, Кудїлем, Фелешем тай Дунєв, лиш Софіюк мав шестє тай утїк. Софіюк спав на приспі пєний, але єк навалила ровта оперєдь хати, то вин вид разу си прошумав тай си витверезив в страсї. Єк уздрів Софіюк, шо вже нима їм ретунку, а вин тогди замішев си єкос помижи ровту тай лиш чьворс на двир.

Та кажут, шо оперєдь хати була струнка на шисть заворотниц та три спидні заворитници були розкладені, а три верхні закладені. А Софіюк єк си висукував на двир з тої ровти, так ни мав коли скакати почерез пліт, але штрик у ту розкладену струнку з долини по пид тоти три з гори закладені заворитници. Та єк вин си схелив лїсти у ту диру, так его у тот чєс заздріли ровтарі. Та кажут, шо єк один ровтарь ударив колом по тих трьох закладених заворитницях, то вид разу усї три заворитници угоріли, але Софіюка однако колом ни шворкнув, бо Софіюк лиш си покотив з долини тай утїк.

Имлених опришків: Василюкового, Кудїля, Фелешя тай Дуню виддали зєзаних ровтарі до катушя до Кутив. Шє и до сегоднїшного дня стої та хата Палїєва, де ловили опришків Василюкового и его товаришів, та свідчут и до тепер про тот страшний вечир дванацїть куль у задний стїнї, котрі там залетїли з гусарского пістолети ватага ровти з надвирє криз викно, єк ватах стрілєв у вопришків у хату.

Єк зигнали опришків Василюкового, Кудїля, Фелешя тай Дуню, то загнали у Кутах у тот самий катуш, шо силїв у ним Грицьо Баган, пидозріний о грабунок волоских купцив. Василюкового Дмитра ни злу-

чіли разом з Баганом, але загнали у сусідну казню так, шо Багана и Василюкового розлучувала кілько з катушя стіна. Баган учюв вид вартових та ключника, шо зигнали єкогос ваташка опришків Василюкового та єго товаришів. А Василюків знав за Багана, шо Баган сиди, лиш ни знав, у котрий казни. Бо Василюків був ше тогди на воли, єк Баган уже цорковів кайданами.

Єк загнали Василюкового тай Василюків сиди самий у своїй казни, бо то їх тимунь розлучювали, аби они шо си ни радили мижи собов. Тай чює Василюків, а то хтос грими кайданами у другий казни, переложений стінов. А Василюків була біда ни терпєча тай каже до того, шо грими кайданами у другий казни: А шо то за оден прибрав си мудрачок, та мухам дзвони по души кайданами? — А Баган пизнав вид разу Василюкового, бо вни були собі великі приятелї з дитинства, тай каже Баган: Та я, брачіку Дмитрику. — А Василюків каже: То ти, куме, сидиш разом з нами? — А вни, Баган з Василюковим були собі куми. Тай уни собі тогди порозказували, єким способом котрий дистав си до катушя куцкого. А Василюків каже Баганови: Єк ти маєш, чьоловічє, свідки, де ти нучював тої ночі, єк грабували Туманюки Волох, то ти заминдуй си до протокулу тай покличь тих свідків. Шкода, аби ти пусто гудував вуши катускі своїм кілом. Ти си виведи свідками тай пидеш на волю. — Баган послухав тої ради Василюкового, заминдував си до протокулу тай покликав свідків, котрі єго можут вивести, де вин ночював тої ночі, єк був грабунок волоских купцив. Списали з Баганом протокул тай послали у гори за свідками, а Баган далї сиди у катуши. Баган знав, котрі опришки грабували Волох и знав намість котрого опришка пиймали Багана, але вин ни хотів свідчити, волів самий видпокутувати усе.

У єкийс чєс зийшли свідки тай досвічіли, шо Баган на грабунку волоских купцив ни був, але тої ночі сидів з ними у заставці коло маржини. Постєгали протокули, а Баган нічьо ни знає, аж уже у єкийс чєс уходи ключник тай каже: Но, Багане, свідки досвітчили, шо ви нїчого ни винни, то сегодне мают вас розковати, а завтра рано идете на урльоп! Тай з тими словами ключник си забрав. А Баган тогди каже до Василюкового криз скіну: Дай ти, Боже, здоровє, куме, шо ти мене добре порадив, я завтра иду домив вилний. — А Василюків каже тогди до Багана: Жди, куме, ни будь лиш такий квапний, бо ти ше мусиш пустити на волю и нас. Ти завтра идеш домив, а ми на шибеницу. Але єк ти нас ни виретуєш, то ти завтра перший идеш на шибеницу. Ми всї закричімо, шо ти нас гудував, ходив з нами на грабунки та робив єс нам зводи. — А Баган тогди каже: Но та єк я вас годен виретувати? — А Василюків каже: Єк тебе пустє сегодне на вартовню, то

ти кажи до ватамана-ключника: Ий пане ваташку, ци ни є де у вас єкої флєшіни на горівку? Єк вин тобі дас флєшу, ти пиди на місто та купи пив неї горівки-шпірітусу, а пив неї меду, та то добре усе змішєй, та тим его упий тай тогди роби, шо хочь, ничьо си ни бий. — Лише це договорив Баган з Василюковим, аж нараз заскрипіли двері вид катуша тай у катуш уходи ключник, розмикає на Багані кайдани тай каже: Но, тепер єс уже вилний, Багане, а завтра рано идеш на волю. — Здоймив ключник кайдани з Багана, Баган си схопив, пидскочив, радий, єк дитина, шо си збув біди з своїх рук. Ключник узєв Багана з собов на вартовню до себе в хату, де казав Баганови, шо буде ночювати, аж доків єго ни випустє гет на волю. Баган на вартовни розговорив си з ключником тай сказав, шо би си напили, а це біда — нима флєші. Ключник борше си схопив тай хапнув таку, брате, бутлю, єк бербениця, на горівку, та Баган ту флєшу узєв тай пишов з нев на місто. Накупив повну флєшу горівки-шпірітусу тай меду, то добре вимішєв тай приноси на вартовню ключникови. Зачєв пити Баган з ключником тої горівки. Горівка добра, солодка, брате, дала си пити, а ключник так пє, шо пуду дає. Баган, знаєш, був хетрий, єкос бородов проливав тай ні раз си ни упив. А ключник, де сидів, там лиш си повалив тай захрип. То на дворі уже вечир, таки добре потемніло тай Баган уздрів, шо нима шо робити, треба борше зачінати своє діло. Баган хотів спробувати ключника, ци вин направду спи, ци лиш притаїв си. Прийшов Баган до ключникової постелї, сїпає, торгає ключника тай каже: Пане ватаман, пане ваташку, уставайте, візіта иде! Але и Бих забув. Ваташко єк уснув, то так, єк умер. Спи собі спокійно, навіть и ни киннет ци. Спробував Баган так ключника до трох разив. Тай єк уздрів, шо ключник таки на правду уснув, а вин тогди узєв си борше кінчєти своє діло. Посєг у дзьобню Баган ключникови, витєг ключі, пишов у казні, поровмикав усї казні, узєв долото, довбню, порозбивав кайдани и уся хлопя в пара мінут стала вилна. Пишли уни на вартовню, забрали вити з собов ключника и усїх вартових пєних, горі. Та пригнали опришки вартових до в Тюдивский облаз, а там їх лишили, а сами повтїкали горі. Баган вийшов та показав си своєму побратимови Мішкови Федюковому. А тот прикликав Баганову жинку. Та єк си тогди Баган випрошєв, то аж у двайцїть пєть років вернув си домив и на своїй печі умер. Другі опришки пишли таки туда з Баганом в Волошіни (Буковину). Кудїль відий вернув си вити та тут загиб. А Василюків, Дуня тай Фелеш лишили си туда.

Василюків Дмитро відий ходив у вопришках, шо ходив Волошінами, а нарештї відий си оженив тай став ґазда. Бо єго братанок Микула Василюків и брацкий зеть Антосїй Ґрак Янушевский, єк пишли

туда у Волошіни, то вид того чєсу стали бундєрами. Кажут, шо давно Василюків Микула и Ґрак Антосій були жебраками, а витак то поставало такими дуками-бундєрами, шо страх. Василюків Дмитро відий їм обом побравив, де мав гроші суда сховані, бо я самий знаю, шо Василюків Микула нираз, бувало, пє з дедем нашим у Річках, а витак єк иде, то повертає до нас тай каже: Ивва, Господи помилуй, я маю тилько гроший, шо бих село закупив! — А мама каже, бувало, єму: Та тихо, Мику', то ви говорете тепер, бо ви трохє пидохочені. — А вин таки борше каже: Господи помилуй, я маю мілійон гроший, а один мілійон зипрів паперивок у буції. — Бо Дмитро відий Василюків був нахова̂в у бучє гроші. Та таким способом стали Василюків Микула и Антосій Ґрак богатирами.

Жабє, 31/7, 1908, від брата Олекси зап. Петро Шекерик-Доников.

179. Грицьо Баган.

Єк обрабували Туманюки волоских купцив, то тоти купції вернули си дати знати в село, шо си з ними стало. Єк ишли волоскі купції плаєм „Просічки“ попри хату мого предіда Гриця Баганчука тай уздріли мого предіда Гриця Баганчука. Грицьо Баганчук вигонив маржину [з] загороди тай був убраний в товскій крісани з високим наголовником, в дубленим сардаку и гачьох. Зросту був ниского, присадковатий, широкоплечий. Єк уздріли Волохи єго тай кажут: Ади, вже є оден, цес сам був там.

Прийшли Волохи до Дуні в Дідушкову річку тай сказали, шо так и так тай кажут: Ми вже маємо єдного пак опришка. — Розказали, де виділи того опришка, тай Дуня пислав з ними ровту по того опришка.

Грицьо Баганчук ни був разом на грабунку з Туманюком, то був Плескун Козмивский. Такий на образ, єк Баган, такого росту и в таким навіть був лудиню, єк Баган.

Війшла ровта, взєли Багана, звєзали тай пигнали до Кутив до катуша пусто дурно, ни пивше, ни ївше. Загнали Багана у найкрайніший катуш и там го оковали. Сидів Баган, шо сидів, а делїнь прийшли свідки, жинка, Олекса Палїнюк Шекерик тай присєгли, шо Баган разом з ними загонив того вечьира, єк Туманюки грабували Волох, маржину у кошеру. И шо цілий вечьир висиділи разом з Баганом пид одном застайков. Гриця Багана розковали тай кажут: Завтра, Багане, идеш на волю.

Тозди саме сидів Дмитро Василюків з своїми двацїть чьотирма побратимами в катуши. Їх виловила ровта у Палїнюка в Головах.

Баган ишов сам шош по при Дмитра Василюка, а тот каже: Ий родаку Баганчуку, ти вже завтра идеш на волю, а нас завтра мают вішети. Але єк ти нас ни випустиш на волю, то абес знав, шо ти завтра перший пидеш на шибеницу, а ми витак. Бо ми всї двацїть чьотири закричімо, шо ти нас годував, ходив з нами на грабунки и вже нима ратунку.

Но та єк я вас випушю, коли ви оковані в зелїзю, а катуш сокоти єк нич, так день на окола варта.

Дмитро Василюк каже: Ти озми тай пиди зараз до ключника тай скажи: Ий пане ваташку, тілький я чьис сидів, а ви си-так добре зо мнов обходили, а ми си два ни напили. Кажи: Може би ви мали де флєшу, а я пиду горівки тай си напємо. Єк вин дас тобі флєшу, то ти пиди на місто и купи пив неї чістого шпірітусу, а пив неї меду, чістої патоки. То все змішєй разом, добре переколоти и тим абес упоів єго (ваташка) и вартивників.

Баган прийшов до ключьника тай каже: Ий пане ваташку! Єк си ви зо мнов добре обходили, а ми си два ни напили. Хоть ваташко так си обходив з опришками, шо най Бих борони. Позгодї каже ключник: Та чьиму бих си ни напили, напиймо си. — А ци ни маєте єкої судини, аби я мав в чім принести питя? — каже Баган. — Та є отам — каже — пид капчяном. — Посєх Баган пид тапчян тай витєгає флєшу дес у шисть вик завелику. Баганови такої и треба було.

Пишов Баган на місто. Купив пив флєші справного шпірітусу, а пив неї меду, чістої патоки. То все добре перебив, а то таке солодке, шо раз. Прийшов до ключника Баган из тим напоєм тай каже: А ци нима де кубка-порції, аби си було чім напити сивухи? — Дав ваташко порцію таку, кулак би си в ний викрутив. Насипав Баган одну порцію собі, але бо Баган ни пив її, лиш єкос крадьма, бородов висипав в пазуху з порції горівку. Насипав ваташкови, а ваташко таки висипав у дєрланку всу горівку тай каже: Алеж добра ця горівка.

Насипав ваташкови одну, ба другу, ба трету порцію так, шо ваташко де сидів, лиш си зачьив похітувати.

Єк уздрів Баган, шо ключник вже пєний, а вин каже: Ий пане ваташку, може би я напоїв отих вартових, вни сараки так мерзнут, сторзують, шо страх божий. Тих лайдаків, псив, опришків нихто ни випусти. Ай сами си ни виломє, бо добре оковані. Другі опришки ни нападут, аби їх пустити, бо то в містї.

Ключьник повірив Баганови, а ше Баган такий нидобрий на опришки. Ключьник каже: Но та иди, дай їм там по пив порції.

Баганови лиш цего треба було. Пишов ид вартивникам, єк став чьистувати кождого, то доків всу горівку ни вичьистував, то си ни видступив. Вартивники котрий де стоєв, там лиш причьик и уснув.

Входи Баган ид ключникови, а ключник єк сидів на постели, так лиш си перевернув тай захрип. Баган посєх ключникови руков у дгьобню тай витєгає ключі вид катушя.

Пишов Баган из тими ключями до катушя, видомок кузню, узєв довбню, долото, кліші и наковань тай пишов далї робити своє.

Видомок одну казню, а там опришок. Баган узєв довбню, долото, кліші і наковань тай зачьив розтинати ланци на опришкови. Тєшшє було єму розковати одного. Другого помогав вже розкований опришок. Делїнь оден опришок бив довбнев, другий держєв клїшями долото, третий держєв наковань, чьитвертий клав ланци. За пара мінут у всїх казнях катушя був великий рух. Одни змітували ланци, другі розковували, треті си цулували та плакали з радости.

Єк усї були готові, вже розковані, то пишли на вартовню. Там стоєли їх ножі, пістолєта, креси, бартки, ремені, порошниці и вся їх уберя. Повберали си опришки, узброїли си тай вийшли на двир. Покорнели вартових, зибрали перед себе тай гайда в дорогу. Витак увійшли до ключника, а ключник спав. Ий єк хапнув Чюпрей тот тапчян зваташком, та єк ним урізав по земни, то ваташко си нараз пропєнчів тай си схопив без памнєти.

Заголосив ключник тай каже: Ий, брачіки, найте, ни вбийте мнє. Ни я би був вас дозерав, то другий. Я ничьо ни винен, даруйте минї житє.

Опришки ни били анї вартових, анї того ключьника, лиш забрали їх з собов. З вартовнї все позаберали: ножі, креси, пістолєта, порох, кулї, бартки, а Чюпрей з Жебя навіт узєв икус маковицу спіжову, шо стоєла на грубі.

Єк усї були лагидні, то рушили горі. Вартових и ключника взєли межи себе тай сказали: Дивіт ци, бо єк котрий лиш писне, то зараз єму смерть.

Прийшли опришки шесливо криз місто без жядної перепалки. Минули Тюдив и пишли на Сокілский. Попид Сокілский туда, куда тепер дорога є, давно ни було, а ишло си поверх скали и сходило си на Сикавку. Опришки вигнали вартивників з ключником на Сокілский и зигнали їх до верс Сикавки.

Верс Сикавки стали всї. Тозди то, шо забрали з вартовнї, а їм си ни удавало, подали вартивникам тай ту маковицу завернув їм Чюпрей. А шо си удало, то лишили собі. Тозди опришки пустили тих вартивників з їх ключником тай сказали: Отепер собі идїт гет. Можете кричьити, ґвавтувати и робити шо хотїти, ми вам ни сперає мо. Гонїт!

Вартивники з ключником так, єк би си на світ народили. Лиш раз чяхнули на Сокілский. Доків ни знйшли вартивники у Тюдив, то ишли тихо. А єк зийшли, то зачьили ґвавтувати, шо опришки си виломили тай хотїли їх вибити.

Опришки више Сикавки, отам де Черемош файно си розливає, перейшли почерез ріку на волоский бик, лише світивка зийшла на зорях тай легли спати в лозиню. Волошіна (Буковина) тогди ше належела до Туречьини и цим галицким ровтарям ни можна було иги на Буковину. Аби єкий злочьинец, а єк перейшов Черемош, то пропав галицким властям.

Розказував Баган — каже: Ми лежимо у лозиню, а то коло пулудне гайдуки з пушінами на конинах горі, льопи, льопи за нами в погоню, а ми си сміємо з них.

Витак вийшов Баган у Голови и ни ишов т хатї до себе просто, але пишов в потик Гранчін до одного побратима. Показав си вин Мішкови Федюкови и запросив того, аби тот пишов дати знати єго жинцї. Мішко пишов, сказав Баганисї, а та прийшла и у Гранчінин в лїсї си випрошела з чьоловіком тай си розийшли. Тозди Баган єк утїк у опришки, то аж у трийцїть вісїм років вернув т хатї и умер на своїй печі.

Баган приходив у Гранчін, бувало так дес у штири роки, або и бирше тай си покаже жинцї тай знов утїкає. Єк Баган пишов у вопришки, то лишив троє дїтий: Павла, Микулу и мою бабу Василину в пелїнках.

Вин ходив в опришках дуже богато, а єк си постарів, то пару років служив у бірова (війта) в селї Джеминах, повіт Гоморя на Буковинї. В тих Джеминах найбирше були опришки, а и сам бірив (війт) то був опришок.

Умер в Гриця Багана син Павло, котрий був бездїтний. Лишила си нивістка Подерька. Никола Баганчук хотїв вигнати нивістку Подерьку тай пишов до мандатора Герлїчьки в Устеріки.

Мандатор Гирлїчька подивив си у книги тай каже: То юж, панї добродзїю, ни твий ґрунт, анї твого брата, то ґрунт єкогос Гриця Багана. А то шо за Грицьо Баган був? — каже Гирлїчька. — Та то

мий дедя — каже Микула. — Но а вин жие? — каже Гирлїчька. — Та жие — каже Микула Баганчук. То єк давно некрутували до жовнїрив — каже — а вин утїк сперед некрутації.

Но єк так, панї добродзїю — каже Гирлїчка — то спровадьте Грицця Багана, а вин вижене пивістку.

Зибрав си Баганчук Микула тай пишов у Джємини. Прийшов там до того бірова, а бірив дав таке свідоцтво, шо Баган у него перебував через богато років.

Єк ишов Микула з дедем Грицем Баганом, то здибав одного знакомого фештеря. Вин с тим фештерем хожував на польованя, доків фештер суда був. Фештер єк си довідав о шо ходи, то сказав: Я дуже знакомий з Гирлїчьков, то и я вам си пидпишу на свідоцтво, шо Баган тут був и у вопришки ни ходив. — Тай си пидписав.

Розказував менї мий дедя Дмитро Шекерик Доників, шо каже: Я вийшов у вечьир вид корôв, а то на лавици сиди дідо, білий єк молоко. А мама каже: Оцес дідо, синку, то мий дедя Баган. Я дес тозди мав одинацїть років.

Переночювали тай другий день убили ґотура тай пишов Микула з Баганом до Устєрік. Прийшов Грицьо Баган до Гирлїчьки, подали того ґотура тай укрили чьирвонї стив Гирлїчин.

Гирлїчька вимєк и дав письмо Баганови, аби єго нихто ни чьипав. Перечітав письмо Баганово тай каже: Но ви юж, панї добродзїю, добре си заховували. А ни знав Гирлїчька, шо то великий виноватец. Баган вигнав Подерьку з ґрунту и ше богато років жив.

Бувало просє Багана, аби умовк та аби ничьо ни говорив, але годї, бувало и по цїлий ночі випувістує, аби лиш хто хотїв слухати. Отот знав про опришків богато!

Люде тепер мало знают про опришків, бо Гирлїчька з Юріштаном страшно того карали, хто би співав співанки хвалючі опришків[1]), або хто би розказував за опришків, то була за то велика кара. Але Грицьо Баган ни боєв си никого и розказував, хто би був лиш хотїв слухати.

Кит Цїлицивский и Процьо Баган, унук Грицив, мали отам у кичьирі потайник. Потайником була стара, груба, вигорена в серединї єлиця. Хлопчїшя, бувало, шош украдут тай понесут у дупло тої єлицї и там залїзут, сховают, а вити вилїзают задом.

---

[1]) Теперішний §. 305: похвалюванє злочину.

Грицьо Баган, бувало, пиде на клябуках ит тий єлици, седе там тай сокоти хлопчішів. Тай каже: Є..у вас у ту юху, кобих имив, ек ліве у дупло, то заткав бих го там, най би умер.

Пережив Грицьо Баган великі роки, був у біді и гараздї, був у неволи и на воли, був в опришках и господарем, а однако Бох так дав, шо умер на своїй печі, в своїм селї.

В Головах, в червни, 1907, зап. Петро Шекерик-Доников.

VIII. Атаман пушкарів Юріштан і ватажко опришків Мирон Штола з товаришами.

1. Пушкарський атаман Юріштан.

180. Пісня Юріштанови.

Ой куе зазулиця на велику тугу,
Убив Юрій в Єблоници писарского слугу.
Та ек убив, та ек убив, у виконце глипнув,
Та на тоти пушкарики та из [г]ризна крикнув.
Ой крикнув на Василька та на Міхайлика:
Укучюйте, братя, в хату того ледіника.
Летів ворон с чюджих сторон усе кранкаючі,
Пишов Юрій до Устірік усе плакаючі.
А вин прийшов, а вин прийшов, уклонив си столу:
Шо, братя, я наробив, на своему роду?
А згоріла у пристола воскованка свічка,
Єк розказав Юрійко, заплакав Гирлічка.
Ой сідлай ко ти, Юрійку, коня вороного,
Але чій ти би захопив ледіня живого.
Ни сідлаю, ни сідлаю коня вороного,
Бо я знаю, шо ни найду ледіня живого.
Ой ковали зазулиці, ковали, ковали,
Та ек того Юрійка в ланцушки вковали.

Ой кували зазулиці попид чигирниці,
Та забили Юрішка у темні темниці.
Ой кує зазулиця в поду за горшками,
Ни велика співаночка, все с придобашками.

Голови, 30/XII, 1907, від Дмитра Зеленского, зап. Петро Шекерик-Доників.

Паралелї: Два варіянти пісні про Юріштана надрукував др. І. Франко в „Етноґр. Збірнику", т. V, ст. 37—39.

181. Дещо про Юріштана, атамана пушкарів.

Оповідане Дмитра Морощука Красійчука, пушкаря.

Юріштан був родом з Стебних. Вин молодеком служив у Кутах коло панив. Був таким пушкарем вид грубий. Вин палив груби у Кутах коло панив у канцеляріях.

Мав вин жинку файну и вна сиділа на Стебних. Юріштан, бувало, єк запали у Кутах у вечьир груби тай позаперає, та єк дуне горі, на Стебні и там ночує з жинков, а скоро досвіта вин уже є в Кутах. И вин там, знаєш, коло панив вивчів си котюгарити добре. Тай увєв єго Герлїчька до себе.

Але витак єк имив Юріштан Штолу, ваташка опришків, то вин дистав у панив и цїсаря велику славу та гонир, тай дістав срібний хрест заслуги. А Гирлїчька зробив єго ватаманом: старшим над усіма пушкарями и десєтками у цїлих горох.

Єк имили Штолу тай вели до Устєрік, то такий був здвих народу, шо пуду давало. Так, шо перед був на Устєріках, а зад ше в Бервінкові. А то одни си радували, шо имили опришка тай зачьили стрілєти з кресив та пістолєт так, шо вид Хороцеви до Устєрік була одна мрака з пороху. А Гирлїчька вибіх на ґанок тай пидскакує та плеше в лидуші з радости тай каже: Пушкарі мої любі, пушкарі мої солодкі!

Єк пригнали Штолу до Устєрік, а Штола сїв тай каже: Гай, гай, є..у вашу матїр! Кобих був знав, шо ви отакі люде, то кождому бих був верх по онучі у викно! То значіт, шо кождому би був пидверх крадених річий, аби и вин мав журу, а ни радував си другого бідов.

Але Штола однако на своїм зробив. Вин сидів довго в Устїріках у катуши и там з него тєгли прутукули. Вин казав: Ви мене ни бийте, я все розкажу вам по правдї. — Але вин лиш так казав, аби мих пимстити си на своїх ворогах.

Вин тех до прутукулив таких людий, шо его з роду ни виділи, а ни то, шоби з ним ходили. Бо Пан Бох знае, видки згонили нариц ид Штолї до Устїрік, шо вин пóкликав. Але своїх товаришив, шо з ним ходили, то и одного ни кликав. Вин кликав таких людий, иких тепер називают хрунями. Приженут ид Штолї такого чьоловіка, а вин каже: Де я с тобов ходив разом у вопришках? — А Штола каже: Та чьиму, а ни ходив єс там та там? — Єк вижденут такого чьоловіка до катушя, а Штола каже сам до себе: Жди, ти добре на мене робив зводи та доносив, де я си обертаю тай радував си, шо я сижу у катуши, сиди ко и ти тепер, абес знав, єк тепер добре сидїти у катуши.

Икий то катуш був великий: вісім казень, хороми и вартовня, але то все битком було набито людми так, шо бичьим ни було де тикнути. Микула Панкевич та Вугринец сиділи бирше єк по рокови зза Штоли пусто, дурно. Витко, шо шош на Штолу доносили, а вин у пізму їх кликав. Витак Штолу завісили.

Юріштан єк став на ватамана, то страшно карав людий. Нираз чьоловік пусто, дурно висиди и по рокови у катуши, шо и світа божего ни види, бо голов запхана у рукав вид сардака.

Озме, бувало, чьоловіка Юріштан и скує на остатне огниво. Остатне огниво то була найлютіша мука для чьоловіка. И тепер люде говоре: Побило би тє остатне огниво! — На остатне огниво кует ци так: Брав Юріштан чьоловіка и бив та катував, аби чьоловік признав си. А єк чьоловік ни признавав си, то Юріштан ковав на остатне огниво: брав и зезував руки добре линвов на переді. Заду силєв у ликтьох линву и пхав скалуш, та поти крутив, поки оба ликтї з рук ни зийшли си до купи. Єк зийшли си руки до купи на плечьох, тогди брав и обі нозї клав поза шию тому чьоловікови и там їх сковував. Єк скує так чьоловіка, то чьоловік стане так, єк єблучько. Нарештї брав и рукав з сардака натєгав на голов и привезував до пидлоги того чьоловіка и так мучів. То си називало остатне огниво.

Ни одного чьоловіка Юріштан и на смерть замурдував у катуши. Одного чьоловіка убив з Голов, а одного єкогос Шулима, опришка з Річьки (Красноїлї). Вин хотів, аби Шулим єму розказував, с ким ходив у вопришки. А шо Шулим ни хотів розказувати, то Юріштан поти бив, поки на смерть ни убив. Єк убе Юріштан у катуши чьоловіка, то пидвіси волоками и каже, шо завісив си сам на волоки з нужди.

Бувало дорога була попри катуші. И єк иде тов дорогов чьоловік, то ни дай Боже, єк би був подивив си на катуш, або би був сказав: Ий Господи любий! — Лиш мусів дивити си у землю, доків ни мине катуші. А єк би був важив си подивити, то зараз би го убили пласами пушкарі. Стоє, бувало, коло катушя на дорозї два пушкарі. Оден

з одного боку, а другий з другого боку. Та єк хапнут такого чьоловіка, шо подивив си на катуш, пласуючі го, доки ни проженут двир, то гет в одне пласують.

Отак пушкарі людей учіли.

Розказував мині оден устєріцкий чьоловік таке: Була — каже — утуда дорога пішя гет понад воду (Черемош) и тов дорогов ходили люде[1]). И єк иде бувало чьоловік тов дорогов и єк би ни здоймив перед Гирлїчьиного ґанку крісаню и ни поклонив си Гирлїчісї, шо сиділа на ґанку, то бігли два, три пушкарі. Завертали такого чьоловіка и ложели на земню та сипали по 25 буків. Отак давно учіли.

Юріштан ходив убраний по просту. В него була єкас шепка обглодана, єк у Жидив лубка. Сардак на ним був крешений, старий, обглоданий. Гачі таки були старі Постоли, бувало, єк обує: постоли, онучі и остугви нові, то доків си все ни роздере, поти си вин ни розвуває и ходи єк вичь, так день обутий. В руках ношував сталєну бартку на довгим топорищю[2]). Бартка була кєшка, та єк тов бартков [утяв] уже кого мижи плечі, то вид разу падав на земню. А єк тов бартков си пидопре та пиде, то й чорт би го був ни вздогонив. За ременем ношував в одно дротєний арапник. Тот арапник то був замість остугви, уплетений з дроти. И єк тим арапником, бувало, кого шворкне по плечьох, то криз сардак, кожух и сорочьку був однако синец на плечьох вид удару. А єк кого udари по голому тїлу тим арапником, то вид разу шкіра си розсєде.

Сам Юріштан був дуже великий тай дужий. З ним в одно ходив у пушкарях Борга з Голов. Бувало єк прийде Юріштан у Дідушкову Річьку (Красноїлю) з пушкарями, то так, єк би медвідь улїз у загороду мижи маржину. Та аби го си вся маржина боєла, отак усї Юріштана си боєли. То вин пелехатий, великий, а на всї боки си мечи, єк котюга. Цїлий був медвідь тай уже.

А людий будь за шо, бувало, ложєв та бє. Бувало єк крикне, то повно коло него є людий, бо кождий си боєв за свою шкіру.

---

[1]) Се не так, а власне навпаки. Дорога була не там, де тепер, а близше до Г. будинку; тепер з неї лише зістав кавалок „у селї“ — сутки, а коло Г. будинку дороги нема, навіть поросли сосни великі. Отже сидячи на ґанку і могла Г—ха видіти людей. А власне щоби не попадати ся на очі та не йти мимо катушів, пробили люде топтану доріжку понад сам Черемош. Г. Х.

[2]) Я ще бачив таку бартку у бувшого пушкаря Олекси Яцковського з Устєрік — хата його як раз коло Герл. хорім. Г. Х.

Ни оден був легкий на руку тай мав гадку зпасти Юріштана з сего світа, але коли було годї. Бо Юріштан си сокотив и никуда сам ни ходив, лиш в одно з пушкарями и через то годї було єго вбити. Вин в одно мав з собов по дванацїть пушкарив.

Пушкарі ношували си уже гоноровo, так єк опришки: В крисанях, з високими наголовниками, у блєхах, в кременєках, в крешеницях та порошницях. Пушкарі идут, бувало, так, єк жовнїре дорогов, фурт по два, а Юріштан на передї иде сам. До кого Юріштан прийде з пушкарями, то гирка єго година. Вин нїби, бувало, прийде в ревізию, шукати крадених річий, а сам з пушкарями все забере, обграбує, лиш шо єму си вдас.

Вин нїби ловив опришків и карав злодїїв, але сам гирший був розбийника. Бо вид опришка або злодїя мих си чьоловік боронити, а цему ни можна було ничьо казати, а ни то, шоби боронити си. Юріштанови єк шо си, бувало, де в кого вдас, а вин скаже: Принеси минї завтра то и то на Стебнї! Тай мусїв чьоловік свою річ шє навіть сам до него т хатї нести.

Розказуют, шо вин скаже, аби єму тілько а тілько зробити деревєних рускалив и мусє єму зробити, шє навіть т хатї нести. Розказував минї оден чьоловік (Петро Танасїйчук з Ферескулї), шо єго дєдя знав чітати и прочітав на свою біду одному Гуцулови контрат. А Гирлїчька си дизнав тай сказав зигнати Танасїйчука до Устєрік и забити в катуш. И тот за то, шо прочітав контрат, мусїв видсидїти в катуши пивтора року. Єк єго випустили, а вин каже: А то за шо мене так покарано? — А Гирлїчька каже: Я гадав юж, панї добродвїю, шо ти бунтуєш людий, але то вже пропало єк дим з комена. Абес бирше никому ни чітав записи. — Отак тот умів людий учіти.

В Юріштана була дуже файна жинка тай вин її дуже любив. А навіть говорє, шо вин мав біду до жинки, аби її в одно сокотила. Уна ходила вивберана, шо над ню ни було. Цїла була пид мосїжев. А, бувало, єк уна д нему зийде до Устірік, то вин сєде, а її озме на колїна тай її пести. Цулує її в голов та кусає за черево. Страх вин єї любив!

Але єк убив вин (Юріштан) писарского слугу в Єблоници тай пшов до Станїслава сидїти, а єго жинка віріжела єго аж до в Білоберезку. Тай вни там пили тай Юріштан вити пишов до Станїслава сидїти, а вна, єго жинка, вернула си т хатї.

Але на дорозї в Білоберезцї вна си обизнала з Олексов Семнєновим (Ґілюком) тай дес там из ним шош мала. А Юріштанови за це хтос

доніс до Станіслава. Одни кажут, шо біда єму розказала в кремінари, а другі кажут, шо Гирлїчька єму за то написав. Бо то, знаєш, уни котюги знали си.

Гирлїчька узєв тай сказав, аби люде си попидписували на то, аби усї земні були люцкі. Тай люде си на то попидписували. Але Гирлїчька удурив людий, бо вин лиш так говорив, шо за земню пидписувати си. Вин тоти пидписи усї зибрав и пислав до Станіслава тай сказав: Дивіт ци, пани, кілько народу вас проси, аби ви Юрішка пустили! Бо вни без него ничьо ни варт. Їх опришки знишют. — А то все ниправда, бо люде си були урадували, шо біди си збули, а ни то, шоби Юрішка пустили. Але пани гадали, шо то правда тай пустили Юріштана з арешту.

Юріштан єк вийшов т хатї, знов скликав пушкарив до себе. Тай сказав, аби пушкарі усї лудиня, судники и линви повиносили з єго клїтий на єго задвирє. И склали все то в копицу. Пушкарі все то зношували майже цїлу днину на задвирє. Бо в Юріштана була одна клїть самих линев набита. Єк усе то єго ґосподарство склали перед хати в стрит, вин то все запалив з чьотирьох боків и то все там згоріло.

А свою тоту жинку, шо так дуже її любив, звзав и гет розболїк, та єк став її бити, то два потоки крови чюрком клекотїли з неї. И вид того чьису вна ни ходила в дорогих уборах, лиш у пидраний сардачїні такій, шо латка на латцї си держєла. И то предївними, білими нитками вилатана сардачїна й запашіни були на ний. Вин обтикав її віниками та віхами и гонив, де найбирші храми та весїля и ярмарки, на опудовишє и на вказію усім людем, аби си другі жинки страшіли. Вин карав її так аж до смерти за тот оден гріх, шо вна була раз з тим Семнєновим.

А своїм синам пробивав обирником вуха и клав колидки у вуха и замикав на ключь, аби вни були значїні. Бо єго сини ни могли з ним додержіти и мусїли утікати в світ, а вин їх ловив и люто карав.

З пушкарями вин си дуже добре обходив так, єк дедя з дїтми. Позволєв їм пити, гуляти, лише казав: Пийте, гуляйте, лише собі сами, а ни з людьми.

Пушкарі зруби ни робили, роговину ни платили и до того ше шо суботи діставали по сороківцеви. А єк пидут у ровту, то брали, кілько си влїзло. И то вся була плата, єку пушкарі брали за свою роботу-службу.

Юріштан був ваташком довго и ни одного в гриб загнав, чьисом пусто-дурно. Єк скасовано мандаторію в Устеріках, то упала сила тай пострах для Гуцулив вид Гирлїчькии Юріштана. Раз несли Гуцули

титінь, а Юріштан їх имив и видоґнав на Жьибє до левізорий. А левізоре єк стали Юріштана бити та казати: Шо ми до титиню, а ни ти маєш людий ловити и нам сором робити.

Розказував оден чьоловік, шо єк вийшов Юріштан вид левізорий, а вин лише у люльку упакував флейтух титиню тай верх си Юріштана. Але Юріштан сказав слабим голосом: Ни бий си, брате, кури, кілько хочьиш, минї вже ни до світа тай ни до житя.

Прийшов Юріштан т хатї, слабував ше довго тай умер.

Бив Юріштан, але набили и Юріштана.

Голови, 2 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

Про Юріштана і Гердлічку надрукував також оповідане др. І. Франко в „Етноґр. Збірнику", т. V, ст. 36.

182. Юріштан і Процьо Микитейчук.

Пропала у Шкиндив телиця, а вни дали знати Юріштанови. Тай сказали, шо то украв мий дедя з другим ту телицу. Вийшли пушкарі до Шкиндї, а Барга, пушкар, прийшов у вечеріх за дедем. Увийшов у хату, таке то наджюджюлене, шо страх, з бартков тай каже: Процю, зберай си зо мнов у ровту. — Дедя ни мав шо робити, мусїв ити.

Пишов дедя тай приходе до Шкиндї. Там Юріштан тай пушкарі так пют, шо страх. А Юріштан таки борше до дедї тай каже: А де єс дів ту телицу, шо єс украв? — А дедя каже: Я ни крав ниеку телицу! — Господи, єк стали бити та вязати, то вид вечера до рано ни пускали дедю.

Цїлу ничь карали дедю. А рано єк уздріли, шо дедя ничьо ни винен, тай пустили. Ледви дедя прийшов ид хатї, пополежів, пополежів, майже в рик, ни було вже дедеви житя, ни було би и Юріштанови царства.

А Шкиндивска телиця си визнала, другий украв, а ни дедя. Дедя ни був винен ничьо.

Отак розказував менї дїдо Іван Микитейчук, 72-лїтний Гуцул, тепер (1907) вже нибошік, про свого дедю з Юріштаном.

Голови, 7/8, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

183. Юріштан і злодій Рева.

Був на Гриневі ad Шикмани, славний злодій Рева. Тот Рева украв в Гриця Арсенича Дониковогo з Голов з полонини Стовпних телицу. Дали знати Юріштанови тай Юріштан пишов шукати тої телиці. Приходи до Реви на Шикмани тай уходи у хату сам, а пушкарі лишили си на дворі.

В хаті в Реви ни було никого, лиш мала дитина. Та дитина може мала в 5 років. Дитина сиди собі на припічку, а сорочька розидрана тай голий калюх витко у дитини. Юріштан зачьив з легка коцкати дитину у чьирево и казати: Пук, пук чяревина, наїла си кочялина! — А дитина каже: Я ни їло кочьилину, але волину. — Юріштан зачьив допитувати си, де волина, а дитина сказала, шо в хоромах пид помостом схована.

Юріштан найшов то мнєсо з тої телиці. Але однако пислав за Ревов. Пригнали Реву, а Юріштан зачьив питати си за ту телицу. Але Рева ни хотів сказати. Та єк став Юріштан катувати та бити Реву, то й водов видсипали Реву, але вин однако ни призвавав си. Минула їм так ціла днина. Аж єк Юріштан накарав си добре Реву, тогди єму показав, де то мнєсо.

Такий був Юріштан, шо наперед накарав чьоловіка, а витак показав.

Голови, 5 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

2. Герлїчка.

184. Опришки і Герлїчка.

Гирлїчка скінчиў школи тай пішоў ў опришки; і ходиў з ними доўгий чьис тай візнаў ўсї дороги, куди ўни ходьи; тай вітак ўдаў сї до ўрьиду тай казаў дати воська, шоби їх віловити тай віловиў богато опришкіў і повішіў, а одни поўтікали на Веньґри і ў Молдаў, а кримінали вібудуваў виликі, та так мучиў людий, на котрі лиш хто казаў, шо знают сї з опришками, шо най Бог боронит. Мориў голодом, биў буками, досить того, шо Гуцули ше й типер клинут: „А Гирлїчкова би тїниволї ўтьила!“

Зап. в Іспасї, Колом. пов., в сїчнї, 1909, від Василя Ґоянюка М. Приймак.

185. Опришок Юра Ожинюк з Космача.

Як був малий, то крав ножики, то що, а як віріс, став опришком. Він зібрав собі банду і розбивав. Раз зайшли вони на Баньки. Там вімили вагітну жінку, завели в коршму, дали їсти, пити, а її чоловік стоїт коло порога, кровавими слїзьми плаче, бо знав, що вони з нев зробє. А вони хотїли вібрати з неї дитину тай вірізати з дитини серце, спичи тай звїсти, аби їх нїхто не видїв, як будут рабувати[1]).

Але дав Бог, що надийшов якис панок Герлїчко з Ясенова з людьми. Обскочили їх, взьили тай повели. Ожинюка повісили в Уторопах на „фабрицї", а як го вішіли, прийшов єго тато тай мати, а він каже: Ни плачте за мнов типер, як я йду на шнурок; було мене вчити та бити, ще як я малий був.

Зап. 1908 р. від Андрія Подерейчука в Текучи, Печенїжин. пов., Дмитро Бойчук.

Паралелї: В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 188—190: Юра Оженьик.

3. Ватажок опришків Мирон Штола.

186. Співанка про Штолу.

I.

Про Штолу зложив гуцулский народ слїдуючю співанку:

Ой я вийду на Маґурку, Маґурка біленька,
Пид Маґурков искладена співанка новенька.
Та єк єї искладали, олуфком писали,
Аби тоту співаночку усї люде знали.
Ой кує зазулиця отам коло ришка,
А я хочу заспівати за Штолу опришка.

---

[1]) Між народом доси ходить поговірка, що як злодїй, чи опришок має при собі серце або руку вибраної з лона матери дитини, то його нїхто не бачить, як краде, чи розбиває, а двері самі йому отвирають ся, хоч як би їх замкнути.

Ий кує зазулиця отам коло дашка,
Та я хочу заспівати за Штолу ваташка.
По пид тоту Маґурочку изродили рижки,
Збераю́т ци годні хлопці тай идут в опришки.
Ий кує зазулиця, по пид крила жовта,
За Штолюком изберат ци устїріцка ровта.
Ой кує зазулиця в млинї на лотоках,
Уни, брате, Штолу ймили в середних Ростоках.
Уни, брате, Штолу ймили ни делеко́ Річьки,
Єк зачьили пласувати, вин запросив свічьки.
Але де єс гадав, Штоло, зимку зимувати?
Але котру гадав, Штоло, бо єс любку мати?
А ци гадав зимувати у зелених столив?
Та я гадав зимувати там, це би Бих помих.
Одни несут пістолєта, а там другі роги,
Женут Штолу Бервінковим просто ид дворови.
Женут Штолу Бервінковим просто ид дворови,
Вражі пани си питают: Де наші комори?
Ий иждїте, вражі пани, ни бийте си в двори,
Бо ни самий яже ходив у ваші комори.
Ни ходили у вопришки але самі дурнї,
Лиш ходили у вопришки ледїники буйні.
Ни ходили у вопришки ґазди осижелї,
Лиш ходили у вопришки хлопцї пострижені.
Икіш тобі, хло' Штолюку, три смерти дивнії,
А лишив єс — каже — жинку тай дїти дрибнії.
Ой лишив єс, каже, дїти, молодую жинку,
Та узєв єс кріс на плечя, пишов на вандривку.
Ой узєв єс кріс на плечя та туда вуйовав,
А єк песїй снїжок упав, то твий гонор пропав.
Та нихто то так ни винен, єк панок Гирлїчька,
Через него твий гонор пропав, єк у поли чічька.
Ой кує зазулиця, сїдат на дзвинницу,
Тепер пидеш воювати там на шибеницу,
Ой кує зазулиця горі потоками,
Та займили, хло', Штолюка долив облазами.
Ой кує зазулиця, сїдат на дзвинницу,
Вни пригнали, хло', Штолюка аж пид шибеницу.
Ой кує зазулиця та вна буде вити,
Позвольте ми, добрі люде, хочю си прошєти.

Ой я хлопец молоденький мушу погибати,
А Юріштан из Гирлїчьков мут вни проживати.
Ой будут вни проживати, та будут вни жити,
Та будут вни вашу люцку кривцу добре пити.
Ниволями, катушями будут вас карати,
Нираз мете та опришка Штолу згадувати.
Ой кує зазулиця, сїдат на домови,
Та ви, братя-побратими, бувайте здорови.
Ой кує зазулиця, сїдат на керницу,
А ви усї, вражі пани, цулуйте в г....у.

Отак закінчив своє жите-буте послїдний ваташко гуцулских опришків 1829 року.

В Головах, 11 липня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

II.

Стала висна наставати, зазулька кувати,
Чути, чути новиночку — ни мож єй сказати.
Чути, чути новиночку, ни мож єй сказати,
Збирайи сї Мирон Штулюк села рабувати.
Він наробив топірчиків із самої стали,
Та пішов він рабувати насамперед пани.
Чому в ріцї води нима? Бо віпила щука,
Зафатили у Продана Мирона Штулюка.
Ой як йиго зафатили рубати, вйизати,
Яку майи ясну зброю, як би відобрати.
Відобрали дубилтїўку, пістольит чотири,
Молодого ой Штулюка на коньи ўсадили.
Молодого ой Штулюка на коньи поклали,
Попід коньи вороного ноги му вйизали.
Куда йиго провадили, туда стали дими,
Пани му сї врадували, панам с того диўно.
Пани му сї врадували тай пют, охотуют,
Молодого ой Штулюка ў кайдани бльитуют.
А за теби, ой Штулюку, говорили люди,
А тож тибе, ой Штулюку, ў Косові ни буди.
А за теби, ой Штулюку, говорили хлопцї,
Ой шо тибе подибали ў кровавї сорочцї.

А за теби, ой Штулюку, говорили діти,
Шо ти будеш ой Штулюку ў ланцах церкотіти.
Ў полонинці на плаїку лиґіні лижьили,
Дубильтові пістольита у руках диржьили.
Дубильтові пістольита у руках диржьили,
Як уздріли тьижкі ручки, уни іздрижьили.
Али бо ви, ватамани, ни додайти пуду,
Ни бийти нас, ватамани, тікати ни буду.
Ни бийти нас, ватамани, ви милї ватажки,
Ни всї бо то ба й жьибіўські були гайдамашки.
Котрі були, тоти були, то ўсї були дурні,
Ни такі сї обібрали ґосподарі буйні.
Один Іван Хруніў, а другий Бурсукіў,
А ше третий с під Вібчини Якіў Крамарьукіў.
Ой кувала зазуличка, кувала, биньчьила,
Тож тому сї Штулюкови сьпіванка скінчила.

Зап. в Іспасї, Коломийського пов., в марті, 1909, від Михайла Ґоянюка, М. Приймак.

III.

Чи чуєте, люде добри, шо хочу казати,
Бо я хочу Штолюкови співанку співати.
Єкус чути новиночку, не можна казати,
Пішов Штолюк із Мироном села войовати.
А топірці наробили із самої стали,
Пішов Штолюк із Мироном та воює пани;
А топірці наробили із самої бляхи,
Пішов Штолюк із Мироном та воює Ляхи.
Учув тото пан Каштана та взєв підслухати:
Не так треба для Штолюка нам се постарати.
А наш Штолюк молоденький імив шос гадати,
Іти би ми в Довгополе Каштана єднати.
А вни пішли в Довгополе Каштана єднати,
Єк зачели его бити, бити та рубати;
Єк зачели его бити, бити та рубати,
А все брати по бокаті, котюгам метати.
Єк убили, обібрали, тай вийшли на Річку,
Мирон каже: Вернїм ко се, зажжім псови свічку!

Богдай тобі, Миронеку, таки твою мати,
Чи ти не чув, ек той казав для нас се старати?
Чи ти не чув, ек той казав для нас се старати,
Та ще бис се вертав псови свічку зажегати?
Пішов би я та косити зелену отаву,
А сонечко понад вечер, не вийдеш на стаю!
Ой вийшли вни на ту стаю тай заговорили:
Чи ви, домарі, не чули екої новини?
Не чули ми, годнї хлопцї, нікої новини,
Ми лиш чули, в Довгополи шо Каштана вбили.
А вни пішли в полонини та в полониночки,
Та там собі набивали острїжні стрівбочки.
Доки вни їх набивали, вни се не боели,
Єк уэріли тверду ровту, вни-ж там подріжели.
Ходив Фронюк, ходив Скалюк, ходив і Борсучок,
Ше був з боку волоского Єків Крамарючок.
А вдарили в монастирі у чотири звони,
Вже Штолюка блехували на воронім кони.
Вже Штолюка блехували, дали в село знати,
Впровадили вже Штолюка в біленькії хати.
А уреди молоденькі пют, підохотують,
Та Штолюка молодого в кайдани блехують.
Ой а вийшов пан Гирлїчка, зачав се питати:
Деж ти гадав, Штолюченьку, зимку зимувати?
А у тії цариночцї зелененький поліг,
Там сме гадав зимувати, де би ми Бог поміг.
Ой утїкав Штолюк годний тай зашумів листом,
Та не сам він туда тїкав, втїкав с товариством.
Кілько в тебе у Штолюка того товариства?
Кілько в лїсї у дуброві букового листа.
Ой кувала ми зазулька все попід Менчила:
Тепер сеся співаночка уся се скінчила.

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. III, ст. 59—60, ч. 1.

Паралелї: Етноґр. Збірник, т. V, ст. 33—35 і ст. 228—230. — В. Шухевич, Гуцульщина, ч. Ш, ст. 208-211, ч. 21—23 (3 вар.) і ст. 225—226, ч. 37.

187. Мирон Штола.

Мирон Штола був родом в Ростик Волоских (Буковинских). До дванацїтого року, кажут, шо сав мамину цицку. Дєдї — кажут — шо ни мав Штола. Говорє, шо єго мама була покритка дї, зведениця. На имнє було єму Мирин, а називали єго люде Штолов.

Про призвище Штола говорє всїляко. Одни кажут, шо Миронова мама була дуже велика и єї називали штолфов через то. И вид того Штолфа, Штолфюк, Штолпюк, призвали єго врештї Штолюк, а делї єк став ваташком призвали Штола Мирин. Другі люде говорє так, шо Штола таки з малку був дуже плечістий, грубий, єк штоли в скалах, и вид того шо був жвавий, грубий, єк штоли, призвали и Мирона Штолов.

Мирин Штола був ваташком опришків шисть років. Комору мав дї отам на буковинским боцї верс самої Бервінкови, в тий заострений на окола кечьирі. З верхи на тий кичьирі є и до сегодне данцовишє опришків. Самий верх тої кичьири вистелений плитєм так ривно, єк стив. Тот пляц з тим плитєм є и до сегодне там.

Опришки, бувало, єк си зийдут там, то їм видко на всї боки. Господи, єк станут грати та гуляти, а с пістолєт гевкати! То ґет порохи укриют верх димами. Такі верхи з гулишями називают ци и до сегодне игирцями.

Мирин Штола мав дванацїть ледїнів. В опришки виберав шо найтверших ледїнів. Єк котрий си просив ледїнь до єго ватаги, то мусів видержєти пробу. Штола робив таку прубу: клав ватру з самих букових дров и єк си розгоріла добра букова грань, то вин брав и клав розжерений вугов (грань) ново уступаючуму до єго ватаги ледїневи на руку. Котрий ледїнь цікавий, ни боєзливий и запеклий, коравий, то єк єму покладе грань букову на долонь, то вин и ни руши руков, аж доків грань ни загасне на долони єму сама. То того ледїня приймав Штола до свої ватаги за опришка. Мав вин таких випрубуваних ледїнів уставичьних у свої ватазї дванацїть, котрі враз з ним ходили. А котрому Штола покладе букової грани на долонь, а вин руков сїпне, або кине, єк то єго спари, то такого Штола ни приймав до ватаги и гет прогонив.

Штола ходив з своїми ледїнями гет царами за гору[1]), на Подилє и Волошіну.

---

[1]) На Угорщину.

Любила си моя пребаба з Грицем Арсенюком Дониковим. А Грицьо Доників був тогди вітом. Ишла моя пребаба Маріка Люпайлючька (Микитейчук) вид Гриця Доникового раз у ночі до себе д' горі т' хаті. Ничь була така файна, єсна, шо Боже. Місєць світив, шо світив раз. Було видко, хоть мак изберай.

Лише Люпайлючька учінила си в прилогах, отам де тепер Патинтарева (Марунякова, 1907 р.) хата, аж нараз уздріла, а то шош блисло у лісї. Дивит ци, а то біжи ид ний оден опришок. Крисаня на ним з блєхов, волосє довге, в чьирвоний камізельцї, порошниці навхрест, чьирвоний сардак на опашки, крешені гачі та онучі, постоли товарєки. На плечю кріс, широкий ремінь, а за ременем троє пістолєт.

Дивит ци Люпайлючька, а то єї давний коханец з Лєлькови.

Єк дужя, Марі'? — сказав опришок, єк си наближив ид ний. — Гарас! Єк ви дуженькі? — сказала Маріка Люпайлючька. — Иди ко суда, Марі' — сказав тот опришок тай потєх Люпайлючьку у ліс пид єлицу. — Приходжу я пид єлицу — розказувала Люпайлючька — а там дванацїть леґінїв єк штолий, лежи пид єлицев. На самим передї лежев Штола. Усе то поуберане, лиш си дивити на тих юнаків.

Сїдай ко тут — сказав Штола. — Штола зачив говорити зо мнов — розказувала Люпайлючька, -- а делїнь хотїв бути зо мнов. Я ни хотїла бути з ними, бо Штола був великий та силний чьоловік, а до того були другі, котрі таки би хотїли бути зо мнов. Єк си тут викрутити? Погадала я собі тай кажу: Панове юнаки, рада би я з вами бути, та коли я маю потеруху (хоть я потерухи з роду ни мала).

А Штола каже: Ий! Шкода ки, сарака Марічько, шо єс така файна, а маєш ту біду. Абес діждала, сарака, шо ти нам сказала про свою слабисть. Бо ми люде лїсові и ни маємо си коли лїчіти.

Витак Штола говорив з Люпайлючьков ше довго, довго. Нарештї казав Штола, шо має виграбувати віта головского Гриця Арсенюка. Люпайлючька любила си з Арсенюком і жаль їй си віта зробило, то вна зачьила казати, шо Арсенїчук нїколи не вїдає на опришки, та шо вин дуже бідний. Штола сказав: Но, єк вин нам ничьо ни шкоди, то ми и єму ничьо ни пошкодимо.

Зачьили говорити за Шкиндю. Люпайлючька сказала, шо вин, Шкиндя, богач тай пушкар. Штола сказав: Я Шкиндю маю обґрабувати. Ти пидеш, Марійо, з нами и си вгулиш воду пити в хату, а ми за тобов налїзим, шо ни ме мати коли стрілєти до нас.

Повставали тай пишли.

Вийшли верс Юриндів коло хреста Шкиндивского. Тозди там була колешня. В ти колешни був товар. Лише Штола з леґінями прийшов

перед колешнї, идучі т' хатї до Шкиндї, а товаре заруло пид колешнев: И-и-и-и! Штола тозди сказав: Вертаймо си, юнаки, бо товаре заруло; я маю на тим ворожку: будемо зле гостити! Тай си завернули.

Лише Штола прийшов з ледїнями верс хреста Шкиндивского, а то в Шкиндї бур з пістолет, раз по раз. То баювали пушкарі у Шкиндї. Штола став коло отих буків, шо три разом розтут на плаю у Шкиндив. Опришки поставали на окола Штоли. Штола затев бартков у середного бука, поклав на бартку кріс, а Люпайлютцї сказав уклекати. Уклекла Люпайлючька коло тої бартки тай поклала руку праву на кріс, а Штола поклав на руку Люпайлюцї пістоле тай свою руку. Тай сказав Штола до Люпайлючьки: Говори за мнов присегу:

Я Маріка присегаю на оций бартцї, на сим кресї и сим пістолети и на ваший руцї, пани юнаци й ваташку и всего побратимства, шо ек я кому скажу, шо я вас виділа або чюла, або знаю, або говорила з вами, то аби мене не входила юначя зброя и юначі руки. Так най си стане зо мнов.

Тогди Люпайлючька пишла до себе т' хатї, а опришки куда їм треба було.

Екос у два місецї післї того имили Штолу.

Мирин Штола обграбував з своїми ледїнями дїдича в Вилавчю на Буковинї. Штолу имили в Ростоках Буковинцких. Про то, ек его имили, розказуют троеко:

Мий дїдо Василько Шекерик Палїнюків розказував так про Штолу:

В середних волоских Ростоках був шиньк ув одної баби ни делеко Черемошу. Прийшов Мирин Штола з ледїнями до тої баби и узели бербеницу оковитої горївки. Дванацїть опришків випило цїлу бербеницу сивухи. Ек си упив Штола з ледїнями, то всї дванацїть легли спати.

На Вскіріках був тозди вже мандатор Герлїчька. В того мандатора був слуга Юріштан з Стебних. Тот Юріштан палив груби в канцеляріях в Гирлїчьки тай у Кутах. Кажут, шо ек у вечьир парне, бувало, Юріштан до Кутив, там запали груби тай досвіта вже в хатї. И на обідки запали в Гирлїчьки груби.

Юріштан сам був великий злодїй, котрому нираз Гирлїчька кроїв гачі, доків став ваташком пушкарив.

Запалив Юріштан груби в Кутах тай пишов на Вскіріки. Хтос на дорозї сказав Юріштанови, шо Штола упив си тай спи в едної баби в середних Ростоках на шиньку. Юріштан мав линви, ланци, то все позберав тай узев из собов трохи людий, котрі мусіли йти з ним в ровту.

Прийшов Юріштан у Ростоки, зигнав бабий, дітвори ціле село. Викна позаперав виконницями, аби в хаті було темно.

Самочьитвертий Юріштан увийшов ид Штолї у шиньк. Штола спав твердо на постели так, шо ничьо ни чюв. Опришки спали таки так твердо лавицями, шо ничьо ни чюли.

Насамперед зезали Мирона Штолу. Зезали Штолї руки, ноги так, аби си вже ни мих розковати. Витак повезали всіх дванацітьох опришків. Штола и опришки ничьо ни чюли, шо їх повезали, аж на нї скричьили, аби вни ставали. Тогди тоти баби та дітвора загриміла весевками та бучьим по плотах кричючі: Чьикай, ни втечьиш вже, Штоло.

Штола си схопив, а то ланци на руках. Вигнали Штолу на двир, а Штола си роздивив тай каже: Гай-гай, Юріштане. Є..у твою маму. Ко-о-оби я був знав, шо то має бути. Ноги би вас вици ни пишло!

Пригнали Штолу до Вскірік до катушя тай наклали варти. На то варти були, аби другі опришки ни напали та ни видобрали своїх побратимив. На ту варту и мене пригонили — розказував дідо. Хоть я ни хотїв ити, але мус"в, бо били.

Штолу чьисом випускали на подвирє. Вин був окований навхрест в ланци. Вид одної ноги до руки, а вид другої руки знов до другої ноги. Були на ним ланци та скрипицї. Господи, то так бувало цоркоти Штола у тим!

Хоть був Штола у неволи искований и хоть єк єго били погано, то Штола однако був веселий. Вин смієв си, жертував з людьми, шо стоєли на вартї. Бо вин знав, шо вни єго мусє вартувати, бо инакше була би кара людем. Ий жвавий був той Штола. Руки, єк коновки грубі, груди, єк двері широкі, а плечя грубі, єк опіцки.

Бувало ходи Штола по подвирю. Прийде ид вартовому тай каже: Ану стань минї на руку. Тай покладе руку на земню, а чьоловік стане єму на долонь, а Штола пидойме чьоловіка на долони против себе отак, єк муху. Похітає трохи чьоловіком тай покладе на земню.

Бют Штолу та пласуют, аби сказав, котре єго побратими, а Штола каже: Тот та отот, то мий побратим. — А то берут та бют тих, на кого скаже Штола. Вин ни казав на тих, хто з ним ходив, але казав на тих, хто на него висвічював, або робив засїтки. Так, шо усїх зрадників добре напарили, а Штола лиш си смієв, шо так розумно робив. Про цу подію згадуєт ци в співанцї за Штолу:

Котре були перші ґазди у цїлий громадї,
Уни тепер поставали Штолї на порадї.

З Устєрік пригнали Штолу в Білоберезку и отам за облазом, єк си входи в Білоберезку з горішя, завісили Штолу з єго ледінями на толоці громадский. То місце, де були шибениці, зве си в кізем за плотом.

Штолу вішєли голого, єк го мати на світ породила. То народу такого пушкарі позгонили, шо страх, аби народ дивив си на вказію опришкам та аби давало пуду кождому, аби го ни кортіло ити в опришки. А панив, шляхти — тьма тьменна посходила си. Поприходили шляхтуни зи Львова, Станіслава, Коломиї, самі калюхаті. Таке поубиране, прото достойники.

Вивели Штолу голого з єго ледінями пид шибеницу. А Штола зачьив казати: Вам усе одно вішєти ци стрілєти. Застрільте мене, а не вішейте. — Кончи хотів, аби єго стрілєли, а не вішєли. Бо єк вин казав: Я хочю, чім сми вуював, вид того наї гину. — Але бо єму ни хотїли того зробити.

Витак казав Штола: Та вас тут є, єк фої та листу. Пустїт мене голого, най я шє попробую трохи свої сили. — Але вни боєли си пускати Штолу, бо вин єк би хапнув єкого за ноги, то би біду наробив.

Поклали драбину до стовпа (шибениції) тай Штола став на ту драбину, а кат клав єму пошторонок на шию. В Штоли, вибачте, була дуже заср.. на гу...я, бо ни мав коли купати си, єк сидів в катуши. А Штола сказав послідне своє слово з драбини пид шибеницев: Отепер усї гонорові пани тай маґнати, узнїт тай поцулуйте мене в ср...у.

Кат хапнув драбину, а Штола повис на шибеници.

Вид десєтої години рано висїли опришки всї дванацїть на шибеницях аж до другої години по полудню. В другий годинї взєв кат и кождому опришкови вдарив довбеньков у путилицу. Поутинав пошторонки, а опришки попадали в єми. Пид кождов шибеницев була єма викопана. Позагрібали опришків тай си розийшли.

Отак загиб послідний ваташко гуцулских опришків (1829 р.) Мирин Штола. Це оповідане правдиве.

Микула Зеленский з Голов розказує так про то, єк имили Штолу: Штола пив в Тюдеві цїлий день. Юрішко зибрав ровту тай пишов ловити Штолу. Лише Штола вибіх вид любаски, а Юрішко обскочів єго з ровтов з усїх боків тай крикнув: Мироне, мечі ножі, пістолєта, кріс, бартку, а ничьо ти ни буде. Я тебе сам пушю на волю. — Штола пєний тай послухав Юріштана. Вни два були давно дуже знакомі. Єк пометав Штола, Юрішко штрик з ровтов тай извєзав Штолу. Поклали

Штолу на коня тай понесли горі. Доків принесли Штолу до Устїрік, то три тарници розломив на кони. А єк изсадили из коня, то кінь розсїв си на тим оментї. Такий то був хлопчіше.

Розказував мині Штефан Недоходюк з Устєрік про то, єк имили Штолу отак: Був у нас до тогид (1905 р.) старий пушкар Спиндзо. Єк умер Спиндзо, мав 88 років. Тот Спиндзо ловив разом з Юріштаном Штолу.

И про то, єк ловив, розказував так: Я був — каже — хлопчішем, але був сми дуже дужий. Довго я був знакомий з Штолов. Раз прийшов я у Розтоки и там пив з Штолов цілу ничь. Штола чюв, шо Юріштан фалив си ловити Штолу. Я кажу Штолї: Ни бий си, я може буду з Юріштаном, то єк би вас ловили, то абесте бігли на мене, а я вас пропушю.

Ми си уговорили в Штолюв и я дав єму слово, шо ни буду го ловити, лише пушю. Пишов вид Штоли, аж Юріштан зберат ровту за Штолов. Найшов я Юріштана тай я пишов з ними в ровту. В Ростоках ми обскочіли Штолу, єк вин ишов пений з шиньку з ледінями. А був Штола и єго ледінї дуже пені.

На одний толоці обскочіли ми їх и Штола зачьив тїкати. Був би втїк з ледінями, єк би був ни я. Вин лише побіх на ту прогалину, де ни застигла ровта обскочіти, а я в тот чьис штрик и подогонив Штолу. Я біх в поперек. Вин біх обичьов, а я штрик з гори и забіх єму дорогу. Чім сми забіх єму дорогу, тим сми морснув Штолу пласом по грудех. Так сми го морснув дуже, шо вид разу перевернув си. Тогди штрикла ровта, обскочіла тих опришків, повєзали Штолу тай опришків и займили до катушя.

. . . .

Так розказуют про то, єк имили Штолу. Перше оповіданє Василька Шекерика є правдиве, бо тогди розказували, єк имили Штолу, єк то все було. И то оповіданє так майже всї Гуцули вповідают. Цї другі два видко, шо вийшли лиш з хвальки пушкарив.

Голови, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

188. Штола та єго мама.

Єк вели Штолу вішети, а вин зачьив просити, аби єму привели єго маму. Привели єму маму, а вин узєв тай видкусив мамі нис. Тай сказав: Через тебе я мушу висїти. Бо єк я вкрав ножик, а ти казала, шо це добре. Я вкрав барана, а ти казала, буде юшка и т. д. Я си внадив до такого житя.

В Головах, 11 липня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

189. Як зловлено опришка Штолюка.

Штулюк с Косова буў такий, шо маў такого чоловіка Продана тай ў него пирибуваў, али йиго шукали жоўньири, а Продан сказаў їм, шо аби ўважьили на жертку, як ўна порожна, то нима йиго, а як завісит фустку, то аби тогди йшли. Як прийшов Штулюк до Продана тай льиг на постїль, він даў знак, прийшли жоўньири і ймили йиго спийчого; як сї ўчипили до него шість, то він шістьох вітьиг на двір, а там було більши і звйизали му руки і били го дужи і вітак ни чути ўже було за него, де йиго діли.

Зап. в Іспасї, Коломийського пов., 1909 р. від Михайла Ґоянюка М. Приймак.

Оповідане про Мирона Штолу надрукував др. І. Франко в „Етноґр. Збірнику", т. V, ст. 35—36, але воно відмінне від наших. Пор. також: В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 193—194.

4. Опришок Іванонько.

190. Пісня про Іванонька.

Не богато леґіники гуляли, гуляли,
А за ними молодими ровти ізбивали:
Тато ровта, тато була волоського пана,
Ой як пішли тай зловили леґіня Івана.
Колись хотів, леґінику, ще на світї жити,
Не йти було тай до корчми горілочки пити!

Я. Головацький, Народ. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст, 166, ч. 16.

191. Опришок Іванонько.

Иванонько був родом Шулимивский з Дідушкової Річки (Красноїлї). Вин ходив в опришках разом з послїдним гуцулским ваташком опришків Мироном Штолов, котрого повішено, єк говоре, в Білоберезцї.

Єкос раз Иванонько си видблукав вид Мирона Штоли тай ходив самий, бо Штолу саме в тим чьисї имив Юріштан. Иванонько таки ходив отуда до Кутив та до Косова, єк вин казав: Я собі таки блиских Жидиків та панків харашію.

Прийшов раз Иванонько в Річьку тай пив на Дубовий, а мав вин пив бордюга сороківцив. И єк си упив, а то єкас біда украла гроші з бордюгом. Вин си пропеєчів, до гроший, а гроший нима. Дуже вин си затускував за тими гришми, бо гадав дес ити в Буковину и там купити собі кавалок ґрунту тай на старі роки ґаздувати.

Посумував трохи Иванонько тай пишов знов в опришки. Походив в опришках Иванонько тай си трохи запомих в гроші тай знов зачьив пити. Прийшов Иванонько до одної баби в Жєбю на шиньк тай зачьив пити. Єк си впив, то вже никуда ни хотїв ити, лиш таки собі лїх на постїль тай уснув.

Тозди в Жєбю старшим пушкарем був икис Гордійчук тай дали знати тому Гордійчукови, шо в тої й тої баби спи пєний опришок. Гордійчук зибрав ровту з єких триста людий тай пишов ловити Иванонька.

Прийшов Гордійчук до тої баби з ровтоз, обскочів хату и сам з стома людьми пишов у хату ловити опришка. Отворив Гордійчук хату тай ни йде в хату, аби сонного опришка вcase зати, але захрестив бартков на порозї, тай крикнув: Отепер вже ти мий, ни втечьиш, є..у ти матїр у душу! — А Иванонько тозди си нараз схопив. Тай чім си схопив Иванонько, тим таки звів кріс тай поклав пид плечьи, а пістолє звів у руцї тай справив у Гордійчука. Гордійчук затєв бартку у порих тай крикнув: Або ти верж, опришку, пістолє и кріс, а єк нї, то зараз тобі смерть. — Перехрестив бартков Гордійчук на порозї, та лише однов ногов переступив порих у хату, а Иванонько у тот раз з пістолєти кулєв Гордійчукови в груди грим, а Гордійчук упав на порих, нї раз ни тєнув си.

Решта ровти, майже тристо людий, всї пишли в ростич, бо то нихто ни хотїв ловити опришків, а в ровту мусїли ити, бо сидїли би и цїлі роки в катуши. Люде повтїкали, а Иванонько пишов собі гет вимахуючі бартков поверс голови и співаючі:

Ой сего року изродили рижки,
Най си нихто ни мішеє, де жиют опришки!

Пишов Иванко за гору и туда був з чьотири роки. Вити си вернув тай прийшов вже в осени до Дмитра Шкиндї на Голови. Дмитро Шкиндя мав старий зимовик у толоцї тай там обзимував Иванонька.

Вже си визимовував Иванонько и мав ити далї на вандривку, але Шкиндя пишов у Річьку тай трафила си нова біда. Шкиндя си упив у коршьмі тай сказав пений: Гий, шо вере роби мий дї Иванонько? — А там був пушкар тай тото учьув тай гайда, прицарапав си до Шкиндї.

Зачьив Шкиндю пушкар муштрувати, аж тут на двері Юріштан з дванацїтьма пушкарями. Господи, єк стали бити та везати шкалушями Шкиндю так довго, аж Шкиндя, ше трохи пений, розказав Юріштанови за Иванонька. Юріштан вибрав такі народи у ровту, шо Господи! Перед уже був у Шкиндив, а зад ше в приймі.

Прийшли ид земненикови, розкрили, а Иванонько сиди собі на ковбчіку тай кури люльку. Иванонько єк уздрів, шо хтос єго зрадив, ухопив пістоле тай стрілив тай урвав вухо одному пушкареви, але у тот чьис єго зачьмелив єкийс пушкар колом по голові тай там ид нему штрикли тай єго звязали. Иванонько ни хотїв ити зьваний ногами, аж мусїли єго чьотири люде нести на марах. Шош у дві недїли пизнїше завісили Иванонька в Білоберезцї, отам у Кізєм за плотом.

В Головах, в червни, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

192. Іванонько, Гордїюк і Шкиндя.

Иванонько Шулимивский був родом з Річки (Красноїлї). Єк був молодеком, то єго хотїли асентрувати, а шо вин ни хотїв си добровилно дати узьти до войска, то ховав си довгі чеси по лїсах та полонинах. Але єк вин пробував у хованках та ни мав шо їсти, то це єго змусило ити в опришки.

Иванонько ходив ув опришках скрізь, усуда, бував у Молдавах, Волошінах, на Угоршіні, Буковині, та таки тут у нас у Галичині.

Вернув си раз єкос Иванонько до свого села у Річку (Красноїлю) тай пишов пити на шивьк. Але Иванонько мав пив ґелетки червоних, награбованих у панив тай тоти червоні носив у бордюзї. А єк ишов пити на шиньк, то си боєв з собов брати гроші, аби хто ни скемував, шо то вин опришок, тай через то сховав гроші пид одним горбом у лїсї. А самий без нїчого пишов пити на шиньк. Єк Иванонько пив на шиньку, а єкас біда си пиддивила, де вин сховав гроші тай украла гроші. Иванонько пив там, шо пив тай мав розум. Скоро учюв трохе у голові, так зараз укік з шиньку тай пишов туда, пид тот горб, де єго були гроші. Прийшов Иванонько на то місце, де були гроші, а гроший нима. Але Иванонько ничьо ни казав, анї си ни смутив за пропаденими гришми, лиш кілько сказав: Хто вкрав мої гроші, то най здоров ґаздує та проси Бога за опущенє моїх гріхів! Тай пишов далї на грабунки.

Ходив Иванонько ци рик, ци би два у вопришках тай знов прийшов на шиньк до одної баби на Жєбю. На тим шиньку у тої баби Иванонько си упив тай ліх спати пений. А то си хтос пиддивив, шо Иванонько то опришок тай дали знати до ватамана пушкарив у Жєбю, шо на шиньку ув одної баби спи пений опришок у хатї. Ватаманом пушкарив був у Жєбю тогди єкийс Гордіюк. Тот Гордіюк зибрав собі борше ровту тай пишов ловити опришка. Вийшов Гордіюк з ровтов до тої баби на шиньк у Жєбю тай ровта обскочіла борше хату, а Гордіюк с кількома пушкарями пишов у хату. Гордіюк був дуже гонорний тай подуфалний тай єму си здавало, шо понадь него нема нїдде чоловіка мудрішего. Тимунь Гордіюк с кількома пушкарями пишов сміло до двериий тої хати, де спав Иванонько опришок тай отворив хатєні двері, став собі гордо на порозї тай крикнув з горда: А шо, спиш опришку? Вставай, є..у твою псом маму!

Иванонько нараз си схопив тай вид разу став на ноги тай уздрів, шо єго жде. В одний хвили Иванонько хапнув пид плечє пушку, а в руку пістолє тай зачєв зводити курок-когутик. Гордіюк ше раз перехрестив бартков порих хатєпий тай крикнув гордо: Ни утечеш, опришку, ни прубуй пусто, є..у твою маму! А Иванонько в тот раз єк стрілив з пістолєти кулев у Гордіюка, куля цїлила Гордіюка у саме серце, а Гордіюк лиш си перевернув на земню у хороми з порога. А єк уздріли пушкарі и ровта, шо Иванонько опришок убив їх ваташка, ни мали анї оден охоти ловити опришка, лиш усї си порозбігали, куда котрий мих. А Иванонько зибрав си тай пишов далї в опришки гуляти.

Єк пишов Иванонько вид тої баби з шиньку, то собі співав дорогою идучи тай викручуючи бартков поверх свої голови; тай отак співав:

Сего року, так нівроку,
Изродили рижки:
Не треба си там мішети,
Де живют опришки.

Єк пишов Иванонько з того шиньку, то ше богато грабував и ни мав жядної пригоди.

Але Иванонько мав на Головах знакомого свого вуйка Дмитра Шкиндю, в котрого богато зимий зимував. Одного літа Иванонько поназношував богато гроший, буженицї, муки та усєких речів до Шкиндї и там у него си обзимував. Єкос раз уже в зимі пишов Шкиндя у Дїдушкову Річку на шиньк, и там си упив тай каже: Шо вере роби мий опришок Иванонько сараку у зимовику тепер! — А на шиньку усе, єк то буває, є повно усєких людий. Учюли, шо Шкиндя говори за єкогос опришка, дали знати зараз про це Гирлїчцї. А Гирлїчка пислав Юріштана тай пушкарив до Шкиндї. Вийшов Юріштан до Шкиндї з своїми пушкарями та з ровтов тай зибрав Шкиндю добре до муштру, тай Шкиндя мусїв усе розказати, де схований Иванко опришок.

Прийшла ровта до Иванкового потайника, обступила потайник тай нараз заклекотїла страшенно. Юріштан отворив вид разу потайник, а Иванонько сиди на стильчіку у потайнику. Єк уздрів Иванонько ровту, то хапнув був ше пістолє и пушку та хотів стрілєти. Але коли уздрів богато народу и видів, шо нічо ни удіє, лиш шкода стрілєти невинних людий, бо вин знав, шо люде мусє ити єго ловити, єк їх гонє пушкарі, поклав пушку и пістолє наземню коло себе и дав си добровилно арештувати и цілком спокійно простєг свої руки до окованя кайданами.

Єк займили Иванонька пушкарі на Ускіріки, то перед був у Річцї на приймі, а зад ише був коло Шкиндив. Пушкарі то такі гонорні стали, шо страх. А з пістолєт таке стрілєли, шо пуду давало. Пригнали Иванонька до Устєрік и витак го Гирлїчка засудив на смерть. Тай отак опришок Иванонько закінчив своє житє на шибеници.

Голови, 27/7, 1908, зап. Петро Шекерик-Доників.

5. Опришок Кудїль.

193. Як опришок Кудїль убив Лабюкового Мішка.

На храм, на св. Дмитрия, був у Мішка Лабюкового великий храм. Але в колешню на задь хати зайшов Кудїль, опришок, в червоним сардацї, з кресом, ни чьом опришок гожо-чюкітно убраний. И там Кудїль сидів цілий день. Пишла Лабюкова служниця у вечеріх води у керницу, а Кудїль дї имив дївку там пид колешнев. Ґівка дї зґвавтувала тай си вирвала и побігла в хату. Розказала в хатї, а Мішко Лабюків хапнув замітавку тай таки побіх пид колешню.

Та лише Лабюк Мішко розкричьив си, відий дї ше пений: Хто тут є? Є..у му псом маму, та му є..у. — А Кудїль у тот раз у Мішка Лабюка бур з креса тай убив Мішка Лабюкового.

Витак післї того у пивтора року имили и Кудїля. Лабюка Мішка єк занесли у хату, то отак єк бес маку насипав, отак Кудїль з креса насипав шроту у ноги, та таки ув усе тїло Лабюкови.

Голови, 16/9, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

194. Як спіймали Кудїля.

Видки Кудїль був родом, добре ни знаю, але все ми си здає, шо з Жебя. Кудїль ходив богато років в опришках и був вже таки старим опришком. Вин ходив з Штолов, а єк Штолу завісили, то ходив з Левізорчуком. Тогди, єк мав дї Левізорчук зробити зраду на ледінів-опришків, то в тий ровтї пострілели Кудїлеви ногу ровтарі.

Кудїль ше сокотив Левізорчука, аби був єго убив, але Левізорчук утїк. Тогди Кудїль пишов у кременицу тай зимував у Юрашя тай там си вигоював.

Єк єла зима вигибати, то Кудїль пишов дес на Жебє у Криниту. Вин хромий на пострілену ногу, пушкульгикав почерез Комарничьний. Штефан Шкиндя з Голов ишов з Вихода тай уздрів слїд зимов на Комарничьний. Кажут, шо Шкиндя був злодїй тай хотів приподобати си Гирлїцци тай зибрав ровту и пишов у погоню за Кудїлем.

Лише Кудїль прийшов отам на Гриневу улогу, а єго обскочіла ровта. Вин ни мав анї пороху, анї куль, порожна була єго стрюба, бо в зимі ни мав де дістати пороху, анї куль.

Ровтарі крикнули: Мечі зброю! — Вин верх. — Мечі ножі, сокиру! — Вин то все пометав, бо гадав, шо вни мут гадати, шо вин ни опришок тай пусте єго. Ровта обскочіла, вєзала Куділя, а Куділь сказав: Ото коби я був знав отакого, то й ноги би вас вици було ни пишло. Я гадав, шо вас є біда знат кілько, такий ви теп зробили, а то вас лиш шисть!

Куділя виддали Гирлїцци, а вин єго стратив.

Голови, 7/8, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

IX. Антосій Ревізорчук і инші опришки.

1. Ватажок Антосій Панкевич-Ревізорчук.

195. Антосій Панкевич-Левізорчук.

Антосій Панкевич-Левізорчук був сином фінанца. Антосій Левізорчук знав добре письма, бо и сам був левізором. Стоваришував си Левізорчук з опришками тай сам пишов ув опришки. Вин ходив богато з Мироном Штолов тай разом з Штолов грабував дідичя в Вилавчю на Буковині.

Єк обграбували того дідичя, то Левізорчюк набрав там два бордюги гроший. Та єк вийшов до Красноїлї тай увійшов до свої хати, та єк тевкнув тими гришми на лавицу, то аж хата задрижела. А Панкевичька, мама Антосієва, єк заголоси: Заберай си минї с хати, я ни хочю твоїх гроший. Я вже стара сидїти за тебе катушями. — Ни мав шо робити Антосій, мусїв утїкати. Вин пишов с тими бордюгами отам у толоки (Кабивки) тай лїх спати. А єго брата син, Петро Панкевич, пишов за ним навирцї тай кажут, шо украв тоти бордюги дї з гришми. Й вид того чьису Панкевичї забогатїли. Антосій прошумав си, а гроший нима. Посидїв трохи тай знов пишов ув опришки.

Кажут, шо раз знов обграбував Левізорчюк якогос дідичя тай приніс гроші т хатї. Подав золото та срібло братови, а паперові гроші узєв з собов тай казав, шо то пусте папірє, шо вин тим ме пістолєта набивати. Але вин лиш так казав. Вин був письменний и знав, шо то за папірє. Кажут, шо то були и по петь тисїч у купи, шо аж треба розтинати було, єк їх хто мінєв, бо инак годї було змінєти.

Штолу завісили, а Левізорчук ходив за ваташка в опришках. Одної осени зибрав Левізорчук опришки до сєбе. Опришки все си сходили, єк ишли за курцун, до ваташка. Зийшли си опришки до Левізорчука. Там храмували, а видтак пишли за курдун. Та лише вийшли опришки више Панкевича, отам у Плаїк, а Левізорчук каже: Ий брачіки! Ви идіт, а я хочю остугу потужити, бо ми послабла! — тай лишив си потужувати остугву у пидкові, а опришки пишли д горі.

Та лише зайшли у лїсок, а то бур! Ровта з кресив зачьила стрілєти опришків. Але опришки на шестє усї утекли, лиш Куділя трохи пидстрілили, але и Куділь утік.

Антосій Панкевич-Левізорчук мусів утїкати з двох причьин: Єк би був ни тїкав, то имила би єго ровта. А ек би був тїкав разом з опришками, то опришки би го були убили, єко зрадника. Бо опришки здогадували си так про Левізорчука: Єк би вин ни був у змові з ровтов, то би си був ни лишєв тужити пидкову. А так вин був у змові з ровтов и лишив си тужити пидкову, аби нас вибили ровтарі! Так си здогадували опришки.

А то відий так дї було: У Ріцці (Красноїля) був тогди ватаманом Дуня. И відий тот Дуня змовив си з Левізорчуком, аби Левізорчук скликав опришків и видав їх ровті. Певно за то Левізорчукови Дуня обицєв волю. Вид тогди пропав Левізорчук, єк камінь у воду. Де вин дів си, ни знати.

Мий дєдя розказує так: Ми понесли бриндзу за гору тай вити си вертали. Нас посїла ничь тай ми си упросили до одного богатого ґазди на ничь. Мої побратими полягали в одний хатї, а я пишов у другу. У тий хатї був старий дїдо. Я зачив говорити с тим дїдом, а вин каже: Єк прийдеш у Дїдушкову Річьку, то абес питав си, котрий вити утїк суда чоловік з хлопцем. Бо я туда приходив з своїм неньом.

Я єк зийшов у Річьку, то питав си у Декеци, у Панкевича, але де там, вни казали, шо ни знают, котрий то утїк дєдя з сином за гору. А минї си все здає, шо то був Левізорчук Антосій. Це мав бути послїдний ваташко опришків.

Голови, 7/8, 1907, зап. Петро Шекерик-Доников.

196. Оповіданє Бельмеґи про Ревізорчука.

Про Левізорчука Панкевича розказував минї Дмитро Бельмеґа так:

Антосій Левізорчук обграбував пана в Вилавчю на Буковині з своїми побратимами. Опришки брали срібло, злото, а Левізорчук брав гроші паперові. Опришки си в него питают, на шо вин бере пусті папері, а Левізорчук каже, шо вин ме тим набивати пістолєта.

Але Левізорчук знав, шо то за папері, бо вин був писменний. Єк виніс Левізорчук тоти гроші т хаті у Річьку-Красноілю, то в него їх хтос видокрав. Відий ци ни Микула Панкевич, брат єго.

Антосій Левізорчук шукав тих гроший тай побигував на Онуфрія Бельмеґу, сина Василевого з Красноїлі. Левізорчук сказав, шо то мусїв украсти гроші Бельмеґа. Тай узєв Левізорчук пізму на Онуфрія Бельмеґу тай постановив єго застрілити за то, шо він мав дї вкрасти в него гроші.

Левізорчук в одно лєшував коло хати Василя Бельмеґи, аби мих лиш єкос дістати Онуфрія и убити. Але Василь Бельмеґа види Левізорчука одної днини, ба другої, ба третої коло свої хати тай собі погадав: Ба чьо вере цес в одно тут лєшує минї коло хати? Тай ухопив тів тай займив си за Левізорчуком: Є..у ти псом маму издохлим, ти чього в одно минї лєшуєш коло хати, Антосю? — каже старий Василь Бельмеґа. — А Антосій каже: Я хочю убити твого сина Онуфрія, бо вин украв у мене гроші. — Але Бельмеґа переконав Левізорчюка, шо Онуфрій Бельмеґа ни украв єго гроші. Тай видогнав Левізорчюка. Уже бирше Левізорчюк ни пидсїдав на Онуфрія Бельмеґу.

Єк ишов Левізорчюк за кордун з побратимами, то на них пидсїла отам у Плаїку више Панкевича ровта. Лише вни у лїсок, а ровта зачьила стрілети. Одного опришка поранила, а одного вбила. Решта опришки з Левізорчюком утекли за кордун, на Угоршіну.

Того вбитого опришка єк везли з гори у долину, то отак єк ковбком би вижолобив земню, отак тим опришком. Такий то був опришок тєшкий. Раз був хлопчіше.

Левізорчюк єк утїк вици, то шє богато суда дес наникав, а витак відий у лугах коло Полєн окошелав си. И став ґаздувати.

Були давно опришки, але тепер гирші. Була давно біда, але тепер ишє гирша. Давно опришки грабували лиш панив-дідичів та Жидив и великих богачів-бундєрив. А тепер тебе у Кутах обграбуют, ци ти маш на гуску соли, ци ні, однако тебе обграбуют. Ни питают, ци ти бідний, ци богач.

Давно опришків, котрі богатих лиш грабували, а бідним гроші давали, ловили тай вішели. А теперішні опришки, котрі гирше бідних грабуют, єк богатих и котрі ни дают зграбованих гроший бідним, так єк давні опришки робили, лише усе добро сами з'їдают, ніхто їх

ни лови, анї ии вішеє. Теперішнї опришки ходе и в тешенях руки носе.

Голови, 3 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

197. Грабунок цїсарської каси в Вилавчу.

В Вилавчу на Буковинї коло Вижницї була цїсарска каса. Суда були тогди опришки, а миж ними був за ватага Антосїй Левізорчук-Панкевич.

Одного разу напали опришки на ту касю тай єї виграбували. Опришки брали золото, срібло, а Антосїй Левізорчук-Панкевич брав паперові гроші. Але другі опришки ни знали, шо то були гроші паперові, тай си питают у Левізорчука: А ти на шо береш то пусте папірє? — Але Левізорчук був високо учиний, письменний, а опришки дуже любили письменних людий, вірили їм и клали їх своїми проводирами. Єк си єго питали опришки тогди за тоти гроші, то вин казав: Та то я беру пусте папірі, будим мати чім набивати пістолета. — Витак опришки вийшли тай Левізорчук виніс вити великі тисїчі.

Але зробила си за опришками велика погоня. Тай зачели шукати опришків. Вийшла ровта у Річку Дїдушкову тай стали шукати Левізорчука, але ни могли єго имити, бо вин си добре ховав. Ровта у хатї шукає Левізорчука та мучі маму, аби си признала, де син. А Левізорчук сиди собі у скалї на тим боцї за річков на берегах, у потайнику тай усе видїв, єк за ним шукала ровта. Витак укік Левізорчук за гору тай там си оженив та вити нираз виходив и виносив та пиддавав гроші, тисїчі, Микулї братови та братанкови Петрови. Вид того чесу Панкевичі стали богачами.

Тогди ходив ту касю грабувати ище Кудїль тай єкийс Иван Юрцїв з Жебя; та Кудїль утїк тай си виховав так, єк Левізорчук, а Ивана Юрцевого з Жебя-Маґури имили. Тай виддали Ивана Юрцевого аж до Берна, дес на Чехи, ци Мураву. Бо я ни знаю, відий вити походила та чісарска кася. Там у Бернї засудили Ивана Юрцевого на петнацїть років кремінару. Юрцив Иван висидїв штиринайцїть років там у Бернї, а петнайцетий рик єму дарували и випустили єго на волю. Єк вийшов Юрцив з кремінару з Берна, то ще жив довго на Жебю и нидавно умер. Я єго добре знаю.

А Антосїй Левізорчук осїв си на Угоршінї тай там відий умер.

В Жабю-Маґурі, 1/6, 1908, від Юри Филипчука Нароґи, 68-лїтного Гуцула, зап. Петро-Шекерик-Доників.

198. Зимовик Антосія Ревізорчука-Панкевича.

Давно усуда на оцпй Білий Ріци[1]) були великі ліси та ломи. А оцеї дороги вовової ни було суда, лиш була єкас мізерна дорога утуда Дїдушківками по Височу, бо суда давно и вовив ни чюти нїдде було. А Антосій Левізорчук-Панкевич єк утїк з левізорив у вопришки, то си суда богато років ховав тай отам помиж нас у Дідушковий Річці (Красноїли), мав у Дідушковим пастивнику, отам пид Трумбов (Федором Шекериком), єк тепер ходе води вид Трумби, свий зимовик. Адї и тепер є там на слаці више дороги ґруник тай єма. А то знаєш давно ни так було, єк тепер. То були ломи тай Левізорчук тими ломами укрив собі тоту ємку тай мав там свий зимовик. Бувало на дворі зима, така флаґа, шо страх, а Левізорчук Антосїй вилїзе з того свого зимовика тай у чьоботіх прийде водов аж у млин до Панкевича ид своїй мамі. Вин натєгав чоботи тимунь, аби єму вода ни налїзла у ноги, та аби ни змерз. А водов ишов тимунь Левізорчук, аби по зимі ни було слїду, шо би го витак ни зрадило. Антосїй Левізорчук зимував відий дї там дві ци три зимі, аж доків за ним си ни зробила добра чутка. Єк си зробила за Левізорчуком погослиця, то вин утїк за гору тай там си в містї наймив за гайдука при бани. Вин був письменний дуже глїбоко тай тимунь єму ни було страху. Єму ни треба гроший було, але вин нїби мусїв про люцке око служити, аби на него ни було пидозріня. Витак Левізорчук осїв си пид Петровим Дїлом, єк си иде до Полєн в Вишний и там я навіть у него ночував. Дуже великий богатирь був. Він ни признавав си, але я си здогадував.

В Головах, 11/2, 1908 р., від деді Дмитра, 78 лїтного Гуцула зап. Петро Шекерик-Доників.

Антось Ревізорчук дуже популярний в Галичинї, а спопуляризував його польський письменник Й. Корженьовський, який зробив його героєм своєї драми „Karpaccy Górale“. Сю драму грали довго в польськім і в українськім театрі (в перекладї вона зветь ся „Верховинцї“), а тепер грають її ще в аматорських виставах.

---

[1]) Білий Черемош.

2. Опришок Мішко Федюків.

199. Мішко Федюків.

Занекрутували Мішка Федюкового до войска. Був вин при войску шош трохи, а делїнь здезинтирував. Єго збиткували, а єму си ни хотїло терпіти. Єк вин утїкав з касарнї, то нихто си ни лодиїв, шо вин утїк. Аж у дуброві, отан за Кутами, Мішка Федюкового имив з нипападу за прошивку єкийс фештерина. Мішко Федюків си обіздрів тай уздрів фештерину, шо єго держела за прошивку. Таже це біда — подумав собі Федюків — в мене нима ниєкої зброї, стрюби, а в цего фештерини є пушіна тай це нима єк минї утечі!

Фештерина звів пушіну тай змірив у Федюкового, кажучі: А чекай, пшя кров, я цї научу. Ти дезентир, я тє оддам до війска. — А Мішко Федюків каже: Ий, пане, пустїт мене, я вам нїчьо ни винен. — Мовч, пшя крев, бо тї зараз забіє!

Просив си Мішко Федюків у фештерини, та фештерина ни хочьи пускати, лиш в одно свої піє. Але виходи вин отам, єк си иде с Кутив до Косова, на край дуброви. Уздрів Мішко в одний хатї світло тай дорогу, тай собі погадав: Отепер я пропав, бо цес зараз зроби рейвах тай мене имут.

Але мав Мішко Федюків добрий, грабовий бук в руках, шо єго уломив у дуброві. Шє си раз запросив у того фештерини: Ий пусти мнє — каже — пане. — Цо? Я цї зараз пушчі — каже — я цї оддам до войска.

Але далї ни мав коли договорювати, бо Мішко Федюків так уцїдив буком попид очі, шо чьиреп вид разу злетїв на земню в оден бик, а фештерина порс ниживий у другий бик. Отак тобі треба, є..бих твою маму!

Мішко Федюків ничьо бирше з него ни брав, лиш кріс и кулї. Тот кріс дав витак Федюків моєму дїдови, а дїдо дав витак моєму дедеви. В дедї ни до давно ше був тот кріс, а витак дес си дїв.

Мішко Федюків був в опришках, а витак прийшов на Голови тай си оженив. Але був вже старий, бо молодї лїта прийшли у бувалцях. Єк уже був жонатий, то віз дарабу до Кутив. Дараба пид Сокільским (отам де тепер стої памнєтник) розбила си, а Мішко Федюків утопив си

в филях бистрого Черемóшу. Тілько иду до Кутив, то все собі згадаю мого утопленого родака (по дедивий мамі) Мішка Федюкового.

В Головах, в червни, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

200. Анниця Дмитрюкова й опришок Мішко Федюків.

Була на Головах Анниця Пуршеджіна тай мала дї миску червоних. Але вна раз сушила тоти гроші перед печі. А Мішко Федюків був дезинтирь тай ховав си, був опришок. Тай иде вин попередь хати у Дмитрюка тай натєг си у викно. Тай уздрів, шо Анниця Пуршеджіна суши миску червоних. И Мішкови Федюковому вергла си вид разу зла гадка. Мішко погадав собі: Я зараз увийду у хату. Бабу удушу, а гроші заберу.

Мішко учінив си у бик вид викна тай ніби закашлав тай каже: Гов! А дома, Анни'? Пусти-ко мене.

Баба гроші борше запретала тай пустила Мішка Федюкового у хату. Та Мішко ше ни спостих сїсти, а баба борше витєгла книші та єєшницу из печі тай дає Мішкови їсти: На ко, їш Міхайлику. Ти відий зголоднів, синку, лїсами! — каже баба. — Мішко Федюків сів тай їст. Тай изробило си єму банно. Вин собі погадав: Ий, де би я її душив, коли вна така добра тай дає минї їсти.

Попоїв Мішко Федюків, посидів ше тай поговорив з бабов тай ни душив уже, лиш собі гет забрав си.

Отак бабу уретувала їдя вид смерти. Тай гроші у неї ніхто ни тєвав. Бо Мішко нікому ни казав, шо у баби видів гроші.

Голови, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

3. Опришок Цїва.

201. Цїва.

Коли ходили опришки, то людий у Брустурах було дуже мало. В Річцї був опришок Цїва. Раз напав він на мого дїда. Дїдо косив у середнім долї, громадїнники були д' горі. Єк надійшов Цїва з опришками, задержьив громадїнників, шоби не дали знати дїдови, а сами опришки пішли у хату до дїда. Дїдо єк си дозідав, пішов д' хатї, та

питає си опришків, чого хотє. — А Ціва каже: Вінеси гроші і лудинє.— Дідо вініс лудинє, сардаки, крешаники[1]) та гроші. Та Ціва казав дати їсти. Дідо казав зварити їсти. Зготовили їсти, вінесли горівки, бо дідо мав в коморі. Ціва забрав цесї всї річи, а єк відходив, то сказав цідови: Тємуй та не бій си; Ціва вже не буде у твоїй хатї більше.

Зап. 1908 р. від Василя Олексюка в Брустурах, Косів. пов., Анна Павлусевич.

202. Опришок Цїва у Брустурах.

Суди ходило богато опришків, а найбільше було їх в Річцї. Найстарший між ними був Дмитрій і Тимофій, звали єго Ціва. Вони ходили по селах і дерли людий. За ними ходили ровти. Для ровт клали чардаки[2]). У нас було чотири чардаки. Один від Космачьи, один від Річки, один в Чорнім Ґруни, а один від Криворівнї. Тими чардаками сиділи жовнєри все по двох, а може й більше, хто там їх знає. Тимофій і Дмитрій тут пробували у одного ґазди, все приходили, а за ними ішла ровта. Але шьо з того; ту лиш чути, шьо тут обдерут, то тут. Біда було тогди, али і типер нима ґаразду.

У Ціви були моцні опришки. Раз підсїли вони в Облазї на людий, шьо ішли з ярмарку, обдерли всїх. Забрали всьо, шьо люди несли з міста, та звідти пішли суди, де сидів мій дїд. Хата дїда була трохи више від моїї, бо цесу то вже я поклав. Нидалеко дїда був сусїд, а цей пострілив Дмитрія. Дмитрій вже не ішов до дїда, але ховав си. За Дмитрієм пішла ровта. Шукали, шукали, але ни могли нигде знайти. Дес так сховав си, шьо ни знайшли єго. Сусїд так си перепудив, шьо від цего чьису ни сидів у хатї, бо си боєв. Де, бувало, робит, там і спит. Ночує і днує по людях.

Цїва Тимофій пішов до мого дїда. Тато шьи тоди був дуже молодий. Дїдова хата була курна, ни велика. Дїдо сидів по однім боцї, а тато по другім. Вже всї спали, а дїдо чує, шос гримотит у хату. Дїдо збудив бабу. Баба була німа. Дїдо казав бабі: Фу! А баба тємувала, шьо треба засвітити. Баба злїзла з печі, засвітила, а дїдо пішов отвирати. Опришки віломили двері і як узріли дїда, вдарили сокиров. Дїдо впав на землю та дивит си, а то Цїва тай каже: Цїво, та ти

---

[1]) Крашені сардаки.
[2]) Рід колиби.

знаєш мене, я Іван Соколюк. — Дідо був з Цївою у Річці на храму. Цїва єк пізнав діда, казав дати спокій своїм людям, а сам взєв си рану обвєзувати. Виніс оливи та взєв шовки та зачєв обвєзувати рану. Рану вімастили оливов, спинили кров та обвєзали шовковими фустками. Забрали вони гроші тай пішли. Пішли до того ґазди, шьо у него ночували все. Тато і мама не віходили з хати, бо були би їх убили.

Ґазда той, шьо у него все вони були, називав си Данилейків. У Данилейкового був лиш дідо тай баба, а Цїва єк приходив, то все ховав си: коло стола мали таку під лавов скриню, то він усе у тоту скриню. Єк пішов Цїва від дїда, то пішов до того дїда Данилейкового тай сів си і грає у фльорейку, вже хочьи іти, а ту шабля цорк! Цїва утїк у город, а гроші поклав на Данилейчиху і казав нести. Гроший таке багато було, шьо вона єк ішла, то земля потавала під нев. Цїва і другі два опришки утїкли в лїс д' горі.

Зап. 1908 р. від Олекси Соколюка з Брустур, Косів. пов., Анна Павлусевич.

4. Опришок Ґриґа.

203. Ґриґа.

(Опришок з Пасїчної).

Туй був оден Ґриґа, що ходив розбоєм; а Ґриґи — хлопи були! мощні!

Тай десь они рабували на ті ріці, поза Коломию, сила маєтків забрали. Відтак війшли на одну гору, називає сї Яблониця і там розділили сї тими грішми.

Ґриґа узяв свої гроші, сказав: Бувайте здорові, товариші! — сїм їх було всїх, — і пішов.

Але оден з межи них, чи би на спас, чи умисне, взяв і стрілив за Ґриґов з підстолєти і поцїлив в саму пяту.

Ех! Як він сї верне! — а то хлоп! — як розмахне сї між ними, а то розлетїло сї, гей орібки з під курки.

А він тогди тих 7 бордюгів з грішми на батаг і — пішов!

Раз хлоп був!

Зап. 1908 р. в Пасїчнї, Надвірн. пов., від Петра Федоришина, Ант. Онищук.

204. Скарби опришка Ґриґи.

Туй були дві коршми давно: одна онди, де тепер шандари, а друга де громацька канцелярия.

Раз Ґриґа напивав ся у коршмі, але уже ґаздував, не ходив у опришки, тай віймив з тих гроший, шо нарабував, Жидови платити.

Але Жид каже: Не хочу я сих гроший, се, каже, гроші значені, то будь хто пізнає, буде біда.

Тай Ґриґа відтак поніс тоті гроші і закопав в землю. Але де?

Зап. 1908 р. в Пасічні, Надвірн. пов., від Петра Федоришина, Ант. Онищук.

205. Брустурські опришки.

Найстарший між брустурскими опришками був зеть брустурского ксьондза Палієвича. Палієвич мав доньку вдовицу і вона віддала си за брустурского чоловіка Грицка Петрова Ґриґу. Він був найстарший і опришкував 15 рік. Потім був Матарша. Сей утік на Фіїну на Веньґри. З ними Семенюків ходив, Джусак і Луцкий.

Всїх повісили, лише Ґриґа пішов на муки за тото, шо був старшим.

Зап. 1909 р. від Кирила Александрука в Брустур, Косів. пов., Анна Павлусевич.

5. Инші опришки.

206. Ватажок Дмитро.

У нас у Шешорах був оден ваташко опришків, звав си Дмитро. Є ше і тепер у нас на Шешорах його родіє єкіс, Грицулюки. А одна жинка має єго фотоґрафію, але уже така пожовкла, шо годї пизнати. Але ше однако витко пістолета, ножі та бартку.

Ваташко Дмитро воював усюди, тай єго си усї боєли, але коли єго однако змудрували. Єго ніхто у світї ни мих имити, бо вин усїх бив

и ни давав си їм ловити. Але однако его змудрував віт шешорский. Одного разу каже віт до того ваташка Дмитра: Пані ваташку Дмитре, наш пан мандатор Касян хочи вас зробити вітом, лише шоби ви стратили своїх товаришів. — А то давно ни було судив ані старостий так, єк тепер. Лише були мандаторе. А на наше село був мандатором пан Касян, котрий сидів у Пістини там, де тепер школа. Але там були великі доми. Потому половину розибрали того дому, а з половини зробили школу у Пістини. Коли віт так пиддурив си пид ваташка Дмитра, а ваташко направду погадав, шо его хоте зробити витом. Тай сказав до віта: — Добре, я товаришів страчу.

У нас є там гора, шо си називає Кормилів. А серед тої гори у лїсї є озеро, а коло того озера є ріжена, шо кидає си двоє сін, обгорожена тарасом (рішим). Тот ваташко Дмитро зибрав свої хлопції юнаки, тай каже до них: — Укікаймо у лїси на гору Кормилів тай там будим ночувати, бо на нас си зберає усе село у ровту и хочи вибити. — Опришки єго мусїли слухати, шо вин їм розкаже тай пишли з ним у гору Кормилів. То було в зимі и упала зима[1]), а морози такі були, шо тота вода позамерзала на тим озері на горі Кормилові. За то озеро опришки ни знали, лише знав ваташко Дмитро.

Вийшли опришки на ту гору, прийшли на ріжену, а ваташко каже до них: Ми идїм и будим спати в отий ємі (на озері). — Опришки пишли на то ривненьке в ємі, наносили на около того рівненького ріщя тарасу з тої ріжени, ваташко казав, шо то вни си обгорожеют, аби д ним нїхто у ночи ни закрав си. Коли опришки роботу докінчили, полягали з своїм ваташком Дмитром на то рівненьке спати, не знаючи, шо то вни полягали на леду і шо там жде їх смерть. Коли опришки добре повсипали в ночи, ваташко Дмитро встав тай потихоньки пишов вид своїх побратимів, витегнув губку, кресало, викресав вогню и пидпалив зо всїх боків то рищи на тим озері на около опришків. Опришки твердо спали тай ни чюли, коли рищи зпалахкокіло, лїд си розтопив, а опришки витопили си всї в тим озері.

Тогди ваташко Дмитро пишов у Прокорєву и сказав вітови, шо вже своїх товаришів стратив в такий а такий спосіб. Приїхав тогди до Прокорєви пан мандатор Касян з Пістиня. Прийшов віт и позходили си богато людий. Ваташко Дмитро тогди сказав: Я вже стратив усїх своїх товаришів и ни маю с ким ходити в опришки, тепер робіт мене вітом. — Но, але то всї си боєли до него приступити, бо вин мав коло себе повно ножів и пістолєт, котрими був би застрілив.

---

[1]) Сніг.

Але то зачели коло него поделеки заходити, а віт борше здоймив свий ордїл тай поклав єму на груди. А пан Касян зачав єму класти єкус корону на голов та приговорювати, шо то єму дуже пасує. Тай так задурили ваташка Дмитра, шо вин и ни скимив си, єк єму заковали ноги и руки в кайдани. Скованого ваташка взєли до Косова и там єго усудили на смерть, а на горах за Косовом єго завісили коло дороги тої, шо йде з Косова до Коломиї, коло Пістинскої керниці. Та єму-би були не поклали хрест, але там тогди завісили мого предїда, за пустїсько дурно, а єк си дизнали, шо мий предїд ничьо не винен, то витак єму там поклали хрест на памєтку и тот хрест и до сегодне там стої.

То то так було. Мого неня (тата) неньо учюв, шо мут вішєти ваташка Дмитра, а вин собі пишов подивити си, єк мут того ваташка вішєти. Єк вели ваташка з катуша косівского вішєти, а вин уздрів мого предїда, котрий був родом з Шешор тай сказав до тих, шо єго вели, шо и мий дїдо ходив з ним в опришки. Вин дуже ненавидїв наших шешорских и прокурєвских людий через тото, шо вни єго здурили тай имили и видали в руки, тому вин би був хотїв усїх наших людий витратити. Через то вин сказав на мого предїда, котрий був нїчого не винен и з ним в опришки нїколи не ходив. Предїд просив си, виговорєв си, але то нїчо ни помогло. Завісили ваташка Дмитра тай мого предїда разом з ним. Та лише завісили предїда мого, аж нараз прийшла відомість з предїдового села Шешор, шо то ни правда, шоби мий предїд ходив в опришки. Мий предїд нїчо ни винен. Але вже пропало, бо предїд умер и тимунь на тим місци виставили хрест на памнєтку, шо там стратили нивинного чоловіка пусто-дурно.

У Відни, 2/7, 1909, від Петра Братовника з Прокурявы, Косівського повіта, зап. Петро Шекерик-Доників.

207. Про опришків: Дмитрія і Петрія.

Другі були опришки таки ріцкі: Дмитрій тай Петрій. Петрій мав коханку із Криворівнї. Прийшов він раз з нев на заводини на весїлє, тут під горбом. Молодицє чемна, єк мальована. А був тут тогди дєчок, дуже до бабів ласий тай зачив до неї підходити. Ех, єк тото узрит мій Петрій, єк не лапне дєчка однов руков за сорочку на грудех, а другов за ногу, єк не фарне ним у рипу! Гет си на леду руку по лїкоть з мєса обдер, — от-так висїло (показує). А мій дєдє таки там був — тай приступив до Петрія: Що ти, каже, таке собі гадаєш людий розбивати? мой! — А тобі що до того? То моя жінка. — Чекай, бра, спитаємо

у попа, коли ви си вінчили? — Ввев оттак молодицу за плечі тай веде: Ходи-ко, каже, до попа, най скаже.

А Петрій єк не прискочит, хотів так, єк із дєчком зробити. Але мій дєдє силач був. Петрій ухопив єго за сорочку, крутит в один бік, дєдє стоїт; трібує в другий, анї рухне, а далї дєдє єк вхопит мого Петрія за обшивку, єк бевхне ним під пліт, ледви встав. З того чису не показував си з нев більше межи люди.

Ловили їх обох шандарі. Дмитрія в ногу поцілили тай йимили, відтак у Косові на горі під містом там, де той високий хрест, повісили.

Петрій утїк, але бояв си більше розбивати, закопав гроші тай розбишацке убранє, а сам пішов служити. А маєте знати, що опришки звичайно так робили, що через лїто розбивали, а на зиму перебирали си оттак по хлопски тай йшли по великих дворах, найбільше на Молдаву служити. Служе, бувало, вивідуют си, єкі в того пана маєтки, та на веснї покидає, ци заплатит му пан, ци нї, йде, — а відтак збирає ватагу тай нападає. В Чорногорі була така стая, де вони збирали си; котрий прийде борше, то важде, відтак йдут у світ.

Оттак пішов і Петрій тай було би все добре, єк би не був брав з собов ручницу; дуже му си добра придала тай жиль му було лишити. Служит він у того пана місєць, ци два — аж раз пан уздрів єго ручницу. Оглєдає, а на нїй срібними блєшками вібите імє того пана, чия вона давно була. Треба біди, що він си знав із тим паном; пише до него: Де, каже, твоя ручниця поділа си? — А він єму відписує: Були у мене опришки, забрали багато срібла й злота тай єї забрали. — Єк пан тото почув, потихоньки дав знати до шандарів, а тоти прийшли, закували єго тай забрали. Вікручував си він, що нїби то він дизинтир, із войска втїк. Писали за ним тут до громади, до Річки, таки нїчо не помогло, повісили го в Чернївцех.

За того Петрія оповідают, що пішов він раз на службу до одного пана богатира. Переслужив зиму, заплатив му пан, ци нї, відправив, — а той лиш зібрав своїх, тай назад до пана: Тепер видиш, каже, хто я є? давай гроші! — Забрали вони у него, що могли, тай пішли до тої хатки, де він вперед мешкав, дїлити си. Але пан мудрий; там хати блиско, зібрав во 150 люда тай далї з ними до хати. Опришки замкнули си, не пускают.

Казав пан підпалити хату, най псєвіра згорит. Опришків було 15; єк уздріли, що біда, швидко вікопали єму, всипали в ню гроші, прикрили землев, — а єк хата ймила си тай хотїла валити, віскочили відти; єк пішли стрілєти раз пораз, то зі 100 люда вбили та поранили, — а самі

втекли. Відтак в єкийс чис підкрали си в ночи тай відобули з під згариск гроші.

Зап. в Річці, Косів. пов. від Івана Петюка Кищука Олена Кисілевська.

208. Опришок Котюк.

Котюк, родом с Хімчина, дес рабуваў с товаришьими і криў сї ў зимiўцї дес там під Косовом. С Косова урьид, ци там страж, почули і віслали жоўньири, аби го там уловили. А він продер сї чириз тих жоўньир, шо го обступили ў тї хатї і буў від них так, як на двацїть пйить крокiў й на тїлько буў зуфалий, шо вікрутиў сї й стрiлиў до них з двох пістолєт, а жоўньир стрiлиў до него і ўцiлиў йиму ў рот і кулї вілитїла чириз потилицу. А товаришiў йиго половили й на Чьигриніўцї вішіли їх там.

Зап. в Іспасї, Коломийського пов., 1909, від Михайла Ґоянюка М. Приймак.

209. Як опришок Іван Китра дарував робітникам гроші.

Буў Іван Китра на Веньґрах, опришок, але тот Іван зібраў собі трьох до себе тай сїв поблисько коршми в чьиграх; хто буде йти, аби нападати. А Жид знаў ў тім, бо він браў горівки. Як ішли люди на роботу, коло трицїть, або сорок, то Жид сказаў йім: Ни йдїт, бо тут йи опришок, та буде вас рабувати; йи йіх штирьох. — Ўни стали в коршмі на нічліг, али до вечера булоззагодї. Надйіхаў пан штирьма кіньми, два козаки з одного боку, а два з другого, а фірман на козлї. А опришки спустили сї з убочі. Сорочки на них білї, ґантухові, портківицї чирвонї, бляхи жоўтї на капелюхах. Китра Іван маў рукави закочинї по лїктї; шаблї мали булатові, аби покалїчиў, то сї ни загойіт! По двоє пістольитiў дубилтових було ў кождого. Китра лиш с шаблиў стаў наперед коний, а опришки кричьи: давай гроші! А ў пістолєтїх були куркиповідкигані, лиш палити. Стали штири козаки і ни рушили сї з місьцї. Як крикнули: давай гроші! а пан вікотиў ў шкірінім бурґігу (с кізльити) чирвінцї тай подаў опришкови. Опришки вступили му сї з дороги, казали: їдь! Тоти люди, шо йшли на роботу, йшли за панцькоў фіроў. Китра сказаў йім стати ў ґлїд і ўни рьидом стояли, а він добуў чирвінцї і даў кождому по чирвоному і тоти пішли далї.

Зап. в січни 1909 в Іспасї, Коломийського пов., від Василя Ґоянюка М. Приймак.

210. Опришок Наклад.

Наклад походив онтуй з фентералїв, там і нинї є тота фамілїя.

Раз, кажуть, прийшов він до одного Жида; то був великий богач тай моцний дуже.

Прийшли они ід тому Жидови тай якись опришок — Чешок звав сї — ускочив крузь вікно ід серединї тай уже „чеше“ того Жида. Але Жид сила! видит сї і не чує того, тої бійки.

Потому ўскочили решта тай спрахтили Жида. Наклада потому імили тай повісили разом із сином у Надвірнї; там повиш бровapі, де нинї — не дивуйте — велика купа гною.

Зап. 1907 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Андрія Калинюка, Ант. Онищук.

211. Матій Сугай.

(Опришок з Пасїчної).

Матій Сугай ходив у опришки, але то уже не за Довбуша тай потому кинув то гет і оженив ся тай ґаздував.

Але як зачели відтак віловлювати тих, шо з ним товаришили тай і его відали...

Він як нераз возьме у флєшку горівки і іде там до одного кума, вікличе собі его на двір, посїдают у садку, тай забавляют ся. Каже Сугай: Пий, куме, пий, бо вже не довго мемо пити...

От прочував, що вже видало ся і на него...

Тай такі не задовго его узели з дому і — повісили.

Зап. 1908 р. в Пасїчнї, Надвірн. пов. від Петра Федоришина, Ант. Онищук.

212. Опришок Іванцьо.

Там над Сухим ґаздував небіщик Іванцьо та росказував менї раз у млинї, як їх 7 пішли були на фитьківського пана. У Фитькові, коло Надвірної, був один пан богатирь. Та раз змовили сї опришки, сїм їх

було, тай пішли усї на прилуку — онде на Городищі тай там перебули цілий тиждень; там мали якісь старецькі одежі і по одному перебирали сї тай ішли ід тому панови на обворини.

А з Городищі — лиш збічи їм у долину тай уже у Фитькові. Ідут они так шо днини тай перевнают поволи: які там брами, яка варта, куди уходи — усьо нїби, ȁби знали, як зайти туди у ночи.

Семої днини пішов туди Іванцьо. Пан лиш шо прийшов з польовані тай кухарки подали єму обід у покоях, а сей став собі у кухни тай чепит уже — чекає уже на яку милостиню.

Вийшов відтак пан — уже сказали панови за него — дав єму якись ґрейцар тай каже: Дайте му кавалок хліба тай псами затровіт, най іде.

А Іванцьо лиш тепе сї сарака, аж зубами дзвонит, шо пан го може пізнати...

Пан подивит сї, подивит сї на него, а далї каже: Е! тепеш сї? тепеш сї тепер, драбуго? а у ночи убив бис чоловіка!

Ой паночку, каже Іванцьо, я жедний хлїбцї кавалочок, я бідний чоловік...

Іди, іди! — каже пан.

Пішов він. У ночи, такі тої самої ночи, прийшли они усї сїм у той двір, побили пана, покалїчили, слуги повєзали і зачели нишпорити за грішми. Найшли всього по куфрах лиш 700 риньских, а май головнїщого маєтку не могли найти...

Але у кутї стоїт якись круг сировизнєний, а на нїм стоя коновки з водов — таке ружне. Один опришок додивит сї того тай грим обухом' а оно шось шелесне у серединї; ударит він другий раз — а то знов шось відізве сї у серединї...

Ей, як зачнут они усї ковтати у ту сировизнину обухами, аж вогонь крешут — а розбити не мож; на жадний спосіб не мож... Лишили они тото гет і крунули сї на двір; але Іванцьо ішов на самім заду тай ше раз утєв у тот круг, аж іскра блиснула, тай — пробив... пробив, а як-же!

Пробив він тай кличе: Мой! сюди! є гроші!

Ті вернули сї, ударили ше скілька раз обухом, провалили велику дєру тай диве сї — а там гроший, як леду!

О! тогди вінесли досить маєтків! Сїм їх мало шо нести!

Потому усїма їх половили і усї повисли, лиш он тот Іванцьо лишив сї. І він би повис, але тоті опришки свідчили, шо він не винен, бо они єго узєли силоміць із собов. Та єго дали відтак до фестунку на 12 років...

Ой відсидів він і набідив-сї — крий матка Божа; аж став потому на кухарі там, то уже єму троха полекшіло.

Потому війшов тай ґаздував онде на Сухим.

Зап. 1909 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Андрія Каливюка, Ант. Онищук.

213. Як опришок навчив Юринджіного Луця мовчати.

А тоти Юринґе, то усї дранкаві на рот. Бувало, єк си иде в полонину, або куда плаєм, то Луцьо Юринджін сиди собі на плаю тай бріхнї торани. Вин, бувало, розказує, єк був за пушкаря, та єк ходив з Юріштаном в ровти.

Розказував раз Луцьо Юринджін так:

Я, бувало, говорив усєке на опришків. Але иду я раз з полонини, а мене здибав опришок на дорозї, тай перебіх попри мене, тай ничьо минї ни казав. Але збіх я лише на ривне, в кремеяици, а опришок перебіх мене вже перебраний, тай зачєв си в мене питати, ци я ни видів опришків.

А я зачєв розказувати, що видів отам ид горі опришка, шо перебіх почерез плай.

Господи! єк си прискіпав до мене опришок! Та пролив минї молоко з бербениц посеред плаю. Та ше трохе мене облатав так, шо вже бирше я ни брехав ніколи на опришки. Так тот мене добре видивчів.

Отакі були опришки: єк з ним добре жий, то вни и с тобов такий добрі, але єк ти шош з ним зачєпаєш, то куца година.

Отак бувало, єк опришки мают на кого гнів, то учют єго. Бувало годї задержети, ци файний ножик, ци кресало, ци огниво, бо усе вже заберут опришки собі. Хіба би добре жив з опришками, а тогди був тому чьоловікови гаразд.

Отак и мене опришки видівчіли бріхнї торанити.

Голови, 28/11, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.
Пор. вище ч. 13.

214. Про криворівського опришка Харучюка.

Вин нас з Криворивнї бував у воопришках Харучюків, шо го вбили витак. Вин був з Дроньом жебівським та в Штефуров. То раз ішли Жебівци на храм утуда на Дїдушкову Річьку та йшов оден ґазда жебівский из челїдев. А тогди челїдь ношувала хрести та пацьорків побогато,

ни так їк тепер. Тоті опришки дес з чигарнику повискакували тай до тої челіди, драти тоті хрести. А тот жибівский ґазда пизнав Дроня, бо тот Droньо таки був з Жєбя — тай до него си вбизвав: А шо ти, є...у твою псом маму, уже драти? Та мав у руках топорец деревлєний та тим лиш топирцем ффа того Дроня усуда у твар! А наш Харучюк мав штуц на плечьох та лиш хип штуц тай убив ади того ґазду, таки на смеркь убив.

Та дес вони хтіли кікати за гору, ци біда їх знає куда, а пани чюки позасідали тай вістрілєли усих трьох.

Зап. від 83-літного діда Харука в Криворівні, Г. Хоткевич.

215. Опришок Кость Леник.

На рівнині під самим пасмом карпатських гір, що ведуть срібно, лентий Прут вдовж єго дороги, розложило ся на правім березї близь Чернівцїв село Ревна. З одної сторони Прут, а з другої гора Паланка відокремили Ревнян від їх північних та полудневих сусїдів. Лише з-сходу граничить з Ревною Стрілецький Кут, не меньше рівний від неї, а на заходї розложилось за горбами маленьке сельце Бурдеї з розкиненими хатками. Через сї села веде лиш одна однїсенька вбита дорога-якою ходили й ходять мешканцї на правім березї Прута в торгові днї в місто. Ся дорога як раз була сїткою Леника на єго добич; тут нападав він на прохожих, що єму сподобали ся, бо не всїх він — як оповідає ся — любив по своєму витати.

Кость Леник був родом з Ревни. Родина Леників є там і нинї і тямить свого кревняка дуже добре. Оповіданє, яке слїдує, оповідає в Ревнї родина Леника та инші селяни, але єго подиблемо й у всїх сусїдних громадах. Жив сей опришок яких сїмдесять лїт тому назад, і якою смертю помер, сего не знає нїхто. Також невідомо, чи були з ним ще які товариші, чи нї, але певно були, бо один старенький господар з Ревни оповідав, що Леник мав бути навіть отаманом в далеких волоських горах, хоч був зі всїх наймолодший. Кілько на сїм правди, не знати. Досить, що Кость Леник був опришком.

У досвіта, ще мабуть і не свитало, вибрали ся дві ґаздинї з Драчинець на ярмарок до Чернівцїв. У ревнянськім лїсї пригадали вони собі Костя Леника і розпочали про него мову. Каже старша: Коби тут не надгесло єго!

Кого? — запитала ся молодиця.

Та кого, як не Костя ревнянського!

А, Господи, той опришок і нас баб зачіпав би? А ми єму що винні? А як і перейде, то що ми зробить? Хиба я гроші маю, хиба я паня! От-тих нехай не шанує, а нас на що єму треба?

Ой мовчи, дурна, а як би він твою бесіду зачув, то було-б тобі не з медом!

Коли стара лише докінчила, виходить із яру величезний чоловяга, рудий, з довгим вусом і пробурмотав грубим голосом: Заждіть но, ґаздині! — Стали. — Куда ви йдете? питає він. — До міста, — відповіли обидві разом троха загикаючись з переляку. — Добре, купіть мені там, як ваша ласка, кілків до чобіт за два нові! — Купимо, — сказали й пішли далї. Довго мовчали, бо були напудили ся, думавши, що то перейшов був їх Леник. Жадна єго ще не бачила, тілько що з оповіданя про него чули.

Прийшли в місто, поорудували, що мали і вертають під вечер домів. Але кілків забули купити. Аж за містом, як побачили лїс, нагадали ся на кілки. Молодша не надумуючись довго вернула ся швидко до міста, збігала ще мало не всї крамниці, заки купила й вернула ся вже смерком назад до своєї товаришки.

А що купила-сь? Чого так довго бавила?

Купила, купила, але тут-тут приходило без них домів вертати ся, — і дала кілки старшій.

Приходять у лїс. Тут вже їх очікує той сам чоловяга з булавою в руках, а за чересом мав малий клевчик. — А що, не забули купити? — питає ся з усміхом на лиці. — Нї, — відповіли ті знов разом. — Тепер, щоби-сь памятала Костя Леника, почав він, то мушу я тобі дати научку. Лягай ось тут! — Се говорячи поклав він свою здоровенну руку на плече молодиці і вона в ту мить присїла під тяжкою колодою. Щоби-сь більше мого імя лихо не згадувала, не була зухвала, як нинї рано, знай, що Кость Леник тобі підошву прибє, — говорив він помало і за кождим словом все забє по одному кілкови у пяту. Що жінка пищить, що просить ся, нічого не помагало. Як обидві пяти підбив кілками, пустив молодицю спід своїх рук[1]).

Зап. у Лужанах, у червни, 1908, М. Пилат.

216. Опришки: Юзь Миськів з Березова і Жолоб Юра з Рунґур.

Раз вібрали сї вони на Венґри до Сиготу, бо там був великий ярмарок. Але оден за другого не знав. Там здибали сї, а Жолоб Юра

[1]) Пор. анальоґічне оповіданє про Кармелюка, Довбуша, Яношіка.

сказав: Я тімую тут одного Жида-арендаря, він то мае сороківців та дукатів! — Той другий каже: добре!

Ході вони дорогов тай раді сі, як мают робити.

В вечір йдут до коршми, але там було багато людий. В 11 годині, як люди порозходили сї, скочив рунґурский до вікна, пиритьив тупірцем ґрати і оба скочили до сиридини. Рунґурскй вдарив Жида по голові тай заголомшив. Як Жид спамнітав сї, кажут: Давай гроші! — Він дав їм шкіріний ворок, вони скочили кріз вікно тай далї. Як війшли з Сиготу в 12 годинї, на зорьих були на Рокитї. Там сї поділили. Рунґурский дав березівскому капілюх срібних сороківців, а собі взєв злото. Прийшов Юзь Миськів до Березова тай каже дома: Дїти, биріт гроші, йдіт, купіт ми їсти. Злодій! Дав ми от кілько, а собі всьо забрав. Не хочу з ним більше товаришувати!

Зап. 1908 р. від Павла Токарчука в Текучи, Печеніжин. пов. Дмитро Бойчук.

6. Атаман Іван Онуфрак.

217. Напад опришків на ватажка (атамана) Івана Онуфрака в Зеленици.

Тато, небощик, був через двацєть років і пєть війтом у Зеленій, а відтак уже сам не схотів і стрєс сї того гет, хоть пани не раді тому були, дуже не раді. Відтак став тато за ватажка; на добу мав два сороківці. Они мали до помочи у службі, ніби під собов, двацєть стрільців і пєть проти опришків. Як де опришки уже шо звоюють, то зараз тато, небощик, берують тих стрільців і ідуть у погони за ними; як доженуть, то кують, вежуть і дають у суд.

То були три ватажки: один у Микуличинї, один був у Пасїчнї, а тато були тут на цалу Зелену.

Раз поїхали тато з офіциром гет далеко за Рожнїтів на чертаки, а мама небішка — але то ще перша жінка у них, бо мою маму увєли они другу — лишили сї дома сами. А тато, небощик, бувало і до воська ловили лиґінїв, бо то давно ловили не так, як тепер.

Тай тато поїхали, а їх прийшло девіть — девіть опришків, а як-же! Та там на Підпричолї була кошєра, а они — девіть їх було — прийшли ід тій кошєрі. Слуга зайшов якось у колибу і — ет яке — дув шось у ватру; грів сї, чи хотів шось варити. А були два дуже люті сторожі і лиш почули опришків — кєнули сї до них...

А тот слуга — Волох якись був — піднев голову від ватри і затровив по свому, каже: Лабурж! — А то один опришок потемки его через пресло сокиров!.. Тев сокиров, гей у штуба, он туй понизь ребра — не дивуйте — аж килюхи показали сї... Слуга хопнув сї за бік руками тай засакраментував туди по свому; а тоти кажуть до себе: Ов, каже, шкода! свогом порубали... А там також меже ними були Волохи. Тай они зараз такі хапнули того слугу на плечі тай у хату з ним.

А Юр нибощик — він був від першої жінки — тої днини орав цїлий день горі, оде у Бойків; прийшов понад вечір, пустив воли у загороду, полагодив ше шось на дворі коло хати і увійшов у хату тай запросив маму пити.

А мама, небішка, кажуть: Бери ко хиба росільницї, бо инчого нема так шо. — Подали мама миску росільниці, Юр лиш підніс миску до губи, а тих девіть уходить в хату тай несуть на плечіх слугу...

Мама, небішка, скричели не своїми голосами тай поступили сї в кут, а Юр верг миску на землю тай сам поміж нї — хотїв утечи на двір, але они его топірцеми у дверіх... шо ледво живого закигнули під лаву.

А відтак поклали слугу на лаву тай узели сї зашивати: затрутили килюхи у середину, казали дати глу і нитку тай зашили.

Потому питали маму за гроші. Мама, небішка, кажуть, шо не знають, шо тата нема дома, але они богато не слухали. Узели, розпалили в печи, маму розібрали, розтегли на земли і пекли гранев; сипали — не дивуйте — на черево грани, аби сї баба признала за гроші... Вікна позабивали буковими ковбками, аби нїхто не заздрів, шо они робе, тай ґаздували.

Але узели лиш деветьсот левив, то, шо найшли по коморах, а за решту баба не хотїла сї признати, хоть живцем пекли!

То було акурат з середи на четвер перед Знесїнем; нїби так, як завтра Знесїне — а то робило сї нинї у вечір. Нарід іде рано до церкви і позирає сї, шо така тишина коло хати — нї худоба не пускана, нї душі коло хати, тай ше вікна ковбками забиті. Ану-ко би повернути!

Приходї... Господи! Розбили вікна, двері — бо і двері опришки як ішли, загатили ковбками — уходї... а там — най Бог боронить та хоронить!..

Потому, як люди пішли, то мама, небішка, на колїнках вілїзла з хати на двір — най сї преч каже! — тай полїзла — не дивуйте, до стайнї і легла черевом у тот муст, не дивуйте; у стайни спливала вода, гноївка, досьть — муст тай уже і у тото небога лїгла, а інакше була би не вітримала; о! беспечно, шо нї!

Як тото стало сї, пішло за татом, небіщиком, письмо тай найшло їх нище Солотвини; уже вертали д' хатї.

Але той офіцирь такі був чоловік, дай му Боже царство! не казав татови, небощикови, анї слова, шо у тім листї стояло. Тато питають: А шо там, пане, чувати у нас? шо там стало сї?

А єму лиш сльози покотили сї гей горох по лици, а татови сказати не хотїв, шо сї стало...

Потому уже аж у Пнївю сказав татови, шо там у письмах стоїть; каже — то погостиш старий у дома: ґаздиню ти спекли, слугу ти вбили, сина ти вбили...

Приїхали тато, небіщик, д' хатї, дивєть сї — а то слуга на печи лежить, Юр завитий у лїжник лижить на постели — оба гей колоде, так їх зігнало! а мами нема...

Відтак аж найшов ї тато у стайни — ще лежала у мустї, плаває баба гей та качка.

А шо дїєш, стара? — кажуть.

А шо, кажуть, не бій сї, ґіду! шем тї не цілком осиротила!.. шо ніби не всьо виказала, не признала сї за гроші...

А тато, небіщик, кажуть на то: Ну, ну, байка! коби ти сарака борзо почунєла; решта байка!

Тато за тим розказали панам, шо сї стало, шо забрали —. Боже! одежі такої... фусток... лїжників... сукна... Боже! — а пани зараз расписали письма куждим шляхом, аж під другі царі за тими опришками.

За якис чєс — не знаю уже добре кілько то бавило — прийшло письмо, шо їх імили уже петь; а де їх імили, де? — аж у якісь „Русішінполунцї", петь їх імили — а штири пішли на нинїшний день...

Із Зеленої був лиш один Яків Головчєк.

Але прийшло відтів письмо, аби раз привезти туди бабу і хлопцї! Привезти зараз до тої Русішінполункі, аби пізнавали опришків. Але тато, небіщик, — яке везти, коли нема що — відписують, шо не мож везти, бо хлопець убитий, а бабу хиба би у кошели ніс — така спечена... Шось у місєць віходить друге письмо, аби раз їхати — анї слова! Але тато знов відписали, шо не мож; гадають, шо може віпросе сї.

Але то приходить трете письмо, а відписувати уже нема що, бо то — або приїдь, або поведуть у ланцах...

Кажуть тато: Ну, та їдьмо, Юро, хиба ми оба, бо видно, шо баба не годна й у Надвірну...

Але Юр не хоче і чути; каже: Най вас Бог пібє з вашими маєтками, тай, каже, з вашим ватажством! Вороги відібрали ми здоровля та, видить сї, аби я ше десь світами їздив, по чужих, каже, царях! аби і ворон кістки меї сюди не виніс? — Не йду!..

Шо туй робити?!

Але у тата, небощика, був товариш Іван Остапюк, его „Пицьом" звали, та він каже: Знаєте шо? я бував у тих сторонах у воську, знаю, де тота Русішінполунка, я вас, каже, туди поведу.

Добре! тато, небощик, врадїли, шо буде з ким іти, бо они такі дороги туди не знали тай самому христєнинови якось лєчно пускати сї у таку дорогу.

Зібрали сї они і пішли... Пєтнацїть недїль не було їх дома, як пішли у ту дорогу, пєтнацїть неґїль туди пинели — ая!

Прийшли они там у канцїлярию — із тим товаришем, — а там якись пан пізнав Пиця і звитав сї з ним; они знали сї, бо Пицьо служив десь там у воську. Той пан запросив їх відтак на обід. Ідуть, а тато, небіщик, диве сї — а то Головчєк, Яків єму імє було, поскакує у ґайданах он туди по подвірю, гей той — не дивуйте — кінь спутаний... Тато приступив ід нему тай каже: Як сї маєш, неборе? От може і так ворон кістки твої не вінесе з відци у наші гори — скажи, може би я шо оповів твоїм родичам...

А він подивив сї боком, гей той, не дивуйте, вепер і каже: Родичів не маю тай тебе не знаю!..

Увійшли они до панів на обід. Перед тата, небощика, дали також хлїб і ніж; але тато, бувало, не квапили сї до їди будь де, ну, а з перед панів тим більше.

Але чують они, а то шось у сїнех: дзїнь! дзїнь! дзїнь!.. дзїнь! дзїнь! дзїнь!... Отвирають сї двері — а то жовнєри з баґнетами на ґвирах уводе Головчєка; то він просив сї ід татови на кілька слів.

Як го увели, а він такі грим! татови до колїн і каже: Ґаздо! прошу вас дуже, простїть менї...

А тато, небіщик, узєли, віймили мошенку з грішми, розтєгнули, зачерли — оттак пальцєма — добру пригорщу сороківцїв, укроїли відтак хлїба і дали єму тото, кажуть: От за се, як хоч, проси Бога — це дарую ти, але дарувати ти провину не можу, бо то не моя волї! Як тобі дарують цїсарські суда, то і я тобі усе прощєю...

Але він як повидів, шо з татом нема шо більше говорити, а він обернув сї тогди ід татовому товаришеви тай питає: А шо дїєш, каже, Остапюку? Чис уже, каже, поміняв тоті дукати і шуфрини, шо смо з Білини нанесли та з Фуста?[1])

А пан як тото вчув — гаркнув на жовнєри, аби Головчєка вівели, а татови каже: Підеш сам, ґаздику, без товариша, у Зелену! Товариш лишить сї тут...

[1]) З Густа, у Мараморощи.

Та тато, небіщик, від полудні до темного вечірі цілували коліна тому панови і просили за ним, бо негір було без него вертати до дому тай не хотїв... Аж потому дали тато пятьдесять і вісім дукатів — кождий ґрейцирь по 12 банок — тогди пан поклепав тата по плечи і каже: Дарую ти єго, ґаздику, гости собі здоров з ним у свої хітари!...

На другий день позносили зі стриху всєку одїж, фустки і кажуть татови: Пізнавай! твоя праця, ґаздо?

Моя!

Присєгнеш на то?

Присєгну!

Но то видно, шо твоя праця, іди миром д' хатї, а се тобі прийде аж на місце.

Шось відтак за два, ци три роки вийшло — правда — все аж тут у Зелену.

Тих опришків привезли відтак у Надвірну тай повісили на Стримбі там, де стоїть нинї церква надвірненьцька, то у тім боцї. Повісили тогди і Головчєка.

Їх везли петь, але петий — як везли — скочив у воду.

Той петий був якись панцький, з паньцького роду, та єго порадили: Як будеш, каже, їхати через міст — будете їхали через велику ріку — то абис віскочив у воду...

Тай так було. Як їхали мостом — везли їх петь — то він віскочив — той паньцький — у воду, а вода глубока була, тай казали нїби, шо утопив сї...

А то, прошу я вас... Як знав плавати... Ге! таже...

Зап. 1908 р. в Зеленици (присїл. Зеленої), Надвірн. пов., від Андрія Калинюка, Ант. Онищук.

218. Про опришка Якова Головчака.

Як Головчєка вішіли, то він віпросив собі одно слово перед самов смертив тай закричєв: Хто є, каже, з Зелени, то там у „Темнім лузї“ є великі гроші закопані...

Тай за тим словом єго повісили.

Зап. 1907 р. в Зеленици (присїл. Зеленої), Надвірн. пов., від Юри Остапюка Ів., Ант. Онищук.

219. Про напад опришків на атамана в Зеленици.

Тото Головчєк, розумієте, навів якихось опришків на діда. Ґідо небощик були ватажком, шо мали стрільців тай ходили за опришками на ўздогінь. І лиґінів до жовнєр також дідо віддавали. Тай тогө Головчєка, розумієте, ловили 5 раз тай віддали до воська, а він усе тікав.

Він відтак прийшов з компанійов, розумієте, девєть їх прийшло на Підпричіл і порубали слугу, а так пішли у хату тай бабу живцем пекли. Діда не було тогди у дома, шо десь поїхав, а они ґаздували: бабу пекли, аби казала, де гроші, з комори узєли девєть сот грішми, у Юрихи — невістки — девєть дорогих фусток нових узєли, одежі дідової богато, сукна.

Кажуть, шо Головчєк уніс сукно з комори і сміткував сї — ніби тєв собі холошні. На збитки, уважеєте, подовжить тай відкине гет; каже: Ов задовгі...

Так уже міріє другі тай, уважеєте, понизить, покоротить, тай знов верже; каже: На, маєш! се знов короткі...

Тай так краяв кільканацєть раз: псував сукно.

Потому позабивали ковбками двері і вікна і пішли.

Зап. 1908 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов. від Федора Онуфрака, Ант. Онищук.

X. Напади опришків і оборона від них.

220. Чому поле називає ся „Патролище".

Туй на Фешковім городі є місце, шо називає сї „Патролище" — над водов, коло нашого Івана.

То там, кажуть, стояла якась патролї — восько проти опришків.

Зап. 1908 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Василя Онуфрака Ів., Ант. Онищук.

221. „Касарнї".

На Вилех, онди проти старого заржонду, трошкі повише, тоті мури при дорозї из камінї муровані, шо уже розсипають сї — то там восько стояло давно проти якихось забігів; такі видить сї, проти опришків. Тоти мури називають туй у нас и нинї „Касарнї".

Зап. 1908 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Івана Онуфрака Ів., Ант. Онищук.

222. Про опришків.

Раз у полонину, на Боярин, надбігли 4 опришки, а пси дуже люті були, як стали уїдати, а Гаврилище небіщик ватажив там та надбіг і скричев на сторожі, зачев тих опришків обганєти.

Е! Як ті злюті сї, каже: А ти, мой, шо тадаєш? Видить сї, ми жебраки, аби нас з перед псів обганєти? А ідиж ти!

Прибігли они ід колибі тай такі ід полатеви, крунули сї сюди-туди і найшли порох. Е, каже, як є порох, то мусить бути і пушка: Давай-ко, бра', пушку!

Тай анї слова, Гаврилище мусїв принести пушку і підстолета тай дати опришкам, бо були би збиткували.

Через якись чєс ішли тоти опришки з Веньґер і повернули знов до Гаврила. Але там у колибі було тогди 60 людий, несли горівку до Веньґер; тогди ше не було так колєї, як нинї, але Жиди наймали собі людий тай тоти несли кіньми аж на місце. Прийшли ті опришки, а один каже: А шо там маєш, чоловічку, у тій бербеници?

От, бриндзю — каже чоловік — а шож би?

А опришок тогди бух! топірцем по бербеници тай — горівка пішла!

Потому пили усї, кілько хотїли, навіть люди тоті, шо несли горівку.

Над раном, як зачєло зорєти, посклали тоті опришки усї пушки люфами у оден бік, але усї набиті, і поклали проти пушок тих Жидів, шо їх була горівка; казали їм присєгати. Як, каже, мете мати гадку недодержєти присєги, то сї пушки, каже, зараз усї віпале нараз у ваші груди; самі із себи такі.

Тай Жиди սприсєгли усї, шо то їх шкода, шо горівка випита, шо они не будуть обкигати тим людем, шо несуть.

Потому небіщик Гаврилище просив їх, аби обернули єму пушку тай підстолета, шо узєли, а они не дали. Кажуть: Тепер піде за нами погоня, ану-ж повернуть до теби, найдуть пушку, буде біда; тай не дали.

Зап. 1907 р. в Зеленици (прис. Зеленої), Надвірн. пов., від Івана Осташука, Ант. Онищук.

223. Ватажко убиває опришка.

На Таборищи ў Спасї буў чертак (стражницї) і там стояў жоўньирь на вартї; то були такі чертаки і там стояли на вартї жоўньирі і мали спирати опришкіў. До того чертака прийшли опришки, а жоўньирь ўздріў, шо їх богато тай ўтїк. Ўни зайшли там і стаў один опришок з ватажком пиречити сї, а ватажко ўтьиў йиму голову топором; то

хтос видіў в нашого сила. На другий день прийшоў жоўньирь і застаў там опришка биз голови.

Зап. від Василя Ґоянюка в Іспасї, Коломийського пов., в сїчнї, 1909 р. М. Приймак.

224. Чи тямиш, панцю, як я у тебе капусту сапав?

Туй у Пасїчнї, роскавують, був якись контроль тай раз на него найшли опришки і мучили єго. Але оден із тих опришків питає: Чи тямиш, панцю, як я у тебе за паньщину капусту сапав? А як ти мене файно карбачем сапав по плечах? Ти чесний панок, нема що казати, не одногос так упік, шо аж му кістка у крижах пукла!

Зап. 1908 р. в Пасїчнї, Надвірн. пов., від Петра Федоришина, Ант. Онищук.

225. Як Тимофій гостив опришків.

Дїдо цего Івана, шо ў него читальнї, він сї називаў Тимофій, утік буў ше парубчіком ў гори до Тикучі, аби панщини ни робиў. Бо то як маў ґазда парубка і дїўку, мусїў їх давати на рік ў двір тай одїньи мусїў їм давати, ше й харч, бо скарбовий буў дуже елий. Того Тимофія покликаў пан с Корничі, Кайитан Задурович називаў сї, на рік до роботи. А він буў до того дужи мнїкий, а він побуў там ў дворі дужи малий чьис тай ўзьив тай ўтік ў гори і став там ў Тикучі ў йідного ґазди виликого до худоби. Али пас худобу дилеко віт хати, то ґазда казаў: Як прийдут опришки, то вготуй їм або барана, або кізла, лиш щобис сї під них ни піддаў. І казаў, шо приходили опришки і контитуваў їх. І підмовйили го, аби йшоў з ними, али він сї вікручуваў, шо ни хотїў іти з ними, с тими опришками.

Зап. 10/3, 1908, в Кропивищу, Колом. пов., від Дмитра Куриляка Михайло Приймак.

226. Як ґазда відстрашив підступом опришків.

То єк тоті опришки ходили, то тєжко було ніч без страху переспати, а ще, єк кого узнали за богача. Але не раз удало сє їх розумом

від хати відогнати, де сили не ставало; та от, як їх раз був мій дід відпудив: Сподївав се уже, що сеї ночи прийдут, та понакладав із вечера на приспу коло хати палиць, та топірчиків, та капелюхів, та шепок, та клепанів, а сам ліг у хороми спати. Приходе у ночи пусті, здивували се, що тілько капелюхів і всекого, та ще як учули, що в хатї багато голосів відзиває ся, а то дід лиш сам був у хатї та удавав, що нїби то він з людьми говорит, та ще при тім нїби кождого на імє кличе, то пусті гадали, що Бог зна кілько людий у хатї ночує, та ще як всїх светих імє почули, то так дали драпака, що аж се за ними закурило. Зле сумлїнє уваги не додає і чим будь лихого відстрашиш.

Зап. М. Бучинський в Чорних Ославах, Надвірн. пов.

227. Не роди ся красний, але щасний.

До одного богатого чоловіка підходили опришки. Ватажок каже: Ану, хлопці, є вас пять, підїт, звежіт ґазду, а єго достатки принесїт сюди. — Та ті пять не пішли від разу до того ґазди, але поступили де инде розробити житного тїста, аби мали шо псам кинути та зуби їм злїпити. Ватажкови навкучило сї чекати, взєв других пять опришків і пішов до того ґазди під вікно. Дивит сї, а ґазда обуває сї тай каже: Вжем з'їзав пять, ше коби других пять (значить пальців). Опришки учули тай повтїкали, бо гадали, шо той ґазда такий дужий, що з'їзав всїх пять опришків.

Зап. 1909 р. від Петра Марчука в Тростянци, Снятин. пов., Ол. Іванчук.

Пор. висше ч. 154.

228. Гуцулка опришком.

Ў попа старого ў Спасї ў Дешеўського прьили Гуцулки воўну тай довідали сї, шо ў него йи гроші, а слуг ни богато, то прийшоў потому один опришок тай одна Гуцулка, шоби йиго обрабувати. Прийшли під вікна тай Гуцулка кажи: Я стрільию. — А піп лижит ў лушку. Хотїў опришок стрілити, али Гуцулка поквапила сї тай віпалила борши. Піп сфатиў сї з лушка тай уфатиў дубилтїўку тай стрілиў ў вікно тай поцїлиў ў Гуцула, али тьишко, тай ўни потьигнули сї ў ліс тай Гуцулка прикрила опришка ломом, тай хотїла йти, али за слїдом за кроў-

йоў пішли люди тай найшли їх ў лісї тай обоїх віддали до суду, а там їх завісили.

Зап. від Василя Ґоянюка в Іспасї, Колом. пов., в січні 1909 р., М. Приймак.

229. Напад опришків на свящ. Андруховича в Текучи.

I.

На дверях і бальках старенької дзвінниці в Текучи можна і тепер оглядати заглубленя, а на дзвонах скази. Люди оповідають, що повстали вони від ударів куль, що там давно колись стріляли опришки, котрі напали були на „ксьондза“. Про сей напад нїгде не записано в парохіяльних актах, та з оповіданя Павла Токарчука можна здогадувати ся, що нападу довершено десь в роках між 1817—1818. Оповідач чув про се від свого батька і від людий, що були наочними свідками нападу.

Менї було тогди 7 місїців — оповідає згаданий селянин — як опришки напали на ксьондза. Вони прийшли з Прокурави (повіт Косів). Ватажко также був з того села. А то так було. Піп мав багато овец і давав людим на віпас в верхи, а що днини приходив там, як доїли вівцї, аби відбирати молоко.

Вівцї пасли сї в Куратули[1]). Раз прийшли опришкі з Прокуреви, ватажок каже: Де піп? — Нима! — кажут люди. — Не бреши! Кажи попови, най йде суди! — Люди закликали ксьондза, а ватажко дає їму гроші, аби за них служби правив. Ксьондз не хотїв, а потім настрашив сї та взьив. А як опришки пішли, то він каже: Вже я так буду правити, аби їх половили! Ни знати вже, як ксьондз служби правив, чи за їх здоровле, чи аби їх половили, але опришки довідали сї, що піп казав, хтос з межи людий доніс.

Тай нїчо. Аж раз в ночи в силї крик, ґвавт. Бют у дзвони. А то опришки напали на ксьондза. Плебанія стояла коло дзвінницї близко, а ксьондз віскочив кріз вікно лиш в сорочцї, тай наробив крику. Надбіг старший брат Васюта, а піп післав єго дзвонити.

Збігли сї ще люди, повібігали на дзвінницу, а драбину взьили. Полїгали на стелю тай так лежічи дзвонили, а опришки в них стрі-

---

[1]) Назва пасовиска за селом.

льили, але не вбили нї одного. Як народу збігло сї богато, то вони повтїкали.

Тоти опришки зайшли раз межи людий, як на цвинтари ховали мерцьи. Люди їх пізнали тай кричьи: Ловіт опришків — а вони собі кричьи: Ловіт опришків! Тай повтїкали, а потім зачьили свистати, скликувати сї.

Банда, що напала на Текучу, мала складати ся з 6 людий. З тих трох мали повісити в Уторопах (пов. Косів), з рештою не відомо, що стало ся.

В Текучи вішали опришків на горі, що зове ся Смотрич, в Баньках (пов. Печенїжин) на Острій Ґруни, в Уторопах на горбку На фабрицї і на Ремениній горі (першого там повісили Ярему, тому й назва гори від єго імени).

Зап. 1908 р. від Павла Токарчука в Текучи, Печенїжин. пов., Дмитро Бойчук.

II.

Ще про напад опришків на свящ. Андруховича в Текучи в роцї між 1817—1818.

Після оповіданя згаданого господаря П. Токарчука, мали опришки напасти на священика в Текучій длятого, бо довідали ся від когось, що він буде правити службу Божу не за здоровлє, але — аби їх половили.

Та більше правдоподібним оказуєть ся оповіданє госп. В. Дутчака, котрий про сей напад так менї розказав:

В ксьондза Андруховича служив наймит, що належав до опришків. Він знав, що ксьондз має гроші, тай знав, де він їх тримав. Він підробив собі ключі від скринї, а з своїми товаришами змовив ся, коли саме мають прийти. Як прийшли в ночи, ксьондз вібіг з хати лиш в сорочцї, скочив на дзвінницю тай зачьив дзвонити. Дзвонит тай кричит: Ґвавт, опришки напали попа!

Люди, сусїди вчули дзвони, прибігли до дзвінницї і взьили з собов драбину, аби за ними не лїзли опришки. Шнури від дзвонів поспускали на землю, полїгали (на землю, а не на стрих, як у попереднїм опов.) тай так дзвонили. Опришки гадали, що люди є близко під дзвонами, тому стрільили більше в гору.

В дверях, одвірку (горішнім) і в одній пленици нарахував я 19 більших дірок. Їх промір від 7—10 мм. Крім того є багато дірочок меньших, шротових. Шротом стрілено також в драбину. Більші діри походять правдоподібно від „льоток“, а не від куль.

Зап. 1908 р. в Текучи, Печеніжин. пов., Дмитро Бойчук.

230. Напад опришків на Іспаського попа.

Їхаў на ярмарок мій дідо Іван Юрченко. Опришки виділи го, шо віз корец кукурудзїў туда і відти, то му нічо не казали. Потому їхаў пан спаский Антоні Буґовський, а ўни війшли з убочі на дорогу і сперли го. Казали: Лігай на землю! I так лежьиў на земли, аж из ярмарку йшли. Його ни обрабували, бо ни маў нічо коло себи. Потому го пустили до дому. Надийшла жінка Максимиха з Іванюччих, утьили йі на шийі коралї топірцем, ни було шо більше брати, тай пустили. Типеричка у дубнику, як Якіў Сорич, ўни сиділи, крили сї. Надийшоў Лазковий тай пізнаў одного Хімчинцького тай сї осьміхнуў до него. А він питайи сї: А ти мине знайиш? — А він признаў сї, шо знайи. — Каже: Ни будиш знати! — тай пірваў топорец і хотїў му голову ўтьити. А він сї просиў, каже: Ведїт мине на мій ґрунт через воду, там коло кирниці мойі сини мине найдут! Тинер привели го д кирници і з пістольити стрілиў ў него. Як стріли ў тай він ўпаў тай доўгий чьис лежьиў. Відтак підоймиў голову тай дивиў сї, ци ўже опришки пішли, ци ньи. А один збіг з гори тай відкиў му голову топірцем. Відти пішли, та були ў Клебанщинї ў Вербіўськім лїсї. А там чоловік Полагнин драў лутьи на личі тай набриў на них і присьиг перед ними, шо ни скаже нікому, шо ўни йи. Типер прийшоў він до дому, та сказаў жінцї, шо йдут нашого попа Дешевського рабувати. Його жінка дала знати попови, а піп пішоў за млиніўку та сховаў сї ў вербу так гий дідько, а гроші йім лишиў, али ни богато. Опришки прийшли до хати, а були всї слуги при якісь роботї. Жвавий брустурський Палїсажук сказаў, аби слуги йшли під піч і так пішли гий шаргани усї під піч. Найшли гроші і шукали більше і найшли попадин чіпчик. I так той чіпчик посікли гий капусту і казали, шо були би і попади таке зробили. Люди ўдарили ў дзвони на ґваўт, а піп тогди вістріли ў з ручниці, а ўни делеко, як піўчверта милї стрільили кілка разіў і пішли горі і зайшли на Уторопи до попа. Як піп почуў, шо ўни йи, хтос знаў, шо йдут, відаў баба якас, а піп як зачьиў стрільити с фузїїў, бо слуга набиваў, а піп стрільиў

через вікно, аж сонце вiйшло, аж парафійани угамували попа, аби ўже ни стрільиў.

Зап. в січни, 1909 р. в Іспасї, Колом. пов., від Василя Ґоянюка М. Приймак.

231. Напад опришків Візнюків на попадю в Березові Нижнім.

То познакомили сї були з Березова Нижного так звані Візнюки з Іваном Ґоянюком (Проці) ў нас такой ў Спасї. Купували ў него тютюн і приносили до него ўсіякі річи й кликали йиго: Ходи, брати Йвани, з нами на здобич, дурно ни будеш ходити! Ў него гостили сї і піднапили сї і Іван сї зібраў з ними йти.

Йванова жінка підслухала і йнила сї за сирдак і ни пускайи йиго. А один кажи: Йвани, ци ти йиї грозиш, ци я ї загрожу? Як ї зараз дам кулаком ў потилицу тай до заўтра буде спати. — А ўна сказала: Йдіт на дітчу маму; найіўєс сї, напиў єс сї тай би мнї ше биў.

Йван вернуў сї до хати, а ўни пішли до Нижного Березова, там була попадьи одовиці й вібили вікно, а на лавици коло вікна була росчина пшинична на хліб. Коли опришок ўліз ў вікно до хати, стаў постолом ў росчину, поотворьиў двері і пустиў решту опришкіў до хати. Забрали гроші, понабирали дорогих річіў, понадто били діўчину, ґваўтували й пішли. На другий день ревізія пішла і пішли до Візнюка й застали йиго спйичого, ни росперізаного й ни розвутого, а росчина на постолї на ўнучіх. І він візнаў на своїх товаришіў і ўзьили їх до арешту і дістали по три роки, по штири, по пйить, а Йван казаў, шо добри зробиў, шо жінкі послухаў.

Зап. в січні, 1909 р., від Василя Ґоянюка в Іспасї, Колом. пов., М. Приймак.

232. Напад опришків на Шутея.

Менї приказували тото нибощик тато. Буде уже поверх 80 літ, як тата спровадили тут на дяка. Але зараз у короткім часї такі помер оден великий дуже богач, називав сї Шутей. У вечір пішли тато на псалтирю. Много людий посходило сї — як то у нас кажут — на провидінє, а тато читали псалтирю. А від тої хати, де лижев нибощик, була так на 100 кроків друга хата того самого ґазди. В ті другі хатї лишили сї лиш два старі діди і якась баба — не знаю як она їм при-

ходила. І тут коло тіла люди сї забавлєли, а у тї хатї ті старики полєгали спати. У ночи, пізно, прийшли три Веньґри, теньґі хлопи-опришки. Увійшли у хату они (двері старі не запирали, бо сї надіяли, що хтось прийди із того провиду), один став на дверіх, а два у середину. Засвітили они у хатї і кажут: Уставайте! Давайте гроші! — Оден дїдо, із тих домашних, не дуже запудив сї, бо знав, що на привидї є много людий, то хтось учує. Питає тот дїдо: Які гроші? — А тот опришок єго пласом сокиров у голову. Кажут они тим решта: Не руш сї, бо смерть! — Засвітили они липину і пішли до комори шукати гроший. Не могли они найти гроший нїчого, лиш набрали у бесаги повно одїня ружного і вінесли тото до сїний. Потому вернули сї до хати і узєли сї знов до тих дїдів — били їх, калїчили, мучили усєко. Так було, шо оден дїдо — так єго оббили, шо ледво дихав — тот дїдо вістогнав: Гроші на дворі у коморі. Але він казав не віразно і они порозуміли, шо гроші є у Надвірнї. Забрали опришки ті бесаги і пішли. А то на дворі у коморі була повна бербеницї сороківцїв і до двіста талярів (такі таляри з хрестиками). Але зараз такі увійшов хтось з тамтої хати і як побачив, шо там стало сї, наробив крику, ґвавту, позбігали ся люди і урадили, жеби дати знати до Михайлуне Гаврилюка (то був свояк Шутів), бо тоти опришки мусїли туди переходити коло єго хати.

Дали знати до Гаврилюка. Гаврилюк був дуже моцний хлоп, хапнув пушку і побіг тим плаєм, куди они мали переходити через границю на Веньґри. Як зачєв він їх здоганяти так, шо дїгнав їх глубоке у лїсї, шо спочивали на полянї. Тогди він свиснув сильно в палец, стрілив і крикнув: Ловіт! І тим способом так перестрашив опришків, шо они усьо лишили і куди котрий міг, утїкав. А Гаврилюк узєв тоті бесаги і переховав у друге місце, а сам также утїкав шо сили.

А той дїдо, шо єго так мучили в хатї, мав такий віпадок. Опришки завше веньґерскі і зеленьскі — то була одна шайка. Они сї порозумівали, шо мают робити: Веньґри ішли рабувати на сесь бік, а Зеленци на веньґерский бік. Тоти наші опришки усе розвідували сї за таких богачів і давали веньґерским знанє, а тамти давали знов сим знанє. А они мали сховок у того дїда Шутея. То був теньґий богачиско і они до него приходили у гостину; ґідо давав бриндзї, будзів, горівки — чого душа бажала, а они єго за то обдаровували грішми.

Але одного разу були десь Веньґри на сїм боцї на рабунку і прийшли у ночи, дуже змучені, до того Шутея покріпити сї. Они мали зі собов шкірені бурдюги повні гроший і лишили то на дворі і один стояв при тім на вартї, а решта увійшли у хату. Дїдо дав їм їсти і пити, а сам війшов на двір. Подивит сї дїд по тих бордюгах, шо там

ласка божа — гадає, шо шкода то утратити. Але увійшов він у хату і каже: Ой пилуйте-ко, браті, бо я шось зачував, шо буде погоні, то ни добре буде. Тоти не довго забавлели сї, але забрали своє і пішли борше у гору, в лїси. Але дїдо такі у той раз хап за пушку тай ше слуги мав моцні (такі опришки, лиш шо постарів сї, то уже служив) і галов за тими. Каже дїдо до слугів: Ви, каже, оден відців, другий відтів, а як я дам голос, то абисте усї у крик і стрілели. Тай він за тими плаєм, а слуги боками тай як здогонив, крикнув: Стій! І стрілив. У той раз роздали сї гуки і стрили від других, а тоти бордюгами до землї, а сами дали ногам знати. Потому тоти принесли тоті бордюги д' хатї, дїдо зсипав гроші у бербеницю і заховав тото у пасїцї так, шо за то нїхто не знав.

Аж потому той випадок був, шо напали на него тоти веньґерскі опришки — ци то ті самі були, ци другі, то уже ни знати. Потому тоти гроші оден другому відмирав, але розійшли сї пусто, та нїяко. Була у тих Шутеїв одна баба, Шістка називала сї, бо мала шість пальців на одні руцї, і з тов бабов оженив сї Шутей (она служила там). І як він помер, она гуляла добре, пила, шинкувала тими талярами, набивала Жидам кишенї. Потому, як доросли дїти (але від першої жінки), то не зволили єї уже гуляти, але шо — уже не було лиш 300 сороківцїв із тих гроший.

Зап. в Зеленїй, Надвірн. пов., від Андрія Борисюка, дяка, А. Онищук.

233. Як опришки нападали війта в Космачи.

Ў Космачи жиў Курило, котрий буў маєтний дужи чоловік, шо маў й по десїть й по білше слуг. Йиго поклали вітом, а ў тот чьис віт годиў сї, кілько майи дати рикрута; так він даў свого слугу, котрий ни послушний и віддаў го до воська, котрий їкис чьис буў при воську, а вітак здизинтируваў й долучиў сї до опришкіў й хотїў сї пімстити на свойім ґосподари, шо го віддаў до воська и тілько приходив — ни заставаў го дома, тілько йиго тогди пограбит и на їкис чьис зноў ни загльидайи до него. Віт як ўздріў, шо йиму докучьийи, віходиў[1]) собі, аби йиго два жоўньири сокотили. Їдного разу прийшоў до него, коли

[1]) Віходиў — постарав ся.

жовньири й Курило буў ў церькві. Коли запитали ґаздині, де Курило, ўна сказала: Пішоў до церькви; тогди ўни прийшли до церькви його шукати, а він там сї дес сховаў. Ўни поставали на дверих, а один пішоў, обшукаў й ни найшоў Курила. Тогди ўни вернули зноў до Курилового обістьи, сказали насїдлати його власьні конї й набрали шо дорощих річіў ў него й пішли на полонини. А ў него були люцькі застави: сирдаки, кужухи, бо він буў богатий та вичиў людем гроший, а люде ў него застаўйили одиживу. Коли ўни йшли полонинами, люде йшли с полонини тай їх подибали й пізнавали свою одїж, шо ўни несли від віта на коньих і жалыбно сї дивили, шо їх одїж ўже пропацайи. Опришки питали сї людий, чо сї так диўйит. Де ни який казаў, шо пізнаў свій сирдак, дениякий казаў, шо пізнаў свій кужух, та ўни казали: Котре твій, то озми собі! — й кидали на землю. І ўже на якис чьис чутки за них ни було. Так Курило сї обиспечиў й одного року вібирайи сї висноў ў полонину. Слуги гонили табунами худобу, віўцї, конї, кози, корови, а він по заду віз річи: кітли, ўсїякі посудки, бирбиницї з мукоў. Зійшли с полонини з Гордої і спустили сї ў Клинї. Клинї називайи сї від того, шо там плита на плитї, шо лиш йи туда вуска стешка. А піт тим клиньим йи шьирока польинка, так опришки пиредних слуг сперли й питали сї: Чьийї ви? — А ўни казали, шо ми Курилови слуги. — А опришки питали, ци йде Курило з вами, ци ньи? — А ўни казали: Ми ни знайимо, ми лишили його ше дома. — Та ўни тих слуг сперли.

А Курило йшоў з заду й віз річи. Коло него були слуги й кілька псіў. Пси наздогонили пиредних слуг і вернули сї напротів свойиго ґазди і зачьили вити і скугнїти. Слуги кажут, шо дес звірь ни далеко, а Курило сказав, шо це ни добри йи. Конї, котрі маў, подаў слугам, а самий вернуў с" до дому. Як послїднї слуги прийшли до пиредних слуг, так зачьили сї опришки питати, де Курило? — Ўни кажут: Йшоў з нами тай дес сї дїў, ми ни знайимо. Так дениякі опришки шо кольвак його шукали і ни найшли і зачьили му збиткі робити. Збиткували му худобу, шо найдорошчу худобу рубали, стрильили, повісипали муку, потоўкли кітли, а слугам нїц ни казали. Тот самий опришок казаў, шо ви такі слуги, як я колис ў него буў! — і віт того чьису за них і чутки суда ни було і більше до Курила ни приходили.

Зап. в сїчнї, 1909 р., від Василя Ґоянюка в Іспасї, Колом. пов., М. Приймак.

234. Як кава видала опришків.

Ходили вни та рабували по наших горах і аж за гору[1]) ходили та поприносили з відтам всєкого, і ліхтарів срібних, та мали вже віттак с чого кувати сороківчики, а такі кували мудрі, що ніхто би не пізнав, що то фалшовані. Та поприносили малинїв та вишень варених на цукрі, та віттак с кулешов їли. Та і кави принесли; єк тай що з нев дїети? — Мочут, не вмакає, готове, що аж горнець тріскає, а кава все тверда! Дивувати сє стали, чо то пани називают ї добров, а вна най сє сховає перед вареним бобом. Нарадив їх хтось, щоби ї вперед спалили, змололи, а віттак варити та з сметанков пити. Як їх хтось навчив, спалили і зварили тай наварили собі лиха. Ходив саме тогди по горах Герлїчка із своїми пушкарами тай занюхав із кави запах, що тогди саме в тій хатї палили. Здивував сє, звідки би запах, але прийшов до клубка по нитцї, застав опришків, як пили каву та прихвалювали, та желували, що ї давно не знают, тай прицмокували. Уже сє нас Герлїчка не питав, куди їх дївати, знав він то добре. Того він лиш в Устеріках сидів, щоб за пустими ходити, як тхір за курками. Не втїк вже ніхто з єго рук. І тепер ще здорові можете тоту хату уздріти, де він сидів, зробили з неї касарню для жандарів.

А тепер за опришків нїгде не чути, а хоть би і були, то так би ми тепер їх сє напудили, як мокрий дощу, або голий розбою.

Зап. Мелїтон Бучинський в Чорних Ославах, Надвірн. пов.

235. Як жандарм зрадив опришків.

Одного разу зайшоў жандарь ў гори і здибали йиго опришки; їх було богато, а він сам один; ўни зміріли до него з рушниц і хотїли єго ўбити, али він каже: Ни бийти мине, братї, я шукаю вас, бо хочу до вас пристати. — Ўни йиго приймили тай він пішоў з ними, тай ходиў з ними доўший чьис і рабуваў, бо мусїў, утичи ни було як, бо бояў сї, шоби йиго ни ймили та ни ўбили. Али він як ходиў, то все утеши тріску, напиши на нї крадьки тай кини на дорогу; а на тї картцї писав, шо він йи з опришками тай шо там а там з ними пирибувайи.

---

[1]) На Угорщину.

Хтос найшоў тоту тріску, поніс до урьиду тай пішло восько ў гори; він пиривідаў якос, шо восько ни делеко тай кажи їм: Зробім нинї бай (баль). — Принесли доста горіўки тай понапивали сї, а він ни пиў. Тоти польигали, а то разом обскочило їх восько; ўни сї посхапували тай до рушниц, али то ўже було за пізно. Ўни зачьили тїкати та пирибивати сї чириз восько; ўни диўйи сї, а то й їх товариш жандарь помагайи їх ловити. Тогди ватажко Бойчук кажи: Коби я буў знаў, шо ти такий, то бим тобі даўно голову ссадиў!

Зап. в вересни, 1908 р., в Іспасї, Колом. пов., від Василя Ґоянюка М. Приймак.

236. Опришків вішають в Пістини.

(1817 р.).

Це мій дідо затьимиў. Він служиў ў ксьондза ў Спасї, і як люди повиділи опришкіў корчьими понад село і кажут ксьондзови, аби сї застиріг. Тож ксьондз піде ў двір і накаже слугіў, шо як прийдут опришки, аби для них яліўку зарізати, поконтитувати, то ўни нїчо ни скажут. І якуратни приходили ў ночи, ўвішли до покою, попиривиртали, де що йи, шукали гроший, али гроші забраў ксьондз с собоў, а ўни вітак кажут дати собі їсти. Скоро нема мньиса, то кажут зарізати яліўку, бо їх богато було, кільканацїть. Слугам нїчо ни казали, лише аби буў добрий харч. І дужи чїтували на ксьондза; він називаў сї Данишеўський і маў богато гроший. Аж на Петрово пущіньи йіхала попадьи с Пістинї з ярмарку з фірманом Михайлом. І вна йіхала через тоти вівози, де сї тепер міст вібудуваў, то сї називайи „Пропасть“. А вни вже у вівозах засїли на ню. А ўна тогли скричьила на фірмана: Гони, Михайле, бо гинемо. — Тот як потис кіньми, то ўни ни мали як лапнути і ўтекли. Али бо і ўни були жваві, бо бігли аж там, де тепер горішна школа ў Спасї. Конї так бігли, аш сї колеса ни крутили.

Тої днини з одної жінкі Пилипіўскої здерли перемітку і ўзьили два золотї. І їх таки борзо полапали, відаў того року ў Петріўку. То як їх полапали, то один називаў сї Палїсеґа з Брустур з двома синами. Йіх було 35. Найбілши бували на Замчишу. То ў тім лїтї зганьили наоколичні села і так їх полапали і заперли ў Пістини до арешту, до того муру, де тепер школа. Тьигнули з них протокула

і борзо осудили на смерть і вішили ў Пістини там, де злїсний, на толоці коло цїсарської дороги, під лїсом пістинцьким, в сторонї, як йде сї до Косова. Зганьили навіть хлопціў, аби йшли дивити сї, як їх вішіли. Один молодий плакаў і казаў, шо нїчо ни зробиў, лише ўзьиў ў одної жінкі перемітку і два золотї. Дїдо як умер, то маў 75 рік, умер ў 1883, а то стало сї, як маў 11 рік.

Зап. від Дмитра Куриляка в Кропивищу, Колом. пов., в р. 1908, М. Приймак.

XI. Остатні опришки.

237. Опришок Іван Чемиґа з Поліниці ad Микуличин.

Чемиґа приходив з свойов бандов вгал[1]) до Текучі, а люди їму нічо не казали, бо сї бояли. Як начіпит сороківців до капелюха, то аж канцілярія[2]) му сї кланьиє. Зайде до коршми, розкідає гроші: Биріт, каже, в мене багато, мині кілько ни гія[3]).

Їго відтак віймили тай повісили.

(Записано з оповіданя Павла Токарчука).

З Березова був ще в опришках Ватаманюк. Він ходив в Ворохту до дївки. Як піде в вечер, то рано назад верне на місце (в Березів).

З Баньок були Юращуки.

На Брустурах (пов. Косів) було 5 братів Паліцаґів.

З Заріча (пов. Надвірна) був опришок Худан, дезертир. Як вішіли Драгарюка 1877 в Коломиї, єго ще не віймили. Аж як го віймили в Лючках, в воді (коло Баньок), то привили в Коломию, а там пани питают: Що ти за силу маїш, що тебе люди боют си? — А він каже: Хочете видїти? — Хочемо — кажут пани. — Він як вдарит кулаком в стів, стів

---

[1]) Те саме, що в одно, часто.
[2]) Канцілярія = зверхність, уряд громадський.
[3]) Гія = треба, „не гія“ — „не треба“. — Гуцул каже: Вам не гія кілько сїна.

зломив сї, вдарит ногов в підлогу, підлога сї проломила — равом закриччьив і вістрилив, тай втїк кріз вікно, а пани лиш відивили сї.

Потім їго зловили — тай як го дес дали, то ни знати, що сї з ним стало. — Від тогди вже за опришків, дьикувати Богу, ни чути.

(Записано за оповіданем Павла Токарчука в Текучи, Д. Бойчук).

Замітна річ, що нарід наш, найбільше тут у горах, уважає Довбуша не лиш якимсь легендарним героєм, а просто приписує єго особі надлюдські прикмети, коли всїх инших опришків, особливо тих, котрих ще старі люди памятають, називає „простими збуями". Довбуш — кажуть — був опришок не простий, а тоти то злодії і рабівники.

Опришок Юрко Бурдюків Драгарюк.

238. Співанка опришків.

Треба пити вивці пасти, добре видпочіти,
Годні хлопцї изибрати, ворогив навчіти.
Годні хлопцї изибрати, ватага ни дурня,
Аби в містї погуляти тай серед полудня.

Цу співанку, бувало, співуваў Юрина Бордюків (Драґарук), ваташко опришків, котрого страчино в Коломиї. Уна хоть ни величька, але уложна співаночька. Я ни знаю, ци єї вложив сам Юрина Бордюків, ци старші опришки.

В Жабю-Ільци, 1/6, 1908, від Николи Івасюка-Шкірєка зап. Петро Шекерик-Доників.

239. Як Юрко Драгарюк обрабував богача у Ворохтї.

Був на Ворохтї оден великий богач тай ни мав дітий. Лиш був чьоловік, жинка тай служниця. А мав тот богач богато дуже гроший. Раз у вечьир прийшов до того богача Бордюків Юрина. Прийшов у вечьир Юрина тай каже: Може би я у вас купив, ґаздо, вовни? — Та чьиму бих ни продав? Продам. — Тай Юрина обнучював си тай каже: Я буду, ґаздо, у вас ночювати, бо минї делеко т' хатї. — Тай обнучював си Юрина Бурдюків у того ґазди.

У вечьир пишла служниця того ґазди на бик у зимарьку спати д' маржині, а ґазда з Юринов тай з жинков лишив си у хаті спати. Наварила ґаздиня їсти бануш, молоко солодке, але Юрина ни хотів ити їсти, бо казав, шо го у череві боли.

Ґазда каже: Розберайте си! — Але Юрина ни хотів и казав, шо муси спати обутий, бо муси ходити задії се, бо єго боли черево.

Постелили собі ґазда з ґаздинев тай легли спати на постіль, а Юрині постелили на лавици тай вин ліх там спати. Обутий, оперезаний, цілком ни розибраний ліх спати. Юрина Бордюків шо чьис уставав та дивив си у викна, то вставав, та виходив на двир. Нарешті каже ґаздиня пошепки ґазді у вухо: Диви си, чьоловіче, ти собі єкус біду приймив у хату.

Нараз пишов Юрина на двир тай шош задупотіло попид викна. Юрина увийшов у хату тай ліх. Аж нараз зачьили лісти люде у хороми. Юрина си схопив тай крикнув: Світи, бо злодії нас ограбуют.

Ґазда си схопив, засвітив, а Юрина каже: Ни маєш ти єкої зброї боронити си? — Ґазда хапнув з пид образив пістоле та лише у хороми, аби стрілив у ту товпу опришків, але Юрина крикнув: Не меш стрілєти. Казала твоя жинка, шо ти приймив собі біду у хату, але аж отепер ти меш видіти, хто біда! — Тай имив ґазду за руку и ни дав стрілєти.

Опришки налізли у хату. Ґазда зачєв си боронити, але опришки зачьили бити ґазду и ґаздиню. Убитих трохи ни до смерти и кривавих, ґазду и ґаздиню, наметали на земню. Поверс них настелили лижники, аби си ни обкривавили.

Пишли у кліти, повносили лудиня и гроші тай зачьили пакувати у бисаги. Єк си напакували гет и стали готові до дороги, аж учюли, а ґаздиня каже до ґазди: Ий випрошеймо си, ґаздику, єк ми добре жили. — Опришки єк то вчюли, наметали ґазду и ґаздиню на постіль тай сами си забрали.

Другої днини прийшла служниця т' хаті и все найшла отвором. Ґазда з ґаздинев подужів тай довго ше жили.

Це сам Юрина Бордюків розказував, єк сидів у Коломиї у тюрмі тим людем, шо з ним разом сиділи.

Голови, 6 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

240. Юрина, Хаїм і Дмитро Бельмеґа.

Розказував мині Дмитро Бельмеґа в Красноїлї за Юрину Бордюкового так:

З Юринов ни набув би си був нихто. Вин був дуже добрий та шірий та говирний. Вин мині вираз усєке розказував. Лиш біда була, шо и злодій був великий.

Ми раз були у Прелучьним на мірі, а то си зачьили сварити, а майже приходило до бийки. Але Юрина сидів собі зо мнов и казав: Ни бий си, то ничьо ни буде. — Тай направду таки ничьо ни було.

Злодії знали си добре, прото опришки. Я раз пив у Ріцції (Красноїли), а Хаїм уходи до Чюлого у коршьму тай верх берівку мині на коліна. Я сказав Чюлуму, а Чюлий насипав горівки; я заткав тай подав Хаїмови (Хаїм був спивником з Юринов). Хаїм узєв горівку тай пишов собі гет.

Але єкос раз так у мене варводи котюга, шо страх. Я вийшов на двир, а кошєра отворена, а барани утекли у долини. Але єкос найшов си зо мнов Хаїм тай каже: То око горівки, шо єс ми купив, уретувало тобі барана. Ми прийшли з товаришями красти барана тай я пишов ловити у кошєру. Але я отворив двері, барани випудив у толоку, а товаришям сказав, шо убив голов тай пишли сми си вадічі. — Я з опришками жив у згоді тай мині було добре.

А раз розказував мині Петро Будзеїв з Єблониці за опришків. То все Жиди возили опришків з Жєбя у Єблоницу и вити їх поправєли на грабунки.

Голови, 6 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

241. Юрина в Устєріках.

Отам коло отої корьшми на Устїріках, на горбу в Янкіля, добував си Юрина Бордюків з своїми побратимами в корьшму до Жида. Але шо двері вид хати були дуже моцні и ни дали си виломити, то опришки улїзли у пивницу и дістали горівку та пиво. Уни набрали пива та горівки и пишли понад берех ріки (Черемошу) и там пили.

Але икос си нанесла ровта и опришки повтїкали, а Юрина загубив свою крісаню. Тото була крисаня, право криса, з чьирвачьками та

снурками. Тота ровта узєла тоту крисаню и допитувала си з тов крисанев того чьоловіка, чія крисаня.

Та делекі люде доказували, шо то Юринина крисаня, а сусїде затаїли си и казали, шо ни виділи у Юрини тої крисанї. Тай Юрина казав: А деш то моя кресаня, я не знаю, чія вна. — И Юрина си видпекав тай пропало усе.

Голови, 6 вересня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників

Імили Юрину таки на Устєріках, коли вірити оповідачеви, котрий мінї то оповідав (не памятаю прізвища, але він має „руський склеп" недалеко мостів). Казав: Ми си полишели вид ґедя малими дуже. А Бордюк був тут на шиньку у Лейби, напивав си. Тот Лейба мав пизьму на ґедю, шо ґедя наш вігнав го з ґрунту тай справив Лейба Бордюка на нам — казав шо ґедя суми полишєв. А то у ночи єк загремит у двері! Ми си спуджіли, ґітва, тай я, памнєтаю от їк би снив, за пич сми валїз. Та вже ни скімую вам исказати, єк то си нахопили єкос шандарі тай віхапали тих Бурдюкових побратимів тай самого Бордюка йимили. — Г. Хоткевич.

242. Про смерть опришка Юрини Бордюкового Драгарюка.

Єкос раз сеї осени прийшов до нас жебрак, дїдо 74-лїтний з Бутївця-Ясенова. Сїв собі у кутї коло печі тай сиди. Але ми дали дїдови їсти, а дїдо зачєв си май розговорювати. Тай каже: Ий най їх Госпидь пибє, най їх шлях трафи. Нима правди на світї. Я бував світами. Але искріс однако. Ий най їх шлях трафи. Я був дваціть років пид Москалем, а пєтнаціть років був сми у Румунії. Бувало почерез границу лиш жду вечира, а скоро потемнїє, варта си розийде у водин бик, а я лиш си перекочу почерез границу у другий бик. Робив сми коло Перемишля тай робив сми на фистунку в Станїславі (коло арештів). Тай був сми світами, але правди нїдде нима на світї. Шє був давно Олекса Довбуш, то тогди и правда була. Але Довбуш був такий, шо єк увийде, бувало, де у хату, а в хатї єк би був помист, то Довбуш єк дунне ногов тай си вид разу помист проломи у хатї. Але коли го збавила к..ва в Космачї, ий най ї шлях трафи, уна го отроїла. Тай вид тогди уже ни було правди на світї. Шє по смерти Довбушя було си зибрало пєть опришків тай ходили Волошінами та утуда попид Єкобеню тай грабували богачів та Жидив туда. Вни брали та пидгортали сорочьки на

череві тай капали смолов. Їх ходило петь. Оден був Юрина Бордюків з Жебя, другий Семен Бандурек, третий Проданюк, четвертий... з Єворова, а петий брат таки Юрини Бордюкового з Жебя. Але їх витак виловили тай тих трьох єворивских засудили на довгий арешт, а Юрину Бордюкового тай его брата з Жебя засудили на смерть. Ий Господи, най їх шлях трафи. Я тогди був, ек Бордюкового Юрину вішели. Господи, тогди такого си народу посходило! Прийшов Юринин дедя тай его жинка, така Господи молода та файна. Юрину Бордюкового тай его брата везли повозом тай дванаціть попив в одно їх сповідали. Господи, а Юринин дедя та жинка его так плакали та били си головов о мури! Господи, Господи, ий най їх шлях трафи. Жинка внесла лудине тай убрала Юрину Бордюкового так файно, ек до смерти. А народу тогди було такого, що страх. Юрину Бордюкового тратили там, де суд давно був перед ратушу у тим домі на подвирю. Я таки там прийшов, але нас ни пускали там у браму. Юрининого брата завели дес там у споди, а на сам перед зачели вішети Юрину Бордюкового. Там у брамі стоела поліция тай войско. Нас нікого не пускали у середину, але я си дивив у браму и усе добре видів. Юрина був убраний у усе нове лудине. На ним була мудра нова крисаня правокриса, сорочька біла нова, кожух новий, ремінь широкий, гачі крешені, опучі крешені обшиті тай нові фарбованці постоли. Очі ни були Юрині завезані. Прийшов кат тай имив гаком пид шию. Руки були привезані до тулуба. Юрина ни плакав нічо, вин був собі такий, ек би го навіть ни тратили, ек поклав кат гак пид шию тай зачев потегати д горі за колесо. Вин потегав дуже помаленьки, так усе мінутами. Усе пидтегне раз тай припочіне, а витак знов так, аж витег пид самий гак, а витак зачев помаленьки спускати у долину. И так чьотири рази робив, аж доків ни стратив гет Юрину. Єк пидтегав Юрину кат, а Юрина так си трепетав, шо страх, а кров така почюріла з шиї! Ий най їх, шлях би їх трафив (тут дуже голосно дідо розплакав си тай зачев усїх переклинати. Єк си проплакав дідо тай зачев далї говорити). Лише Юрину стратили тай поклали на земню та пишли за его братом вести тратити. Аж нараз прийшло вид цїсаря, шо Юрині дарують кару смерти тай его братови. Але замість шибениці, замінили їм обом на вічний арешт. Але шо с того, коли Юрину уже повісили. Правда, его брата уже ни вішели, лиш узели до Львова, де вин умер у арештах. Ий най їх шлях трафи. Юрину узели на возок тай повезли гет там, де си штири дорозї до купи сходе, там го сховали за Коломийов, в рові коло дороги. Єк го везли, то лиш ишов ключьник и дзвонив у дзвонок. А жинка з дедем ишла дес з заду та си кочела дорогами та плакала. Повішенника ніколи ни ховають у цвинтари, лиш ховають отам, де си штири дорозї до купи сходе у рові. Тай кремінар-

ників таки там ховают тих, шо умрут у кремінари. Отак нима правди на світі, ий най їх шлях трафи поганий; усї злодії, опришки, а вни кажут, шо хлопи опришки.

Отак говорив у нас тот дїдо жебрак тай богато инчего. Не знаю, чему вин заплакав, ек докінчував про страчене Юрини Бордюкового. Ци й вин може ходив з Юринов разом та му си банно зробило товариша?

Голови, 24 січня, 1908, зап. Петро Шекерик-Доників.

Опришок Кармелюк.

243. Пісня про Кармелюка.

Породила мене мати
В нещасну годину,
Не дала ми щастя знати,
Від журби загину.

„Кармелюку! На панщину!"
Кличут під віконце.
„Бо нагаїм, як не вийдеш,
Скоро зійде сонце".

Наступила лиха доля,
Тра йти в світ гуляти,
А що Кармелюк не дурень,
Даст Ляхам пізнати.

Не довго я так гуляв,
І собі попав ся,
І не гадав, та не думав,
У Сибір достав ся.

Повернувши із Сибіру,
Таки я в недолї,
Хоть я уже не в кайданах,
Таки я в неволї.

Засїдаю при дорозї.
Чому? Хочеш знати?
Бо не маю пристанища,
Бо не маю хати.

Маю жінку, маю дїти,
Коли їх не бачу:
Як згадаю на їх нужду,
Гіренько заплачу.

Нема щастя нї для мене,
Анї для родини,
Переходят в смутку, жалю,
Всї мої години.

Зовут мене розбійником,
Кажут, розбиваю:
Я не вбив іще нікого,
Бо сам душу маю.

Ой я візьму багатому,
Убогому даю,
А так гроші поділивши,
І гріху не маю.

Пішов би я в міста, села,
Всюда мене знают,
Де де Ляхи мене віздрят,
Зараз мя піймают.

А так мушу стеречи ся,
Мушу в лїсї жити,
Хотя сьвіт є так широкий,
Нїгде ся подїти!

(Записана в Тернопільськім повітї).

Я. Головацький, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. I, ст. 60—62, ч. 2.

Паралелї: Основа, 1862, кн. VIII, ст. 18. — Закревскій, Старосв. Банд. Сг. 110, ч. 167. — Метлинскій, Южнор. народ. пѣсни, ст. 6. — Чубинскій, Труды, V, ст. 412, ч. 799; ст. 962, ч. 51. — Сборникъ Харьк. И. Ф. Общества, т. V, ст. 137, ч. 11; т. VI, ст. 87, ч. 30. — Гатцукъ, Вжинок, ст. 270. — Гринченко, Этногр. Матеріалы, III, ст. 618—619, ч. 1445. — Зоря, 1894, ч. 7, ст. 161; ч. 11, ст. 261—263. — Чайка, укр. альбомъ (Київ, 1876), 5, ч. 4. — Кіев. Старина, 1882, X, 183—186; 1886. III, 497, 499, 513; VI, 371; 1887, XI, 588; 1892, X, 119; 1889, VIII, 533; 1897, IX, 308, ч. 54.

244. Андрій Кармелюк.

Отак єк суда в нас розказуют за Олексу Довбушя, так туда на долах розказуют за ваташка опришків Андрія Крамелюка. Кажут, шо сидїв Крамелюк на кінци одного лїса перебраний на жебрака. Аж біжи одна баба, так си задихала, шо страх. Крамелюк питаєт ци у тої баби: А куда так борше біжиш, бабко, та збавєєш си здоровля? — А баба каже: Та єк минї ни бічі. Утуда ходи єкийс остакний Крамелюк, та бою си, аби и мене ни обрабував. — Але остакний тот Крамелюк каже до тої баби: Винеси ко минї, бабко, за оцї три ґрейцері малих цвичьків з міста, єк ви отуда идете. — Баба каже: Та бо я вас тут ни найду, а ни буду знати, де вас шукати. — А Крамелюк каже: Ви мене и завтра отут найдете, бабко.

Баба пишла в місто, а Крамелюк ждав на ню аж до другої днини. Другої днини ид вечиру найшла баба Крамелюка на тим самим місци, де єго и лишила була. Подала баба тоти цвичьки Крамелюкови тай хотїла собі ити гет. Але її задержєв Крамелюк. Крамелюк каже бабі: Лягай тай задерай ноги д' горі. — Але баба ни хотїла слухати Крамелюка. Крамелюк имив бабу, перевернув на землю тай задер ноги бабі до гори. И тоти усї цвичьки, за тоти три ґрейцарі, набив бабі у ноги. Єк вибив тоти цвичьки бабі у ноги, тогди бабу пустив тай каже до неї: Колиж ти учере казала, шо Крамелюка си боїш, остакного, то тепер най

буде вин таки на правду тобі остакний. Ти гадаєш, шо Крамелюк забуває ци на такі баби, єк ти? Крамелюк лови, але панів, Жидів та богачів, але вин ни мав би шо робити, та на такі си баби забувати?

Тай тогди пишла баба собі гет з цвичьками в ногах вид Крамелюка.

Розказуют, шо вин бідним нічьо ни казав, але грабував богачів а бідним роздавав.

Крамелюка кажут, шо убили дес туда коло Пидволоческа.

В Головах, 1908, від Николи Дутчека з Річки, зап. Петро Шекерик-Доников.

Оповідане про Кармелюка завандрувало до нас із російської України і можливо навіть, що через книжку. Пор. Марко Вовчок, Народні оповіданя (Львів, 1903), т. II, ст. 133—169: Кармелюк.

Пор. висше ч. 215.

Про Кармелюка є окрема розвідка дра Ролле п. н. „Кармелюкъ" (переклад із польського). Кіев. Старина, 1886, кн. 3, ст. 494—560.

XII. Опришківські комори.

245. Комора опришків у Борші (на Угорщині).

Опришки були и давно, ше перед Олексов Довбушем. Лише шо то було давно та мало хто знає, бо позабували.

Єк си вийде на Чівчін, з верхє на Гомолю, то вити витко гет делеко на полудневий схід великі Шпиці. Пид тими Шпицями витко великі лїси. Теменні лїси, а в тих лїсах витко два великі камені. Оден камінь має недесет сїжінь, а другий камінь має двацїть петь сїжінь. В тим великим камени, шо має педесєть сїжінь, є велика комора опришків. С того каменя, шо має двацїть петь сїжінь, є тисова берь на тот великий камінь. Тота берь стоєла ни до давно там, але теперь упріла тай кажут, шо упала вже.

Там у верьху, на тим великим камени, є вироблений ґанок и оплетений шинами зелїзними. В тим ґанку є дзвин, котрий у усї урочєсті свєта дзвони. В тий коморі сидїло сорок опришків шистьдесєть років. И наносили там тілько гроший, шо ше є бирше два ґрейцері, єк у цїлий Австриї. Така там сума є ни приторенна. Отам були опришки, ше перед Олексов Довбушем. Але зимовував там ше и Олекса Довбуш.

Голови, 7 жовтня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доников.

246. Комора опришків на Уторопах.

Розказували уторопскі люде, шо ходили делеко дуже на роботу и у водним місті, лиш я забув у котрим, найшли одну паню, шо в неї

робили. А та паня була велика богачька и мала свою каменицу на два поверхє. Але одного разу та паня си питає у тих людий: Ви видки, люде? — Та з Уторон — видповіли ти люде. — А та паня зачєла розказувати: Ги, сараки ви. Коби ви знали, єке у вас є шєстє, ни ходили би ви усуда зарибками, але мали бесте з чього жити ви, тай ваші діти.

Моя пребабка — каже та паня — була опришкам за кухарьку. Їсти їм варила. Та розказувала моя пребабка, шо комора та була, де вни сиділи, на Уторопах, при одним горбочьку. И скоро сонце рано сходи з за діла, так перший раз на цілі Уторопи, насамперед загріє на ту комору.

Моя пребабка варила у тий коморі їсти дванацїть років. Але одного разу, єк опришки пишли на грабунки, моя пребабка узєла, кілько могла тих гроший, тай утекла аж суда, аби її ни видшукали. И ми стали богачями. Тай ви кобесте найшли ту комору, стали бесте богачями.

Але люде шукали тої комори тай ни мóгли найти, бо то уже тепер позаростало лїсами.

Голови, 11/11, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

247. Комора опришків у Гуках.

Отам на Гриневі, єк випадає потик Гранитний на потик Шарабурку, доплив Черемоша з Шикманив, є великі скали, шо си звут Гуки або Скали. Єк си иде з Шикманив тай приходит ци ид мостови, шо є через потик Гранитненцкий, є отак по правий руцї великий камінь на земни. Кажут, шо тот камінь стоєв давно вище, на другим камени. И на тим камени, шо упав на землю, є с того боку, шо ним лежи до землї, є вироблена книжка, ниж тай протичька.

Доків тот камінь з тов протичьков стоєв на другим тим камени, шо є звише и був тов протичьков обернений д горі, то тота протичька показувала у самі двері комори опришків.

И єк би був лїх на тот камінь, то би був узєв цїль на самі двері и найшов би був комору. А так тепер богато уже шукают тих гроший та тої комори, але коли годї потрафити.

А нима такого бога[1]) узєти тот камінь назад на то місце, де вин був, аби мочі узєти з него цїль на комору.

---

[1]) Знахаря.

Ни знати, хто тот камінь перевернув тай скотив у долину на ривне. Ци сами опришки, ци грим, ци єкі люде, ци хто в світї перевернули тот камінь, — то ни знати.

Бо розказуют, шо дї лише ци би шисть, ци би дванацїть опришків, пішли ледом ид тий коморі, аж Юрішко наніс си з пушкарями тай виловив тих опришків усїх. Єк їх виловив, вивєзав тай видогнав до Устїрік и їх витак вивішєли.

Але ци то ше си лишив єкий опришок, шо витак перевернув тот камінь, то ни знати. Копали там люде та шукали, але однако ни могли найти комори. Іван Маротчик-Півкалюк шукав та шо ни дїєв и чьоловіка собі наймав, тай однако ни мих видкопати комору.

Голови, 6/12, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

248. Комора опришків в Говирли.

Розказував Видерька з Їльцї-Жєбя у нас Юрі, шо єму розказував оден жовнїр, шо був дес туда гет делеко, тай стоєв в одного старого дїда на кватири. А тот дїдо зачєв си питати в того жовнїря: А витки ти, синку?

А жовнїрь розказав, шо з Жєбя.

А тот дїдо тогди каже: Ци знаєш ти, синку, Говирлю? Там у Говирли є велике шєстя. З того боку угорского є велика скала. И на третим порозї тої скали є велике мідєне корито, пришрубоване до скали, самих червоних. Верх того корита є засипаний у камени золотий хрест. До тих гроший було дванацїть заступок вирубаних у скалї з долини. Але нас єк висипало за раз там дванацїть тоти грошї у тото корито, та єк ми вити пішли, то усї тоти капки за собов позасипали, аби ни значїно було, куда ми лїзли. То отам правда, шо є шєстє. А тоти грошї то чїсті, ни заклинані нїчьо. Нас розигнали тай я зайшов усуда, а тоти грошї леже там. Дуже би я рад, аби ти грошї хто узєв, бо шкода, аби вни там пусто си сходили. Але до тих гроший єк би си хотїв дїстати, то треба довгої линви, и тов си линвов завєзати попид плечя и на верьху скали аби стоєли люде и спускали у долину линвами того чьоловіка до тих гроший. А тот чьоловік найде грошї на тим третим порозї и то корито верже на земню вити з тими гришми. Пид тов скалов є велика ривнина и грошї ни пропадут. Отам є, синку, велике шєстє.

И тот жовнїрь усе отак розказував витак Видерьцї, а Видерька Юрі. Тай Юра з Видерьков дес ме ити у лїтї шукати тих гроший.

В Жабю, 29/1, 1908, від сестри Василини Филипчук зап. Петро Шекерик-Доников.

249. Комора опришків у Хороцевій.

Отот менник, шо нидавно побудував си в Хороцеві, шо роби камнені хрести, найшов був у скалї хороцивский вироблиного коня з каменя. В того коня була и голов, шия, фист, лиш них ни було; вин ніби лежев на камени. На тим кони було вироблене сїдло, тарниця. А на тий тарници сидїв вироблений з каменя Гуцул опришок и цїлив з креса у скалу побич. Менник розбив на кавалки и того Гуцула и того коня, бо гадав, шо там у ним у серединї найде гроші. Але гроший ни було.

Розказуют старики, шо там є у тий скалї велика комора опришків. Кажут, шо у ту комору опришки нараз усипали дванацїтеро коний червоних. Тот Гуцул, шо сидїв и цїлив з креса на тим камненим кони, шо го розбив тот шляпак-менник, то цїлив просто з того креса у двері тої комори. Того коня и Гуцула з каменя були виробили опришки на цїль собі, де є комора и потому би був найшов тоту комору, але шо с того, коли менник дурний розбив того коня и Гуцула и тепер годї уже потрафити у комору опришків.

В Білоберезцї, Косівского пов., 26/1, 1908, від Івана Ґенсецкого, зап. Петро Шекерик-Доников.

250. Комора на Білій Кобилї.

Розказувала покойна баба Савуленка з Жебя, дуже стара жинка, шо дес давно єк виграбували опришки касю на Угоршінї, за горов, то сїмнацїтеро коний принесло гроший на Жебє тай усї тоти гроші опришки висипали у комору у Випчим, пид Білов Кобилов. Навіть кажут, шо усї тоти конї вибили опришки тай там позагрібали, бо за ними гнала си єкас ровта. Тай то був поправок, де тоти гроші сховані, та бо тарницї дубові з коний находили у земни, а гроші ни могли найти.

В Жабю-Плоскій, від Васильчакового зап. Петро Шекерик-Доников.

251. Комора опришків у Шилиґулї.

Ми раз робили у бутинї у Шилиґулї, тай в одну неділю найшли на полонинї каглу у комору. Пишли ми та утели довгу шпражину, на тілька шежінь довгу, тай спустили у ту диру. Та був си обибрав оден мудрачок, шо поліс у туту диру, але вити виліс без потемку. Вин зліс був еких три шежнї тай вернув си назад д' горі.

В Полянках, 20 мая, 1908, від Михайла Косійчука Дрибного зап. Петро Шекерик-Доников.

252. Комора опришків в Балтаґулї.

Ми раз робили в бутинї, в Балтаґулї, я ше був тогди хлопчішем, тай екос раз ми пишли в неділю на полонину. Тай у камарах, мижи лїсами, пид екимос горбиком ми найшли каглу у комору. Пишли ми та утели довгу жертку тай у тоту каглу спустили. Але ни оден ни хотїв там лїсти, лиш я си тілько еден таки обибрав, шо сми поліс у ту каглу.

Я зліс тов жертков у спид тай став там на ривним днї. Тота кагла була так файно обмурована, шо відий. А така чьорна, шо страх тота кагла, адї гет задиміла, закуріла димом кагла. Бо опришки клали ватру у коморі, а дим ишов тов каглов. Я пишов тов каглов гет далї, при світлї свічки. Я прийшов еких петь кроків на перед тов каглов, тай прийшов на конец тої кагли. Та лише я аби си спускав у спид диров у тоту каглу, шо була у спид далї, бо ця си кагла кінчила тай там була у спид дира, у комору — та лише я, брате, аби си спускати у диру у тоту комору, а то вити — Господи — ек фухне ид минї отої: пффф! — Минї свічка нараз у руках загасла. Господи, ек дало минї пуду, горі волосе здиймило, то сми без памнети вилетїв на верьхь. Та вже мене бирше ни кортїло лїсти у диру. Але ек би я був там пишов, то певно, шо и по минї було би. Там певне, шо екби уліс у тоту комору, то би найшов двері на двир. Я би и сегодне найшов тоту диру, хіба би еї заломили та глинами засипали бутинене.

Голови, 23/5, 1908, від Федора Ґуцинюка зап. Петро Шекерик-Доников.

253. Заросла жерепом Гнитєса.

Шо то другі полонини зарослі жерепом, то пусте проти Гнитєси. То коби ти був на Гнитєсі! Ото май заросла жерепами. То, брате, велика полонина, буде з єких пєть сот морґів, а така, брате, ривна, єк оцес стив, хоть єйце кочєй. Але шо є того, коли то ціла полонина заросла жерепами. Я був зайшов трохє з краю, але трохє и смерти ни пожив, бо в жерепах був веперь дикий та трохє мене ни зїв. Господи — я ледви утїк вити. То такі жерепи великі, єк ототи бучьки. З гирьков бідов я вибіх на край лїса жерепу.

Там я видїв закаменїлі кози и два братя зтєті криз корьч. И то котра коза лежела, або стоєла, то так и закаменїла. Давно, дуже у давну давнину, розказуют старики, шо то була полонина двох руских братів. Але тоти братя пишли з козами на полонину тай там си ни могли поділити над полонинов и зайшла мижи ними сварка и оден брат убив другого, оба си убили. Тогди їх мама сказала: Дай Боже, аби з цеї полонини ни мав нїхто користи так, єк я ни маю з своїх синив. Аби ця полонина, дай Боже, заросла жерепом, а ці кози и ці сини аби стали каменем. А на покаїнє люцке най ці сини будут на місици.

И так си усе стало. Та полонина заросла жерепом, а ти кози и сини стали камінем и так то усе стої до сегоднїшної днини. И ану єк настане місєць новий, та третої ночі абес си подивив на місєць криз шовкову фустку, то будеш видїти тоти оба братя на місици, так єк то було. Навіть тот корч стої, криз котрий уни си убили. И то так на вказію там буде стоєти аж до кінця віка, до суду кінця.

А я єк був там, то навіть пив воду одний козї з гудзиці. Бо то так Бог дав, шо ти кози єк закаменїли, так одний козї навіть зачєла вода жилами з гудзиці чюріти. А вода то така ладна, шо страх.

Там є пониж тої головиці ни приторенна сума. Але шо є того, коли я добре ни знаю, на кілько то кроків. А розказуют, шо там страх є богато гроший. Богато років и богато ватагий опришків зсипало там свої гроші. Єк би хто тоти гроші дістав, то би чоловік був. Але шо є того, коли годї.

В Головах, 20 мая, 1908, від Федора Ґуцинюка Ивачюка, зап. Петро Шекерик-Доників.

254. Закопані гроші.

Проць Ґоянюк силїў ў криміналї, тай сидiў з ним один с Палїсажукіў. Казаў йиму, шо на Березові йи явір і блиско явора закопані гроші. Кітлик с чирвоними тай коралї, а верьх коралїў хрестик мосьинжний, а з верьхи круг воску.

Зап. в Іспасї, Коломийського пов., 1909, від Михайла Ґоянюка М. Приймак.

255. Скала опришків.

Недалеко Сокільського (водоспаду) у гребени, у лїсї, є скала, що у нїй давно опришки сидїли. Але тяжко до тої скали добути ся, бо і сама стрімка дуже, і нечиста сила не допускає, тай як хто туди зближає ся, то камінями мече. Як би хто дістав ся, то богато би там побачив: є там і пістолї мудрі, премудрі і гроші. У оливі стоять пістолї, а гроші в бербеницях, самі сороківцї та червоні, і підлоги по покоях вистелені грішми. Та до тих покоїв такі двері, що нїхто би не отворив, бо вони с плити такої, що навіть не знати, що то двері.

А у ночи чути, як там душі опришків виграވають на флоярі та сопілцї так, аж сум побирає.

Зап. М. Бучинський в Чорних Ославах, Надвірн. пов.

256. Опришківські гроші в Космачи.

Абисте не казали, то таки грєший багато по опришках лишило си. У нас в Космачьи єден чоловік знайшов гроші. Цесе єго син тут у цесїй хатї сидит. Але цесе так, єк кождї гроші, стеріг нечистий. Одної ночьи взєв чоловік городник і пішов шукати гроші. Копає глубоку яму, аж городник зачіпив у двелїзо. Він копав далї та подибав великий котел. Рушив руками, ни возьме. Він взєв, привєзав ремінь до вуха кітла та тєгне, але єк ним кени, то він не стємив си. Встав і пішов д' хатї. На другу ніч знов прийшов туди, али забрав і коне. Взєв, привєзав

гроші коневи до фоста і зачьив коне бити. Кінь ек шьырпне, котел віскочьив, але як кене шос конем, то на місци убив си.

Ґазда цей забрав гроші до дому і був великим богачом.

Зап. 1908 р. від Юри Полека з Космача, Печеніжин. пов. Анна Павлусевич.

257. Оповіданє одного Мадяра.

Розказував раз мині Шумеїв Фока з Єсенова так: Прийшов я — каже — до Бані за горов[1]) з бриндзов. Попродав я бриндзи тай увийшов у водну винницу (шиньк з вином). Аж там за столом сиди оден Мадяр тай перед ним уже мокрий стив вид вина. Пє вино.

Я кажу: Добрийдень! — а тот Мадяр каже: Добре здорове. — Привитали си ми тай Мадяр зачьив казати, аби я сідав коло него. Я сів коло того Мадяра, а вин си розпигує у мене, витки я, а я кажу: З Єсенова.

Мадяр каже мині: Ги-гий, я знаю в Єсенові старого Шумея, а в Дідушковий Ріцці Панкевича! — тай порозказував гет мині за людий, шо походили з роду опришків. — Я єму сказав, шо я є Шумеїв годованец. А тот Мадяр зачьив мині розказувати уселеке.

Тай каже: Єк си вийде зверхе на Чьорногору, то вици з загирского боку на тим хребеті, лид самов Гомолов є скала, а в тий скалі є зверхе на пиıті закопані гроші. Нас там принесло раз трицїть ледінів, шо могли, гроший и там закопали. Тоти гроші чісті, мож їх узети. А я єму сказав, шо тоту плиту узев ше тогид Васив дес у долини. А тот Мадяр зачьив мині розказувати далї за комори у Чьорногорах. Тай каже: Зверхе, ек кінчеє си Ґаджіна, више Кидроватої, є на чістим поли комора. Там є кагла, котра тегне си дуже делеко. Але там таки, на чістим поли, є дира. И у туту диру треба злїсти. Там є кухня, шо ми собі їсти варили, а вобичь є кагла. Трохи з кухнї далї пити, то там є наші леговиша, де ми лежели, а там далї є шисть путин гроший. Та отам абес си дистав, мав бес з чього жити, и дїти вид дїтий.

Я си розийшов з тим Мадяром тай пишов собі гет ид хатї. Я витак май позгодї узев собі слугу з собов, тай пишов шукати тої комори в Чьорногорі.

---

[1]) На Угорщинї.

Шукав я, доки шукав, тай нарешті найшов сми ту комору. Гет так чісто, єк тот Мадяр розказав минї про ту комору, так и я її найшов. Найшов я туту печіру на тим поли. Пишов я у лїс, утєв остриву, тай приношу ид тий дирі. Поклав я ту остриву в ту диру тай кажу слузї: Лїсь! Але слуга, біда би на него впала, ни хотів лїсти. Хотї не хотї мусів я сам лїсти у ту диру. Я зліс тов остривов у спид тай найшов там кухню, шо опришки їсти варили. Трохи в бик була кагла в тої кухнї. Далї була мала дира, шо ледви мих чьоловік криз ню пролїсти. Так усе дословно, єк розказував тот опришок, перебраний на Мадяра.

Я собі засвітив лїхтарню, висунув на передь себе, тай залїс у ту вуску дирку. Лїс я, доки лїс, аж прилїс у ту комору, де спали опришки.

Але я там лише си подивив, а там лежи таке велике, єк добрий полибичьок. Ноги в того такі, єк бербеницї. А очі такі великі, єк добрі клубки. Рот аж по самі вуха. А луска така на тим, єк добрі долони. То си усе так світи, шо страх.

Господи! Єк то си на мене обернуло та подивило, то на минї волосє стало дубом. Я ни мав коли уже си обертати, лиш таки навзначь висував си в зад. Та єк сми си урізав у плиту плечіма, то гет шкіру зигнав. Шкіра повисла у мене на плечю, єк шталаба.

Я єкос з гирьков бідов видер си на верьх з тої комори. Та єк сми стали утїкати вити оба з слугов, то ни знаю уже, коли сми добігли у Ґропу, у воцису стаю до мене.

Ми тїкали, бо боєли си, аби си то ни вихопило та за нами си ни гнало. То, брачіку, змия така си уплекала там у коморі. Бо опришки, єк си вити вибрали, то минуло богато чєсу, а вуж там ни чюв сїм років люцкого голосу тай став змийов. Бо кожда жертва ни сміє чюти сїм років люцкого голосу. И тота жертва у тий коморі лиш їст глину, бо вити николи ни вилїзла би. То мулкий камінь, а були ипатори, то опришки ще розробили тай изробили там собі комору.

Тот опришок мене поправив у таку біду, шо минї гет плечя облетїли вид шкіри. Облетїла би и єму голов!

А я кажу Шумеєвому Фоцї: Ає, то вид курвий єкийс тобі обинав плечя.

Але нї — каже Фока Шумеїв. — А єк ни віриш, то подиви си! Тай искинув сорочьку, а то, брате, така шталаба урвана из плечь, шо най Бих борони.

Голови, 8 жовтня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

258. Як Бідоча убив своє щастє.

На волоским боці (Буковині) був великий стрілец Бідочя в Конєтині. Вин був потомком опришків. Пишов Бідочя на стрілецтво у полонини. Вийшов у Кринту, аж там вихопила си куниця з дупла-гайна, тай штрикла на землю и зачела утїкати. Бідочя займив си за куницев, а куниця все утїкає сперед него.

Куниця ишла так задуже, аби Бідочя її ни подогонив, або ни вбив. То було в зимі. Зими великі, шо аж страх. Але то ничьо ни помогало. Мусїв Бідочя совпати за тов куницев. Куниця збігла на ріку, перейшла ріку и далї пишла ид горі у вобочь. Так та куниця пишла на полонини и полонинами ишла аж до на Ґаджіну. Скоро кінчєт ци Ґаджіна, а зачінаєт ци друга полонина. Верс Кидроватої була на поли зметиця. Куниця побігла на ту зметицу и лиш шурк у землю и пропала.

Приходи Бідочя на ту зметицу, аж там є печіра. Пишов Бідочя, утєв остриву, поклав у ту печіру тай зачєв там злїзати. Излїс у спид тай зайшов у комору, аж куниця сїла там на путину з гришми. Бідочя пушку до лиця тай бур, а куниця лиш си перевернула.

Бідочя прийшов ид куници, узєв куницу у бордюх тай зачєв обсмотрювати тоти кадоби. Обдивив си на ти кадоби, аж то шисть путин з гришми. Бідочя узєв тай набрав з одної путини чєрвоних повний бордюх. Вити вилїс, наклав знаки, де є комора тай пишов у село. Збігає на Ріку-Зелений, аж то уже потемнїло.

Бідочя пишов на ничь до старого Півня у Ріцї. То було давно дуже, иже тогди жив старий Півень у Ріцї. Но, а тепер Півня вже нима, а Півнюки, єго сини, єкі вже старі, шо ни делеко и їм уже до смерти.

Прийшов Бідочя до Півня на ничь. Бідочя був знакомий з Півнем. То и Півень був стрілец и Бідочя тай тимунь уни си оба знали. Бідочя розибрав си, Бідочю файно Півень приймав. Питаєт ци Півень у Бідочі: А шош Бих помих сегодне?

Та шош помих. Убив сми сегодне куницу, адї отам у бордюзї. Тай дав Бих минї ни аби єке шестє — каже Бідочя. Я найшов комору тай иду за шистеронайцїтьма кіньми у село. Зберу шиснацїтеро коний тай пицу у Чьорногору за тими гришми.

Але пишов тот Бідочя на двир. А Півень штрик поза стив тай пить бордюх, аж у бордюзї чєрвоні. Але Бідочя увийшов у хату тай ни пупускав си бордюга. Постелив собі за столом тай лїх на бордюх. И так Бідочя пересидїв цїлу ничь на бордюзї и ни спав на волос.

Півень гадав, шо усне Бідочя тай вин видкраде гроші. Але бо Бідочя ни хотів спати. Півень собі гадає: Убив бих біду, але на шо маю собі поганити хату?

Перенучював Бідочя, тай скоро забрішіло, пишов борже у село. Вийшов рано у плай Угорский тай зачєв припучювати. Там серед плаю була велика смерека, на кілька обиймий. Тоту смереку уже утєли тай тот пень уже обигнив. Але однако ше витко, шо то була жива башта. Я ишов раз з полонини тай припучював на тим пни.

Бідочі було тєшко нести усї гроші, тай видер пит тов єлицев єму тай витсипав у ту єму гроший з бордюга. Але за Бідочьов пишов був и старий Півень назирції. Півневи си зробило банно за гришми тай пишов назирції за Бідочьов. Погадав собі: Убити Бідочю тай забрати гроші. Та лише дї Півень заціілив з пушки, аби стрілив у Бідочю, але єк уздрів, шо Бідочя видсипає гроший пид єлицу, скавав сам до себе: Бери го пишєстє. Коли видсипає гроші, то я озму собі тоти гроші з пид єлиції, а вин буде мати тоти, шо собі лиши у бордюзї гроші.

Бідочя видсипав гроші пид єлицу тай пишов борше у село за кінми. А Півень забрав гроші спид єлиції тай пишов собі у Ріку иг хатї. Зибрав Бідочя шишнаціїтеро коний тай пишов у Ґаджіну за гришми. Вийшов у Чьорногори, але уже ни мих найти тоту комору. Шукали, шукали тай ни могли найти комори опришків.

Вити вернув си Бідочя у село тай зачєв шукати тих гроший, шо видсипав пид єлицу. Але и тих гроший ни мих уже найти. Вин убив своє шєстє. Шєстє си перевергло у куницу, а Бідочя убив єго.

Голови, 16 жовтня, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників.

Die Hauptmotive der Volkssagen über die Opryšken.

I. Die alten Zeiten und die Opryšken.[1])

1. Der Huzule einstmals und jetzt. Einstmals ging der Huzule bewaffnet und kam er einmal in die Stadt, so nahm er, was ihm gefiel, die Juden aber schwiegen, denn sie fürchteten sich. Kommt aber heutzutage ein Huzule in einen Laden, so nennt ihn der Jude nicht selten ein Schwein, versetzt ihm einen Faustschlag in den Rücken und wirft ihn zur Tür hinaus. Die Zeiten sind eben anders geworden.

2. Wie es den Leuten ging in den Zeiten der Opryšken. Ehemals, da ging es den Leuten gut, da sie von ihrer Hauswirtschaft nicht bloss ein anständiges Auskommen hatten, sondern auch noch Geld erübrigen konnten, indem sie Milchprodukte, buntgewirkte Bettdecken, Tuche, Schafe, Honig und dgl. verkauften. Heutzutage dagegen wird alles Einkommen von allerlei Zwangsabgaben verschlungen und kommt den Herren zugute, die darauf warten, wie der Huzule auf den Jahrmarkt in Kuty.

3. Was waren Opryšken? Zu den Opryšken gingen gewöhnlich bewaffnete Bauern, um an Herren und Juden für die Unbilden der Leute, die sie um ihren Schutz baten, Rache zu nehmen. Oftmals gesellten sich zu ihnen auch Militärflüchtlinge. Von den Opryšken spricht der Huzule noch heute mit grosser Achtung.

4. Was für Opryšken gab es? Es gab Opryšken aus gewesenen Bauern — diese trieben ihr Handwerk nicht lange und kehrten dann, wenn sie von niemand eingefangen wurden, wieder zum Wirtschaftsbetrieb zurück; andere waren flüchtige Soldaten – diese wieder lebten den Sommer über als Opryšken, zur Winterszeit aber verbargen sie

[1]) Opryšky (ruth.) = Räuber im edleren Sinne; vergl. N. 3.

sich in Almhütten, wohin sie bei Zeiten allerhand Vorräte zusammengetragen, oder sie nahmen Dienste bei Bauern.

5. Opryšken aus Militärflüchtlingen. Die Huzulen wollten nicht beim Militär dienen, darum flohen sie oftmals und gesellten sich zu Opryšken.

6. Die Opryšken als Bauernknechte. Zur Winterszeit suchten sich die Opryšken einen Dienst in fremden Dörfern. Ein Bauer merkte seinem Knechte was an und als dieser von ihm schied, ging er ihm ganz sachte nach und spähte aus, wie die Opryšken einen Kessel voll Geld im Walde vergruben. Er grub das Geld heraus und kehrte damit heim. Im nächsten Winter kam jener Knecht wieder zu ihm, erkannte sein Geld wieder und rief die Opryšken herbei, damit sie es zurücknehmen, der Bauer trieb sie jedoch in die Flucht.

7. Wie die Opryšken einander zuriefen. Die Opryšken verständigten sich von weitem mit einander durch einen lauten Pfiff, ähnlich dem Schrei einer Eule.

8. Wer erfand Handmühlen? Opryšken, die zur Winterszeit in Almhütten sassen und nichts zu tun hatten.

9. Wer erfand Zündhölzer? Auch Zündhölzer wurden von Opryšken erfunden, weil sie ihnen zu ihrem Handwerk nötig waren.

10. Der gezeichnete Felsblock. Er heisst so, weil ihn die Opryšken mit ihren Handbeilen (Barden) buntgezeichnet haben.

11. Wie die Opryšken in Erfahrung brachten, ob nicht jemand Lügen über sie verbreitet. Die Opryšken forderten zu Gesprächen über sie heraus und züchtigten auf der Stelle diejenigen, die sich nachteilig über sie geäussert.

12. Rache der Opryšken. Ein betrunkener Mann kehrte von der Kirchmess heim und schimpfte laut über die Opryšken. Das hörte einer von ihnen und erschlug ihn auf der Stelle.

13. Wie die Opryšken Lügner straften. Ein Mann stiess Drohungen aus, er würde die Opryšken anzeigen. Da lauerten sie ihm auf, als er von der Alm zurückkehrte, prügelten ihn durch, zerschlugen ihm seine Milchfässer und schütteten ihm die Milch aus. Seitdem drohte er ihnen nie mehr.

14. Wie die Opryšken an denjenigen Rache nahmen, von denen sie eingefangen wurden. Sie suchten sie zu überweisen, dass sie mit ihnen zusammen auf Raub auszogen.

15. Bidoča aus Konjatyn, die die Opryšken bei sich verbarg. Bidoča beherbergte die Opryšken den Winter über in ihrer Kammer, wenn aber plötzlich Revision kam, so versteckte sie sie in

dem geheimen Gang, der von dem Hürdenschlag bis unter den Ofen ihrer Hütte führte.

16. Tod der Opryšken in Javoriv. Ein Mann bezechte in Javoriv 12 Opryšken und hieb ihnen allen die Köpfe ab, wofür er dann noch einen Lohn erhielt.

17. Opryšken-Lieder. Es werden hier einige lyrische Lieder angeführt, die von Opryšken gesungen wurden, und ein episches, worin eine Mutter ihren Sohn von Raub abzureden sucht, er aber ihr nicht folgen will.

II. Die Opryšken in der Volksdichtung.

18. Janošik. Eine Mutter gab ihre Tochter einem Opryšken zur Frau, dem sie einen Sohn gebar. Indem sie ihn in den Schlaf wiegte, sang sie, da sie ihres Mannes Handwerk in Erfahrung gebracht, der Sohn möge nicht in seines Vaters Spur treten. Der Mann hörte es und hieb seiner Frau den Kopf ab, noch zuvor aber gelang es ihr, dem Kind ein Stück von seiner Wange abzubeissen, damit es die Ursache ihres Todes gedenke.

19. Janči. Die Opryšken töten einen Rinderhirten und rauben seine Rinder. Aus dem Blute des Hirten aber sprosst eine Rose hervor, die alle mit Staunen erfüllt.

20. Der Opryške Roman. In Čornohora liegt ein arg zerhauener Opryške und verschmachtet vor Durst. Zu ihm kommt seine Sippe, doch rettet sie ihn nicht, sondern fragt ihn aus, wo er seine Schätze geborgen habe. Nur seine Geliebte labt ihn mit einem Trunk und verbindet seine Wunden; ihr allein entdeckt er die Stätte, wo seine Schätze verborgen liegen.

21. Nasjijeńko Die eingefangenen Opryšken wurden vor Gericht gestellt. Nasjijeńko's Mutter fleht die Richter um Gnade für ihren Sohn an, leider aber umsonst: er wird zum Tode durch den Strang verurteilt und gehängt.

22. Der Opryške Petrunjo. Nastunja rüstet ihren Petrunjo zum Raub aus, voll schöner Hoffnungen. Er aber kehrt elendiglich zerhauen heim und stirbt.

23. Petro Bodnarjuk. Eine Soldatenrotte fängt den Opryšken ein und übergibt ihn in Gewahrsam.

24. Miško. Die Soldaten fangen den Opryšken, der nicht fliehen will, obgleich er Gelegenheit dazu hat, weil ihn seine Hütte jammert, die sie ihm zerstören würden.

25. Das Lied von der Witwe und den neun Opryšken, ihren Söhnen. Die neun Söhne der Witwe gesellen sich zu den Opryšken, ihre Tochter aber heiratet. Einmal überfallen die Opryšken ihr Haus, bringen Mann und Kind um und schleppen die Frau mit sich fort. Auf dem Nachtlager kommt es ans Licht, dass sie ihre Schwester ist. Sie entlassen sie mit reichen Geschenken und ziehen selber in die weite Welt, ihre Sünden zu büssen.

26. Die Opryšken bei Marie. Opryšken bringen einen Herrn um und kommen mit seinen Rossen zu der Herrin herangefahren, die sie mitnehmen wollen. Sie leistet ihnen Widerstand. Da binden sie die Opryšken an eine Fichte und zünden den Baum an.

27. Ein Mädchen tötet 12 Brüder. Ein Mädchen schneidet 12 Brüdern, die sie überfallen haben, die Köpfe und dem dreizehnten Räuber, dem Vater derselben, die Hände ab.

28. Griechische Kaufleute von Opryšken überfallen. Brüder Opryšken lauern griechischen Kaufleuten auf. Während die älteren eingeschlafen sind, stürzt der jüngste, der Wache hält, den herankommenden Griechen entgegen, wird aber von ihnen getötet. Der erwachte älteste Bruder sprengt den Kaufleuten nach, tötet und beraubt sie und kehrt mit dem Haupte seines Bruders nach Hause zurück.

III. Die Opryšken aus der Zeit vor Dovbuš.

29. Der Opryške Pynta. Pynta überfällt die Herren in einem Schlosse, das er mit einer vom Berge heruntergeschmissenen riesigen Eiche zertrümmert.

30. Der Opryšken-Häuptling „Weisskopf" (Biłohołovyj) und die Türken. Die Tataren nahmen Kuty ein und schickten sich an, zu Ostern die Städter und die Huzulen niederzumetzeln. Das brachte eine Huzulin, die Geliebte des Opryšken-Häuptlings „Weisskopf", in Erfahrung und setzt ihn davon in Kenntnis. „Weisskopf" überfiel mit den Opryšken und Städtern die Tataren und metzelte viele von ihnen nieder, entging aber nachher ihrer Strafe nicht und wurde von ihnen getötet.

31. Der Opryške „Grosskopf" (Hołovač). „Grosskopf" schlug einst allein ein grosses feindliches Heer und erwarb sich dadurch die Gunst des Kaisers. Die Herren aber, die ihm gram waren, schickten eine Metze zu ihm, die ihn listig ausforschte, wie er am leichtesten umzubringen ist, worauf sie ihren Beschluss ausführten.

IV. Der Opryŝken-Häuptling Ołeksa Dovbuŝ.

1. Lieder über O. Dovbuŝ.

32. Dovbuŝ kommt zu seinem Liebchen, sie aber sperrt sich ab und will ihm nicht Einlass gewähren. Dovbuŝ begann die Tür aus den Angeln zu heben, kaum hatte er sie aber ein wenig geöffnet, so wurde er von ihrem Manne mit einer Flinte getroffen und tödlich verwundet. Er heisst seine Gefährten ihn in Čornohora begraben und empfiehlt ihnen, nicht mehr auf Raub auszugehen, sondern ihre Häuser wieder aufzusuchen und friedlich zu wirtschaften.

2. Erzählungen über Dovbuŝ's Leben im allgemeinen.

33. Aus Dovbuŝ's Vergangenheit. Aus dem Mutterleibe herausgeschlitzt, kommt Dovbuŝ zu grosser Kraft, schafft durch List einen ebensolchen Kraftmenschen, zerstört Bołechiv, bestraft eine junge Frau und belohnt die andere und erfährt von dem Satan, wieviel Bergkuppen Čornohora hat. Er beginnt Dzvinka's Frau zu besuchen. Sie forscht ihn aus, wie er umzubringen ist, worauf er von ihrem Manne erschossen wird.

34. Woher Dovbuŝ seine Kraft nahm und wie er sie wieder verlor. Dovbuŝ brachte den Teufel um und wurde dafür von Gott mit grosser Stärke ausgestattet. Als Dovbuŝ schon lange genug das Handwerk eines Opryŝken getrieben hatte, begann er Dzvinka's Frau zu besuchen. Diese brachte es in Erfahrung, worin seine Kraft liegt, und wusste es durch List herbeizuführen, dass ihr Mann den Dovbuŝ erschoss.

35. Dovbuŝ's Leben und Tod. Dovbuŝ tötet den Teufel, wofür ihm eine wunderbare Kraft zuteil wird, weil er aber seiner Geliebten davon erzählt, stirbt er von ihres Gatten Hand.

36. Bal-Ŝim's Wunder über Dovbuŝ. Nachdem Dovbuŝ eine wunderbare Kraft erhalten, ging er zu den Opryŝken. Als er einmal durch Trostjaneć ging, forderte er von dem dortigen Schankwirt Bal-Ŝim, der nachher ein Wunderrabbi war, ein Nachtmahl für seine Gesellen. Der Schankwirt weigerte sich. Schon hob Dovbuŝ seine Barde (Handbeil) in die Höhe, um den Juden zu züchtigen, da erstarrte ihm die Hand und erst gegen einen Lohn erliess ihm der Schankwirt die Strafe. Von dort ging Dovbuŝ nach Tułukiv, wo er den Schlosshern umbrachte, weil dieser kein Nachtmahl für die Opryŝken zubereitet.

37. Dovbuš, sein Sohn und seine Schätze. Als Dovbuš sein Räuberhandwerk trieb, hatte er Dzvinka zur Geliebten, durch die er auch umkam. Ausserdem aber hatte er von einem Mädchen einen Sohn, zu dem alle seine Kraft übergehen sollte. Die Lachen (Polen) aber ergriffen den Sohn und brachten ihn um, da er noch klein war. Dovbuš's zahlreiche Schätze sind vergraben geblieben; man kann sie aber nicht eher bekommen, bis der rechte Zeitpunkt kommt.

38. Ołeksa Dovbuš's Leben. Dovbuš erhält eine wunderbare Kraft und tritt in den Dienst zu einem Schlosser, zu dem Djiduško Flinten gegen ihn richten bringt. Dovbuš bespricht die Flinten, darauf tötet er den Djiduško, bringt dann noch einen Herrn um und stirbt selbst von Dzvinka's Hand.

39. Wodurch Dovbuš ein Opryške geworden. Dovbuš erhält eine wunderbare Kraft, tötet einen Häuptling, der ihn verfolgt hatte, dann überfällt er den Herrn von Iłavče, der seinen Bruder zum Militär gegeben, bringt ihn selbst um und verbrennt sein Schloss.

40. Dovbuš's Werke. Dovbuš tötet den Herrn, der seinen Bruder umgebracht hatte, bringt den Teufel um, dann den Djiduško, endlich stirbt er selbst von Dzvinka's Hand.

41. Dovbuš's Rache. Nachdem Dovbuš eine grosse Kraft erlangt, überfällt er den Gutshern, martert und tötet ihn aus Rache für seinen Bruder.

42. Wozu Herrentücke geführt hat. Dovbuš erhält eine übermenschliche Kraft. Zu jener Zeit aber ertränkt der Gutsherr Dovbuš's Bruder und schickt gegen Dovbuš selbst, vor dem er sich fürchtet, eine Rotte Soldaten aus. Dovbuš flieht vor derselben zu den Opryšken, sammelt Gesellen, überfällt mit ihnen zusammen den Herrn und macht ihn selbst und seine Frau, die eben im Wochenbette liegt, nieder.

43. Die in Erfüllung gegangene Weissagung. Der Gutsherr nimmt dem Dovbuš ein junges Ochsenpaar weg, weshalb dieser zu den Opryšken geht. Unterwegs legt ihm ein greiser Mann ein wunderbares Kraut in die Hand und wahrsagt ihm sein Schicksal. Dovbuš's Gesellen vergiessen Ruthenenblut; infolge dessen fällt er selbst von Dzvinka's Hand.

3. O. Dovbuš's Jugendalter.

44. Ołeksa's Jugendalter. Dovbuš erhält von St. Petrus eine übernatürliche Kraft, überwältigt den Bauer, bei dem er gedient, und geht zu den Opryšken.

45. Wodurch bekam Dovbuš seine Kraft? Dadurch, dass er den Satan getötet, der Gott verhöhnte.

46. Wie erhielt Dovbuš seine Kraft? Als Dovbuš den Satan getötet hatte, wuchsen auf seinem Kopfe drei goldene Haare, die ihm eine solche Kraft verliehen, dass keine Kugel ihn antasten konnte.

47. Dovbuš's ungestümer Sinn. Nachdem Dovbuš dafür, dass er den Satan tötete, eine übermenschliche Kraft erhalten hatte, züchtigte er zuerst seinen herschsüchtigen Bruder, sodann tötete er den Schmied, der ihm ein Beil geschmiedet hatte, womit er einen Amboss entzweihieb, (damit er niemandem sonst ein ähnliches schmiede) und ging unter die Opryšken.

48. Dovbuš's erstes Auftreten. Dovbuš bekommt eine Wunderbüchse, stellt sich an die Spitze der Opryšken und hält Nachtmahl bei einem Herrn, der erst auf ihn geschossen hatte, ohne ihm jedoch irgendetwas anhaben zu können.

49. Dovbuš und der Greis. Ein Greis näht dem Dovbuš ein Wunderkraut in die Hand ein und prophezeiht ihm die Zukunft.

50. Wie Ołeksa unter die Opryšken ging. Ein armer Mann prophezeiht dem Dovbuš, es werde ihm nie etwas widerfahren, solange er nicht Ruthenenblut vergossen haben würde.

51. Dovbuš erhält ein Wunderkraut — von einem Greis, der ihn mahnt, ja nichts zu trinken und sich mit Weibern nicht einzulassen.

52. Die drei Körner des Dovbuš. Ein Greis legt dem Dovbuš drei Wunderkörner unter die Zunge, die es bewirken, dass ihn keine Kugel je antasten kann.

53. Woher das Kraut kam, das Dovbuš in seiner Hand hatte. Das Kraut bringt ein Specht, wenn man das Baumloch verstopft, worin seine Jungen sitzen. Es besitzt aber eine solche Kraft, dass von ihm alle Schlösser sich auftun und eine Kugel einem nichts anhaben kann.

54. Wie der Gutsherr dem Dovbuš seine Ochsen nahm. Er nahm sie ihm mit Gewalt weg und Dovbuš musste bis zum 18-ten Lebensjahre dulden.

55. Die Rache für die grauen Ochsen. Sobald Dovbuš Opryšken gesammelt, überfiel er mit ihnen den Herrn, der ihm die Ochsen weggenommen, und hieb ihn selbst nieder, während sein Gefährte die Gutsherrin niedermachte.

56. Wie Ołeksa an dem Herrn Baran Rache nahm. Der Herr nahm dem Dovbuš die Ochsen und tötete seinen Bruder. Dafür überfiel ihn Dovbuš und hieb ihn nieder, sein Gefährte aber tötete die Frau, die in den Wochen lag.

57. Dovbuš als Rächer der den Leuten zugefügten Unbilden. Dovbuš überfiel einen Herrn auf die Bitten der Leute, die von ihm arg gequält wurden. Der Herr feuerte ab, die Büchse aber gab nur einen Knall von sich. Da sprengte Dovbuš das Schloss und nahm ein Lösegeld, der Herr aber war von nun an ganz anders.

4. O. Dovbuš in der Blüte des Alters.

58. Wie die Einwohner Kryvorivnja's mit Dovbuš umherstreiften. Ein Gutsherr fing hinterlistigerweise 29 Einwohner Kryvorivnja's, die mit Dovbuš umherstreiften, und marterte sie zu Tode; nur der 30-ste floh mit heiler Haut davon.

59. Wie Dovbuš die Burschen auf die Probe stellte. Er tat, als wollte er ihnen die Hände abhacken. Wer davor nicht erschrak, der wurde unter die Opryšken aufgenommen.

60. Wie Dovbuš eine Eiche einen Berg hinauftrug. Aus Mitleid mit den Ochsen, die eine Eiche nicht hinauffahren konnten, trug Dovbuš selbst den Baum hinauf.

61. Dovbuš's Kraft. Dovbuš trug eine Eiche einen Berg hinauf, die 12 Paar Ochsen nicht von der Stelle rücken konnten.

62. Palij Šekeryk's Erzählungen über Ołeksa Dovbuš. Palij Šekeryk begegnet dem Dovbuš, der ihm rät, nie unter die Opryšken zu gehen.

63. Dovbuš's Rat. Dasselbe rät Dovbuš dem Bahan.

64. O. Dovbuš als Gevatter. Dovbuš überfällt einen reichen Bauer und findet sein Weib in den Wochen liegen. Er wird als Gevatter zur Taufe geladen und beschenkt reichlich sein Patenkind.

65. Von einem Obstgarten, den Dovbuš eigenhändig gepflanzt. In Sełenycja stehen noch heute in I. Ostašuk's Obstgarten ein Birnbaum und ein Apfelbaum, von Dovbuš eigenhändig gepflanzt.

66. Dovbuš in Sełenycja, das er sehr liebte.

67. Dovbuš's Freigebigkeit. Dovbuš gibt eine Mütze voll Geld einem Manne, der ihn samt seinen Gesellen bei sich bewirtet hat.

68. Wie Dovbuš einen Fussteig mit Geld pflasterte. Dovbuš beschenkte die Einwohner Sełenycja's, als sie von der Andacht heimkehrten, indem er Geld auf den Steg streute.

69. Säet Weizen, Burschen! Durch diese Worte hielt Dovbuš seine Verfolger auf, indem er den Opryšken befahl, Geld auf die Wiese zu streuen.

70. Wie Dovbuš die Verfolger bei Sokołovycja überlistete, indem er Geld auf den Weg streute.

71. Wie Ołeksa die Kasse in Sołotvyna erbeutete. Er zerschlug sie, indem er eine Eiche mitsamt dem Hinterwagen gegen die Tür warf.

72. Wie die Gemeinde durch Dovbuš eine Viehtrift gewann. Es schenkte sie ihr die Gutsherrin, von ihr vor Dovbuš gewarnt.

73. Wie Dovbuš die Schatzkammer in Syhot (Sziget) bekam. Er zerschlug sie mit einer Eiche, die er auf Rädern darauf geschmettert.

74. Wie Dovbuš Geld aus der Kasse erbeutete. Er kam mit einem grossen Gefolge und nahm, was er wollte.

75. Wie ein Pfaffe den Dovbuš überlistete. Er sammelte Dorfkinder und gab sie für die seinigen aus, weshalb ihn Dovbuš als einen armen Teufel reichlich beschenkte.

76. Wie Dovbuš sein Osterbrot weihen ging. Da Dovbuš, dem Volksglauben gemäss, am frühesten von allen mit dem Osterbrot wieder zu Hause sein wollte, hielt er die Leute auf, indem er Geld zwischen sie streute.

77. Wie Dovbuš auf dem Pasjičanka-Berg beichtete. Er beichtete und beschenkte dann reichlich den Popen.

78. Dovbuš und die Herrenamme. Da Dovbuš die Amme mit dem Kind allein im Schlosse vorfand, plünderte er es nicht.

79. Wie Dovbuš ein Weib mit Hufeisen beschlagen wollte, das ihn missverstanden, jedoch auf ihre Bitte von seinem Vorhaben abliess.

80. Dovbuš's Begegnung mit einem Bettler und einer Bettlerin. Dovbuš beschenkt einen Bettler, der ihn gesegnet, und züchtigt ein Bettelweib, das ihm geflucht.

81. Dovbuš und der Bienenzüchter. Durch ein Kunststück säubert Dovbuš einen Bienenzüchter von Läusen.

82. Dovbuš tötet ein schwangeres Weib in Prokurava wegen Zauberkünsten und begegnet unterwegs einem Wahrsager.

83. Wie Dovbuš einen Popen lebendig vergrub, dafür dass er für ein Begräbnis bei einer armen Witwe viel Geld genommen.

84. O. Dovbuš und der riesige Wachmann. Ein Büchsenschütz von riesigem Wuchse ergriff einmal Dovbuš bei der Schulter und hätte ihn zu dem Gutsherrn gebracht, wenn ihn nicht Ivan Dovbuš noch rechtzeitig erschossen hätte.

85. Wie Dovbuš einen Juden sprechen lehrte und nichts ausrichtete, weil der Jude jedes Wort verdrehte.

86. Von dem kräftigen Juden aus Kołomyja und Dovbuš. In Kołomyja war ein sehr kräftiger Jude, der einmal mit Dovbuš kämpfte und ihn zu Boden warf.

87. Der mutige Lumpensammler und Dovbuš. Ein Jude spricht über Dovbuš, erschrickt aber zu Tode, sobald er ihn zu Gesichte bekommt.

88. Tribut für Dovbuš. Dovbuš erhielt einen ständigen Tribut von den Städten als Verteidiger aller derjenigen, denen ein Unrecht widerfahren.

89. Von dem Streiche, den Ołeksa einem Juden gespielt hat. Er spannte ihn auseinander, nachdem er drei Fässchen voll Branntwein aufgespündet.

90. Wie die Opryšken die Juden Tabak schnupfen hiessen am Hintern eines anderen Juden.

91. Wie Dovbuš einen Schankwirt bezahlte. Für das, was er trank, zahlte Dovbuš, weil ihn aber der Jude zu zahlen mahnte, zerschlug er alle Fässer mit Branntwein.

92. Wie Ołeksa den Juden bezahlte. Er zerschlug die Fässer mit Branntwein, als er erfuhr, dass der Jude einem Opryšken für den ausgetrunkenen Branntwein den Hut vom Kopfe gerissen.

93. Wie Ołeksa den Leuten ausgeholfen. Er nahm einem Juden alle Schuldverschreibungen ab und vernichtete sie, als der Jude Geld für die Mahlzeit forderte.

94. Gebt ihm mal die Register, Burschen! Dovbuš nahm einem Juden Geld und die Schuldscheine ab und tötete ihn, als er sie zurückforderte.

95. Von dem reichen Juden Henych und Dovbuš. Wie oben.

96. Wie ein Jude an einem Sabbat tanzte aus Furcht vor den Opryšken, die ihn nachher töteten.

97. Dovbuš's Rache an einem Schankwirt für das den Leuten zugefügte Unrecht. Dovbuš befiehlt einen Juden zu töten, der die Leute in grosse Schulden gestürzt hatte, nachdem er ihn zuvor gezwungen, zu tanzen und zu singen.

98. Was in Suche geschah. Die Opryšken erwürgten unter einer Unterschwelle einen Juden, der die Leute in Schulden gestürzt hatte.

99. Wie Dovbuš die Juden in Ivanivcji niedergemetzelt, dafür dass sie ihm seine Gugla (Mantel mit Kapuze) für das Mautgeld als Pfand nahmen.

100. Dovbuš und der reiche Jude Mesja in Kossiv. Dovbuš tötet den Mesja, der lange Zeit ihm einen Tribut entrichtet hatte, endlich aber einen Huzulen beredete, Gift in den Brunnen zu schütten und so den Dovbuš umzubringen, was jedoch der Huzule dem Dovbuš verriet, der ihn dafür belohnte.

101. Dovbuš und Herdlička. Als Weib verkleidet, führt Dovbuš ein Gespräch mit Herdlička und gibt sich ihm plötzlich zu erkennen, worüber Herdlička so erschrickt, dass er erkrankt und bald nachher stirbt.

102. Dovbuš und der Zar. Eine Begegnung mit einem Zaren, ausschliesslich zu dem Zwecke, ihn zu sehen.

103. Ołeksa Dovbuš und Kaiser Maximilian. Dovbuš schlägt mit seinen Burschen ein feindliches Heer in die Flucht; Maximilian will ihm dafür die Hälfte seines Reiches abtreten, Dovbuš aber weist das Anerbieten zurück.

5. *Dovbuš's letzte Lebensaugenblicke.*

104. Todesahnungen. Dovbuš ahnt seinen nahen Tod daraus, dass er an einem grossen Feiertage sich von der Stelle gerührt.

105. Wie Dovbuš Ruthenenblut vergoss, indem er Schafhirten tötete, infolgedessen das Glück ihm den Rücken wandte.

106. Wie Dovbuš Krieg führte. Dovbuš's Gefährten werden, nachdem sie Kaufleute überfallen, gefangen und gehängt, Dovbuš selbst aber träumt, er ertrinke im Blut und gibt infolgedessen sein Handwerk auf.

107. Unheilverkündende Träume. Dovbuš eröffnet Dzvinka's Frau im Traume, wovon ihm der Tod kommen könnte, sein Gefährte aber träumt, Ołeksa werde von einer Schlange gebissen. Bald nachher wird Ołeksa von Dzvinka getötet.

108. Dovbuš's Tod. Dovbuš tut Dzvinka's Frau im Traume kund, wovon ihm der Tod kommen könnte. Ihr Mann schiesst auf Dovbuš, dieser jedoch lebt solange, bis er das Kraut aus der Handfläche herausreisst und es mit Branntwein trinkt.

109. Ołeksa Dovbuš's Tod. Dovbuš stirbt, von Dzvinka erschossen, nachdem er zuvor dessen Frau eröffnet, was ihm den Tod bringen könnte.

110. Über Dovbuš's Haupt. Dovbuš's Schädel wurde bei den Ostašuk's in Sełenycja aufbewahrt, bis ihn einmal ein Weib mit dem Dünger hinausgeworfen; ohne ihn können Dovbuš's Schätze nicht gehoben werden.

111. Dobošanka. Der Berg führt diesen Namen, weil Dovbuš darauf überwinterte.

6. *Erinnerungen an Dovbuš.*

112. Ołeksa Dovbuš's Zahn. Dovbuš's Zähne waren einheitlich, alle aus einem Knochen.

113. Dovbuš Zähne und Rippen waren einheitlich.

114. Die Hütte, worin Dovbuš getanzt, stand in der Nähe von Pasjična und fiel erst vor einigen Jahren in Trümmer.

115. Der Ort, wo Dovbuš gern sass, liegt am Fusse Dobošanka's.

116. Dovbuš's Kapelle steht in den „Blauen Bergen", kann aber nicht betreten werden.

117. Dovbuš's Beil und das Kreuz, worin es steckt. Wer Dovbuš's Beil, das er in ein Kreuz festgehackt, herauszöge, würde ihm gleich werden. Es fand sich einmal solch ein Bursche, er wurde aber sofort von den Herren umgebracht.

118. Dovbuš's Brunnen. Dovbuš grub im Laufe einer Nacht in Trostjanec̈ einen Brunnen, dessen Wasser weit und breit das beste ist.

119. Der Berg Popadja (Popenfrau) heisst so darum, weil Dovbuš darauf eine Popenfrau geraubt.

120. Der Dobošanka-Berg. In diesem Berge sind Dovbuš's Schätze vergraben. Ein Jäger hatte einmal etwas von dem Gelde genommen, als er aber späterhin mit Leuten kam, es zu holen, konnte er den Ort nicht wieder auffinden.

121. Dovbuš's Hütte und seine Schätze. Wie oben.

122. Dovbuš's Schatzkammer auf dem Dobošanka-Berg tut sich zu Ostern auf; zu der Zeit könnte man daraus Geld nehmen, man müsste aber auf den Augenblick aufpassen, wann der Berg klafft.

123. Dovbuš's Schatzkammern sind mit Schätzen gefällt, doch ist dies alles schon vor Alter vermodert.

124. Dovbuš's Geld. Dovbuš vergrub im Aršycja-Berg 24 Fässer voll Geld, doch wird den Ort niemand auffinden.

125. Dovbuš's Schatzkammer in Aršycja. Onufrak's Frau hat einmal den Eingang zu ihr entdeckt, konnte ihn aber nachher mit den Leuten nicht wieder finden.

126. Über Dovbuš und die Räuber in Yłemje wissen noch die Leute zu erzählen.

127. Dovbuš's Schatzkammer in Hadjova existiert wirklich, doch gräbt niemand dort, weil man Furcht hat.

128. Dovbuš's Schätze in Łyssyna bestehen wirklich, doch weiss man nicht genau, wo es ist.

129. Dovbuš's Schatzkammer in Mokryn. Die Schätze, die sie birgt, werden von einem diamantenen Drachen gehütet.

130. Dovbuš's Schatzkammer in der Nähe von Belmega enthält zahllose Schätze. Nach ihr gruben einmal schon 15 Leute, konnten aber den Ort nicht auffinden.

131. Dovbuš's Schatzkammer in Tješkoje in der Nähe von Vassyr. Ein Mann kam einmal dahin, erschrak aber so vor dem Wächter, dass er 7 Jahre lang kein Wort sprechen konnte. An Sonn- und Feiertagen hört man darin die Glocken läuten.

132. Dovbuš's Beil und Schatzkammer. Auf dem Kydrovata-Berg ist im Felsen ein Sitz (Sessel) für einen Menschen ausgehauen. Von dort her warf Dovbuš mit dem Beil nach seiner Kammer. Wüsste man bloss, wie weit es flog, dann könnte man die Kammer entdecken.

133. Warum man das Geld aus dem Kydrovata-Berg nicht bekommen kann. Weil es von einem Zigeuner gehütet wird, der von den Opryšken getötet wurde.

134. Ein Gespenst hütet Dovbuš's Schätze. Ein Huzule, der seine Ziegen suchte, gelangte in die Kammer und wurde dort von dem Gespenst so erschreckt, dass er nachher sich von seinem Schreck kaum erholte.

V. Dovbuš's Gefährten und Nachfolger.

1. Der Opryške Ivan Bojčuk.

135. Ivan Bojčuk und Dovbuš. Bojčuk überfiel zwölfmal Sołota Banja, um diamantene Täubchen aus der Kasse zu holen, er vermochte es aber nicht; erst Dovbuš gelang es durch List.

136. Erzählung eines greisen Opryšken. Ein greiser Opryške erzählt von Schätzen, die in Sołota Banja geraubt wurden und im Hoverla-Berg vergraben liegen.

137. Wie die Opryšken Sołota Banja in Ungarn überfielen. 140 Opryšken mit dem „Alten" (Bojčuk) an der Spitze überfielen die Kasse in Sołota Banja und plünderten sie. Ein beträchtlicher Teil dieses Geldes wurde von ihnen in Čornohora vergraben, wo es bis auf den heutigen Tag von Zeit zu Zeit glüht.

138. Bojčuk. Zwei Einwohner Sełenycja's traten gezwungen Bojčuk's Rotte bei, flohen jedoch bei der nächsten Gelegenheit.

139. Bojčuk's Einfall in Bołechiv. Bojčuk überfiel Bołechiv, um aber seine Verfolger irrezuführen, liess er seine Pferde mit umgekehrten Hufeisen beschlagen; infolge dessen schlugen sie die entgegengesetzte Richtung ein.

140. Pistołetnyk's Tod. Bojčuk's Gefährte Pistołetnyk wurde von dem Popen von Šešory, der ihn für gutes Geld bei sich verbarg, aus Eifersucht getötet, weil er die Popadja (Popenfrau) geliebt haben soll. Die Schuld nahm aber der Knecht des Popen auf sich.

141. Wohin die Opryšken flohen. Nach Russland, nach Bessarabien, nach der Moldau.

2. *Der Opryške Ivan Rachivśkyj.*

142. Ivan Rachivśkyj, aus Ungarn gebürtig, der junge Liebling des Dovbuš, war flink wie ein Ross und äusserst behend und allein imstande, die steilsten Felsen zu erklimmen.

3. *Der Opryške Fedir Hołovatyj.*

143. Fedir (Theodor Hołovatyj fiel in die Hände der Behörden und wurde, ehe noch das Begnadigungsschreiben von dem Zaren kam, in Syhot (Sziget) hingerichtet, wofür dann die Stadt lange Zeit hindurch Strafe zahlen musste

144. Fedir Hołovatyj's Traum. Hołovatyj träumte, dass Krähen das Brot aus dem Korbe, den er trug, auseinanderrafften. Bald darauf wurde er hingerichtet.

4. *Der Opryške Ivan Bojko.*

145. Ivan Bojko geriet unter die Opryšken, indem er vor seinem leiblichen Vater floh, der ihn erschiessen wollte, weil er einen Ochsen getötet, den nachher Dovbuš bezahlte.

5. Der Opryške Forgač-Panyčiv.

146. Forgač Panyčiv hielt sich in Žabje bei Krynta auf, von wo er auf Raub auszog.

6. Der Opryške Šumej.

147. Šumej aus Jasseniv gewährte dem Dovbuš drei Jahre lang Winterquartier.

7. Der Opryške Vassyl Pihuł-Popecun.

148 Pihuł aus Žabje-Synycji. Pihuł stellt die Burschen auf die Probe, indem er ihnen Geld und Pistolen zur Wahl gibt. Er erzählt über einen Zweikampf zwischen galizischen und ungarischen Opryšken.

149. Vassyl Pihulak-Popecun. Popecun hatte einmal dem Dovbuš ein Pferd gestohlen, doch nur zum Spass, denn nachher brachte er es ihm wieder zurück.

8. Der Opryške Dmytro (Demetrius) Marusjak.

150. Das Lied über Dmytro Marusjak. Marusjak flieht mit seinen Gefährten vor den Verfolgern; unterwegs nimmt er einer jungen Frau eine Rüstung weg und kämpft sodann mit der Soldatenrotte.

151. Dmytro Marusjak-Pyłypjuk floh vom Militärdienste und gesellte sich zu den Opryšken. Seine Hauptkunst war das Schiessen mit Pistolen, selbst wenn sie mit Wasser getränkt waren.

152. Marusjak und Łucenko's Tochter Paraska. Marusjak wollte die Paraska heiraten, die zehn Jahre lang mit ihm zusammen unter den Opryšken gewesen, wurde aber von ihrem Vater, als er deshalb zu ihm kam, den Behörden ausgeliefert und gehängt.

153 Pavło Marusjak und die Popenfrau. Eine Popenfrau flieht von ihrem Manne mit einem Opryšken, sehnt sich aber dann nach ihrem Heim und klagt. Als dann die Opryšken eingefangen wurden, fasst sie Hoffnung auf Versöhnung mit dem Popen.

VI. Die späteren Opryšken.

1. Der Opryšken-Häuptling Hołyj-Šjerban.

154. Hołyj-Šjerban wollte einen Alten berauben, floh jedoch, sobald er ihn zweideutige Worte hatte sprechen hören.

2. Der Opryške Pyłypko.

155. Das Lied über Pyłypko. Pyłypko wird von einer Räuberrotte gefangengenommen und von dem Gericht zu Nadvirna zum Tode durch den Strang verurteilt.

156. Der Opryške Pyłyp (Philipp). Ein Herr aus Pistyń schleppte Pyłypko's Schwester als Stubenmädchen fort und steckte ihn selbst unter die Rekruten, damit er ihm nicht im Wege stehe. Pyłypko floh jedoch vom Militär und ward ein Opryške, tötete seinen Feind, den Herrn, und trieb dann sein Handwerk noch vier Jahre lang, bis er von einer Soldatenrotte aus Nadvirna ergriffen wurde, woselbst er auch starb.

3. Herr Pavłuška von Čivčyn und die Opryšken.

157. Das Čivčyner Silber. Auf Čivcyn wollten die Herren nach Silber graben. Doch band einer von ihnen mit den Opryšken an und wurde von ihnen zu Tode gemartert; seit dieser Zeit wurde nicht mehr nach Silber gegraben.

4. Von dem reichen Łušpyna.

158. Wie der reiche Łušpyna einen Opryšken durch List tötete, der ihm nach dem Leben getrachtet.

VII. Von Ołeksa Šved bis zu Hryć Bahan.

1. Der Opryšken-Häuptling Ołeksa Šved.

159. Šved und sein „Ungemach". Šved hatte sich einmal ein „Ungemach" gekauft, das ihn vor Gefangennahme hatte schützen sollen, wurde es aber dann mit schwerer Müh und Not los, als er die Kanne öffnete, worin es steckte. Bei seinem Lebensende wurde Šved ein Grundwirt und Ataman (Befehlshaber einer Rotte) dazu und fing sogar die Opryšken ein, mit denen er einstmals verkehrt.

160. Šved's Einfall in Bołechiv fand zur Mittagszeit während eines Jahrmarktes statt. Als aus einem Hause heraus ein Jude auf Šved schoss, erstürmte dieser das Haus, hieb den Juden nieder, raffte alles, was er wollte, fort und zog mit seinen Gesellen weiter.

161. Ułasjij Šved hatte, als er Opryške gewesen, Geld in Čorałyk vergraben, das von einem getöteten Zigeuner gehütet werden sollte. Wie er aber nachher, schon Grundwirt geworden, das Geld mit seiner Schwester herausgraben wollte, wurden beide so arg zugerichtet, dass sie binnen einer Woche starben.

2. Der Opryške Mychajło (Michael) Klam Bojčuk.

162. Mychajło Klam Bojčuk verbarg sich, nachdem er von den Opryšken zurückgekehrt war, in einem geheimen Gang in Hołovy und kam nur hin und wieder in sein Haus. Als er einmal zu seinem Liebchen in Rika gegangen, wurde er von einer Soldatenrotte gefangen, nach Kuty eingeliefert und dortselbst gehängt.

3. Der Opryške Mihajuk.

163. Mihajuk trieb sein Opryšken-Handwerk in Gemeinschaft mit Klam. Als sie einmal die Wallachen (Rumänen) in Sudija überfallen, wurde er von einem Wallachen so durchbohrt, dass ihm die Gedärme aus dem Leib herausbrachen. Um seinen Qualen ein Ende zu machen, erschoss ihn Klam auf seine eigene Bitte mit einer Pistole.

4. Der Opryške Rjabyj (Der Blatternarbige) Kosmivškyj.

164. Rjabyj Kosmivškyj holte mit seiner Barde nach Kovbasnjak aus, als dieser ihn um eine Pfeife Tabak bat, so dass alle darüber erschraken. Er tat es aber bloss vorsichtshalber, da er eine List fürchtete.

5. Der Opryške Pełech.

165. Ein Lied auf den Opryšken Pełech. Pełech wurde von Bauernburschen in Synycji getötet und beraubt. Die Behörden verhafteten sie, liessen sie aber dann gegen eine Bürgschaft frei.

166. Havryło (Gabriel) Płetjenyv tötete den Pełech, dessen Leiche dann nach Kuty gebracht wurde, wo damals Hrycjo (Gregor) Kosmyn in Gewahrsam war. Dieser rief den Mandator[1]) her und zog in seiner Gegenwart Pełech's Hosenband heraus, wonach eine Menge Geld herausrollte; mit diesem Gelde kaufte er sich aus der Gefangenschaft los.

6. Der Opryšken-Häuptling Procjo (Prokopius) Tumanjuk Saprijančuk.

167. Ein Lied auf P. Tumanjuk. P. Tumanjuk wurde unter die Soldaten gesteckt, floh aber nach Hause. Ihm wird eine Abteilung Soldaten nachgeschickt, er flieht aber nach der Moldau und die Soldaten verhaften anstatt seiner seinen Vater. Procjo wird mit seinen zwei Brüdern und Fitjuk ein Opryške, überfällt in Vorochta Marusja (Mariechen) und beraubt sie. Marusja benachrichtigt davon die Močernak's; diese jagen den Tumanjuk's nach und töten Procjo.

---

[1]) ehem. Ortsrichter und Bezirksvorstand.

168. Procjo Tumanjuk Saprijančuk wird unter die Soldaten gesteckt, flieht jedoch zu den Opryšken. Er überfällt Wallachen bei Šybene und nimmt ihnen Brot weg. Er gerät ins Gefängnis in Kuty, von Palij Palinjuk ausgeliefert, kauft sich jedoch los. Darauf überfällt er Marusja in Vorochta und beraubt sie, wird aber während der Rast samt seinen Genossen von Močernak's unversehens überfallen und zugleich mit einigen seiner Gesellen getötet.

169. Mychajło Tumanjuk war ein Schlosser und verfertigte solche Büchsen, dass er, als er vor Assentierung fliehend eine derselben verlor und erst nach 12 Jahren, bereits vom Militär zurückgekehrt, wieder fand, aus der Büchse einen Schuss gab. Er machte Büchsen für die Opryšken.

7. *Der Opryške Močernak.*

170. Močernak und die Baumeister. Baumeister bauten dem Močernak eine Hütte, weil er ihnen aber wenig zahlte, steckten sie dieselbe nach Beendigung des Baues in Brand.

171. Drei Opryšken aus Žabje und Močernak. Solange die Opryšken ihre Beute mit Močernak teilten, ging es ihnen gut, als sie aber einmal sich weigerten, überfiel und erschoss er sie.

172. Semen (Simeon) Bojčuk aus Beresiv und Močernak aus Vorochta besuchten eine Dirne. Als einmal Bojčuk die Dirne beraubte, holte ihn Močernak ein und tötete ihn.

173. Die Familie Močernak's stammt aus Mykułyčyn, wanderte aber während der ersten Volkszählung von dort aus, weil sie fürchtete, die Männer möchten in das Heer eingereiht werden.

8. *Der Opryške Semen Fitjuk (Chotjuk).*

174. Ein Lied über Semen Chotjuk. Von den Tumanjuk's überredet, zog Chotjuk zu den Opryšken. Als Marija überfallen wurde, brachte er ihre Brüder um.

175. Semen Fitjuk wollte mit anderen Opryšken die Močernak's in Vorochta überfallen, doch diese holten die fliehenden Opryšken ein und schossen alle nieder.

9. *Der Opryške Makohin.*

176. Makohin und Derčja. Derčja brachte Leute zusammen, um Makohin einzufangen. Als dieser davon erfuhr, lauerte er dem Derčja auf, schlug ihn zu Boden und wollte ihm Hände und Zunge ab-

schneiden; zu seinem Glück zog Derčja noch vordem sein Messer heraus und erstach den Makohin.

10. Der Opryšken-Häuptling Dmytro (Demetrius) Vassyluk.

177. Dmytro Vassyluk kam mit 24 anderen Opryšken zu Palij Palinjuk zu Gaste. Nachdem die Opryšken ein wenig angeheitert waren, begannen sie zu singen und zu schiessen. Das hörte die Militärabteilung, die dem Tumanjuk auflauerte, umringte Palinjuk's Hütte und nach einem hartnäckigen Kampfe fesselten sie die Opryšken und brachten sie nach Kuty. Dort wurden sie von Hrycjo (Gregor) Bahan aus dem Arrest befreit.

11. Der Opryške Hrycjo Bahan.

178. Ein Opryšken-Abenteuer. Bahan wird unschuldig arretiert und nach Kuty abgeliefert. Dahin bringen die Soldaten auch Vassyluk und seine Gefährten, die sie während eines Zechgelages bei Palinjuk eingefangen. Auf Vassyluk's Rat lässt Bahan Zeugen berufen, die sein Alibi erweisen, und wird aus dem Gefängnisse entlassen; da bezecht er die Gefängniswärter und lässt alle Oprysken mit Vassyluk aus dem Gefängnisse entlaufen.

179. Hrycjo Bahan. Als Bahan aus der Haft entlassen wurde, weil er sein Alibi nachwies, bezechte er den Torschliesser und die Wärter und liess Vassyluk und die andern Opryšken entschlüpfen. Die Opryšken nahmen alles aus dem Wachzimmer weg, sogar die Wache schleppten sie mit bis auf den Sokilśkyj (Berggipfel), von wo sie sie laufen liessen. Da zog Bahan unter die Opryšken und kehrte erst nach 38 Jahren wieder nach Hause zurück, nachdem er Herdlička gut bezahlt, um von ihm Ruhe zu haben.

VIII. Der Ataman (Hauptmann) der Büchsenschützen Jurištan und der Opryšken-Häuptling Myron Štoła mit seinen Gesellen.

1. Jurištan, der Ataman der Büchsenschützen.

180. Ein Lied auf Jurištan. Jurištan tötet den Diener des Schreibers in Jabłonycja und geht dafür ins Kriminal.

181. Einiges über Jurištan, den Ataman der Büchsenschützen. Jurištan war anfangs ein Büchsenschütze, wurde von Herdlička zum Hauptmann der Büchsenschützen befördert und gab als solcher den Opryšken viel zu schaffen, indem er öfter starke Missbräuche sich

zuschulden kommen liess. Als er den Diener eines Schreibers erschlagen hatte und dafür im Kerker sass, knüpfte seine Frau mit einem andern ein Verhältnis an, wofür er dann, nachdem er freigelassen worden, sie arg misshandelte, bis er endlich, von Revisoren (Finanzwachaufsehern) übel zugerichtet, selbst elendiglich umkam.

182.ജurištan und Procjo Mykytejčuk. Da Jurištan den Mykytejčuk in Verdacht hatte, ein Kalb gestohlen zu haben, marterte er ihn eine ganze Nacht hindurch; indessen war ans Licht gekommen, dass ein anderer der Dieb war.

183. Jurištan und der Dieb Reva. Jurištan erfährt von Reva's Kind, dass sein Vater das Kalb gestohlen.

2. *Herdlička.*

184. Die Opryšken und Herdlička. Herdlička verfolgte so arg die Opryšken, weil er, selbst anfangs ein Opryške, alle ihre Gewohnheiten genau kannte.

185. Der Opryške Jura Ožynjuk aus Kosmač. Herdlička fing den Ožynjuk in dem Augenblicke, als dieser ein schwangeres Weib töten wollte, und liess ihn hängen.

3. *Der Opryšken-Häuptling Myron Štoła.*

186. Das Lied über Štoła. Eine Soldatenrotte fängt Štoła ein und übergibt ihn den Gerichten, die ihn zum Tode verurteilen.

187. Myron Štoła nimmt nur auserlesene Burschen unter seine Gessellen auf. Das Abenteuer mit Lupajlučka, der auf ein Beil schwört. Jurištan fängt den Štoła und seine Gesellen in betrunkenem Zustande ein und steckt sie ins Gefängnis. Alle Opryšken werden in Biłobereska gehängt.

188. Štoła und seine Mutter. Štoła beisst seiner Mutter vor seinem Tode die Nase ab, weil sie ihn nicht gezüchtigt, da er noch klein war.

189. Wie der Opryške Štoluk gefangen wurde. Štoła wurde durch den Verrat Prodan's, bei dem er sich aufhielt, gefangen genommen.

4. *Der Opryške Ivanońko.*

190. Ein Lied über Ivanońko. Eine Soldatenrotte fängt den Ivanońko im Wirtshaus, als er besoffen ist.

191. Der Opryške Ivanońko, in Žabje von einer Soldatenrotte im Schlaf überfallen, erlegt einen älteren Bogenschützen und flicht,

wird aber nachher von Urištan in Hołovy gefangen und in Biłobereska gehängt.

192. Ivanońko, Hordjijuk und Škyndja (wie die vorige Nummer).

5. Der Opryške Kudjil.

193. Wie der Opryške Kudjil Łabjuk's Sohn Miško umgebracht in dessen eigenem Wagenschoppen.

194. Wie Kudjil gefangen wurde. Als Kudjil auf den Krynta (Berggipfel) ging, wurde er von einer Soldatenrotte umzingelt, gefangen genommen und an Herdlička ausgeliefert, der ihn hinrichten liess.

IX. Antosjij Revisorčuk und andere Opryšken.

1. Der Opryšken-Häuptling Antosjij Pankevyč-Revisorčuk.

195. Antosjij Pankevyč Revisorčuk war ein gelehrter Mann. Nachdem er sich zu den Opryšken gesellt, erbeutete er beim ersten Überfall zwei Ledersäcke voll Geld, womit dann seine Familie sich bereicherte. Später ward er Opryšken-Häuptling, seitdem er aber seine Gesellen verraten, war er spurlos verschollen, — er liess sich wohl irgendwo in Ungarn nieder.

196. Belmega's Erzählung über Revisorčuk. Revisorčuk verdächtigte den Onufrij Belmega, er habe ihm Geld entwendet, und wollte ihn umbringen, er wurde aber von Dmytro Belmega in die Flucht getrieben. Als dann Revisorčuk den Kordon (die Grenze) überschritt, wurde er von einer Soldatenrotte umringt und rettete sich mit schwerer Mühe samt einigen Gefährten, worauf er in Ungarn sich ansiedelte und eine Bauernwirtschaft betrieb.

197. Die Plünderung der kaiserlichen Kasse in Vyłavče. Revisorčuk plünderte die kaiserliche Kasse in Vyłavče, indem er das Papiergeld für sich nahm, worauf sich die anderen Opryšken nicht verstanden. Mit diesem Gelde bereicherte sich die Familie der Pankevyč's, der Revisorčuk, nachdem er nach Ungarn entflohen, des öfteren davon schickte.

198. Antosjij Revisorčuk Pankevyč's Winterquartier war in Krasnojila, wo er zwei oder drei Winter zubrachte, bis er nach Ungarn flüchten musste.

2. Der Opryške Miško Fedjukiv (Fedjuk's Sohn).

199. Miško Fedjukiv tötet einen Förster, der ihn als einen Deserteur den Behörden hatte ausliefern wollen, und flieht selbst zu den

Opryšken. Hierauf siedelt er sich als Grundwirt in Hołovy an, scheitert aber auf einem Floss unter dem Sokilškyj Verch (Falkenkuppe) und ertrinkt.

200. Annycja Dmytrjukova (Dmytrjuk's Frau) und der Opryške Miško Fedjukiv. Annycja bewirtet den Miško und rettet so sich und ihr Geld, das er rauben wollte, nachdem er sie erschlagen hätte.

3. *Der Opryške Cjiva.*

201. Cjiva raubt dem Ołeksjuk Kleider und Geld und verspricht nicht mehr zu ihm zu kommen.

202. Der Opryške Cjiva in Brustury. Cjiva plündert die Leute auf dem Jahrmarkt und dann den Sokoluk und verbirgt sich bei Danyłejko's Sohn, bis seine Verfolger herangeeilt kommen.

4. *Der Opryške Gryga.*

203. Gryga, in Zorn geraten, nimmt sieben Opryšken Säcke voll Geld ab und treibt sie selbst in die Flucht.

204. Die Schätze des Opryšken Gryga sind in der Erde vergraben, man weiss aber nicht wo.

205. Die Brusturer Opryšken hatten Gryga zu ihrem Hauptmann, der 15 Jahre lang auf Raub auszog. Sie alle wurden nachher gehängt.

5. *Andere Opryšken.*

206. Der Opryšken-Häuptling Dmytro (Demetrius) ertränkt hinterlistigerweise seine ganze Rotte in einem See gegen das Versprechen, zum Dorfschulzen gewählt zu werden. Anstatt Schulze zu werden, wird er aber gehängt.

207. Die Opryšken Dmytrij und Petrij. Nachdem Petrij den Gutsherrn geplündert, vergräbt er das Geld und bahnt sich, ringumher Schüsse abfeuernd, den Weg mitten durch die Soldatenrotte, die ihn umzingelt hat. Er erfährt Schimpf von Kyščuk, der ihn zu Boden wirft. Nachdem er bei einem Gutsherrn den Dienst angetreten, wird er erkannt und erduldet den Tod durch den Strang in Černivcji, Dmytrij aber in Kossiv.

208. Der Opryške Kotjuk fällt auf der Flucht von einer Soldatenkugel.

209. Wie der Opryške Ivan Kytra Arbeitern das Geld schenkte, das er beim Gutsherrn geraubt.

210. Der Opryške Nakład tötet mit seinen Spiessgesellen einen Juden, wofür er in Nadvirna gehängt wird.

211. Matjij Suhaj ahnt seinen Tod und wird in der Tat gleich nach seiner Rückkehr von den Opryšken gehängt.

212. Der Opryške Ivancjo hat mit seinen Gesellen einen Gutsherrn geplündert und umgebracht; die Gefährten wurden gehängt, Ivancjo aber sass 15 Jahre lang im Kriminal und lebte nach seiner Rückkehr noch eine Zeitlang als Grundwirt.

213. Wie ein Opryške Juryndžin's Sohn Łucj (Lukas) schweigen gelehrt hat, indem er ihn durchprügelte und ihm grossen Schaden anrichtete.

214. Von Charučjuk, dem Opryšken aus Kryvorivnja. Charučjuk erschoss einen Bauer, der sein Gesinde (die Weiber) vor Raub schützen wollte, die Gendarmen aber töteten aus einem Hinterhalt ihn selbst und seine zwei Gefährten.

215. Der Opryške Kostj Łenyk schlägt einer jungen Frau Holzpflöcke in die Sohlen, weil sie schlecht von ihm gesprochen.

216. Die Opryšken: Jusj (Josef) Myškiv aus Beresiv und Jura (Georg) Żołob aus Rungury plündern einen Juden in Syhot (Sziget).

6. Der Ataman Ivan Onufrak.

217. Der Ataman I. Onufrak wird in Sełenycja von Opryšken überfallen. In Onufrak's Abwesenheit überfallen 9 Opryšken sein Haus, töten seinen Diener, verwunden seinen Sohn, verbrühen sein Weib, rauben seine Gewänder, Tuche, Leinwand und Geld und entfliehen. Nachher wurden 5 Opryšken in der Moldau eingefangen, wohin Onufrak mit seinem Nachbar seine Sachen wiedererkennen ging; vier von ihnen wurden gehängt und einer entfloh.

218. Über den Opryšken Jakiv (Jakob) Hołovčak.. Hołovčak wollte vor dem Tode sagen, wo er Geld vergraben, wurde aber mittlerweile gehängt.

219. Wie der Ataman in Sełenycja von Opryšken überfallen wurde (Nr. 217 in kürzerer Fassung).

X. Überfälle der Opryšken und Verteidigung davor.

220. Warum ein Feld „Patrołyšče" genannt wird. Weil dort eine gegen die Opryšken beorderte Militärpatrouille gestanden.

221. „Kasernen“ — so heissen Mauern, in denen ein Heer gegen die Opryšken gestanden haben soll.

222. Über die Opryšken. Opryšken überfielen auf der Alm Bojaryn 60 Leute, die Branntwein fuhren, tranken mit ihnen, so viel sie wollten, liessen die Juden einen Eid darauf leisten, sie würden den Leuten für angerichtete Schäden keine Abzüge machen, und waren fort, nachdem sie noch dem Oberhirten in einer Schäferhütte seine Büchse abgenommen.

223. Ein Senne tötet einen Opryšken, weil er mit ihm gestritten.

224. Gedenkst du noch, Herr, wie ich deine Krautbeete behackte? — erinnerte ein Opryške einen Gutshern, indem er ihn marterte.

225. Wie Tymofij (Timotheus) Opryšken bewirtete auf den Rat des Bauers, bei dem er Vieh hütete.

226. Wie ein Bauer durch List die Opryšken abschreckte, indem auf die Lehmbank vor der Hütte mehrere Stöcke und Hüte legte und ein Gespräch mit mehreren Personen nachahmte.

227. Werde nicht schön geboren, sondern glücklich. Die Opryšken fliehen, nachdem sie die Worte des Bauers missverstanden, den sie zu plündern im Begriffe waren.

228. Ein Huzulenweib als Opryške. Ein Huzule und eine Huzulin überfallen den Popen von Ispas; der Pope verwundet den Huzulen und die Huzulin will den Verwundeten im Walde verstecken, sie werden aber beide infolge der Spuren verraten und gehängt.

229. Wie der Pope Andruchovyč in Tekuča von Opryšken überfallen wurde. Opryšken überfallen Andruchovyč, weil er eine Messe für ihr Wohl nicht lesen wollte (einer anderen Version nach: weil er viel Geld hatte); da beginnt ein Kirchenbruder die Glocken zu läuten, worauf die Leute zusammenlaufen, die Opryšken aber entfliehen.

230. Wie der Pope von Ispas von Opryšken überfallen wurde. Eine Opryšken-Bande überfällt verschiedene Leute auf der Landstrasse, tötet einen Bauer, beraubt den Popen von Ispas und überfällt auch den Popen von Utoropy, doch treibt sie dieser durch Schiessen und Glockengeläut in die Flucht.

231. Wie die Popadja (Popenfrau) in Beresiv Nyžnjij von den Opryšken Visnjuk's überfallen wurde. Die Visnjuk's beraubten die Beresover Popadja, wobei jedoch einer von ihnen in den

Teig fiel; danach wurden alle erkannt und ins Kriminal abgeliefert.

232. Šutej, von Opryšken überfallen. Opryšken überfielen die eine Hütte Šutej's, während in der andern gerade ein Toter lag, raubten alles, was sie forttragen konnten, und zogen weiter. Da sprengte ihnen Havryluk nach und nahm ihnen alles Geraubte wieder ab. Šutej selbst wurde auch ein reicher Mann dadurch, dass er einmal Opryšken verscheuchte und ihnen so ihre Beute abnahm.

233. Wie Opryšken den Schulzen von Kosmač aus Rache überfielen und ihm allerhand Streiche spielten, seiner selbst aber nicht habhaft werden konnten.

234. Wie der Kaffee die Opryšken dem Herdlička verriet, der den Geruch spürte, als ihn die Opryšken brannten.

235. Wie ein Gendarm Opryšken verriet, indem er zum Schein ihr Geselle wurde, gleichzeitig aber durch Briefe die Behörden von ihrem Aufenthaltsort in Kenntnis setzte.

236. Opryšken werden in Pistyń gehängt dafür, dass sie die Leute auf der Landstrasse, dann den Popen von Ispas und endlich die Popenfrau von Pistyń überfielen.

XI. Die letzten Opryšken.

237. Der Opryške Ivan Čemyga aus Polinycja bei Mykułyčyn gehörte zu den späteren Opryšken, Chudan aber zu den spätesten, da er erst nach Draharjuk eingefangen wurde.

Der Opryške Jurko (Georg) Burdjuk's Sohn Draharjuk.

238. Ein Opryšken-Lied Das Lieblingslied Draharjuk's sprach davon, die Burschen zu sammeln und mit ihnen am hellen Tag in der Stadt sich zu vergnügen.

239. Wie Jurko Draharjuk einen reichen Mann in Vorochta plünderte, indem er sich zu ihm zur Nacht einlud und des Nachts seine Gesellen in die Hütte hereinliess.

240. Juryna, Chaim und Dmytro Belmega. Belmega schaffte sich den Bordjuk von Halse, indem er einem seiner Gefährten ein Fässchen Branntwein anschaffte.

241. Juryna in Ustjeriky. Jura (Georg) Bordjuk beraubte einen Juden in Ustjeriky, wobei er den Hut verlor; doch wurde ihm nicht bewiesen, dass es sein Eigentum war.

242. Über den Tod des Opryšken Juryna Bordjuk's Sohn Draharjuk. Juryna wurde zusammen mit vier Gesellen ergriffen. Er und sein Bruder wurden zum Tode verurteilt, die drei anderen aber zu langdauernder Haft. Nachdem Juryna unter grossem Volksauflauf gehängt worden, langte die Begnadigung für ihn an, da es bereits zu spät war. Er wurde ausserhalb Kołomyja's an einem Kreuzwege im Graben beerdigt.

Der Opryške Karmeluk.

243. Das Lied über Karmeluk. Karmeluk wird ungerechterweise nach Sibirien deportiert. Er flieht von dort, wird Opryške und beraubt die Reichen, das erbeutete Geld aber verschenkt er an Arme.

244. Andrij Karmeluk beschlägt mit Hufeisen ein Weib, das ungünstig von ihm gesprochen.

XII. Opryšken-Kammern.

245. Die Opryšken-Kammer zu Borša (in Ungarn) befindet sich in einem 50 Klafter hohen Gestein. Darin ist um 1 Kreuzer weniger Geld vorborgen, als in ganz Österreich ist.

246. Die Opryšken-Kammer in Utoropy ist auf einem Hügel, worauf bei Sonnenaufgang die ersten Sonnenstrahlen fallen. Sie ist jetzt mit Wald bewachsen, weshalb man sie nicht finden kann.

247. Die Opryšken-Kammer in Huky war gegenüber einem grossen, umgeworfenen und gezeichneten Steinblock, doch ist sie jetzt trotz öfterer Versuche nicht zu finden.

248. Die Opryšken-Kammer auf dem Hovirla-Berg liegt auf ungarischer Seite in einem Felsen; darin sind Schätze geborgen, die von zwölf Opryšken da hineingeschüttet worden sind.

249. Die Opryšken-Kammer in Choroceva lag einem berittenen steinernen Huzulen gegenüber, der dann von dem dortigen Müller zerchlagen wurde, weshalb die Kammer jetzt nicht mehr aufzufinden ist.

250. Die Kammer auf der „Weissen Stute“ (Bergkuppe) enthält Geld, das von siebzehn Räubern dahin hereingeschleppt wurde. Es wurde bis jetzt noch nicht aufgefunden.

251. Die Opryšken-Kammer in Šyłyguła. Dahin hatte sich einmal ein Naseweiser aufgemacht, kehrte aber ruhmlos von dort zurück.

252. Die Opryšken-Kammer in Bałtaguł. Auch dahin wollte einmal ein Mann hinabsteigen, er kehrte aber, ohne den Grund erreicht zu haben, in jähem Schrecken um und getraute sich nicht mehr hin.

253. Hnytjessa, nun mit Zwergkiefern bewachsen, hatte einmal zweien Brüdern gehört, die es nicht unter sich teilen konnten und darüber handgemein wurden, worauf sie infolge des Fluches ihrer Mutter zugleich mit ihren Ziegen zu Stein wurden. Neben diesen Ziegen ist Geld vergraben.

254. Vergrabenes Geld ist in Beresiv nahe bei einem Weissahorn.

255. Der Opryšken-Fels neben Sokilśkyj (Falkenkuppe) birgt unermessliche Schätze, an die jedoch der Böse niemand herantreten lässt

256. Opryšken-Schätze in Kosmač wurden von einem Bauer ausgegraben und mit Hilfe eines Pferdes herausgehoben, das Pferd ward ihm aber dabei erschlagen.

257. Erzählung eines Magyaren. Ein Huzule, der die Weisungen eines Magyaren befolgt, entdeckt eine Opryšken-Kammer in Čornohora, mit schwerer Mühe aber gelingt es ihm vor einem Drachen zu entfliehen, der dort die Schätze hütet.

358 Wie Bidoča sein Glück erschlagen. Bidoča's Glück verwandelte sich in einen Marder und geleitete ihn in eine Opryšken-Kammer. Bidoča erschlug den Marder, an der Kammer aber machte er sich ein Zeichen und ging ins Dorf, Pferde zu holen, um das Geld nach Hause zu nehmen. Nach seiner Rückkehr konnte er aber die Kammer nicht mehr auffinden.

СЛОВАРЕЦЬ.

авз — конець; нім. aus ужите прислівниково;

а́ґвом — ненадійно, нагло, зараз;

аді́ = ади, скороч. а диви;

ай — але й;

ало́ — гайда, ану; поклик на коня при поганяню;

а чюй — гей слухай, оклик;

бай — баль, гульня, забава;

байбара́к, байбара́чок — сердак із краями і рукавами, обшитими білим баранковим смушком; звичайний сердак не має смушкових лямівок; крім того байбарак стягають під пахами, через що повстають т. зв. крила;

ба́нуш — кулеша на сметані;

ба́ня — копальня (соли, зелїза, срібла, золота);

ба́няс — стрільний, грубий порох із Банї угорської;

ба́рва, ба́рвонька — вояцький мундур;

ба́шта і́ли — сухий великий пень ялиці без гиля;

баюва́ти — забавляти ся, гуляти;

ба́юр — шнурок, яким звязують бесаги; в Тюдеві крайка, на якій висить дьобня;

бербени́ця — подовгаста бочечка, уживана переважно для переховуваня бриндзї і гуслянки; вона містить 16—18 міртуків (32—36 лїтрів); більша бербениця, що має 24 міртуки, називає ся півторівка і уживає ся виключно на гуслянку; менша о половину називає ся берівка (8—9 міртуків) і уживає ся для переховуваня молока, огірків і ин.; берівка на горівку має отвір у боцї; плеската баривочка, обему 1—1½ лїтра, уживана виключно на горівку, називає ся читу́ра;

берь — кладка;

беса́ги — подвійний мішок із отвором по серединї, звязуваний баюром;

бийно — боязко;

бідна́к — бідак, убогий;

бі́лиця — вивірка;

біри́в — війт, мад. biró;

блєтува́ти і блєхува́ти в кайдани — заковувати;

блу́дькати — покручувати ся без роботи, ходити з місця на місце;

бо́вгарь — пастух рогової ялової худоби;

бог — знахар;
Богрочіни — Богородчани;
бóдьнути — штовхнути, ударити;
бóïти — кипіти; бóïчкий — кипучий;
бордюг — шкіряний мішок, ріжної величини, незшиваний, зроблений з телячої, козячої або сарнячої цілої шкіри;
бóрше — швидко;
брáнджя — збір людий ріжного стану й віри;
бубукáти — глумити ся, повтаряти для насміху вирази: бу-бу;
бýжениця — вудженина;
букáта (також: бокáта) — кусок, кавалок;
бундéр — богач, начальник міста; з нім. Bürger — бурґер, міщанин;
бурґ — замок, нім. Burg;
бутéй (і: ботéй) — невелике стадо овець, числом 50—60 штук; більше стадо називаєть ся л і̂ т о в и ш е; пор. гуцулку:

Ой овечки небéлечки[1]), писаний[2]) бутею,
Хто буде вас випасати, ек я си оженю?
Ой буде вас випасати та хлопец-молодец,
В лївій руці сопівочка, у правій топорец.

бýтин — ліс, призначений на зруб;
бутинéне — робітники в бутині;

вáдити си — сперечати ся, сварити ся;
валанцáти си — тягати ся, волочити ся;
валíв, -óва — корито;
вáрводити — стріляти;
вáре (частїйше: вéре) — справді, дійсно; уживаєть ся також як: дї, або бойків. пак — для зазначеня непевности чи сумнїву, прим. ци вéре мене пýсте? (не знаю, чи пустять); здаєт ци, шо и він там дї був (не знати, чи певно);

[1]) Спокійні, що не блеють.
[2]) Мережаний.

варкúй — тяжкий; варкá жінка — тяжка, вагітна;
вартáш — вартівник, сторож;
варувáти си — стерегти ся;
вáтра, ватéрка — огонь, огник;
верг (верх) — мет, нїм. Wurf;
верéчі — кинути;
верс — верх, поверх (приімен.);
весéвка — лопатка до загортаня попéлу в печи, довга як коцерга, стоїть разом із нею коло шафи при порозї; обі служать нераз як бабське оруже;
вид дітúй — з малку, від дїточих літ;
вúджьоджюлений — вичепурений;
вúдлю — на відлїть, в зад;
видмíтувати — надкидати;
викрувáти сї — викручувати ся; прим. на пятї;
вимодóвувати, вимодувати — видумати щось нове, винайти;
вúнниця — шинк із вином;
випиня́ха — штуцер, ґоґо, джиґун;
вúписати — виткати, вималювати; вирізбити;
виповістóвувати — оповідати, приказувати;
випрошéти си — попрощати ся;
вúсипати (про плини) — вилляти;
вúстинати — вирізати;
висýкувати си — висувати ся;
витáк — потім;
вúти — звідти;
витребéньки, сказати на витр. — на жарт, на мудрішки;
вúци — звідси;
вúшестерити — вицирклювати, викруглити;
віворoть — яма у сподї вивернeного дерева;
вкáзія — показ, наука;
ворóжка — знак, пророцтво;
вóрок — мішок, торба;
вóрох — громада, купа; у вóросї — разом, громадно;
враз — нараз, нагло;

ґа́йда — ходи, ходім;
гайлу́к — громадський слуга, поліцай;
гайті́в, -о́ва — наганяч звірини на ловах; лісовий сторож;
галяка́ти — викрикувати, галасувати; пор. татар. аллаг — страшний боєвий вереск;
ґаре́тик — мудрагель, хитрун (зі злими намірами);
га́чі — чорні холошні; дублє́ні га́чі — білі гачі, зафарбовані на червоно; дублє́ний — червоний, рудий;
гачу́ґа — мала смерічка;
ге́вкати — гримати;
ге́зде — озьди, тут;
глет — балабух;
годо́ванец — приймак на ґрунт, прибраний син; годо́ванка — прибрана донька;
го́лий — однїський; прим. го́лий раз — один раз;
горівче́ний — пяний;
ґоро́дник — рискаль;
ґо́рстка — жмут, який можна обійняти руками, прим. горстка конопель;
ґрі́душка — передний клин на сердаці і шнурові вишивки в „склади“ на грудях і полах сердака;
груська́ти — валяти болотом, грузею; занечищувати;
ґу́з:р — грубший конець стятого дерева;
ґутї́ти — гриміти, гудїти;

ґеле́тка (і: дяле́тка) — діжка, чверть кірця;
ґлїд — ряд; нім. Glied;
ґмін — громада, збір людий;

дара́ба — сплав, плоть;
девєта́к — девятирічний кінь;
де́лїнь, делї́чко — далї, дальше;
держівно́ — ручка, держало;

десе́тники — надзирачі; десетників вибирають Гуцули подекуди ще й тепер; вони наглядають — кождий над десятьма хатами, — щоби в певних справах був порядок, одноцїльна акція;
де́дя — батько, тато;
дерла́нка — горло, гортанка;
джінати́та — сировиця;
джьос — стусан; дати джьо́са — провчити словами або й ударом;
дзьо́бало (джьо́бало) — острий верх кичери;
дзьобли́на — торбина;
дивмі́ти — догадати ся, здуміти ся;
дї — партикула, яку вкладають у мові звичайно для зазначеня сумніву; пор. ве́ре і ва́ре;
добушува́ти — перевертати, розбивати, грабувати;
доди́їти — додумати ся:
до́ків — доки;
дома́рь — домашний ґазда;
допе́ртий — отворений;
допира́ти сї — отворяти ся, відмикати ся;
до́тив — доти;
дранка́вий на рот — пащекуватий;
дра́ти (і: дра́тви) — крати;
дра́я — ровець (жолобок), вимулений у мякшій верстві скали межи твердими верствами, яким у дощ збігає вода;
дриб і дро́бєта — вівцї;
дуби́ло — дубова або смерекова кора, призначена на гарбоване шкіри; коли фарбуєть ся щось (прим. сукно), то по зафарбовaну ще дубить ся, аби краска не пускала; звідти — дубле́ний — червоний;
ду́нути — скочити, побігти;
дур — бахх (про голос при стріляню);

єкура́д — як раз, лат. accurate;

жéртва — змія, смок; коли вуж не чує 7 літ людського голосу, переміняєть ся у страшну змію, жертву;
жечí — стріляти: зажох з кресив;
жонвá — жовна;

забрíшкувати — кричати на когось, що він бреше; доказувати, що хтось говорить неправду;
заворúтниця — одна ворина (жердка) зі струнки;
заґóвіти — занедужати, захиріти;
задвúрє — подвірє;
задéндіти — занепасти на здоровлю, захорувати;
задужéти — замагати;
задуфáти на шос — задумувати, загадувати щось;
зажегáти — засвічувати, запалювати;
займúти си — побігти, пігнати за кимось;
заминдувáти — зголосити, донести; нім. melden;
замітнúця — бервено, грубости 6—8 цалів; грубий кіл до плота;
затепúти си — задрожати;
зарýти — заплакати (про людий); заричати (про худобу);
засереновáтіти — зашкарупнути (про сніг);
заспоровáтіти — дістати задуху, здихавичіти;
зáстайка — буда на поли, під якою спить пастух;
застúлє — почесне місце за столом;
зáступи — сходи;
затєкнýти — змогти, мати силу;
затускувáти си — затужити;
зафýркати — свиснути окремим способом у кулак; фíвкнути — свиснути в палець; свúснути — свиснути звичайно, устами;

зацíлити — поцілити;
зачьмелúти — заґóломшити ударом;
збізувати — змогти;
звáрювати — злютовувати; розмягчити зелізо і скувати;
зведенúця — покритка;
звид — донос; робити звóди — доносити, інформувати;
згарь — сухий зруб для паші; спалениско;
зґáрда — нáмисто; низка на груди з монет або металевих хрестиків;
здúіти — стратити, зігнати зі світа;
здобóчіти — ходити на здобич, бути на здобичи;
здуфáлник — зухвалець;
земнєнúк — хата викопана в земли, без вікон, лише з дахом понад землею;
зеревнúй котéв — котел, в якім у полонині виварюють жентицю; він такий великий, що в нім містить ся молоко від усїх овець (коло 600 штук);
зетькó — зять;
зимá — сніг;
зимáрька (зимíвка) — хата, незамешкана стало; в ній жиє доглядач худоби так довго, доки не вигодує сїна, зложеного коло неї в оборогах;
зимúвля — потайне годоване опришків через зиму; також худобу даєть ся на зимівлю;
зимивнúк (або: зимовúк) — безлюдна хата, в якій пробували зимою опришки;
зипрíти — зогнити;
змóрскати — ударяти скоро й болючо;
зновúти — видумати щось нове;

игрéц — місце на верху гори, де танцювали опришки;
излепýти — полетіти;
из надвúря — з надвору;
ирстúти — хрестити;

ісповісти — сказати;

їля́ — їда, пожива;
їль — ялиця;

ка́зня — кімната в криміналї;
ка́луш (або: шка́луш) — короткий (звичайно буковий) дручок; коли опришка звязано шуром, закладано в шнур калуш і кручено, щоби шнур вів ся як найглубше в тіло;
калю́х — черево; калюхи́ (і: килюхи) — кишки; калюха́тий — череватий, черевач;
канцеля́рня — канцелярія;
ка́пка — ямка, вирубана в стінї; капки вирубують ся в скалах, щоби по них можна було лїзти до гори; також звичайна ямка дебудь, прим. я штрик у ка́пку и загрузив си;
карі́я — ряд у чотири боки; каре́;
катава́ла — неповоротний, оферма;
ка́туш — вязниця, де катували людий;
кахта́нка — камізелька з сукна;
кацака́ти — кликати кози: каца́, каца́;
ка́цкий — катівський;
ква́пний — швидкий, скорий;
кидрови́на, кидри́на — кидрове дерево;
кип — крик, ґвавт;
ки́чера — гора;
кіп — спосіб, право; єки́м кі́пом — яким способом, правом;
кі́чка — часть возу; вісь із колесами;
кішня́ — косовиця;
кли́ва, кли́вка — верх гори без дерев; як є на горі (ґру́ни) дві кли́вки, то долина між ними зветь ся: перенизь;
клюк — гак;
кля́бука — загнена палиця; кля́буки — кулї під пахи для хромих;

ко́вань — ковадло;
когу́тик — курок на пушцї;
кова́рь — пастух кіз;
коле́шня — хлїв на худобу о трьох стїнах і з дахом;
колопе́нний — конопляний;
коне́к — кінське лайно;
ко́нтрат — контракт;
ко́нчий — конче;
корду́н — границя;
котю́га — пес;
котюга́рити — бути котюгою, таким як котюга; бігати як котюга;
ко́цкати — ковтати;
коші́ль — кошик;
Кремени́ця — назва гори;
кре́сик — мала стрільба з кременем;
крешене́к — червоний сердак;
крешени́цї — червоні гачі;
крижевки́ — крижі;
кризе́нт — окружний полїтичний уряд; нїм. Kreisamt;
криса́ня — капелюх;
крузь (або: криз) — крізь;
круну́ти сї — кинути ся в бік;
крута́ція — рекрутація, бранка рекрутів;
курме́й — кавалок линви;
курни́ця — курна хата;
ку́цкий — кутський, з Кут;
куше́рка — акушерка, повитуха;

ла́душі — долонї;
ланґви́ри — військова краєва оборона; нїм. Landwehr;
ла́тки — поруча з лат;
лебо́й — мабуть;
ле́ґри — стрільцї; нїм. Jäger;
лешува́ти — заглядати, чатувати;
ли́нва — рівний, довгий, кручений шнур;
лі́жник — коц; писаний лі́жник — коц, тканий в десенї;
лїво́рвер — револьвер;
лопаті́ — лопатки, часть плечий;
лу́бка — засмарована шапка, як стара жидівська ярмурка, що

аж ствердла від наліпленого на ній бруду;
лу́дине — одяг;
люба́ска — коханка;
льо́пи-льо́пи — про біг коний: трап-трап;

ма́занка — сорочка мочена в маслї, щоби в ній не гнїздила ся нужда;
ма́ковиця — куля на бани в церкві, в якій стоїть хрест;
мань — май, дуже;
ма́рга, маржи́на — худоба;
матеркува́ти — клясти в матїр;
ми́шиний — мишиий; прим. ми́шипа дирка;
міртýк — старе бко, $1^1/_2$ лїтра; гуцульська лїтра мае два нові о́ка = 2 лїтри; бовт — $^1/_4$ міртука; кола́чь — $^1/_8$ міртука;
мода́рь — вигадливий чоловік, що видумуе нові господарські чи инші прилади; мо́да — новий винахід; мо́дний — штудерний і пожиточний прилад;
молоде́к — молодець, парубок;
мо́рснути — ударити;
мотичити си — мотикати ся, бороти ся;
му́дрий — гарний, прим. криса́ня му́дра;
муст — гноївка;
муштрува́ти — бити, давати научку битем;

нагили́ги — нарадити;
на́голов — стрімголов;
наголо́вник (або: наголова́ч) — та часть капелюха, що заходить на голову, шапка в капелюсї;
наджюджю́лений — набундючений;
накривчи́стий — з накривкою, прим. коно́вка накривчи́ста;
найамни́ці — служницї;
На́чул — місце в Головах, з якого води змулили багато глини;
наника́ти — являти ся;
на́узь — побіч;
на́хил — піддаше довкола подвіря від середини;
нацві́кати — насварити, погрозити;
негі́р — не гарно;
некрутува́ти — відбувати бранку, відбирати до війська; некрута́ція — бранка;
не́ня — мама;
нина́пад, з нина́паду — несподївано;

обирни́к — долітце до витинаня дїрок (обор) у шкірі; обо́ра — дїрка;
о́блаз — дорога під скалою між двома селами;
о́блак — вікно;
обнучюва́ти си — заночувати в кого;
обпласува́ти — оббити плазом барткою, не вістрем;
обрехто́вувати — військовий термін, нім. abrichten; давати научку, бити;
обштри́кнути — обскочити;
оґра́жда (або: ґра́жда) — огорожа подвіря і хати така, що через неї не влїзе нїхто до середини;
однора́л — енерал;
озни́ця — сушарня, в якій сушуть ся коноплї і овочі;
окошела́ти си — осїсти;
олу́фко — оловець;
оме́нт — хвиля; на тим оме́нтї — в тїй хвилї;
опе́цок — глиняний прилавок при печі;
о́пруч — окрім;
о́рдїл — ордер;
орі́же — збруя;
ору́да — орудка, дїло;
осови́го — остро, як оса;
остривени́ця — висока, тонка смерека з короткими суками, за-

бига в вемлю, довкола котрої складають стіг сїна;
остýгва (і: остýга) — ремінець до привязуваня постолів до ноги;

пал — запал, охота;
пáлаш — меч;
Палїй — Пантелеймон;
паперивки — паперові гроші;
пáрма — від назви полку (зглядно: властителя полку) назва одягу; біла пáрма — білий мундур;
пархомáн — парх; неприязно про Жидів;
пáсока — кров; сукровиця;
пацéлий — досвідчений;
пацúти — терпіти;
перебивáти — вамагати, побивати у війнї;
перíш — перше, швидше;
пéтлики — линевки, шнурки;
пидвúдїти — підглянути;
пúдміт — грядка;
пиднúкнути — підрости;
пúслеть — після;
підсокотúти — підстерегти;
підстолéт — пістолет;
пізма — ненависть, гнїв;
піти у лист — свистати в листок;
плай — стежка, прорубана в лїсї поміж деревами;
плáха — $^1/_4$ ковбка, розколеного в поздовж; довга на 1—2 метри;
плóва — сильний дощ, злива;
пльóнтро — поверх;
побигувáти — підозрівати;
повх — бавх, бух, про відголос при стріляню;
погóслиця — чутка;
подоговúти — дігнати;
позгóдї — по хвили; помалу;
позмітувати — поскидати;
поклáжа — скарб;
пóклич — поголоска, розголос;
покорнéти — побудити;
пóлаг — сховок на будзи, хлїб, сіль, порох, стрільби, який будують на палях або на деревах біля колиби в полонині;
пóмети (лишúти на п.) — розкидати; розметати; лишити розкидане;
пооблїгáти — полягати спати;
поправéти — виправляти;
пóправок — вказівка, знак;
попучівáти — спочивати;
пóрснути — упасти;
порткінúцї — штани;
постолú — ходаки; товарі постоли — з волової, невироблюваної шкіри; шкіра з шерстею, гарбована дома простим способом у дубилї, дублена; постолú свинські — зі свинської шкіри; постолú виробскú — з гарбованої в фабрицї шкіри;
потавáти — подавати ся, погинати ся;
потайнúк — підземний хідник або яма, в якому переховувано річи, а нераз і людий (опришків);
потерýха — сіфіліс;
потикáвник — поштуркач; попихач;
потрафýлок — пригода;
пóтрухи — легкі;
потужúти — зміцнити, стягнути сильнїйше;
похатéй — прошак, що не хоче робити, а хоче жити з чогось; сімулянт;
пóчерез — через;
почюріти — потекти;
пошторóнок — недовгий шнур, з одного кінця грубший, з другого тонший;
прáво, сказáти на право — на правду;
правокрúсий — з простими крисами (крисаня);
предовíчний — передвічний, відвічний;
прéсло — частина плоту від одного

кола до другого; прéсло має 6—7 ворин;

прéтелик — приятель;

Прийма — початок плаю в Головах;

прúзпа — деревляна лавиця;

прилóги — продовжене убочи, тераса;

прúлука — маленька царинка; поле в лїсї, поляна;

прискіпúти си — вчіпити ся;

присноп́ити — збити до нестями;

прицарáпати си — причіпити ся, вчіпити ся;

пропéнчіти си — витверезити ся;

прóсїчки — стежка, лїнія вирубана в лїсї; Прóсїчки — місце в Головах, де колись прорубувано дорогу для переходу з одного верха на другий;

прóшивка — обшивка, ковнїр;

пташúти — дарити, обдаровувати;

пýговиці — металеві ґудзики;

пуд — ляк, страх; пýду дáти — переляками;

пустúй — опришок;

путеря — змога, сила;

пýтина — посудина, в якій розтирає ся будзи на бриндзю;

пушкáрь — поліцай; обовязком пушкарів було ловити в горах опришків;

пушкульгúкати — покривати, пошкатульгати;

раґáш — стежка, пробрана між стятим деревом; місце на потоці, де стоїть зігнане дерево у миґлах (купах); звідти возять його вже корчýгами (рід саний) на портáш (часовий склад);

рéґула — припис, звичай;

рéйвах — галас, ґвавт;

рéйство — довжний запис;

ретéнно — справедливо, дійсно, в самій річи;

рештóвань — рештоване;

рúпа — берег;

ріжа, ріжúва — поляна, царинка в лїсї;

рóвта — збір людий для ловленя опришків під проводом пушкарів; ровти складали ся в потребі і зараз розпускали ся, скоро минула потреба;

ровтáрь — приналежний до ровти;

рогівнúк — шнур, воловід, яким ведеть ся воли;

розипріти — зогнити; розипрілий зогнилий;

розхлéпати — розхитати; розгойдати;

роковúй — річний (прим. ярмарок);

росільниця — росіл із капусти;

самоб..ип — одна особа;

самодванáцетий — дванайцять осіб разом;

сарáкий (і: сарáка) — бідний (коли жалує ся кого), нещасливий;

світúвка — вірниця;

серéн — пересяклий водою сніг;

сивáшки — сиві воли;

силéти конá до смерéки — привязувати;

симбрúля — заслуженина, платня;

сідéц — крісло; камінь у Чорногорі;

скáлуш = калуш;

склóвий — скляний;

скогáрити — пасти худобу;

скрúпція — конскрипція, перепись;

скрись — скрізь, усюди;

смолéк — пушкар;

снур — плетений з волічки шнурочок, яким обшиті (обламовані) береги сердака;

сокотúти — стерегти;

сóмний — сонний;

спáсти з світа — зігнати, згладити зі світа;

спи́вник — спільник;
спрахти́ти — стратити, вбити;
спри́тати — сховати, вбити;
спуза́рь — послугач найнизшої катеґорії в стаї; попихач;
сталени́й — сталевий;
стариня́ — родичі, батьки;
старьи́к — старець, дідусь;
ста́ч — колиба у стоїщи на половині, в якій ночують пастухи і виробляють сир і бриндзю;
сторзува́ти — стояти просто, шторцом;
стре́бити си — відчути потребу, потрібувати;
стрести́ си — скинути ся;
стрип (і стріп) — купа, могила;
стру́нка — ворота з вориня, що розкладають ся;
судники́ — всяка посудина;
су́плитка — кавалок плоту; покладені 2—3 ворині, а решта не докладена; пліт має 5—6 ворин;
суха́рь — всохле дерево; суши́ця — всохла смерека;
сухо́золоть — нитки позолочувані або посріблювані, що служать до вишиваня і тканя; нитки обвивані „шихом“;

тала́н — щастє, доля; іти в талан — йти шукати щастя;
та́ле — та але;
тара́с — ріще;
та́рниця — деревляне сідло на коня;
теме́нний — великанський, прим. ліс;
те́мний — сильний, великий, прим. те́мна бога́лька зробила си;
тепсти́ си (і: тепти́ сї) — дрожати, трясти ся;
тиль — зад; у тиль єлиці — з заду ялиці;
тизу́нь — тому;
тити́нь — тютюн;
то́зди — тодї;
тора́нити бріхнї — говорити, провадити бріхнї;
требува́ти чим — дбати, журити ся; не требу́ю — не дбаю, не журю ся;
тро́ньки — трошки;
троп — слїд;
трудни́й — умучений;
туй, ту́йка — тут;
тур — раз; скілька ту́рив — кілька рази;
турш, мн. турші́ — карликоваті дерева;

убе́ря — одяг;
уга́й — усе, ненастанно;
у́збіч — збіч, бік гори;
укатушува́ти — замучити;
укрументцува́ти — скресати, збити, змучити;
уку́тати си — упорати ся;
укучюва́ти — внести;
уломи́ти (двері) — виломити;
у мах — зараз;
у́нія — біда, заведія;
упрі́ти — згнити;
усе́лє́кий — всякий;
утальова́ти — уложити;
учьку́р (і: вичькур) — шнурочок до стяганя штанів у поясї; очкурня (рубець), через яку перетягнений шнурочок до стяганя штанів;

фали́ти си — хвалити ся;
фарну́ти — кинути;
фе — не можна, годї;
Фентера́лї — назва присїлка громади Зеленої;
фе́штер, фештери́на — лїсничий;
финті́ти — дрожати зі страху;
фисту́нок — твердиня;
фівкати — свистати на палець;
флейту́ше — клаки, якими затикаєть ся в цївці (люфі) порох і кулї, аби не вилетїли;

флетя́в — парубок;
фля́ґа — заверуха;
фльоре́йка — флояра, муз. інструмент;
форту́на — масток;
фо́я — смерекове галуве;
фурди́ґа — вязниця;
фу́ркати, фу́ркнути, фуфурка́ти — протяжно, раз по раз свистати в кулак; давати свистом знак;
фу́ркане — протяжний свист опришків, подібний до пугуткання сови;
футки́й — хуткий, швидкий;

хавки́ — рот;
хандю́к — бідний, але лихий чоловік; не вартий нічого;
хара́шіти — чистити (прим. коня); тут: різати;
хатени́й — хатний;
хва́лька — хвальба;
холошні́ — ногавиці у жінок з білого сукна;
хоро́ми — сіни; хори́мця — сінці;
храм — празник;
храмува́ти — гостити ся на празнику, бавити ся;

ца́ра — край, земля;
цари́нка — поле, луг із травою, пасовиско;
цес — сей;
ци́мбра — кімната; нім. Zimmer;

чап — лап; вислів спіймання при ловленю когось;
чарда́к (також: черда́к і черта́к) — стражниця, в якій пушкарі чатували на опришків;
чере́знога, чере́зніжка — трикутне, червоне або чорне сукно, яким обвивають ногу поверх на́персниці; на́персниця — онучка, феца; на́персниці і чере́зніжки разом називають ся: ону́чі, прим. єк він фа́йно вбув си в ону́чі;

четверта́к — ковбок, довгий на 4 сяжні, грубий на 12 цалів;
чир — кукурудзяна бевка; розбита мука в воді, або молоці;
чім — скоро;
чу́женька — чужий, незнаний чоловік;
чюкі́гно — розкішно;
чьахну́ти — скочити, двухнути (прохід);
чьво́рснути — вискочити неналійно;
чьи́гор — молодий ліс смерековий;
чьирвачки́ — ріжнобарвні шнурочки з волічки, уживані для прикраси капелюха;

ша́нец — рів, фоса;
шаргани́ — шваби, коргани;
шворк — вислів про черкнене сїрником, щоб його запалити;
шво́ркнути — ударити;
шестїрня́ — циркель;
шерба́н — щербан, щербатий котел;
шімкнути — зашелестїти;
шкі́лник — школяр;
шкрепітки́ — черепе;
шляпа́к — волокита; сурдутовець;
шматала́шок — обірванець, бідак;
шмигну́ти — утекти; просмикнути ся;
шоло́мок — жидівська ярмурка;
шош — щось;
шпражи́на — жердка;
што́ла — нависла груба скала; грубий чоловік;
што́лфа — груба, велика жінка;
штри́кнути — скочити;
штуб — на пів усохле дерево без верха, обрубане з гиля;
штуц — маленький кресик;
шчезе́нник — чорт;

якура́т — як раз; лат. accurate.

ЗМІСТ.

III. ОПРИШКИ З ПЕРЕДДОВБУШІВСЬКИХ ЧАСІВ.

IV. ВАТАЖОК ОЛЕКСА ДОВБУШ.

2. Загальні оповіданя про О. Довбуша.

3. Молодий вік О. Довбуша.

4. О. Довбуш у силї віку.

5. Остатні хвилї житя О. Довбуша.

6. Памятки по О. Довбуши.

V. ДОВБУШЕВІ ТОВАРИШІ Й НАСЛЇДНИКИ.

1. Опришок Іван Бойчук.

4. Про богача Лушпину.

VIII. ВІД ОЛЕКСИ ШВЕДА ДО ГРИЦЯ БАГАНА.

1. Ватажок опришків Олекса Швед.

2. Опришок Михайло Кляи Бойчук.

3. Опришок Мігаюк

4. Опришок Рябий-Козмівський.

5. Опришок Пелех.

6. Ватажок опришків Процьо Туманюк Сапріянчук.

7. Опришок Мочернак.

8. Опришок Семен Фітюк (Хотюк).

9. Опришок Макогін.

10. Ватажко опришків Дмитро Василюк.

11. Опришок Грицьо Баган.

VIII. АТАМАН ПУШКАРІВ ЮРІШТАН І ВАТАЖКО ОПРИШКІВ МИРОН ШТОЛА З ТОВАРИШАМИ.

1. Пушкарський атаман Юріштан.

2. Герлїчка.

3. Ватажок опришків Мирон Штола.

4. Опришок Іванонько.

5. Опришок Кудїль.

IX. АНТОСІЙ РЕВІЗОРЧУК І ИНШІ ОПРИШКИ.

1. Ватажок Антосій Панкевич Ревізорчук.

2. Опришок Мішко Федюків.

3. Опришок Цїва.

4. Опришок Ґриґа.

5. Инші опришки.

6. Атаман Іван Онуфрак.

X. НАПАДИ ОПРИШКІВ І ОБОРОНА ВІД НИХ.

XI. ОСТАТНЇ ОПРИШКИ.

Опришок Юрко Бурдюків Драгарюк.

Опришок Кармелюк.

XII. ОПРИШКІВСЬКІ КОМОРИ.

ПОХИБКИ.

Стор.	З гори.	Стрічка.	Надруковано.	Має бути.
20	„	13	на віси-сь	на віки-сь
39	„	17	трої	вої
54	„	16	єк ураз	єкурад
56	„	28	Пентюка	Петюка
73	„	19	подисї	подуєсї
73	„	32	похоть	нохоть
78	„	14	пивтори	пивтретя
80	„	14	підкохов	підкохав
83	„	31	ай	аж
88	„	6	валотрував	валютрував
88	„	20	і над твойов пси рускати	і на твою пси груськати
90	„	6	лишить	литить
92	„	36	віджегає	відтєгає
93	„	17	отеп	отец
94	„	22	Пентюка	Петюка
95	„	21	„	„
96	„	12	„	„
102	„	31	домках	замках
109	„	33	варташя	варташ
110	„	13	колошнї	холошнї
111	„	10	вдвенькав	вдвевенькав
111	„	13	ві	від
111	„	27	Юзенчук	і Ювенчук
113	„	5	фентералєх	Фентералєх
113	„	20	рєйствах	рействах
128	„	6	придув	продув
132	„	18	мищунка	мищинка
142	„	25	питин	путин
147	„	17	Циган лише	Циганище
150	„	14	приниизна	принцивна
170	„	26	облагували	обпласували
172	„	15	знат	знати
180	„	13	дімав	ді мав

Стор.	З гори.	Стрічка	Надруковано.	Має бути.
208	„	15	намула	Намула
209	„	17	спугатила Голов	стратила голов
211	„	11	зублении	дублении
213	„	29	заставці	застайці
222	„	27	лидуші	ладуші
226	„	18	стрит	стриц
226	„	40	Гирлїчьки	Гирлїчки и
242	„	20	приймі	Приймі
245	„	24	кременицу	Кременицу
251	„	12	флаґа	фляґа
257	„	22	ріщя	ріщя,
263	„	14	кременици	Кременици
264	„	8	пани чюки	пани-чюки
279	„	34	не знаю	не знаю,
281	„	9	стрили	стріли
288	„	6	задії	задлї